

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХМЕЛЬНИЦЬКА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»**

Кваліфікаційна наукова робота на правах рукопису

ШЕЯН МАРИНА ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК [613:005.336.2]:[37.011.3-051:373.5]:37.018.46(043.3)

ДИСЕРТАЦІЯ

**ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ У СИСТЕМІ
ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ**

015 Професійна освіта (за спеціалізаціями)

01 Освіта / Педагогіка

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

(підпис, ініціали та прізвище здобувача)

Науковий керівник

Пехота Олена Миколаївна,

доктор педагогічних наук, професор

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Хмельницький-Львів, 2021

АНОТАЦІЯ

Шеян М. О. Педагогічні умови розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями). – Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія, Національний університет «Львівська політехніка», Міністерство освіти і науки України. – Хмельницький-Львів, 2021.

Актуальність теми. Прогрес світової науки та техніки, послідовний розвиток України як незалежної держави, сучасні процеси реформування освіти, спрямовані на інноваційну діяльність, у якій учні набуватимуть ключових компетентностей, впливають на тенденції подальшого розвитку суспільства загалом. Гостро постає питання неготовності вчителів до роботи з дітьми щодо формування навичок здорового способу життя, оскільки пріоритетною проблемою загальнодержавного значення у сучасних умовах є зміцнення здоров'я молоді як найвищої цінності. Ефективна та успішна освітня діяльність щодо збереження і зміцнення особистого здоров'я та здоров'я учнів можлива лише за умови компетентності самого вчителя. У цьому аспекті особливого значення набуває розвиток здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи, який зумовлює необхідність професійного зростання педагогів у системі післядипломної педагогічної освіти. Відтак, актуальним є завдання запровадження у систему післядипломної педагогічної освіти належних педагогічних умов та сучасних моделей підвищення кваліфікації з оновленими змістом, формами та методами, які сприятимуть ефективному розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи.

Національною доктриною розвитку освіти України у XXI ст. (2002 р.) визначені найважливіші стратегічні завдання, які стосуються всебічного розвитку людини, становленню її духовного, психічного та фізичного здоров'я. Одним із пріоритетних напрямів державної політики щодо розвитку освіти

визначено особистісну орієнтацію освіти; формування національних і загальнолюдських цінностей та інше, зокрема пропаганда здорового способу життя. Завдання постійно дбати про фізичне здоров'я, психологічний стан дітей, створювати необхідні умови для розвитку їх природних здібностей окреслені в законах України «Про освіту» (2017 р.), «Про повну загальну середню освіту» (2020 р.), «Про вищу освіту» (2014 р.), Концепції «Нова українська школа» (2016 р.), Указі Президента України «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» (2013 р.). Зміст Концепції неперервної валеологічної освіти в Україні (2005 р.), Концепції Загальнодержавної програми «Здоров'я 2020: український вимір» (2011 р.) спрямовано на удосконалення процесів формування, збереження та зміцнення здоров'я населення. У Проекті Положення про післядипломну освіту у сфері вищої освіти України (2015 р.), Концепції розвитку педагогічної освіти (2018 р.) відображено пріоритетні напрями вдосконалення післядипломної освіти фахівців.

Специфіка та особливості компетентнісно орієнтованої освіти висвітлено у працях Н. Бібік [69], Л. Ващенко [69], О. Заблоцької [53], І. Зимньої [56], О. Локшиної [69], В. Овчарук [69], О. Пометун [131], Дж. Равена [153; 220], А. Хуторського [186] та ін. Загальні питання професійної освіти розкрито у наукових дослідженнях І. Мельничук [95], Н. Муқан [103], О. Пехоти [126], Л. Романишиної [157; 158] та ін. Теоретико-методологічні засади підготовки вчителів у системі післядипломної педагогічної освіти, специфіка її функціонування, особливості організації освітнього процесу досліджено науковцями С. Крисюк [76], Н. Протасовою [144], Л. Кравченко [74], А. Кузьмінським [79] та ін. У працях Ю. Завалевського [44], В. Олійника [112], Т. Сорочан [172] розкрито теорію та методику розвитку професійної компетентності вчителя в умовах післядипломної педагогічної освіти та ін.

Питання здорового способу життя, культури здоров'я, використання здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності розглянуто у дослідженнях Н. Башавець [8], В. Бобрицької [14], О. Ващенко [28], В. Горащука [39], Б. Долинського [45], О. Єжової [49], В. Єфімової [50], О. Лавриненко [83],

О. Міхеєнко [100], В. Оржеховської [116], О. Павлюк [119], Ю. Палічука [122], Л. Сущенко [176] та ін.

Різні аспекти вивчення проблеми здоров'язбереження знайшли втілення у працях закордонних науковців: І. Блумберг (I. Blumberg) [201], І. Болог (I. Bolog) [202], Д. Каплан (D. Kaplan) [212], Л. Колбе (L. Kolbe) [215], J. Rubin, J. Sobal, M. Moran (Й. Рубін, Й. Собал, М. Моран) [223] та ін.

Феномен розвитку здоров'язбережувальної компетентності є об'єктом дослідження багатьох науковців: Д. Воронін [35] досліджував процес формування здоров'язберігаючої компетентності студентів вищих навчальних закладів, О. Шукатка [202] – майбутніх економістів, Т. Самусь [160] – майбутніх викладачів професійного навчання у професійній підготовці; О. Ландо [84] – майбутніх учителів початкової школи, Г. Мешко [97] – майбутніх педагогів, Т. Андрющенко [4] – дітей дошкільного віку, Н. Поліщук [129] – учнів основної школи та ін. Проте, незважаючи на наявність багатоаспектної теоретичної бази з проблеми здоров'язбереження, залишається недостатньою база досліджень у сфері теорії і практики, присвячених проблемі розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти.

Актуальність і доцільність дослідження означеної проблеми потребує розв'язання низки суперечностей, а саме, між: зростаючими потребами суспільства у висококваліфікованих вчителях, діяльність яких спрямована на формування, збереження та зміцнення здоров'я учнів і недостатнім рівнем підвищення кваліфікації вчителів з питань формування здорового способу життя учнів; потребою у розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи та відсутністю педагогічних умов і моделі зазначеного процесу у системі післядипломної педагогічної освіти; високими вимогами до здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи і недостатньою розробленістю відповідного навчально-методичного забезпечення освітнього процесу для розвитку цієї компетентності.

Вибір теми дисертації «Педагогічні умови розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти» зумовлений її актуальністю, недостатнім ступенем дослідженості в психолого-педагогічній науці, потребою та можливістю усунути визначені суперечності.

Мета дослідження полягає в науковому обґрунтуванні та експериментальній перевірці дієвості педагогічних умов і структурно-функціональної моделі розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти.

Відповідно до поставленої мети сформульовано основні **завдання дослідження**:

1) розкрити теоретичні основи здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у сучасній педагогічній науці та уточнити понятійно-категоріальний апарат дослідження;

2) визначити особливості розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти;

3) виокремити компоненти, критерії, показники та рівні розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти;

4) теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити дієвість педагогічних умов та структурно-функціональної моделі розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти;

5) розробити навчально-методичне забезпечення розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти.

Об'єкт дослідження – розвиток здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти.

Предмет дослідження – педагогічні умови та структурно-функціональна

модель розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти.

Гіпотеза дослідження полягає в тому, що розвиток здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти буде більш ефективним, якщо базуватиметься на структурно-функціональній моделі, дієвість якої забезпечуватимуть педагогічні умови: забезпечення стійкої мотивації щодо розвитку здоров'язбережувальної компетентності здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи; створення здоров'язбережувального середовища для неперервного розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти; формування суб'єкт-суб'єктної взаємодії між викладачем та вчителями основної школи засобами тренінгових технологій; забезпечення зв'язку між теоретичними знаннями та практичними вміннями для їх реалізації у професійній діяльності.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що *вперше* визначено, теоретично обґрунтовано педагогічні умови розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти (забезпечення стійкої мотивації щодо розвитку здоров'язбережувальної компетентності здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи; створення здоров'язбережувального середовища для неперервного розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти; формування суб'єкт-суб'єктної взаємодії між викладачем та вчителями основної школи засобами тренінгових технологій; забезпечення зв'язку між теоретичними знаннями та практичними вміннями для їх реалізації у професійній діяльності); *розроблено* та теоретично обґрунтовано структурно-функціональну модель розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти, яка включає взаємопов'язані структурні блоки: цільовий блок (соціальне замовлення, мета, завдання); теоретико-методологічний блок (наукові підходи та принципи навчання);

операційно-змістовий блок (етапи розвитку, форми, методи, засоби); критеріально-оцінювальний блок (компоненти, критерії, рівні розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи), результативний блок (результат), педагогічні умови.

Уточнено сутність понять «здоров'язбережувальна компетентність вчителів основної школи», «розвиток здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти».

Удосконалено зміст, форми та методи розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти на основі компетентнісного підходу;

Конкретизовано структуру здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи як системи, що містить мотиваційний, когнітивний та діяльнісний компоненти;

Подальшого розвитку набули теоретико-методичні основи та навчально-методичне забезпечення розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти.

Практичне значення результатів дослідження полягає у тому, що розроблено та впроваджено в освітній процес системи післядипломної педагогічної освіти спецкурс «Розвиток здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти», реалізація якого забезпечується навчально-методичними посібниками «Теоретичні основи розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти» та «Науково-практичні аспекти розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти».

Зміст та результати наукового дослідження можуть бути використані у практичній діяльності педагогічних і науково-педагогічних працівників закладів післядипломної педагогічної освіти для подальших наукових педагогічних досліджень, укладання навчальних програм, при оновленні змісту лекцій та практичних занять, завдань для самостійної роботи слухачів курсів підвищення

кваліфікації, при проведенні науково-методичних семінарів та занять у системі післядипломної педагогічної освіти.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (229 найменувань, з них 29 – іноземною мовою), 14 додатків. Загальний обсяг дисертації – 330 сторінок, основний зміст складає 210 сторінок, який містить 23 таблиці та 8 рисунків на 18-ти сторінках.

У **вступі** обґрунтовано актуальність та доцільність дослідження; вказано на зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено об'єкт, предмет, гіпотезу, мету, завдання і методи дослідження; окреслено наукову новизну, теоретичне і практичне значення одержаних результатів; висвітлено апробацію та впровадження результатів дослідження; зазначено особистий внесок здобувача; подано структуру й обсяг дисертаційної роботи.

У першому розділі **«Здоров'язбережувальна компетентність вчителів основної школи як педагогічна проблема»** представлено результати аналізу теоретичних основ здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у сучасній психолого-педагогічній літературі; визначено категоріальний апарат дослідження та особливості розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти; виокремлено компоненти, критерії, показники та рівні розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти.

У другому розділі **«Обґрунтування педагогічних умов розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти»** досліджено стан розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти; визначено та теоретично обґрунтовано педагогічні умови та представлено структурно-функціональну модель розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти.

У третьому розділі «**Експериментальна перевірка дієвості педагогічних умов та структурно-функціональної моделі розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти**» представлено програму та розкрито організацію експериментальної роботи; проаналізовано й узагальнено результати експериментальної перевірки дієвості педагогічних умов та структурно-функціональної моделі розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти; запропоновано навчально-методичне забезпечення освітнього процесу для розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти.

Визначено перспективні напрями подальших педагогічних розвідок.

Ключові слова: вчителі основної школи, здоровий спосіб життя, здоров'язбереження, здоров'язбережувальна компетентність, педагогічні умови, підвищення кваліфікації, система післядипломної педагогічної освіти, структурно-функціональна модель.

ABSTRACT

Sheian M. O. Pedagogical Conditions of the Health-preserving Competency Development of Basic Secondary School Teachers in the System of Postgraduate Pedagogical Education. – Qualification research paper as a manuscript.

The thesis for the Doctor of Philosophy Degree in the specialty 015 – Professional Education (by specializations). – Khmelnytskyi Humanitarian-Pedagogical Academy, Lviv Polytechnic National Universityб Ministry of Education and Science of Ukraine. – Khmelnytskyi-Lviv, 2021.

The research topicality. The progress of world science and technology, the consistent development of Ukraine as independent state, modern processes of education reform, aimed at innovative activities in which students will acquire key competencies, affect the trends of further development of society in general. The

problem of teachers' unpreparedness to work with children to develop healthy lifestyle skills is acute, as the priority problem of national importance in modern conditions is to strengthen the young people health as the highest value. Effective and successful educational activities for preserving and strengthening personal and student health are possible only with the teacher's competence. In this aspect, health-preserving competency development of basic secondary school teachers is of particular importance, which determines the need for professional growth of teachers in the system of postgraduate pedagogical education. Therefore, the task of introducing appropriate pedagogical conditions and modern models of professional development in the system of postgraduate pedagogical education with updated content, forms and methods that will promote the effective of health-preserving competency development of basic secondary school teachers is urgent.

In the National Doctrine of Education Development of Ukraine in the XXI century (2002) defines the purpose of state policy on the development of education, which is to create conditions for the development of the individual, the formation of his spiritual, mental and physical health. One of the priority areas of state policy on the development of education is the personal orientation of education; formation of national and universal values, etc., in particular the promotion of a healthy lifestyle. The tasks of constant care of the physical health, psychological condition of children, create the necessary conditions for the development of their natural abilities are outlined in the laws of Ukraine "On Education" (2017), "On Complete General Secondary Education" (2020), "On Higher Education" (2014), the Concept "New Ukrainian School" (2016), the Decree of the President of Ukraine "On the National Strategy for the Development of Education in Ukraine until 2021" (2013). The content of the Concept of Continuing Valeological Education in Ukraine (2005), the Concept of the National Program "Health 2020: Ukrainian Dimension" (2011) is aimed at improving the processes of formation, preservation and strengthening of public health. The Project Regulations on Postgraduate Education in the Field of Higher Education of Ukraine (2015), the Concept of Development of Pedagogical Education (2018) reflect the priority areas for improving postgraduate education of specialists.

The specifics and features of competency-oriented education are covered in the works of W. Hutmacher [211], D. Ruchen [224], N. Bibik [69], L. Vashchenko [69], O. Zablocka [53], I. Zymna [56], O. Lokshina [69], O. Ovcharuk [69], O. Pometun [131], J. Raven [153; 220], A. Khutorsky [186] and others. General issues of vocational education are revealed in scientific research of I. Melnychuk [95], N. Mukan [103], O. Pekhota [126], L. Romanyshyna [157; 158] and others. Theoretical and methodological principles of teacher training in the system of postgraduate pedagogical education, the specifics of its functioning, the peculiarities of the organization of the educational process were studied by scientists S. Krysiuk [76], N. Protasova [144], L. Kravchenko [74], A. Kuzminsky [79] and others. In the works of Y. Zavalevsky [44], V. Oliynyk [112], T. Sorochan [172] the theory and methods of development of professional competence of a teacher in the conditions of postgraduate pedagogical education are revealed.

Issues of healthy lifestyle, health culture, use of health technologies in professional activities are considered in the studies of N. Bashavets [8], V. Bobrytska [14], O. Vashchenko [28], V. Horashchuk [39], B. Dolynsky [45], O. Yezhova [49], V. Yefimova [50], O. Lavrynenko [83], O. Mikheenko [100], V. Orzhekhovska [116], O. Pavlyuk [119], Y. Palichuk [122], L. Sushchenko [176] and others.

Various aspects of the study of health care have been embodied in the works of foreign scientists: I. Blumberg [201], I. Bolog [202], D. Kaplan [212], L. Kolbe [215], J. Rubin, J. Sobal, M. Moran [223], and others.

The phenomenon of health-preserving competency development is the object of research of many scientists: D. Voronin [35] studied the process of health-preserving competence formation of students of higher educational institutions, O. Shukatka [202] – future economists, T. Samus [160] – future teachers of professional training; O. Lando [84] – future primary school teachers, H. Meshko [97] – future teachers, T. Andryushchenko [4] – preschool children, N. Polishchuk [129] – primary school students and others. However, despite the existence of a multidimensional theoretical basis on health, there is still a lack of research in the field of theory and practice on

health-preserving competency development of basic secondary school teachers in the system of postgraduate pedagogical education.

The relevance and expediency of the study of this problem requires the resolution of a number of contradictions, namely, between: the growing needs of society in highly qualified teachers, whose activities are aimed at forming, maintaining and strengthening the health of students and the insufficient level of professional development of teachers on the formation of a healthy lifestyle of students; the need for the health-preserving competency development of basic secondary school teachers and the lack of pedagogical conditions and models of this process in the system of postgraduate pedagogical education; high requirements for the health-preserving competency development of basic secondary school teachers and insufficient development of appropriate educational and methodological support of the educational process for the development of this competence.

The choice of the thesis topic “Pedagogical Conditions of the Health-preserving Competency Development of Basic Secondary School Teachers in the System of Postgraduate Pedagogical Education” is due to its relevance, insufficient degree of research in psychological and pedagogical science, the need and ability to eliminate certain contradictions.

The research aim is to scientifically substantiate and experimentally test the effectiveness of pedagogical conditions and the structural and functional model of health-preserving competency development of basic secondary school teachers in the system of postgraduate pedagogical education.

According to the research aim, the following **objectives** have been determined:

- 1) to reveal the theoretical foundations of health-preserving competency development of basic secondary school teachers in modern pedagogical science and to clarify the conceptual and categorical apparatus of research;
- 2) to determine the features of health-preserving competency development of basic secondary school teachers in the system of postgraduate pedagogical education;

3) identify the components, criteria, indicators and levels of health-preserving competency development of basic secondary school teachers in the system of postgraduate pedagogical education;

4) substantiate theoretically and test experimentally the effectiveness of pedagogical conditions and structural-functional model of health-preserving competency development of basic secondary school teachers in the system of postgraduate pedagogical education;

5) to develop educational and methodological support for the health-preserving competency development of basic secondary school teachers in the system of postgraduate pedagogical education.

The health-preserving competency development of basic secondary school teachers in the system of postgraduate pedagogical education **is the research object**.

The pedagogical conditions and structural-functional model of the health-preserving competency development of basic secondary school teachers in the system of postgraduate pedagogical education **is the research subject**.

The research hypothesis is as follows: the health-preserving competency development of basic secondary school teachers in the system of postgraduate pedagogical education will be more effective if it is based on a structural-functional model, the effectiveness of which will be ensured by pedagogical conditions: ensuring sustainable motivation for the health-preserving competency development of basic secondary school teachers; creation of a health-preserving environment for the continuous health-preserving competency development of basic secondary school teachers in the system of postgraduate pedagogical education; formation of subject-subject interaction between the teacher and basic secondary school teachers by means of training technologies; providing a link between theoretical knowledge and practical skills for their implementation in professional activities.

Scientific novelty of the results obtained lies in the fact that *for the first time* pedagogical conditions of the health-preserving competency development of basic secondary school teachers have been defined and theoretically substantiated (providing resistant motivation for the health-preserving competency development of basic

secondary school teachers; the creation of health-preserving surroundings for the continuous of health-preserving competency development in the system of postgraduate pedagogical education; forming subject-to-subject interaction between the lector and the basic secondary school teachers by means of training technologies; providing the connection between the theoretical knowledge and practical skills for their implementation in professional activities); the structural-functional model of the health-preserving competency development of basic secondary school teachers in the system of postgraduate pedagogical education has been developed and theoretically grounded, which includes such interconnected structural components as: the target block (social order, purpose, characteristics of the health-preserving competency development of basic secondary school teachers in the system of postgraduate pedagogical education); the theoretical and methodological block (scientific approaches and principles of training); the operational-content block (stages of development, forms, methods, means); the criterion-evaluative block (components, criteria, levels of the health-preserving competency development of basic secondary school teachers), effective blocks (result) and pedagogical conditions.

The essence of the concepts «health-preserving competency of basic secondary school teachers», «health-preserving competency development of basic secondary school teachers in the system of postgraduate pedagogical education» *have been clarified.*

The content, forms, methods of the health-preserving competency development of basic secondary school teachers in the system of postgraduate pedagogical education *have been improved.*

The structure of health-preserving competency of basic secondary school teachers as a system containing motivational, cognitive and active components *has been specified.*

The theoretical and methodological foundations of the health-preserving competency development of basic secondary school teachers in the system of postgraduate pedagogical education *gained further development.*

The practical value of the research lies in the fact that the Health-preserving Competency Development of Basic Secondary School Teachers in the System of Postgraduate Pedagogical Education, a special course, has been developed and implemented, which contains educational curriculum and training-methodical manuals “Theoretical Basis for the Health-preserving Competency Development of Basic Secondary School Teachers in the System of Postgraduate Pedagogical Education” and “Scientific and Practical Aspects of the Health-preserving Competency Development of Basic Secondary School Teachers in the System of Postgraduate Pedagogical Education”.

The content and results of scientific research can be used in theory and practice of pedagogical and scientific-pedagogical workers of institutions of postgraduate pedagogical education for further scientific pedagogical researches, conclusion of educational programs and methodical recommendations, while updating the lecture courses content, practical classes, tasks for independent work of basic secondary school teachers of advanced training courses, for conducting scientific and methodological seminars and trainings in the system of postgraduate pedagogical education.

The structure and volume of the thesis. The paper consists of the introduction, three chapters, conclusions to the chapters, general conclusions, references (229 items, 29 of them are in foreign languages), and 14 appendices. Total volume of the thesis is 330 pages, main content containing 210 pages. The paper includes 23 tables and 8 figures on 18 pages.

In the **introduction** topicality and relevance of the research are justified; relation of the thesis to other academic programmes, plans, themes is indicated; object, subject, aim, hypothesis, objectives, and methods of the research are identified; scientific novelty, theoretical and practical value of the obtained results are outlined; approbation and implementation of the research results are clarified; personal author’s contribution is defined; structure and volume of the submitted thesis is presented.

The first chapter **Health-preserving Competence of Basic Secondary School Teachers as a Pedagogical Problem** presents the results of the analysis of the theoretical foundations of health-preserving competence of basic secondary school

teachers in modern psychological and pedagogical literature; the categorical apparatus of research and features of health-preserving competency development of basic secondary school teachers in the system of postgraduate pedagogical education are determined; the components, criteria, indicators and levels of health-preserving competency development of basic secondary school teachers in the system of postgraduate pedagogical education are singled out.

The second chapter **Reasoning of Pedagogical Conditions of the Health-preserving Competency Development of Basic Secondary School Teachers in the System of Postgraduate Pedagogical Education** examines the state of health-preserving competency development of basic secondary school teachers in the system of postgraduate pedagogical education; the pedagogical conditions are determined and theoretically substantiated and the structural-functional model of health-preserving competency development of basic secondary school teachers in the system of postgraduate pedagogical education is presented.

In the third chapter **Experimental Verification of the Effectiveness of Pedagogical Conditions and Structural-functional Model of the Health-preserving Competency Development of Basic Secondary School Teachers in the System of Postgraduate Pedagogical Education** the program is presented and the organization of experimental work is revealed; the results of experimental verification of the effectiveness of pedagogical conditions and the structural-functional model of health-preserving competency development of basic secondary school teachers in the system of postgraduate pedagogical education are analyzed and generalized; educational and methodical support of the educational process for the health-preserving competency development of basic secondary school teachers in the system of postgraduate pedagogical education is proposed.

The prospects of further pedagogical researches have been identified.

Keywords: basic secondary school teachers, healthy lifestyle, health-preserving, health-preserving competency, pedagogical conditions, professional development, system of postgraduate pedagogical education, structural-functional model.

Список публікацій здобувача

Публікації, що відображають основні наукові результати дисертації

Публікації у виданнях, що включені до міжнародних наукометричних баз даних

1. ¹Sheian M. O. The problem of health preservation in the heritage of the transcarpathian educators of the second half of the 19th – the first half of the 20th century. *Збірник наукових праць «Педагогічні науки»*. Херсон, 2017. Вип. 78, т. 1. С. 61–64.
2. ²Шеян М. О. Аналіз змістового компоненту предмету «Основи здоров'я» у контексті розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи. *Науковий часопис Національного Педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Сер. 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи*. Київ, 2018. Вип. 61. С. 335–340.
3. ³Шеян М. О. Розвиток здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти. *Інноваційна педагогіка*. Одеса, 2018. Вип. 3. С. 193–197.
4. Шеян М. О. Критерії, показники та рівні розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти. *Молодий вчений*. 2018. № 9 (61). С. 74–78.
5. ⁴Шеян М. О. Форми навчання вчителів основної школи з питань розвитку здоров'язбережувальної компетентності в системі післядипломної педагогічної освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр.* Запоріжжя, 2018. № 61, т. 1. С. 138–143.
6. ⁵Sheian M. Pedagogical conditions of development of health-preserving competency of basic secondary school teachers in the system of postgraduate pedagogical education. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2019. № 2 (86). С. 193–203.

---

¹ Видання водночас включене до переліку наукових фахових видань України.

² Видання водночас включене до переліку наукових фахових видань України.

³ Видання водночас включене до переліку наукових фахових видань України.

⁴ Видання водночас включене до переліку наукових фахових видань України.

⁵ Видання водночас включене до переліку наукових фахових видань України.

7. Designing cloud-oriented university environment in teacher training of future physical education teachers / N. Bakhmat, B. Maksymchuk, O. Voloshyna, V. Kuzmenko, T. Matviichuk, A. Kovalchuk, L. Martynets, I. Uchytel, V. Solovyov, E. Manzhos, M. Sheian, O. Aliexsieiev, N. Slyusarenko, I. Zhorova, I. Maksymchuk. *Journal of Physical Education and Sport*. 2019. Vol. 19, suppl. iss. 4. P. 1323–1332 (авторський внесок: визначено потенціал хмарних технологій у процесі педагогічної підготовки вчителів в умовах інформаційно-освітнього середовища закладу вищої освіти).

Публікації у наукових фахових виданнях України

8. Сивохоп Я. М., Шеян М. О. Сучасний стан і перспективи підвищення кваліфікації педагогів із питань формування здорового способу життя учнівської молоді в Закарпатській області. *Інноваційна педагогіка*. 2019. Вип. 9, т. 3. С. 64–68 (авторський внесок: проаналізовано вітчизняні аналогічні дослідження, розроблено діагностичний інструментарій, здійснено обробку статистичних даних, сформульовано основні висновки).

Публікації у періодичних фахових виданнях інших держав

9. Шеян М. Особливості розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти. *Paradigm of Knowledge*. 2018. № 4 (30). P. 36–53.

10. Шеян М. Забезпечення суб'єкт-суб'єктної взаємодії у процесі розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти. *Innovative Solutions in Modern Science*. 2018. № 8 (27). P. 119–127.

Публікації, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації

11. Шеян М. О. Здоров'язбережувальна компетентність педагога як психолого-педагогічна проблема. *Актуальні проблеми реформування системи виховання та освіти в Україні: зб. тез міжнар. наук.-практ. конф.* (Львів, 21–22 квіт. 2017 р.). Львів: ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2017. С. 108–111.

12. Шеян М. О. Підвищення рівня здоров'язбережувальної компетентності педагога. *Innovations and modern technology in the educational system: contribution*

of Poland and Ukraine: international scientific and practical conference (Sandomierz, May 5–6, 2017). Sandomierz, 2017. pp. 146–149.

13. Шеян М. О. Використання тренінгових технологій у процесі формування здоров'язбережувальної компетентності педагогів. *Modern methods, innovations and operational experience in the field of psychology and pedagogics: international research and practical conference* (Lublin, October 20-21, 2017). Lublin: Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2017. С. 180–184.

14. Шеян М. О. Основні тенденції розвитку післядипломної педагогічної освіти. *Інноваційні наукові дослідження у сфері педагогічних та психологічних наук: матеріали міжнар. наук.- практи. конф.* (Київ, 4–5 трав. 2018 р.). Київ: Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського, 2018. С. 109–112.

15. Шеян М. О. Розвиток здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти: сутність поняття. *Модернізація освітнього середовища: проблеми та перспективи: матеріали Четвертої міжнар. наук.- практи. конф.* (Умань, 11–12 жовт. 2018 р.). Умань: ВПЦ «Візаві», 2018. С. 172–174.

16. Шеян М. О. Використання міжпредметних зв'язків у процесі розвитку здоров'язбережувальної компетентності учнів. *Проблеми реформування педагогічної науки та освіти: матеріали наук.- практи. конф* (Ужгород, 15–16 лют. 2019 р.). Херсон: Вид-во «Молодий вчений», 2019. С. 119–122.

17. Шеян М. О. Принципи розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти. *Особистісно-професійна компетентність педагога: теорія і практика: матеріали III Всеукр. наук.-метод. практи. конф.* (Суми, 20 лют. 2019 р.). Суми: НІКО, 2019. С. 364–366.

18. Шеян М. О. Мотивація як засіб ефективного розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти. *Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку: матеріали Всеукр. наук.- практи. інтернет-конф.*

(ПереяславХмельницький, 15 берез. 2019 р.). ПереяславХмельницький, 2019. Вип. 50. С. 152–153.

19. Шеян М. О. Здоров'язбережувальне середовища як умова безперервного розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти. *Сучасна вища освіта: проблеми та перспективи: матеріали VII Всеукр. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів і науковців* (Дніпро, 21 берез. 2019 р.). Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2019. С. 240–241.

20. Syvokhop Y., Sheian M. Continuing Education of Teachers of Transcarpathian Region on the Issues of Forming a Healthy Lifestyle of Students. *Economic and Social-focused Issues of Modern World: 2nd International Scientific Conference* (Bratislava, October 16-17, 2019). Bratislava. 2019. pp. 298–301 (*авторський внесок: проаналізовано сучасний стан неперервної освіти учителів з питань формування здорового способу життя учнів*).

21. Syvokhop Y., Sheian M. Application of Interactive Learning Methods in the Process of Forming a Healthy Lifestyle of Students in the Afterschool Educational Institutions. *Modern problems of improve living standards in a globalized world: International Scientific Conference* (Opole, November 29, 2019). Opole. 2019. pp. 231–235 (*авторський внесок: розкрито значення інтерактивних методів навчання у процесі формування здорового способу життя учнів*).

22. Шеян М. О. Інноваційні підходи до організації процесу розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів. *Формування здоров'язбережувальних компетентностей молоді в умовах глобалізації: реалії та перспективи: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.* (Хмельницький, 28-29 квітня 2020 р.). Хмельницький, 2020. С. 218-221.

23. Шеян М. О. Використання інформаційно-комунікаційних технологій для забезпечення розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи. *Наука та освіта в дослідженнях молодих учених: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. для студентів, аспірантів, докторантів, молод. учених* (Харків, 14 травня 2020 р.). Харків, 2020. С. 402-403.

Публікації науково-методичного характеру

24. Шеян М. О. Науково-практичні аспекти розвитку здоров'язберезувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти: *навч.-метод. посіб.* Ужгород: інформ.-вид. центр ЗППО, 2018. 90 с.
25. Шеян М. О. Програма курсу «Розвиток здоров'язберезувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти»: *навч. програма.* Ужгород: інформаційно-видавничий центр ЗППО, 2018. 18 с.
26. Шеян М. О. Теоретичні основи розвитку здоров'язберезувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти: *навч.-метод. посіб.* Ужгород : інфор.-вид. центр ЗППО, 2018. 130 с.

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ	2
ABSTRACT	9
Список публікацій здобувача	17
ВСТУП	24
РОЗДІЛ 1. ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВЧИТЕЛІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА	33
1.1. Теоретичні основи здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи як педагогічна проблема	33
1.2. Особливості розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти.	50
1.3. Структурні компоненти, критерії, показники та рівні розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти.....	69
Висновки до першого розділу	80
РОЗДІЛ 2. ОБҐРУНТУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ І СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ	83
2.1. Зміст, форми і методи розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти	83
2.2. Педагогічні умови розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти	104

2.3. Структурно-функціональна модель розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти	125
Висновки до другого розділу.....	144
РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ДІЄВОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ТА СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ	147
3.1. Програма та організація експериментальної роботи.....	147
3.2. Результати досліджень та їх аналіз.....	154
3.3. Навчально-методичне забезпечення розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти.....	187
Висновки до третього розділу.....	203
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	207
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	211
ДОДАТКИ.....	236

ВСТУП

Актуальність теми. Прогрес світової науки та техніки, послідовний розвиток України як незалежної держави, сучасні процеси реформування освіти, спрямовані на інноваційну діяльність, у якій учні набуватимуть ключових компетентностей, впливають на тенденції подальшого розвитку суспільства загалом. Гостро постає питання неготовності вчителів до роботи з дітьми щодо формування навичок здорового способу життя, оскільки пріоритетною проблемою загальнодержавного значення у сучасних умовах є зміцнення здоров'я молоді як найвищої цінності. Ефективна та успішна освітня діяльність щодо збереження і зміцнення особистого здоров'я та здоров'я учнів можлива лише за умови компетентності самого вчителя. У цьому аспекті особливого значення набуває розвиток здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи, який зумовлює необхідність професійного зростання педагогів у системі післядипломної педагогічної освіти. Відтак, актуальним є завдання запровадження у систему післядипломної педагогічної освіти належних педагогічних умов та сучасних моделей підвищення кваліфікації з оновленими змістом, формами та методами, які сприятимуть ефективному розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи.

Національною доктриною розвитку освіти України у XXI ст. (2002 р.) визначені найважливіші стратегічні завдання, які стосуються всебічного розвитку людини, становленню її духовного, психічного та фізичного здоров'я. Одним із пріоритетних напрямів державної політики щодо розвитку освіти визначено особистісну орієнтацію освіти; формування національних і загальнолюдських цінностей та інше, зокрема пропаганда здорового способу життя. Завдання постійно дбати про фізичне здоров'я, психологічний стан дітей, створювати необхідні умови для розвитку їх природних здібностей окреслені в законах України «Про освіту» (2017 р.), «Про повну загальну середню освіту» (2020 р.), «Про вищу освіту» (2014 р.), Концепції «Нова українська школа» (2016 р.), Указі Президента України «Про Національну стратегію розвитку

освіти в Україні на період до 2021 року» (2013 р.). Зміст Концепції неперервної валеологічної освіти в Україні (2005 р.), Концепції Загальнодержавної програми «Здоров'я 2020: український вимір» (2011 р.) спрямовано на удосконалення процесів формування, збереження та зміцнення здоров'я населення. У Проекті Положення про післядипломну освіту у сфері вищої освіти України (2015 р.), Концепції розвитку педагогічної освіти (2018 р.) відображено пріоритетні напрями вдосконалення післядипломної освіти фахівців.

Специфіка та особливості компетентнісно орієнтованої освіти висвітлено у працях В. Гутмахера (W. Gutmacher) [211], Д. Рухена (D. Ruchen) [224], Н. Бібік [69], Л. Ващенко [69], О. Заблоцької [53], І. Зимньої [56], О. Локшиної [69], В. Овчарук [69], О. Пометун [131], Дж. Равена [153; 220], А. Хуторського [186] та ін. Загальні питання професійної освіти розкрито у наукових дослідженнях І. Мельничук [95], Н. Муқан [103], О. Пехоти [126], Л. Романишиної [157; 158] та ін. Теоретико-методологічні засади підготовки вчителів у системі післядипломної педагогічної освіти, специфіка її функціонування, особливості організації освітнього процесу досліджено науковцями С. Крисюк [76], Н. Протасовою [144], Л. Кравченко [74], А. Кузьмінським [79] та ін. У працях Ю. Завалевського [44], В. Олійника [112], Т. Сорочан [172] розкрито теорію та методику розвитку професійної компетентності вчителя в умовах післядипломної педагогічної освіти та ін.

Питання здорового способу життя, культури здоров'я, використання здоров'язберезувальних технологій у професійній діяльності розглянуто у дослідженнях Н. Башавець [8], В. Бобрицької [14], О. Ващенко [28], В. Горащука [39], Б. Долинського [45], О. Єжової [49], В. Єфімової [50], О. Лавриненко [83], О. Міхеєнко [100], В. Оржеховської [116], О. Павлюк [119], Ю. Палічука [122], Л. Сущенко [176] О. Шевчук [193] та ін.

Різні аспекти вивчення проблеми здоров'язбереження знайшли втілення у працях закордонних науковців: І. Блумберг (I. Blumberg) [201], І. Болог (I. Bolog) [202], Д. Каплан (D. Kaplan) [212], Л. Колбе (L. Kolbe) [215], J. Rubin, J. Sobal, M. Moran (Й. Рубін, Й. Собал, М. Моран) [223] та ін.

Феномен розвитку здоров'язберезувальної компетентності є об'єктом дослідження багатьох науковців: Д. Воронін досліджував процес формування здоров'язберігаючої компетентності студентів вищих навчальних закладів, О. Шукатка [195] – майбутніх економістів, Т. Самусь [160] – майбутніх викладачів професійного навчання у професійній підготовці; О. Ландо [84] – майбутніх учителів початкової школи, Г. Мешко [97] – майбутніх педагогів, Т. Андрющенко [4] – дітей дошкільного віку, Н. Поліщук [129] – учнів основної школи та ін. Проте, незважаючи на наявність багатоаспектної теоретичної бази з проблеми здоров'язбереження, залишається недостатньою база досліджень у сфері теорії і практики, присвячених проблемі розвитку здоров'язберезувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти.

Актуальність і доцільність дослідження означеної проблеми потребує розв'язання низки суперечностей, а саме, між: зростаючими потребами суспільства у висококваліфікованих вчителях, діяльність яких спрямована на формування, збереження та зміцнення здоров'я учнів і недостатнім рівнем підвищення кваліфікації вчителів з питань формування здорового способу життя учнів; потребою у розвитку здоров'язберезувальної компетентності вчителів основної школи та відсутністю педагогічних умов і моделі зазначеного процесу у системі післядипломної педагогічної освіти; високими вимогами до здоров'язберезувальної компетентності вчителів основної школи і недостатньою розробленістю відповідного навчально-методичного забезпечення освітнього процесу для розвитку цієї компетентності.

Вибір теми дисертації **«Педагогічні умови розвитку здоров'язберезувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти»** зумовлений її актуальністю, недостатнім ступенем дослідженості в психолого-педагогічній науці, потребою та можливістю усунути визначені суперечності.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до тематичного плану наукової та науково-

організаційної діяльності Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії в межах науково-дослідної роботи «Управління процесом професійної адаптації особистості в системі неперервної педагогічної освіти» (державний реєстраційний номер 0107U010127).

Тему дисертації затверджено вченою радою Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (протокол № 2 від 25.01.2017 р.) та узгоджено в Міжвідомчій раді з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології НАПН України (протокол № 1 від 30.01.2018 р.).

Мета дослідження полягає в науковому обґрунтуванні та експериментальній перевірці дієвості педагогічних умов і структурно-функціональної моделі розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти.

Відповідно до поставленої мети сформульовано основні **завдання дослідження**:

1) розкрити теоретичні основи здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у сучасній педагогічній науці та уточнити понятійно-категоріальний апарат дослідження;

2) визначити особливості розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти;

3) виокремити компоненти, критерії, показники та рівні розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти;

4) теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити дієвість педагогічних умов та структурно-функціональної моделі розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти;

5) розробити навчально-методичне забезпечення розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти.

Об'єкт дослідження – розвиток здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти.

Предмет дослідження – педагогічні умови та структурно-функціональна модель розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти.

Гіпотеза дослідження полягає в тому, що розвиток здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти буде більш ефективним, якщо базуватиметься на структурно-функціональній моделі, дієвість якої забезпечуватимуть педагогічні умови: забезпечення стійкої мотивації щодо розвитку здоров'язбережувальної компетентності здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи; створення здоров'язбережувального середовища для неперервного розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти; формування суб'єкт-суб'єктної взаємодії між викладачем та вчителями основної школи засобами тренінгових технологій; забезпечення зв'язку між теоретичними знаннями та практичними вміннями для їх реалізації у професійній діяльності.

Методи дослідження. Розв'язання поставлених у дослідженні завдань забезпечило використання таких загальнонаукових методів: *теоретичні* – вивчення, аналіз та узагальнення педагогічної та науково-методичної літератури, нормативно-правових вітчизняних і міжнародних документів з метою розкриття теоретичних основ розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи; компаративного зіставлення поглядів науковців на означену проблему з метою визначення суті та змісту основних понять дослідження; моделювання – для побудови структурно-функціональної моделі розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти; *емпіричні* – анкетування, тестування, опитування, педагогічне спостереження, бесіда, інтерв'ю – для з'ясування рівнів розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти, визначення та обґрунтування

педагогічних умов дослідження; педагогічний експеримент – для перевірки дієвості визначених педагогічних умов і результативності структурно-функціональної моделі розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти; *методи математичної статистики* – для обробки результатів дослідження, зокрема обчислення F-критерію Фішера, t-критерію Стьюдента – для кількісної та якісної інтерпретації результатів педагогічного експерименту, встановлення достовірності результатів експериментального дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що *вперше* визначено, теоретично обґрунтовано педагогічні умови розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти (забезпечення стійкої мотивації щодо розвитку здоров'язбережувальної компетентності здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи; створення здоров'язбережувального середовища для неперервного розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти; формування суб'єкт-суб'єктної взаємодії між викладачем та вчителями основної школи засобами тренінгових технологій; забезпечення зв'язку між теоретичними знаннями та практичними вміннями для їх реалізації у професійній діяльності); *розроблено* та теоретично обґрунтовано структурно-функціональну модель розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти, яка включає взаємопов'язані структурні блоки: цільовий блок (соціальне замовлення, мета, завдання); теоретико-методологічний блок (наукові підходи та принципи навчання); операційно-змістовий блок (етапи розвитку, форми, методи, засоби); критеріально-оцінювальний блок (компоненти, критерії, рівні розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи), результативний блок (результат), педагогічні умови.

Уточнено сутність понять «здоров'язбережувальна компетентність вчителів основної школи», «розвиток здоров'язбережувальної компетентності

вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти».

Удосконалено зміст, форми та методи розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти на основі компетентнісного підходу;

Конкретизовано структуру здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи як системи, що містить мотиваційний, когнітивний та діяльнісний компоненти;

Подальшого розвитку набули теоретико-методичні основи та навчально-методичне забезпечення розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти.

Практичне значення результатів дослідження полягає у тому, що розроблено та впроваджено в освітній процес системи післядипломної педагогічної освіти спецкурс «Розвиток здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти», реалізація якого забезпечується навчально-методичними посібниками «Теоретичні основи розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти» та «Науково-практичні аспекти розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти».

Зміст та результати наукового дослідження можуть бути використані у практичній діяльності педагогічних і науково-педагогічних працівників закладів післядипломної педагогічної освіти для подальших наукових педагогічних досліджень, укладання навчальних програм, при оновленні змісту лекцій та практичних занять, завдань для самостійної роботи слухачів курсів підвищення кваліфікації, при проведенні науково-методичних семінарів та занять у системі післядипломної педагогічної освіти.

Результати дослідження **впроваджено** в освітній процес Закарпатського інституту післядипломної педагогічної освіти (довідка про впровадження № 619 від 19.12.2018), Комунального закладу вищої освіти «Одеська Академія неперервної освіти Одеської обласної ради» (довідка про впровадження № 73 від

01.02.2019), Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (довідка про впровадження № 01-11/116/1 від 08.02.2019), Комунального закладу «Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» (довідка про впровадження № 01-55 від 12.02.2019), Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти ім. М. В. Остроградського (довідка про впровадження № 01-22/446 від 18.03.2019).

Особистий внесок здобувача в опублікованих працях у співавторстві полягає в тому, що: у статті [8] автором проаналізовано вітчизняні аналогічні дослідження, розроблено діагностичний інструментарій, здійснено обробку статистичних даних, сформульовано основні висновки. У статті [10] дисертанткою визначено потенціал хмарних технологій у процесі педагогічної підготовки вчителів в умовах інформаційно-освітнього середовища закладу вищої освіти. У праці [20] автором проаналізовано сучасний стан неперервної освіти учителів з питань формування здорового способу життя учнів. У праці [21] дисертанткою розкрито значення інтерактивних методів навчання у процесі формування здорового способу життя учнів.

Апробація результатів дослідження здійснювалася на науково-практичних конференціях та семінарах різного рівня, зокрема: *міжнародних* – «Інновації та сучасні технології в системі освіти: внесок Польщі та України» (Сандомир, 2017), «Сучасні методики, інновації та досвід практичного застосування у сфері психології та педагогіки» (Люблін, 2017), «Актуальні проблеми реформування системи виховання та освіти в Україні» (Львів, 2017), «Інноваційні наукові дослідження у сфері педагогічних та психологічних наук» (Київ, 2018), «Модернізація освітнього середовища: проблеми та перспективи» (Умань, 2018), «Економічні та соціально-орієнтовані проблеми сучасного світу» (Братислава, 2019), «Покращення якості життя: погляд вчених» (Ополе, 2019), «Формування здоров'язберезувальних компетентностей молоді в умовах глобалізації: реалії та перспективи» (Хмельницький, 2020); *всеукраїнських* – «Проблеми реформування педагогічної науки та освіти» (Ужгород, 2019), «Особистісно-професійна компетентність педагога: теорія і практика» (Суми,

2019), «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку» (Переяслав-Хмельницький, 2019), «Сучасна вища освіта: проблеми та перспективи» (Дніпро, 2019), «Наука та освіта в дослідженнях молодих учених» (Харків, 2020).

Результати дослідження обговорювалися та отримали схвальні відгуки на засіданнях Вченої ради Закарпатського інституту післядипломної педагогічної освіти, кафедри менеджменту та інноваційного розвитку освіти Закарпатського інституту післядипломної педагогічної освіти, кафедри педагогіки Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (2016–2019 рр.).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження висвітлено у 26-ти опублікованих працях (із них 22 одноосібні), серед яких: 7 статей у виданнях, що включені до міжнародних наукометричних баз даних (з них 5 водночас належать до переліку наукових фахових видань України), 1 – у виданні, що належить до переліку наукових фахових видань України, 2 – у періодичних фахових виданнях інших держав, 13 праць апробаційного характеру, 3 праці науково-методичного характеру.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (229 найменувань, з них 29 – іноземною мовою), 14 додатків. Загальний обсяг дисертації – 330 сторінок, основний зміст складає 210 сторінок, який містить 23 таблиці та 8 рисунків на 18-ти сторінках.

РОЗДІЛ 1

ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВЧИТЕЛІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

У першому розділі «Здоров'язбережувальна компетентність вчителів основної школи як педагогічна проблема» представлено результати аналізу теоретичних основ здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у сучасній психолого-педагогічній літературі; визначено категоріальний апарат дослідження та особливості розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти; виокремлено компоненти, критерії, показники та рівні розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти.

1.1. Теоретичні основи здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи як педагогічна проблема

Освіта завжди розглядалася і розглядається зараз як ключовий фактор стабільного розвитку держави, відповідно якість її повинна бути на найвищому рівні. Так, Г. Рідкодубська, О. Романишина, О. Карабін, Н. Казакова та Г. Тарасенко [219] наголошують, що «у наш час ринок праці висуває вимоги до майбутніх фахівців, орієнтованих на успіх та постійне самовдосконалення. Вони також повинні бути в змозі швидко адаптуватися до нових вимог ринку, приймати самостійні і відповідальні рішення і працювати в полікультурному середовищі і транснаціональних корпорацій» [219, с. 246]. На нашу думку, одним із шляхів оновлення змісту освіти, який відповідатиме потребам суспільства, є орієнтація навчальних програм на компетентнісний підхід і створення ефективних прийомів його впровадження. Адже орієнтуючись на

сучасний ринок праці, важливою і багатогранною проблемою у системі сучасної освіти України залишається саме впровадження компетентнісного підходу.

На сучасному етапі розвитку вітчизняної політики в галузі освіти основні пріоритети скеровують на діяльність вчителів щодо реалізації компетентнісно орієнтованої освіти. Модернізація системи освіти України, перехід до застосування компетентнісного підходу в професійній освіті зумовили необхідність вивчення здоров'язбережувальної компетентності (ЗЗК) вчителів як складової їх професійної компетентності.

Станом на 2020 рік спостерігається тенденція до збільшення кількості міжнародних організацій, які працюють у сфері освіти, вивчають проблеми, що пов'язані з появою компетентнісно орієнтованої освіти. Серед них ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ, Програма розвитку ООН (ПРООН), Рада Європи, Міжнародний департамент стандартів, Організація економічного співробітництва та розвитку [69; 143; 213; 214].

Вагомий внесок у розробку проблеми компетентнісного підходу в освіті зробили вітчизняні та закордонні дослідники. Теоретико-методологічні проблеми, специфіка та особливості компетентнісно орієнтованої освіти висвітлюються у працях О. Антонової [6], Н. Бібик [13], Л. Ващенко [69], О. Дубасенюк [147], І. Єрмакова [51; 145], І. Зимньої [56], О. Локшиної [69], О. Овчарук [69], Дж. Равена [153], І. Родигіної [156], А. Хуторського [186]; проблемі реалізації компетентнісного підходу присвячені праці Ю. Бойчука [20; 21], О. Пометун [130; 131], Л. Романишиної [157; 158], О. Савченко [69] та ін.

Орієнтована на компетентності освіта (competencebased education – CBE) бере свій початок у США з 60-70-х рр. ХХ ст. Передовим етапом утвердження компетентнісного підходу у європейській освіті стало визначення у 1997 р. Організацією економічного співробітництва та розвитку дослідження «Визначення та добір компетентностей» «ключових компетентностей, які сприятимуть досягненню цінних результатів для суспільства та окремих людей; допомагатимуть людям задовольняти важливі потреби в найрізноманітніших контекстах, а також будуть важливі не лише для фахівців, але й для всіх людей»

[217, с. 4]. У 2005 році Європарламент та Рада Європи затвердили освітню платформу «Ключові компетентності для навчання протягом життя. Європейська довідкова система» [213, с. 7].

Значний внесок у застосування компетентнісного підходу в освіті обумовлений звітом «Key Data on Education in Europe 2009», у якому акцентовано увагу на необхідність навчання протягом життя задля досягнення ключових компетентностей, які не лише нададуть змогу молоді ввійти в доросле життя, а й сформують професійні навички для подальшого самовдосконалення [214].

Як зазначають Б. Фігероа-Родрігес (B. Figuera-Rodríguez), Б. Фігероа-Сандовал (B. Figuera-Sandoval), К. А. Фігероа-Родрігес (K. A. Figuera-Rodríguez) [207], «за допомогою навчання, заснованого на компетентностях, відбувається перехід від традиційного підходу, в центрі якого знаходиться викладання, до освіти, орієнтованої на навчання, де центром навчального процесу є студенти» [207, с. 2391]. Дж. Б. Клімент (J. B. Climent) наголошує, що «при такому підході «освіта базується на навичках, які необхідно розвинути, в той час як насправді, навпаки, компетенції базуються на освіті особи у широкому сенсі, тому точніше говорити, що освіта орієнтована на навички, коли критерії визначені сектором освіти; і компетентнісно-орієнтована освіта, коли навчальні цілі, закріплені в стандартах, сформовані ринком праці» [203, с. 98].

Запровадження компетентнісного підходу в українську освіту відображено у колективній монографії під загальною редакцією О. Овчарук «Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи» (2004) [69], спрямованої на подолання прірви між освітою та вимогами життя, що надає йому особливої практичної значущості.

Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти визначає «компетентнісний підхід як спрямованість навчально-виховного процесу на досягнення результатів, якими є ієрархічно підпорядковані ключова, загальнопредметна і предметна (галузева) компетентності» [42].

Поділяємо погляди вітчизняних вчених, зокрема О. Пометун, про те, що «компетентнісний підхід – це спрямованість освітнього процесу на формування

та розвиток ключових і предметних компетентностей особистості, результатом якого буде формування загальної компетентності людини..., він є інтегрованою характеристикою особистості» [130, с. 66].

За баченням Ю. Бойчука, компетентнісний підхід є основою модернізації вітчизняної системи освіти. Автор при цьому підкреслює, що «компетентнісний підхід у освіті значно ширший, ніж підхід із позицій предметних знань, умінь, навичок, і включає в себе широкі гуманістичні, морально-етичні, культурні, естетичні, мотиваційні та інші компоненти, спрямовані на творчість, дію, виконання, практичний результат» [20, с. 132].

Оскільки аналіз літературних джерел [20; 42; 130] дає підстави стверджувати, що компетентнісний підхід базується на компетентностях та компетенціях фахівця, то вважаємо за доцільне проаналізувати окремі визначення цих понять, що дасть нам можливість з'ясувати спільне та відмінне між ними і сприятиме розкриттю самої суті компетентнісного підходу.

У словнику іншомовних слів фіксуємо таке визначення терміну «компетентність»: «поінформованість, обізнаність, авторитетність» [169, с. 345]. У довідниково-аналітичній праці «Енциклопедія освіти» (2008) зазначається, що «компетентність у навчанні (лат. *competentia* – коло питань, в яких людина добре розуміється) набуває молода людина не лише під час вивчення предмета, групи предметів, а й за допомогою засобів неформальної освіти, внаслідок впливу середовища тощо» [48, с. 408]. В Українському педагогічному енциклопедичному словнику подається наступне визначення компетентності: це «результат набуття компетенцій, який передбачає особисту характеристику, ставлення до предмета діяльності» [38, с. 231].

Як зазначає О. Овчарук, «експерти програми «DeSeCo» («Definition and Selection of Competences» – «Визначення та відбір компетентностей», 1997 р.) визначають поняття компетентності як здатність успішно задовольняти індивідуальні та соціальні потреби, діяти та виконувати поставлені завдання; при цьому кожна компетентність побудована на поєднанні взаємовідповідних пізнавальних ставлень і практичних навичок, цінностей, емоцій, поведінкових

компонентів, знань і вмінь, усього того, що можна мобілізувати для активної дії; проявляється в діяльності особистості в різних контекстах; формується під впливом сім'ї, роботи, мас-медіа, релігії тощо» [69, с. 9].

У своїх документах Міжнародний департамент стандартів для навчання, досягнення та освіти (International Board of Standards for Training, Performance and Instruction (IBSTPI)) зазначає, що «компетентність – це здатність ефективно здійснювати діяльність, виконувати поставлені завдання, будь-яку роботу» [225, с. 3]. Структура компетентності має складатися з певних знань, навичок, ставлень, які є підґрунтям для виконання професійних функцій, досягнення стандартів у професійній галузі [208, с. 144].

Так, Ф. Галфдан (F Halfdan) на міжнародній конференції ЮНЕСКО (2004) у своїй доповіді наголошує, що «компетентність – це здатність застосовувати ефективно й творчо знання та вміння в міжособистісних відносинах – ситуаціях, що передбачають взаємодію з іншими людьми в соціальному контексті так само, як і в професійних ситуаціях» [209, с. 6].

Визначення понять «компетенція», «компетентність» розглядаються у наукових доробках Й. Вайнберг (J. Weinberg) [229], Дж. Ерпенбек (J. Erpenbeck) та Ф. Гейзе (V. Heuse) [205], Дж. Ван Лу (J. Van Loo) та Й. Семейн (J. Semeijn) [228], Дж. Равена [153; 220], С. Бондара [22], І. Зимньої [55], О. Пометун [132], О. Ситника [166], М. Холодної [185], А. Хуторського [186], В. Ягупова [200] та ін.

Поняття «компетенція» має різні підходи до трактування. Так, наприклад, у довідниково-аналітичній праці «Енциклопедія освіти» (2008) термін «компетенція» тлумачиться як «відчужена від суб'єкта, наперед задана соціальна норма (вимога) до освітньої підготовки учня, необхідна для його якісної продуктивної діяльності в певній сфері, тобто соціально закріплений результат» [48, с. 409]. У Великому тлумачному словнику сучасної української мови зазначається, що «компетенція – це добра обізнаність із чим-небудь. Коло повноважень якої-небудь організації, установи або особи» [30, с. 445].

Вітчизняна дослідниця С. Бондар подає компетенцію як «здатність розв'язувати проблеми, що забезпечуються не лише володінням готовою інформацією, а й інтенсивною участю розуму, досвіду, творчих здібностей учнів» [22, с. 9].

Узагальнюючи думки вітчизняних і зарубіжних учених, О. Кучай подає власне визначення поняття «компетенція», зазначаючи, що це «здатність використовувати знання й уміння за встановленим стандартом» [81, с. 8]. Дослідник наголошує, що «хоча поняття компетентність і компетенція розмежовані у визначенні, однак сукупно вони відображають цілісність і збірну, інтеграційну суть як результату освіти, так і результату діяльності людини» [81, с. 8].

У галузі психології варта на увагу точка зору британського психолога Дж. Равена, який вважає, що «компетентність – це специфічна здатність, необхідна для ефективного виконання конкретної дії у певній галузі, яка охоплює вузькоспеціальні знання, уміння, способи мислення, а також відповідальність за свої дії» [153, с. 6]. Потрібно зазначити, що праця Дж. Равена спонукала до масових досліджень з проблем визначення поняття та видів компетентності, адже дослідник побудував модель компетентностей зі сорока трьох елементів, що робить її застосування проблематичним.

Під «компетентністю» В. Ягупов розуміє «підготовленість (теоретична та практична), здатність (інтелектуальна, діяльнісна та суб'єкта) і готовність (професійна, особистісна, психологічна тощо) особи, як суб'єкта діяльності, до певного виду діяльності» [200, с. 31].

У Національній рамці кваліфікацій України зазначається, що компетентність/компетентності – це здатність особи до виконання певного виду діяльності, що виражається через знання, розуміння, уміння, цінності, інші особисті якості; результати навчання – компетентності (знання, розуміння, уміння, цінності, інші особисті якості), які набуває та/або здатна продемонструвати особа після завершення навчання [136].

У Концепції Нової української школи, ухваленої рішенням колегії Міністерства освіти України 27.10.2016 року, термін «компетентність» розглядається як «... динамічна комбінація знань, способів мислення, поглядів, цінностей, навичок, умінь, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність» [110, с. 12].

У законі України «Про освіту» (2017) компетентність трактується як динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність [138].

Ми поділяємо думку О. Пометун, яка визначає термін «компетентність» як складну інтегровану характеристику особистості, під якою розуміють сукупність знань, умінь, навиків, ставлень, а також досвіду, що разом дає змогу ефективно провадити діяльність або виконувати певні функції, забезпечуючи розв'язання проблем і досягнення певних стандартів у галузі професії або виді діяльності [132, с. 18].

Аналіз наукової літератури [22; 81; 132; 153; 207; 231] дає підстави зробити висновок, що поняття «компетентність» та «компетенція» досить широко застосовуються у галузі педагогіки. У той же час наші дослідження показали, що нема єдиного загальноприйнятого підходу до визначення сутності і розуміння цих термінів. Проблема ж визначень – це скоріше проблема їх суб'єктивної інтерпретації.

Наше припущення знаходить підтвердження у роботі Н. Бібік, яка вказує на те, що однією з причин такої невідповідності є «запозичення термінології із зарубіжних видань через неточність перекладу внесло безліч непорозумінь у з'ясуванні явищ, які не є новими ні для української термінологічної традиції, ні для педагогічної дійсності» [13, с. 46].

На думку Н. Нагорної, така невідповідність «виникла внаслідок неточного перекладу рекомендацій Ради Європи, коли англійське «competency» помилково

перекладалося на співзвучне компетенція. Причиною цього є відповідність двох українських еквівалентів: компетенція і компетентність, одному англійському – competency(e)» [105, с. 266-268].

Зокрема, О. Ситник пропонує розмежовувати поняття «компетенція» та «компетентність». Вчений вважає, що «поняття «компетенція» традиційно вживається у значенні «коло повноважень», «компетентність» же пов'язують із обізнаністю, авторитетністю, кваліфікованістю» [166, с. 2-9]. Виходячи з цього, дослідник вважає, що «в педагогічному сенсі доцільно вживати термін «компетентність»» [166, с. 2-9].

На основі аналізу значної кількості тлумачень поняття «компетентність» (див. Додаток А1), можемо виділити такі його категоріальні ознаки: уміння, обізнаність, досвідченість, вмотивованість, достатність знань у певній галузі. Це дає можливість нам сформулювати власне визначення цього терміну. На нашу думку, компетентність – це інтегративна якість особистості, яка проявляється у здатності та готовності особистості до здійснення професійної діяльності, яка базується на знаннях, уміннях, навичках, цінностях, досвіді, мотивації та вдосконаленні відповідних професійних якостей особистості.

Характеризуючи дискусію українських педагогів щодо компетентнісного підходу, О. Пометун підсумовує, що «результатами діяльності робочої групи з питань запровадження компетентнісного підходу, створеної в рамках проекту ПРООН «Освітня політика та освіта "рівний–рівному"», запропоновано такий перелік ключових компетентностей в українській освіті: уміння вчитися (навчальна); громадянська; загальнокультурна; компетентність з інформаційних та комунікаційних технологій; соціальна; підприємницька; здоров'язберігаюча» [69, с. 65-66].

Сучасна українська дослідниця В. Вишпольська доводить, що ключові компетентності необхідні для будь-якої професійної діяльності. Науковець зазначає, що ключові компетентності «проявляються у здатності вирішувати професійні задачі на основі використання інформації, комунікації та соціально-правових основ поведінки особистості в громадянському суспільстві» [33].

Проаналізувавши міжнародні документи та праці вітчизняних науковців [33; 69; 213; 214; 217], можемо констатувати, що ключові компетентності характеризуються інтегрованою природою, а до їх складу входять певні знання й уміння, які належать до широких галузей культури та діяльності людей, що, у свою чергу дає нам підстави стверджувати, що сформованість ключових компетентностей – це результат освітньої діяльності особистості.

Для того, щоб відповідати моделі сучасного вчителя, покликаного забезпечити виховання учня, здатного до здоров'язбереження, педагог має володіти ключовими компетентностями, зокрема здоров'язбережувальною.

На думку Т. Бойченко, «підставою для включення до переліку ключових компетентностей і здоров'язбережувальної є вагомість здоров'я як загальнолюдської цінності, життєвого ресурсу, філософської категорії, що розкривається при аналізі сутності здоров'я за різними підходами – феноменологічним, онтологічним, гносеологічним, холістичним, детерміністським, герменевтичним» [17, с. 6-7].

Поняття «здоров'язбережувальна компетентність» є визначальним у нашому дослідженні, тому визначаємо його через зміст понять «здоров'я» та «здоров'язбереження».

У сучасній науці існує велика кількість підходів до визначення феномену «здоров'я». Відповідно до проблеми дисертаційного дослідження, розкриємо поняття як «здоров'я» як педагогічну категорію.

Поділяємо погляди американського вченого Г. Сигериста про те, що «...здоровою ми можемо вважати людину, яка відрізняється гармонічним фізичним та інтелектуальним розвитком, добре адаптована до оточуючого її фізичного та соціального середовища. Вона повністю реалізує свої фізичні, розумові здібності, може пристосовуватися до змін у навколишній дійсності, якщо ці зміни не виходять за межі, норми, і робить свій внесок у благополуччя суспільства, сумірний зі своїми здібностями. Тому здоров'я не означає лише відсутність хвороб: це щось додаткове, це життєрадісне й охоче виконання обов'язків, що життя покладає на людину» [23, с. 32–33]. Ці уявлення про

здоров'я стали основою визначення здоров'я у Преамбулі Статуту Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ): «Здоров'я – це стан повного фізичного, духовного і соціального благополуччя, а не лише відсутність хвороб або фізичних вад» [36, с. 6].

Визначення поняття «здоров'я» у Преамбулі Статуту ВООЗ не є вичерпним та досконалим, як і багато інших трактувань цього поняття. Сучасний науковець Н. Поліщук [129] стверджує, що на сьогодні немає єдиного, визнаного, науково обґрунтованого поняття «здоров'я індивіда». За даними Є. Булич та І. Муравова [24], нараховується близько ста трактувань феномену здоров'я, що свідчить про недостатню кількість знань про його сутність.

Досліджуючи поняття індивідуального здоров'я як центральну проблему валеології, А. Щедріна робить акцент на тому, що «здоров'я – це цілісний багатовимірний стан, який визначає п'ять основних чинників: рівень і гармонійність фізичного розвитку; функціональний стан організму (наявність резервних можливостей основних фізіологічних систем); рівень імунного захисту і неспецифічної резистентності; наявність того або іншого захворювання або анатомічні дефекти; рівень морально-вольових і ціннісно-мотиваційних установок» [196, с. 68].

Заслуговує на увагу аналіз феномену здоров'я, яке подає Ю. Науменко. На думку автора, здоров'я – це соціокультурна характеристика людини, яка інтегрує системні елементи дієво-практичної і смислових сфер особи (життєздатність і внутрішня картина здоров'я) і проявляється в успішності життєдіяльності по досягненню стану благополуччя (фізичного, духовного і соціального) [106, с. 21].

У дисертаційному дослідженні «Підготовка вчителя в системі післядипломної педагогічної освіти до розвитку здоров'язбережувальної компетентності учнів основної школи» Н. Поліщук [129], проаналізувавши суть збереження здоров'я як історико-педагогічну проблему, дає таке визначення поняття «здоров'я»: це «стан саморегуляції організму та його динамічної взаємодії із середовищем, сукупність відносно врівноважених психосоматичних

станів, що забезпечують можливість оптимального функціонування людини у різних сферах життя» [129, с. 8].

Важливим для нашого дослідження є також твердження американського філософа Х. Трістрам Енгельгардт (H. Tristram Engelhardt) [204], який вважає, що здоров'я може бути визначене як здатність організму виконувати ті функції, які дозволяють йому підтримувати себе за інших рівних умов у межах діяльності, доступної більшості інших членів даної популяції (з відхиленням від норми в ту або іншу сторону) і які сприяють збереженню суспільства.

На нашу думку, наведені визначення поняття «здоров'я» не вичерпують усіх наявних у літературі, однак є типовими щодо педагогічного контексту дисертаційного дослідження. У своїх дослідженнях ми спиратимемося на твердження Л. Сущенко, що здоров'я – це «оцінка співвідношення практичного стану організму людини або його окремих органів і підсистем з теоретично розрахованою або такою, що практично склалася в індивідуальній і суспільній свідомості нормою, де під нормою мається на увазі не суворо заданий кількісний показник, а певний діапазон зміни параметрів функціонування й розвитку внутрішніх органів і підсистем людини» [176, с. 31].

На нашу думку, в сучасних умовах вирішення проблеми формування, збереження та зміцнення здоров'я школярів можливе тільки при спільній роботі системи освіти, охорони здоров'я та інших соціальних інституцій. Проте провідну і вирішальну роль відіграє освіта, адже має доступ до неї без виключення кожна дитини.

Аналіз наукової літератури [4; 23; 106; 129; 196; 204] дає підстави стверджувати, що вищезазначені визначення поняття «здоров'я» досить широко використовуються у галузі педагогіки. Наближеним терміном до поняття «здоров'я» є термін «здоров'язбереження».

Проблема здоров'язбереження за своєю суттю є міждисциплінарною та багатоаспектною. У контексті нашого дослідження важливим є аналіз найбільш поширених підходів до визначення сутності терміну «здоров'язбереження».

Дослідження ряду педагогів та психологів (В. Бобрицької [14], М. Варданян [26], О. Ващенко [28], О. Іонової [63], Ю. Лукашин [91], Ю. Лукьянової [63], Ю. Науменка [106], Н. Суворової [174]) розкривають зміст поняття «здоров'язбереження» як процес, що сприяє досягненню збереження здоров'я особистості. Хоча, на думку О. Іонової та Ю. Лукьянової, «термін «здоров'язбереження» на сьогодні не має однозначного визначення, оскільки донедавна поняття здоров'язбереження було певним чином монополізовано медичною галуззю, а проблема здоров'язбереження особистості як пріоритетне педагогічне завдання, як безпосередній результат освітньої діяльності обговорюються в педагогіці досить побіжно» [63, с. 69].

Важливим для нашого дослідження вважаємо підхід М. Варданян [26] до розуміння сутності здоров'язбереження. Вчений, досліджуючи проблему здоров'язбереження суб'єктів освітнього процесу в основній школі, зазначає, що здоров'язбереження – це «результат впливу педагогічних чинників освітнього процесу на збереження здоров'я його суб'єктів» [26, с. 9].

Аналізуючи низку визначень щодо професійного здоров'я, Г. Мешко наголошує: «Педагог вважається здоровим, якщо у нього гармонійно розвиваються потенційні фізичні і творчі сили, що роблять його зрілим і компетентним фахівцем, працездатним і активним суб'єктом життя і професійної діяльності. Для таких педагогів характерні, насамперед: психічна рівновага, високий рівень адаптації; гармонійні стосунки з оточенням; цілеспрямованість, плановість, упорядкованість своїх дій; упевненість у собі, почуття обов'язку, оптимізм; адекватна самооцінка, адекватний рівень прагнень; конгруентність, креативність, критичність мислення; пріоритет духовних цінностей; автономність; гармонійність, внутрішня узгодженість» [96, с. 196-197].

На думку О. Ващенко [28], «здоров'язбереження не обмежується уявленням про зміцнення лише соматичного (тілесного) здоров'я учнів. Важливе значення надається збереженню психічного, духовного та соціального здоров'я дітей. Це вимагає створення у закладі освіти особливої комфортної атмосфери,

яка б відкрила кожній дитині позитивний простір для особистісного зростання в інтелектуальній, духовній та соціальній сферах» [28, с. 15].

Дослідник Ю. Лукашин вважає сучасні реалії такими, що здоров'язбереження може і повинно стати наскрізною ідеєю, функцією не тільки вчителя будь-якої предметної галузі (не тільки фізичної культури або дисциплін природничо-наукового циклу), а й практично кожного фахівця, який працює у сфері взаємодії з дітьми – вчителя, психолога, класного керівника, соціального педагога, вихователя, тьютора, представників адміністративного апарату освітніх установ [91, с. 103].

Під здоров'язбереженням в освіті ми будемо розуміти комплекс дій та заходів учасників освітнього процесу з ціллю розв'язання проблеми збереження та покращення фізичного, духовного та соціального здоров'я учнів, формування та розвиток здоров'язбережувальної компетентності вчителів та учнів.

Для нашого дослідження важливо було з'ясувати сутність поняття «здоров'язбережувальна компетентність» (див. Додаток А2).

У колективному дослідженні «Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи» [69] науковці Н. Бібік, Л. Ващенко, О. Локшина та інші розглядають поняття «здоров'язбережувальна компетентність» як «властивості особистості, спрямовані на збереження власного фізичного, соціального, психічного й духовного здоров'я, а також здоров'я інших людей» [69].

Розвиваючи цю думку, Д. Воронін [35] зазначає, що «здоров'язбережувальна компетентність передбачає не тільки медично-валеологічну інформативність, але й застосування здобутих знань на практиці, володіння методиками зміцнення здоров'я й запобігання захворюванням. Формування спрямованості мислення на збереження й зміцнення здоров'я – невід'ємний компонент здоров'язбережувальної компетентності майбутніх фахівців» [35, с. 28].

З'ясовуючи підходи до вивчення та основні ознаки ЗЗК, Т. Бойченко розкриває необхідні ознаки ключової компетентності у здоров'язбережувальній:

«поліфункціональність, що дає змогу вирішувати проблеми здоров'язбереження людини, групи людей, спільноти та суспільства у просторі всіх чотирьох складових здоров'я – фізичній, соціальній, психічній та духовній; надпредметність і міждисциплінарність: інформація про формування, збереження, зміцнення, споживання (використання), відновлення, передачі (ФЗЗВВП) здоров'я має місце в усіх ланках неперервної валеологічної освіти (дошкільна і шкільна ланки, додипломна, післядипломна, освіта для дорослих); багатовимірність: зумовлена сутністю здоров'я людини як багатомірного і цілісного феномена; забезпечення широкої сфери розвитку особистості: вивчення шляхів і засобів ФЗЗВВП здоров'я, особливо її духовної складової, має особистісне спрямування» [18, с. 133-134].

Сучасна вітчизняна дослідниця Н. Белікова визначає здоров'язбережувальну компетентність як «інтегративну якість особистості майбутнього фахівця, яка має складну системну організацію і виступає як сукупність, взаємодія і взаємопроникнення мотиваційного, когнітивного і діяльнісного компонентів. До її показників належить уявлення про здоров'я, про чинники, що впливають на здоров'я та про позитивні та негативні зміни в стані власного здоров'я і здоров'я навколишніх» [12, с. 164]. Тут слід розуміти, що здоров'язбережувальна компетентність передбачає не тільки теоретичні знання про здоров'я та чинники, які на нього впливають, але й особистісні якості людини щодо збереження і зміцнення здоров'я.

Ми поділяємо погляди Г. Мешко, яка базується на розумінні здоров'язбережувальної компетентності вчителя «як певних внутрішніх, потенційних, прихованих психологічних новоутворень (знання, уявлення, програми дій, уміння, системи цінностей і відношень) щодо збереження і зміцнення свого професійного здоров'я, здоров'я учнів, гармонізації внутрішнього світу, які згодом виявляються у компетентності фахівця» [98]. Варто зауважити, що під збереженням і зміцненням професійного здоров'я слід розуміти усі складові здоров'я людини – фізичну, психічну, соціальну та

духовну. Саме такий фахівець, на нашу думку, буде компетентний у своїй професійній діяльності та затребуваний на ринку праці.

Під «здоров'язбережувальною компетентністю» Н. Башавець розуміє «високий рівень майстерності виконання особистістю здоров'язбережувальної діяльності, що характеризується глибокими знаннями щодо збереження та зміцнення здоров'я, можливість вільного володіння здоров'язбережувальною діяльністю та відповідними компетенціями. Вона супроводжується переконаністю у важливості організації власних здоров'язбережувальних дій, позитивним ставленням до них, умінням використовувати здоров'язбережувальні технології під час навчальної діяльності, самостійних занять фізичними вправами та активного відпочинку» [7, с. 121; 8]. Нам теж імпонує такий підхід, адже в системі освіти рівень професіоналізму педагогічного працівника є провідним у системі надання кваліфікованих освітніх послуг.

Під компетентністю здоров'язбереження О. Шатрова розуміє «інтегральну якість особистості, що проявляється у загальній здатності і готовності до здоров'язбережувальної діяльності, заснованої на інтеграції знань, умінь і досвіду» [192, с. 111].

Здоров'язбережувальну компетентність педагога, його готовність до формування основ здорового способу життя у школярів С. Кодимський та Н. Чайченко розглядають як «... складну особистісну якість учителя, що регулює його діяльність у зазначеній сфері та забезпечує ефективність цього процесу; як систему інтегрованих властивостей особистості, адекватних структурі й змісту роботи щодо формування здорового способу життя підростаючого покоління» [67, с. 219]. Ми погоджуємось з думкою науковців, однак вважаємо, що перш ніж дбати про здоров'я оточуючих, вчитель, професійне завдання якого полягає у вирішенні проблем зі збереження та покращення здоров'я учнів, повинен показати усвідомлене ставлення до свого здоров'я. Наша думка знаходить підтвердження у науковій праці Л. Клос, М. Криштановича та Н. Мукан [66], які відзначають, що «лише на основі власного досвіду здоров'я можна оцінювати

здоров'я інших людей (індивідів), а тому, чим багатший і різноманітніший цей досвід, тим вищими є шанси зрозуміти й адекватно встановити рівень і якість здоров'я інших та його вплив на життя людей» [66, с. 126].

У дисертаційному дослідженні «Формування здоров'язберігаючих компетенцій в учнівській молоді Польщі», О. Міхальська визначає поняття «здоров'язбережувальна компетентність» «як інтегральну якість особистості, що проявляється у загальній здатності та готовності до здоров'язберігаючої діяльності, що ґрунтується на інтеграції знань, умінь, навичок, ціннісних ставлень особистості, спрямованих на збереження фізичного, соціального, психічного та духовного здоров'я – свого та оточення» [99, с. 52].

Заслуговує на увагу визначення поняття «здоров'язбережувальна компетентність майбутнього вчителя початкової школи» у дисертаційному дослідженні Т. Осадченко, у якому зазначається, що це «складник його професійної компетентності є конструктом, який, формуючись в процесі професійної підготовки, забезпечує у майбутньому компетентну організацію педагогом процесу створення освітнього середовища початкової школи на основі здоров'язбережувальної діяльності» [117, с 66].

У контексті нашого дослідження, важливе місце має визначення поняття «здоров'яформувальна компетентність», яке подають Є. Павлюк, О. Павлюк та ін. [227]. На їхню думку, це сукупність знань, умінь та досвіду «щодо формування здоров'я з різними верствами суспільства, сформованих під час професійної підготовки з організації та планування навчально-тренувальної діяльності, що враховує освітню, розвивальну, інтелектуальну, загальноосвітню, спеціальну, практичну, соціальну, інформаційну та комунікаційну складові освітнього процесу» [227, с. 2404].

Важливим для нашого дослідження вважаємо також підхід М. Лехолетової, до розуміння сутності здоров'язбережувальної компетентності соціальних педагогів як «...наявність емоційної стійкості, високої працездатності, здатність протистояти емоційним перенавантаженням та

готовність самовдосконалювати власне здоров'я і створювати здоров'язбережувальне середовище у професійній діяльності» [85, с. 68].

Погоджуємось з думкою І. Демченко, Б. Максимчука, Г. Тарасенко та ін. [182], що «на будь-якому рівні (ціннісному, дидактичному, гносеологічному тощо) знання про здоров'я й валеологічна компетентність вчителя й учня є елементом цілісної системи, в якому є обов'язковий та індивідуально-творчий компоненти» [182, с. 53]. Здоров'язбережувальні знання, уміння та навички в учнів формуються завдяки професійному досвіду вчителя та його здоров'язбережувальної компетентності.

Оскільки у Державному стандарті базової та повної загальної середньої освіти [42] зазначається, що «здоров'язбережувальна компетентність як ключова формується на міжпредметному рівні шляхом оволодіння предметними компетенціями з урахуванням специфіки предметів та пізнавальних можливостей учнів основної школи» [42], то це дає підстави нам стверджувати, що вчителів, які забезпечують освітній процес в основній школі, відповідно відносять до вчителів основної школи.

Наше дослідження стосується здоров'язбережувальної компетентності, тому розвиток ЗЗК вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти (СППО) розглядатимемо як у межах курсів підвищення кваліфікації вчителів предмета «Основи здоров'я», заступників директорів з виховної роботи та педагогів-організаторів, так і у міжкурсовий період у цих категоріях, оскільки саме вони безпосередньо займаються питанням формування навичок здорового способу життя учнів.

У виробленні власного визначення поняття «здоров'язбережувальна компетентність вчителів основної школи» частково спиралися на результати досліджень О. Антонової та Н. Поліщук, ідеї яких нам імпонують. Здоров'язбережувальну компетентність науковці розглядають як «інтегральну якість особистості, яка проявляється у загальній здатності та готовності до здоров'язбережувальної діяльності, що ґрунтується на інтеграції знань, умінь,

навичок, ціннісних ставлень особистості, спрямованих на збереження фізичного, соціального, психічного та духовного здоров'я – свого та оточення» [6, с. 46].

Таким чином, під «здоров'язбережувальною компетентністю вчителів основної школи» у контексті нашого дослідження будемо розуміти інтегративну професійну характеристику, яка визначає готовність та здатність педагога кваліфіковано здійснювати і свідомо перебудовувати діяльність щодо здоров'язбереження всіх суб'єктів освітнього процесу на основі знань, умінь, навичок, досвіду, мотивації та вдосконалення професійно значущих якостей особистості.

У ході вивчення й аналізу теоретичних основ проблеми розвитку ЗЗК вчителів основної школи розкрито сутність базових понять. Проведений аналіз розвитку компетентнісного підходу дозволив зробити висновок про те, що в ньому завжди присутня орієнтація на діяльність. У нашому дослідженні ми будемо розглядати здоров'язбережувальну діяльність вчителів основної школи.

Таким чином, аналіз науково-педагогічних джерел [6; 7; 8; 12; 18; 35; 67; 69; 98; 99; 117; 199] свідчить про те, що наявний значний інтерес науковців до різних аспектів здоров'язбереження, проте проблема розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти не була предметом цілісного дослідження.

1.2. Особливості розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти

Здоров'язбережувальна компетентність – це не просто поняття, це, насамперед, складне системне явище, яке забезпечує постійний розвиток на різних етапах і в різні періоди життя і професійної діяльності вчителя.

Кількість досліджень формування та розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителя досить обмежена. У переважній більшості праці стосуються ЗЗК студентів різних факультетів (Д. Воронін, О. Шукатка) [35; 195],

майбутніх соціальних педагогів [85], майбутніх вчителів (О. Ландо, Г. Мешко) [84; 97], дітей дошкільного віку та учнів (Т. Андрющенко, Н. Поліщук) [4; 129] та ін. Проте проблема розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО є недостатньо дослідженою.

Поняття «розвиток» є одним із основоположних для багатьох наук. У Великому тлумачному словнику сучасної української мови [30] зазначено декілька визначень цього поняття. «Розвиток – дія, за значенням розвивати і розвиватися» [30, с. 1043]. Інше визначення категорії: «розвиток – це процес, унаслідок якого відбувається зміна якості чого-небудь, перехід від одного якісного стану до іншого, вищого» [30, с. 1043]. У цьому ж дослідженні знаходимо визначення розвитку як «ступінь освіченості, культурності, розумової, духовної зрілості» [30, с. 1043].

На думку Г. Костюка [73], «розвиток людської особистості – це безперервний процес, що виявляється у кількісних і якісних змінах людської істоти, тобто збільшення одних і зменшення інших ознак (фізичних, фізіологічних, психічних тощо). Однак він не зводиться до кількісних змін, до зростання того, що вже є, а включає «перерви безперервності», тобто якісні зміни. Кількісні зміни зумовлюють виникнення нових якостей, тобто ознак, властивостей, які утворюються в ході самого розвитку і зникнення старих» [73, с. 44]. «Потреба в розвитку – основне, що визначає особистісний смисл неперервної освіти й самоосвіти педагога» [80, с. 3].

Отже, враховуючи описане нами вище поняття «здорів'язбережувальна компетентність вчителів основної школи» та поняття «розвиток», ми дійшли висновку, що *розвиток здорів'язбережувальної компетентності вчителів основної школи – це закономірний процес змін особистісних та професійно значущих якостей вчителя основної школи відповідно до вимог сучасного суспільства, удосконалення навичок взаємодії з усіма суб'єктами освітнього процесу на основі розширення кола його здорів'язбережувальних знань, умінь приймати адекватні рішення у процесі професійної діяльності та вибудовувати свою поведінку в залежності від професійного досвіду, особистісних цінностей*

та мотивації до реалізації здоров'язберезжувальної компетентності у власній життєдіяльності та професійній діяльності.

При цьому, на наш погляд, такий розвиток повністю забезпечується, якщо до процесу залучити систему післядипломної педагогічної освіти, в рамках якої можлива організація цілеспрямованої роботи за визначенням шляхів розвитку ЗЗК вчителів основної школи.

Для розв'язання окресленої проблеми відповідно до завдань дисертаційної роботи проаналізуємо особливості розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО.

У довідниково-аналітичному збірнику «Енциклопедія освіти» (2008) термін «післядипломна педагогічна освіта» трактується як «галузь освіти дорослих, яка забезпечує неперервне вдосконалення професійних знань, умінь та навичок педагогічних, науково-педагогічних та керівних кадрів освіти шляхом підвищення кваліфікації, перепідготовки, спеціалізації та стажування на основі новітніх технологій, досягнень науки і виробництва» [48, с. 682].

Відповідно до ст. 18 Закону України «Про освіту», післядипломна освіта є складником освіти дорослих і «передбачає набуття нових та вдосконалення раніше набутих компетентностей на основі здобутої вищої, професійної (професійно-технічної) або фахової передвищої освіти та практичного досвіду» [138]. Це дає підстави нам стверджувати, що сучасний педагог буде орієнтований на систему компетентностей, на відміну від педагогічних працівників, які навчались у закладах вищої освіти за системи підготовки, що не реформувалась протягом десятків років, оскільки система післядипломної педагогічної освіти є більш гнучкою і швидше реагує на виклики сучасної освіти.

У ст. 60 Закону України «Про вищу освіту» [134] зазначається: «післядипломна освіта – це спеціалізоване вдосконалення освіти та професійної підготовки особи шляхом поглиблення, розширення та оновлення її професійних знань, умінь та навичок або отримання іншої професії, спеціальності на основі здобутого раніше освітнього рівня та практичного досвіду» [134].

Питання та проблеми післядипломної педагогічної освіти висвітлені у працях відомих українських науковців. Питання неперервної професійної освіти педагогів розглядали у своїх працях В. Андрущенко [109], І. Зязюн [109], Ю. Козловський [68], В. Кремень [109], С. Максименко [109], Н. Ничкало [109], Л. Романишина [157], С. Сисоєва [109], Я. Цехмістер [109], О. Чалий [109] та інші. Проблема розвитку післядипломної педагогічної освіти в Україні відображена в роботах С. Крисюка, який детально проаналізував процес розвитку післядипломної освіти педагогічних кадрів в Україні як окремої підсистеми неперервної освіти [76]; А. Соколовської – діяльність закладів післядипломної освіти з удосконалення педагогічного процесу в загальноосвітній школі [170]; Н. Протасової – андрагогічні принципи функціонування системи післядипломної освіти та удосконалено класифікацію її функцій [144]. А. Кузьмінським визначено теоретико-методологічні засади післядипломної педагогічної освіти в Україні [79]. У дисертаційному дослідженні «Науково-методичні засади розвитку системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників України в 1979 – 2004 рр» Н. Чепурною [187] досліджено та з'ясовано, що вибір форм і методів навчання учителів повинен ґрунтуватися на засадах андрагогіки, педагогічної творчості та інноватики.

Доцільним для нашого дослідження є думка А. Кузьмінського, що у закладах вищої освіти майбутніх учителів готують тільки «наполовину», а остаточне формування педагога здійснюється в системі післядипломної педагогічної освіти і в практичній роботі [79, с 32]. Науковець дає власне визначення поняттю «післядипломна педагогічна освіта», під яким розуміє «спеціалізоване вдосконалення педагогічної освіти та професійної педагогічної підготовки педагогів шляхом поглиблення, розширення й оновлення професійно-педагогічних знань, умінь, навичок і компетенцій» [79, с 32]. При цьому автор зазначає, що «... визначення й осмислення сутності післядипломної педагогічної освіти як підсистеми педагогічної освіти, її місця, цілей і завдань,

функцій, принципів, рушійних сил розвитку є теоретико-методологічними засадами функціонування та розвитку цієї системи» [79, с. 46].

На думку В. Олійника, «післядипломна освіта – достатньо новий вид освіти. Її виділення в окреме поняття стало наслідком усвідомлення того, що за сучасних умов потреба суспільства в кваліфікованих кадрах з високим рівнем професіоналізму та культури може бути задоволена лише на основі нової філософії освіти – «освіта через усе життя» [113, с. 8].

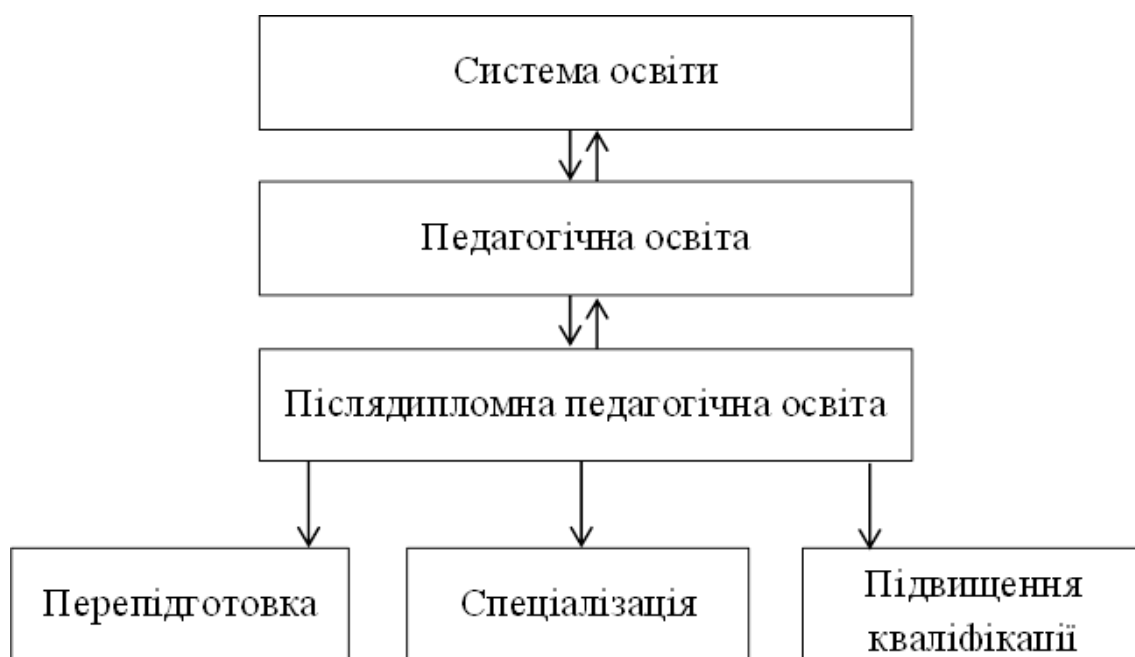
Серед основних проблем післядипломної педагогічної освіти в Україні у контексті реформ постає визначення перспектив розвитку та наукове обґрунтування змісту післядипломної освіти. Адже професійний розвиток вчителя має забезпечуватися протягом усього періоду його педагогічної діяльності. На думку Н. Муқан, О. Фучили та Г. Ігнатюк [216], «професійний розвиток вчителів – це неперервний процес, який охоплює три аспекти, а саме: початкова підготовка, впровадження професії та постійне вдосконалення особистісних, соціальних і професійних компетенцій педагогів та відповідає їх кар'єрному розвитку» [216, с. 8]. Професійний розвиток вчителів державних шкіл є складним соціальним та культурним явищем та багатофункціональною системою взаємопов'язаних компонентів, а також постійним процесом поглиблення знань, вдосконалення навичок та компетенцій, формування цінностей та установок, починаючи з точки початкової освіти вчителів і продовжуючи протягом усієї професійної діяльності.

Такої ж думки дотримуються В. Вихрущ та Ю. Козловський [32]. Досліджуючи особливості університетської освіти Канади, науковці наголошують на неперервності освіти: «результатом університетської освіти є реалізація спрямування неперервної освіти на створення конструктивного освітнього середовища» [32, с. 17].

Цілком поділяємо погляди Т. Сорочан [172], яка зазначає, що при переході України до інноваційної стратегії розвитку, «післядипломна освіта вже не може обмежуватись лише перепідготовкою кадрів і не враховувати потреби професійного розвитку особистості, формування життєвих навичок, ціннісних

орієнтацій. Вчена вважає, що післядипломна освіта створює соціально-освітній простір, у якому може вдосконалюватись кожний професіонал, а інститути післядипломної освіти мають стати не тільки центрами систематичного проведення курсів підвищення кваліфікації, а й центрами забезпечення системного професійного розвитку педагогічних працівників» [172].

Структура післядипломної педагогічної освіти включає такі складові: «перепідготовка – отримання іншої педагогічної спеціальності на основі раніше здобутого освітньо-кваліфікаційного рівня та досвіду практичної діяльності; спеціалізація – підготовка педагога до виконання окремих завдань або обов’язків, які мають специфічні особливості в межах спеціальності; підвищення кваліфікації – освоєння працівниками педагогічних знань, умінь та навичок для їхнього поступального розвитку як особистостей і професіоналів, набуття ними здатності виконувати окремі обов’язки та завдання в межах спеціальності» [79, с. 37].

Рис. 1.1. Структура післядипломної педагогічної освіти

Серед складових структури післядипломної освіти наше дослідження стосується підвищення кваліфікації, яке може здійснюватися за різними формами. У ст. 59 Закону України «Про освіту» [138] зазначені такі види

підвищення кваліфікації: «навчання за освітньою програмою, стажування, участь у сертифікаційних програмах, тренінгах, семінарах, семінарах-практикумах, семінарах-нарадах, семінарах-тренінгах, вебінарах, майстер-класах тощо» [138]. На нашу думку, саме у такий спосіб забезпечується цілісність і неперервність навчання та вдосконалення дорослих упродовж усього періоду їхньої професійної діяльності.

Переконливо доводить В. Химинець, що підвищення кваліфікації педагога слід розглядати як процес його поступового зростання як особистості й професіонала [184].

Наше припущення знаходить підтвердження у роботі «Гуманізація післядипломної освіти педагогів» Н. Протасової, яка стверджує, що нині «майбутнім учителям не можна дати такий обсяг знань, який забезпечував би належний рівень їх професіоналізму протягом усього терміну педагогічної діяльності. Для підтримки професійної компетентності вони мають постійно інтенсивно поповнювати свої знання, періодично брати участь у різних формах підвищення кваліфікації» [144, с. 44].

Згідно з Законом України «Про освіту», педагогічний (науково-педагогічний) працівник самостійно вибирає вид, форму навчання та заклад освіти, установу або організацію, інший суб'єкт освітньої діяльності, що здійснює підвищення кваліфікації та перепідготовку педагогічних працівників і має ліцензію на відповідну діяльність або проводить освітню діяльність за акредитованою освітньою програмою [138]. Вважаємо, розширення можливостей виконання функцій післядипломної освіти іншими суб'єктами освітньої діяльності створює конкуренцію на ринку освітніх послуг. Погоджуємось з думкою А. Єрмоленка, який вважає, що «державне замовлення, імідж, наявний науково-педагогічний потенціал та матеріальна база певним чином надають закладам ПО (авт. «післядипломної освіти») переваги на початку конкурентного протистояння. Проте цього не достатньо для її утримання на довгий час, потрібне лідерство у сфері освіти дорослих» [148, с. 44]. Така ситуація обумовлює потребу закладів післядипломної педагогічної освіти у

модернізації, поліпшенні якості роботи та розширення можливостей надання освітніх послуг. Адже реалізація права вільного вибору форм, методів, змісту й засобів навчання, організацій та установ, які здійснюють удосконалення професіоналізму й компетентності педагогів, гальмується відсутністю належного фінансування системи післядипломної педагогічної освіти, оскільки заклади мають слабку навчально-матеріальну базу і педагоги не можуть повною мірою задовольнити свої потреби щодо підвищення кваліфікації згідно зі своїми особистими і професійними інтересами [79]. Продовжуючи цю думку, відмітимо, що у проекті Концепції розвитку педагогічної освіти зазначається: «заклади освіти втрачають монополію в забезпеченні ринку праці кваліфікованими працівниками...; стає все більш актуальним забезпечення визнання державними інституціями та ринком праці компетентностей, здобутих від провайдерів неформальних освітніх послуг, включаючи платформи масових он-лайн курсів чи неурядові громадські організації» [142].

Наші дослідження показали, що існує потреба в оновленні сучасної післядипломної педагогічної освіти, так як традиційні форми, методи і способи організації навчання не відповідають запитам сьогодення. Наша думка знаходить підтвердження у дослідженні В. Пуцова, який відзначає, що, «незважаючи на важливу роль післядипломної педагогічної освіти в суспільстві, сьогодні вона потребує системного реформування на основі тих принципових змін, котрі відбуваються у світовому освітньому просторі, відповідаючи реаліям сучасності й орієнтовані на виконання перспективних завдань освіти» [152, с. 8]. Власне тому, у контексті реформування СППО важливо надати можливість та створити умови вчителю для оволодіння новими формами, методами, прийомами, підходами та змістом навчання.

Аналіз літератури з досліджуваної проблеми вказує на потребу переходу сучасної СППО з інформативної моделі (оволодіння готовими знаннями навчання) на компетентнісну, оскільки вона найбільшою мірою спрямована на результат. Така модель «передбачає єдність змісту курсів підвищення кваліфікації і науково-методичної роботи в міжкурсовий період, використання

інтерактивних, проектних технологій професійного зростання, які б забезпечували розвиток компетентностей відповідно до викликів часу; передбачає можливості вибору педагогічним працівником різних термінів, модулів, форм навчання, а також розроблення діагностичного інструментарію, який би коректно вимірював рівні розвитку окремих компетентностей і професіоналізму в цілому» [108, с. 141].

Як бачимо, післядипломна освіта, як і вся система освіти в Україні, перебуває у стані реформування. Модернізація торкнулась і підвищення кваліфікації. Післядипломна педагогічна освіта в Україні поступово відходить від традиційних обов'язкових курсів підвищення кваліфікації і переходить на новий рівень – організацію неперервної професійної підготовки, за якої вчитель отримає можливість послідовно вдосконалюватись як компетентний фахівець, задовольняючи власні освітні потреби та фахові інтереси.

На концепції неперервної освіти наголошує В. Химинець [184]: вчитель «...не може обійтися без самовдосконалення, неперервного підвищення кваліфікації, отримання додаткової освіти» [184], щоб самоактуалізувати та самореалізувати себе.

На думку В. Вихрущ та Ю. Козловського [32], основним завданням неперервної освіти є «інтеграція особи до ринку праці і сприяння подальшому розвитку» [32, с. 17]. Характерними ознаками неперервної освіти є наступність та поетапність. Тобто така освіта повинна реалізовуватися на формальному та неформальному рівнях, що сприятиме професійному та особистісному розвитку вчителів основної школи в умовах економічних і соціокультурних змін. Забезпечення неперервності професійної освіти вчителів основної школи і є першою особливістю розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО.

Формальну освіту необхідно розуміти як «загальноприйнятий вид освіти, представлений традиційними освітніми системами, що здійснюється в освітніх установах за навчальними планами та програмами, які відповідають державним стандартам та вимогам до рівня підготовки педагога і завершується документальним підтвердженням проходження навчання» [34, с. 24-25].

Формальна освіта педагогів спрямована на задоволення освітніх потреб, оновлення і розширення професійних знань та інтересів вчителів.

У ст. 8 Закону України «Про освіту» неформальна освіта трактується як «освіта, яка здобувається, як правило, за освітніми програмами та не передбачає присудження визнаних державою освітніх кваліфікацій за рівнями освіти, але може завершуватися присвоєнням професійних та/або присудженням часткових освітніх кваліфікацій» [138]. У нашому розумінні це освіта на різних курсах, у тому числі і онлайн-курсах, участь у семінарах, конференціях, спілкування через мережу Інтернет тощо, яка сприяє особистісному зростанню вчителів.

Під формальною освітою ми будемо розуміти курсовий період (курси підвищення кваліфікації вчителів), а під неформальною – міжкурсний період (додаткове навчання).

Необхідно відзначити, що на сьогодні заклади післядипломної педагогічної освіти, які мають право підвищувати кваліфікацію педагогічних та науково-педагогічних працівників, забезпечують підвищення кваліфікації та стажування вчителів не рідше одного разу на п'ять років. Однак Проектом Концепції розвитку освіти на період 2015–2025 рр. обов'язковий професійний розвиток (підвищення кваліфікації) пропонується здійснювати щонайменше раз на рік [141].

Курсовий період триває впродовж двох-трьох тижнів і охоплює як аудиторні заняття (лекції, практичні заняття, семінарські заняття тощо), так і самостійну роботу. Курси підвищення кваліфікації зазвичай проходять на базі обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти, ресурси яких є більш потужними, ніж ресурси закладів загальної середньої освіти та методичних кабінетів. За таких умов у вчителів основної школи є більше можливостей для розвитку ЗЗК.

Міжкурсний період є більш тривалим етапом професійного розвитку вчителів основної школи (3-5 років) і забезпечується на рівні закладів післядипломної педагогічної освіти, методичних кабінетів та методичних об'єднань. Цей період є зручним для вчителів основної школи, оскільки не

відволікає їх від освітнього процесу, і, в той же час, надає можливості для задоволення професійних потреб.

На нашу думку, реалізація потенційних можливостей вчителя основної школи щодо позитивного впливу на формування ЗСЖ учнівської молоді залежить від умов для його неперервної професійної підготовки. Наше припущення підтверджує думку Н. Мукан, Г. Яремко, Ю. Козловського, В. Ортинського та О. Ісаєвої [226], що «забезпечення вчителів належними та своєчасними можливостями для професійного розвитку, всебічна підтримка керівників шкіл, колег, батьків та системи неперервної освіти вчителів є засобом підвищення результатів навчання учнів, а також покращення викладання та діяльності школи загалом» [226, с. 105].

У контексті зазначеного вище, ми можемо зробити висновок, що здоров'язберезувальну компетентність вчителів основної школи потрібно розвивати цілеспрямовано, упродовж всієї професійної діяльності.

Для СППО характерна специфіка контингенту вчителів, яка визначається наступними факторами:

- період розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО проходить у віці від 25 до 70 років, коли вчитель у процесі навчання усвідомлює себе як самостійну, самодостатню і водночас самокеровану особистість з певним професійним досвідом. Це й визначає особливе значення системи післядипломної педагогічної освіти для розвитку ЗЗК вчителів основної школи;
- різна фахова підготовка вчителів – університетська, інститутська освіта, денна, вечірня і заочна форми навчання [191, с. 23]; відсутність спеціальної підготовки з питань формування навичок ЗСЖ;
- у СППО навчаються вчителі, які вже мають вищу педагогічну освіту, під час якої отримали знання, уміння, навички і певний професійний педагогічний досвід практичного їх застосування. У процесі післядипломної педагогічної освіти відбувається подальша актуалізація навчальних можливостей вчителя на основі збагаченого професійного досвіду, оновлених і поповнених знань, умінь та навичок шляхом залучення до процесу формування

нових умінь і навичок, активного спілкування з колегами та обміну з ними досвідом. Післядипломна освіта є необхідною для вчителя від початку закінчення закладу вищої освіти і до кінця його педагогічної діяльності.

Усі перераховані специфічні чинники навчання у СППО дають змогу узагальнити, що для забезпечення розвитку ЗЗК вчителів основної школи, навчання необхідно організовувати з використанням технологій навчання дорослих. Тому друга особливість розвитку ЗЗК вчителів основної школи – андрагогізація освітнього процесу у СППО.

Дослідник С. Змеєв визначив андрагогіку як науку про навчання дорослих, що обґрунтовує діяльність дорослих, які навчаються і навчають організовувати процес навчання [57, с. 69]. Андрагогіка – це галузь вивчення особливостей навчання дорослих, яка базується на концептуальних засадах навчання дорослих [31]. «Головним завданням андрагогіки є формування у дорослих суб'єктів актуальних компетенцій прикладного характеру за досить обмежений проміжок часу» [1, с. 35], що дуже важливо для окресленої для нашого дослідження категорії вчителів.

Для забезпечення розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО варто уточнити загальнометодологічні принципи, які є найбільш прийнятними у професійній освіті: соціальної детермінованості, системності, наступності, комплексності, науковості, прогностичності [145]. Такі принципи, на нашу думку, забезпечують врахування інтересів як окремої особистості, так і суспільства в цілому.

Модель навчання у СППО, яка будується на андрагогічних принципах, відображає її специфіку як особливого феномена навчання дорослої людини з життєвим і професійним педагогічним досвідом.

Аналізуючи організаційно-методичні засади підвищення кваліфікації педагогічних працівників на підставі диференційованого підходу, І. Сілаєва визначає такі андрагогічні принципи, які створюють умови для диференційованого особистісно орієнтованого підходу та розвитку творчого потенціалу кожного педагогічного працівника:

- «верховенство самостійного навчання;
- організація спільної роботи з проектування, реалізації, коректування й оцінювання процесу навчання;
  - опора на досвід особи, що навчається, котрий використовується як одне із джерел навчання;
  - індивідуалізація навчання;
  - системність навчання, що припускає дотримання відповідності цілей, змісту, форм, методів, засобів навчання й оцінювання результатів;
  - контекстність навчання, тобто спрямованість навчання на досягнення конкретних, життєво важливих цілей, проектування процесу навчання з урахуванням професійної та соціальної діяльності слухачів;
  - встановлення у процесі навчання атмосфери довіри і поваги між учасниками освітнього процесу;
  - навчання в діяльності, апробація здобутих знань на практиці, їх практичне осмислення;
  - принцип співробітництва, що відображає систему взаємин між викладачами і слухачами;
  - принцип створення рефлексивного середовища;
  - принцип проблемно-ситуативної організації навчання;
  - принцип стимулювання самоосвіти й самостійності у навчанні;
  - обов'язкова результативність, гарантія задоволення потреб слухачів;
  - право на вибір змісту навчання, який повинен бути адекватним поставленим цілям і способам їх реалізації. Дорослі мають право на свій темп у навчанні, індивідуальний обсяг змісту навчання і завдань, джерела інформації в залежності від розвитку зорових, слухових чи моторних видів сприйняття і пам'яті;
  - розвиток творчого потенціалу;
  - принцип психологічної комфортності, який передбачає позитивні емоції у спілкуванні, що сприяють самореалізації творчих можливостей людини і є обов'язковими за будь-якого способу навчання» [167, с. 103].

В організації процесу навчання дорослих людей С. Щенніков пропонує специфічні принципи:

1. Принцип єдності трьох середовищ (навчальне, професійне, соціальне). Освіта для дорослих створюється як система, що об'єднує в освітній простір декілька різнорідних середовищ існування дорослих, де здійснюється їхня освіта.

2. Принцип відкритості освітнього простору. Освіта є доступною, навчання може починатися з будь-якого рівня.

3. Принцип синтезу трьох підходів до освіти (андрагогічного, особистісно орієнтованого, контекстного). Андрагогічний підхід – створює можливості для врахування особливості дорослих, які навчаються, й водночас зайняті професійною діяльністю. Особистісно орієнтований підхід – орієнтує на врахування закономірностей розвитку особистості дорослих. Контекстний підхід – спрямовує на контекст освітнього процесу як умови перетворення навчальних знань в професійні.

4. Принцип діяльності. Зміст навчальних матеріалів необхідно побудувати навколо основних видів діяльності дорослих, що навчаються.

5. Принцип постійної підтримки. Під час навчання дорослих мають бути передбачені різні форми підтримки їхньої діяльності: консультування, інформування, оновлення навчальних матеріалів.

6. Принцип професійної мотивації. Разом з процедурами навчання має бути передбачена і впроваджена система мотивації дорослих до навчання через: отримання можливості неперервного консультування [197, с. 268-283].

У Концепції неперервної валеологічної освіти в Україні представлені загальноприйняті принципи: науковість і доступність; системність; неперервність і практична цілеспрямованість; гуманізація; інтегративність; динамічність і відкритість; плюралізм і дисперсність; превентивність [72]. Однак у документі не представлено специфіку вищезазначених принципів для післядипломної педагогічної освіти, в той час, коли післядипломна здоров'язбережувальна освіта визначена як важлива і обов'язкова складова неперервної валеологічної освіти.

Зокрема О. Павлюк та А. Павлюк [120] вважають, що «зادля успішного розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної освіти необхідно керуватися наступними принципами: неперервності; свідомого ставлення та самостійності; системності та послідовності; професійної спрямованості; планування самостійної роботи; формування установки на здоров'язбереження» [120, с. 287].

Для нашого дослідження важливими в організації навчального процесу в СППО є принципи, які узагальнили О. Антонова та Н. Поліщук [6]:

- «урахування ціннісних установок, орієнтацій і потреб особистості – припускає врахування ціннісних установок, що змінюються під впливом суспільного життя, орієнтацій і потреб у процесі підготовки. Спрямований на розвиток усвідомленого, вибіркового, позитивного ставлення вчителів до здоров'язбережувальної діяльності;

- цілісності й міждисциплінарності – використовується для комплексного управління й організації процесом підготовки вчителів, що дозволить педагогам у майбутньому ширше розкривати питання збереження індивідуального здоров'я учнів при викладанні предметів і дисциплін, передбачених програмою загальноосвітньої школи;

- професійної спрямованості – реалізує основне призначення формування готовності вчителів до розвитку ЗЗК учнів – готувати їх до виконання соціальних функцій, професійних завдань. Він вимагає, щоб у процесі формування ЗЗК першочергова увага приділялася розвитку й удосконалюванню тих знань, умінь та навичок вчителів, які мають найбільше практичне значення при виконанні ними своїх функціональних обов'язків;

- оздоровчої спрямованості – полягає в обов'язковій настанові на досягнення найбільшого й безумовного оздоровчого ефекту, тобто ефекту зміцнення здоров'я;

- науковості – регламентує організацію процесу підготовки вчителя у СППО відповідно до сучасного рівня розвитку науки й техніки, досвіду, накопиченого світовою цивілізацією з питань збереження й зміцнення здоров'я;

- безперервності – дозволяє послідовно підготувати вчителів до оволодіння теоретичним матеріалом, практичними діями, закріпити сформовані навички, тобто сприяє максимальному використанню позитивного перенесення від заняття до заняття раніше отриманих знань, умінь, навичок;

- діалогічності – виходить з положення про те, що формування особистості, зокрема здоров'язбережувальних знань, умінь, навичок, можливе лише за умови суб'єкт-суб'єктних стосунків, рівноправної співпраці та взаємодії. При цьому заняття мають організовуватися не традиційним способом, побудованому на репродуктивному відтворенні матеріалу, а як діалог, побудований з опорою на особистий досвід особистості, спільну роботу над досліджуваним матеріалом;

- рефлексивності – полягає у тому, що розуміння предметного змісту матеріалу слухачем можливе лише через самоаналіз, опору на власний досвід, його оцінку і усвідомлення» [6, с. 96-97].

Наші дослідження показали, що загальнометодологічні та андрагогічні принципи перебувають у тісному взаємозв'язку, однак останні вимагають конкретизації та деталізації щодо розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО.

На основі аналізу літератури нами виокремлено основні принципи організації та реалізації освітнього процесу для забезпечення розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО, які детально розглянуті у п. 2.3.: науковості змісту освіти [72; 145; 167], системності [72; 120; 145; 167], варіативності [72], неперервності [72; 120], професійної спрямованості [6; 120], мотивації навчання [197] та діяльності [167; 197].

Припускаємо, що використання виокремлених нами основних принципів організації та реалізації освітнього процесу дасть змогу забезпечити єдність, системність і педагогічну ефективність досліджуваного феномену.

Як зауважують О. Антонова та Н. Поліщук [6], поєднання низки методологічних підходів, серед яких провідне місце посідають системний, аксіологічний, андрагогічний, акмеологічний, валеологічний, особистісно-

орієнтований, діяльнісний та компетентнісний, «дозволять подолати суперечність між зростаючими потребами суспільства, сім'ї, освітніх установ у вирішенні проблем здоров'я дітей і підлітків і недостатньою орієнтацією професійної підготовки вчителів у системі післядипломної педагогічної освіти на здійснення здоров'язбережувальної діяльності в умовах педагогічного процесу» [6, с. 85]. Ми погоджуємося з таким баченням поєднання підходів і вважаємо за доцільне уточнити деякі з них і доповнити вищезгадані низки підходів також диференційованим. Зазначені наукові підходи стали підґрунтям для розробки структурно-функціональної моделі розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО, тому детально вони розглянуті у підрозділі 2.3 нашого дисертаційного дослідження.

Модернізація системи освіти України, перехід до компетентнісного підходу в професійній освіті зумовили виведення на якісно новий рівень розвиток ЗЗК вчителів основної школи у СППО як складової їх професійної компетентності. В організації освітнього процесу у СППО необхідним є врахування специфіки мети і завдань, змісту навчання та специфіки контингенту вчителів. У нашому розумінні, мета післядипломної педагогічної освіти вчителів основної школи – це використання інноваційних механізмів для розвитку їх професійної компетентності. Серед таких механізмів виділяємо засвоєння здоров'язбережувальних педагогічних технологій, на яких базується розвиток ЗЗК вчителів основної школи. Погоджуємося з думкою О. Пехоти, що «у загальнопедагогічному розумінні педагогічна технологія характеризує цілісний освітній процес, предметна – сукупність методів і засобів для реалізації змісту навчання в межах предмета, локальна – вирішення окремих дидактичних і виховних завдань» [118, с. 24]. Дослідниця Л. Тіхомірова вважає, що найважливішим у характеристиці будь-якої технології, яка реалізовується в освітній установі, є те, наскільки вона зберігає здоров'я учнів, тобто чи є вона здоров'язбережувальною [181, с. 73].

Аналізуючи методологічні засади діяльності освітнього закладу, спрямованих на здоров'я, В. Оржеховська наголошує: «Освітні педагогічні

технології здатні сприяти формуванню ціннісного ставлення до здоров'я, позитивної мотивації до здорового способу життя та навичок здорового способу життя» [116, с. 8].

Мета усіх здоров'язбережувальних педагогічних технологій – сформувати у вчителів знання, уміння та навички ЗСЖ, навчити їх використовувати одержані знання у повсякденному житті та у професійній діяльності, а також переносити їх на життєдіяльність учнів. «Необхідно організовувати процес навчання з урахуванням потреб, мотивів і професійних проблем, що постають перед педагогами в практичній діяльності» [130, с. 100].

Розвиток та реалізація здоров'язбережувальних технологій пов'язані, насамперед, з розумінням вчителями необхідності збереження здоров'я учнів у процесі навчання, значним зростанням інформаційних навантажень, сучасних вимог до якості освіти.

У СППО для забезпечення розвитку ЗЗК вчителів основної школи передбачається, що вчитель повинен поповнити свої знання, уміння та навички здоров'язбережувального спрямування, які необхідні йому у професійній діяльності для ефективної організації та здійснення освітнього процесу. Тому важливе наповнення змісту післядипломної педагогічної освіти, яке має бути максимально інформативним у зв'язку з обмеженою кількістю часу, відведеного для навчання дорослих.

Ми цілком погоджуємося з підходами академіка О. Савченко, відображеними в «Енциклопедії освіти», що у змісті освіти враховуються актуальні й перспективні потреби суспільства, а також освітні запити окремих особистостей [48, с. 323]. Тож враховуючи стрімкий розвиток системи освіти в Україні, вважаємо, що навчання вчителів основної школи у СППО має бути як традиційним – з набором лекцій з питань формування ЗСЖ учнівської молоді, практичних занять, семінарів, конференцій тощо, так і інноваційним, яке повинно відповідати різноманітним професійним запитам педагогів. Таке поєднання інноваційного і традиційного навчання, на нашу думку, сприятиме ефективному розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО. Визначення змісту

має створювати передумови для забезпечення неперервності процесу підвищення кваліфікації. Варто розподіляти його відповідно до різних моделей підвищення кваліфікації та форм навчання.

На підставі зазначеного та спираючись на досвід діяльності закладів післядипломної педагогічної освіти, ми виокремили третю особливість розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО – використання сучасних форм і методів навчання дорослих у процесі розвитку ЗЗК вчителів основної школи, що передбачає засвоєння навчальної інформації і формування особистісних якостей вчителів основної школи.

Підтвердження нашої думки знаходимо у праці О. Аніщенко, яка серед основних вимог до технології навчання в освіті дорослих виокремлює здоров'язбережність, що передбачає використання максимальної кількості активних методів навчання, прийомів зовнішньої і внутрішньої мотивації [175, с. 47].

Використання сучасних форм і методів навчання у процесі розвитку ЗЗК вчителів основної школи сприяє удосконаленню у них здоров'язбережувальних умінь і навичок роботи з учнями щодо питань формування навичок ЗСЖ.

Таким чином, ми визначили поняття «розвиток здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи», яке виокремлюється нами як закономірний процес змін особистісних та професійно значущих якостей вчителя основної школи відповідно до вимог сучасного суспільства, удосконалення навичок взаємодії з усіма суб'єктами освітнього процесу на основі розширення кола його здоров'язбережувальних знань, умінь приймати адекватні рішення у процесі професійної діяльності та вибудовувати свою поведінку в залежності від професійного досвіду, особистісних цінностей та мотивації до реалізації здоров'язбережувальної компетентності у власній життєдіяльності та професійній діяльності.

У контексті вирішення проблеми дисертаційного дослідження нами виокремлено наступні особливості розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО: забезпечення неперервності професійної освіти вчителів основної

школи; андрагогізація освітнього процесу у СППО; використання сучасних форм і методів навчання дорослих у процесі розвитку ЗЗК вчителів основної школи.

1.3. Структурні компоненти, критерії, показники та рівні розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти

Розвиток професіоналізму вчителів основної школи у СППО визначається наявністю сукупності компетенцій. Це сприяє перебудові СППО на основі компетентнісного підходу, який передбачає не тільки розвиток ЗЗК вчителів основної школи, а й формування високої мотивації вчителів до їх професіоналізму у педагогічній діяльності, вдосконалення якостей, необхідних для реалізації професійної діяльності. Виходячи з цієї позиції, важливого значення набуває питання розуміння структури здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи, виявлення її структурних компонентів та визначення критеріїв, показників та рівнів розвитку ЗЗК, адже як і будь-який інший вид компетентності, вона має свою структуру.

У Таблиці 1.1 подано структурні компоненти здоров'язбережувальної компетентності, виокремлені вітчизняними науковцями.

На основі аналізу табличних даних, з метою встановлення рівня розвитку ЗЗК вчителів основної школи, були визначені такі її структурні компоненти, за допомогою яких педагог успішно та ефективно зможе вирішувати проблему збереження та зміцнення здоров'я учнів. До них належать: мотиваційний, когнітивний та діяльнісний. Всі компоненти структури ЗЗК вчителів основної школи тісно взаємопов'язані між собою, постійно взаємодіють, утворюючи єдину структуру ЗЗК вчителів основної школи та визначаються за певними критеріями.

У контексті останнього, наші дослідження показали, що мотиваційний компонент є фундаментом розвитку ЗЗК вчителів основної школи. Його розвиток визначає ефективність подальшого становлення компонентів ЗЗК.

Таблиця 1.1

Структурні компоненти ЗЗК, виділені науковцями

Автор розробки	Компоненти
О. Антонова та Н. Поліщук [6, с.49]	Ціннісно-мотиваційний, когнітивний, операційно-діяльнісний, емоційно-вольовий
Р. Безрукавий [9, с. 26]	Аксіологічний, інформаційний, діяльнісний, результативно-оцінний
Д. Воронін [35, с 61]	Цільовий, мотиваційно-ціннісний, змістово-операційний, програмно-орієнтований, емоційно-вольовий, діяльнісний, оцінний
О. Ландо [84, с. 25]	Ціннісно-мотиваційний, когнітивний, операційно-технологічний, комунікативний компонент, рефлексивний
Т. Осадченко [117, с. 71]	Мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, особистісний
В. Успенська [183, с. 144]	Інтелектуальний (когнітивний), професійний (фаховий), особистісний (суб'єктний)
О. Шатрова [192, с. 111]	Ціннісно-мотиваційний, когнітивний, операційно-технологічний, компонент особистісних і професійно-значущих якостей педагога
О. Шукатка [194, с. 26]	Мотиваційно-аксіологічний, когнітивний, гносеологічний, соціально-комунікативний, операційно-технологічний, поведінковий

Мотиваційний компонент ЗЗК вчителів основної школи проявляється в інтересі та потребі вчителя основної школи до постійного вдосконалення ЗЗК; характеризується розвитком професійно-педагогічної мотивації формування, збереження та покращення власного здоров'я та здоров'я учасників освітнього процесу; наявності потреби до ведення ЗСЖ; ціннісною орієнтацією на ЗСЖ та здоров'язбережувальну діяльність; ціннісним ставленням до власного здоров'я та здоров'я учнів; прагненні до оволодіння здоров'язбережувальними технологіями та їх практичного використання у здоров'язбережувальній діяльності.

Визначення мотиваційного як одного з компонентів структури ЗЗК вчителів основної школи передбачає розкриття сутності понять «мотивація», «мотив», «цінність», «ціннісне ставлення» та «ціннісні орієнтації».

Поняття «мотивація» передусім пов'язане з поняттям «мотив». Так, у Великому тлумачному словнику сучасної української мови зазначається, що «мотив» – це підстава, привід для якої-небудь дії, вчинку» [30, с. 392]. За Є. Ільїном, мотив – це «складне психологічне утворення, яке спонукає до свідомих дій, вчинків та виступає їх базисом, підґрунтям» [60, с. 68].

Серед мотивів у структурі ЗЗК вчителів основної школи провідними, на нашу думку, є: мотив зберегти і зміцнити здоров'я учнів через оволодіння педагогами здоров'язбережувальними знаннями, мотив здобуття нової інформації (участь у тренінгах, семінарах та інших методичних заходах із залученням фахівців з питань формування навичок ЗСЖ підлітків), мотив самовираження та самоствердження, досягнення успіху (участь вчителів основної школи у різноманітних проблемних конференціях, Всеукраїнських конкурсах, педагогічних читаннях, фестивалях інноваційних проєктів з питань формування навичок ЗСЖ підлітків).

Термін «мотивація» тлумачиться як «сукупність причин психологічного характеру, що пояснюють поведінку людини, спрямованість і активність цієї поведінки» [41, с. 7].

Ще одним важливим аспектом мотиваційного компонента є усвідомлення вчителем основної школи здоров'язбережувальних цінностей. Так, за М. Рокичем [222], «цінності – це стійке переконання в тому, що певний спосіб поведінки або кінцева мета існування переважно з особистої або соціальної точок зору, чим протилежний або зворотний спосіб поведінки, або кінцева мета існування» [222, с. 5].

Поведінка особистості визначається системою її ціннісних ставлень упродовж усього життя. Так, Ю. Бойчук, О. Бородіна та О. Микитюк зазначають, що «педагогічні цінності формуються історично в ході розвитку суспільства, освіти і фіксуються в педагогічній науці як формі суспільної свідомості у вигляді специфічних умов, зразків і уявлень. Педагогічні цінності змінюються, переосмислюються зі зміною потреб суспільства, школи, особистості» [21, с. 54].

Цілком поділяємо думку Д. Вороніна, який наголошує, що розташування цінностей для людини залежить не тільки від характеру виконуваних сьогодні функцій, але й від ідеалів, цілей, яких вона хоче домогтися в результаті своєї діяльності [35].

Згідно з трактуванням І. Кона, «орієнтації, спрямовані на будь-які соціальні цінності, називаються ціннісними орієнтаціями» [70, с. 26]. Тобто ціннісну орієнтацію необхідно розглядати як результат проекції цінності.

Вирішення проблеми нашого дослідження потребувало аналізу сутності поняття «ціннісна орієнтація на здоровий спосіб життя».

Під ціннісною орієнтацією особистості на ЗСЖ О. Ігнат'єв розуміє таку установку особистості, яка визначає, спонукає і направляє її подальшу поведінку і діяльність на збереження і зміцнення свого здоров'я і здоров'я інших людей, надає цій діяльності особистісного смислу [59, с. 10], що, у свою чергу, дає підстави нам стверджувати: ціннісні орієнтації існують в ідеалах та переконаннях особистості, впливають на інтереси й потреби, на мету діяльності та поведінку людини.

У нашому дослідженні ми спиралися на твердження «ціннісне ставлення до здоров'я», яке пропонує Ю. Бойко: це складне психічне новоутворення особистості, що характеризується усвідомленим ставленням до здоров'я, термінальним характером цінності здоров'я, сформованістю знань і уявлень про здоров'я як про цінність, позитивною валеологічною активністю, сформованістю умінь і навичок збереження та зміцнення здоров'я [16, с. 45].

Під ціннісним ставленням вчителя до здоров'я ми розуміємо систему ставлень вчителя до власного здоров'я та здоров'я учасників освітнього процесу: прагнення оволодіти знаннями щодо здоров'язбереження та здоров'япокращення; усвідомлення необхідності вести ЗСЖ, позитивну мотивацію щодо збереження та покращення здоров'я.

Мотиваційний компонент також передбачає спрямованість педагога на професійну та здоров'язбережувальну діяльність, яка характеризується певними інтересами, потребами, переконаннями та ідеалами. Інтерес до

здоров'язберезувальної діяльності забезпечує стійкість пізнання. У залежності від активності зацікавлення щодо постійного вдосконалення ЗЗК, інтерес може бути стійким, епізодичним або взагалі відсутнім.

Погоджуємось з думкою М. Криштановича [77], що завдання мотиваційного компонента покликане пробудити у вчителя «бажання постійно поліпшувати свої професійно-методичні уміння, формувати внутрішню потребу самостійного навчання та вдосконалення, адекватне розуміння необхідності використовувати в навчально-виховній діяльності нові підходи, принципи, методи і методики навчання» [77, с. 24]. У контексті нашого дослідження мотиваційний компонент спрямовує освітній процес у СППО на розвиток у вчителів основної школи потреби в опануванні здоров'язберезувальними знаннями та спонукає їх до здоров'язберезувальної та здоров'япокрашувальної діяльності.

Реформування системи національної освіти вимагає від сучасного педагога постійного поповнення професійних знань та удосконалення методичної майстерності. Відповідно до Концепції Нової української школи [140], перед школою має постати «новий тип учителя»: учитель-коуч (тренер успіху, інструктор, супроводжувач); учитель-модератор (керівник групи); учитель-тьютор (забезпечує процес освітньої індивідуалізації); учитель-фасилітатор (забезпечує успішну групову комунікацію). Тому не менш важливим компонентом у структурі ЗЗК вчителів основної школи є *когнітивний компонент*, який передбачає сукупність теоретичних знань і уявлень про сутність понять «здоров'я», «здоровий спосіб життя», «здоров'язберезувальні технології»; «здоров'язберезувальне середовище», обізнаність щодо збереження і зміцнення власного здоров'я; уміння передавати засвоєні знання щодо здоров'я, ЗСЖ, здоров'язберезувальних технологій відповідно до потреб аудиторії.

Під знаннями традиційно розуміють узагальнений досвід людей, сприйняту ними інформацію про світ. Вміння ж виникають, коли знання поєднуються з діяльністю. На думку з Т. Осадченко [117], «в теорії й методиці

професійної освіти уміння варто розглядати як компетентне здійснення професійних дій, навички – здійснення операцій, які покладені в їх основу, тоді система умінь та навичок майбутнього педагога формує компетентність виконання професійної педагогічної діяльності як цілісної системи» [117, с. 76]. Тобто готовність педагога ефективно здійснювати здоров'язбережувальну діяльність, яка ґрунтується на здоров'язбережувальних знаннях, називається здоро'язбережувальними вміннями.

Ще одним, не менш важливим, на нашу думку, є діяльнісний компонент ЗЗК вчителів основної школи, який потребує із сторони вчителя реальних дій та вчинків, які будуть направлені на збереження та покращення здоров'я учнів.

Діяльнісний компонент ЗЗК вчителів основної школи передбачає розвиток умінь використовувати теоретичні знання у здоров'язбережувальній діяльності; розвиток системи загальнопедагогічних та професійних умінь та навичок, необхідних для організації та реалізації власної здоров'язбережувальної діяльності в освітньому процесі, формування навичок ЗСЖ.

Успішність здоров'язбережувальної діяльності вчителів залежить від того, наскільки вони володіють способами цієї діяльності, тобто системою умінь і навичок, що забезпечують її ефективність.

Наступне завдання нашого дослідження вбачаємо у визначенні критеріїв та показників розвитку ЗЗК вчителів основної школи. Його розв'язання дозволить охарактеризувати якісні та кількісні показники оцінювання рівня її розвитку.

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови [30] знаходимо визначення поняття «критерій», яке трактується як «підстава для оцінки, визначення або класифікації чогось, мірило» [30, с. 758]. В Українському педагогічному енциклопедичному словнику С. Гончаренко під критерієм розуміє «ознаку, на основі якої здійснюється оцінка будь-чого; мірило» [38, с. 245].

Як зазначає В. Беспалько [10], розробка критеріїв та їхніх показників вимагає врахування наступних умов: «вибір критеріїв і показників має

здійснюватися відповідно до мети дослідження; критерії повинні відображати ознаки предмета дослідження незалежно від волі і свідомості суб'єкта дослідження; критерії мають бути сталими та відображати сутність явища» [10, с. 98]. Ми погоджуємось з думкою науковця, однак вважаємо, що для того, щоб відобразити особливість розвитку ЗЗК вчителів основної школи, потрібно доповнити вищезгадані умови наступними: критерії повинні відбивати динаміку виміру якості в часі. У процесі виявлення рівня розвитку ЗЗК вчителів, важливе значення відіграють достовірність і об'єктивність основних критеріїв.

Отже, критерії оцінювання ЗЗК — це ознаки розвитку досліджуваної характеристики вчителя, що мають певні показники.

Показник, на думку С. Тарасової [178], — це «вимірювана характеристика певного аспекту ключової ознаки досліджуваного об'єкта (компонента), що дає кількісну або якісну інформацію про його конкретні властивості [178, с. 109]. Під показниками ЗЗК вчителів основної школи будемо розуміти сукупність ознак, за допомогою яких можна визначити рівень відповідності вимогам здоров'язбережувальної діяльності, мотивів, здоров'язбережувальних знань, навичок та умінь.

На підставі аналізу досліджень компетентності вчителів із здоров'язбережувальної діяльності нами узагальнено досвід науковців щодо критеріального апарату дослідження. Цікавими для нашого дослідження є розробки Е. Зеєра, О. Югової [55], які пропонують оцінювати здоров'язбережувальну компетентність студентів за такими критеріями: ціннісно-змістовий, гносеологічний, діяльнісний. С. Карабаєва [65], досліджуючи здоров'язбережувальну компетентність педагогів дошкільної освіти, виокремлює такі критерії: аксіологічний, когнітивний, діяльнісний [65, с. 102-103] та ін.

Досліджуючи проблему підготовки вчителя до розвитку здоров'язбережувальної компетентності учнів, О. Антонова та Н. Поліщук [6] розробили критеріальний апарат дослідження, який включає у свою структуру «ціннісно-мотиваційний (місце здоров'я в системі життєвих цінностей педагога,

мотивація на здоров'язбережувальну діяльність і ставлення до цього виду діяльності), когнітивний (обсяг знань з досліджуваної проблеми, їх системність, обґрунтованість, міцність, дієвість), діяльнісний (наявність у педагогів умінь у сфері здоров'язбережувальної діяльності) та особистісно-вольовий (наявність у вчителів метапрофесійних якостей, необхідних для виконання здоров'язбережувальної діяльності, зокрема цілеспрямованість в організації та реалізації здоров'язбережувальної діяльності; відповідальність за своє здоров'я і здоров'я оточуючих, креативність у виборі методів і засобів здоров'язбережувальної діяльності) критерії та відповідні їм показники» [6, с. 112-114].

На основі вивчення критеріального апарату досліджень з проблем формування та розвитку компетентності вчителів до здоров'язбережувальної діяльності та з огляду на структуру ЗЗК вчителів основної школи, ми виокремили такі критерії для оцінювання: ціннісно-мотиваційний, когнітивно-знаннєвий та діяльнісно-операційний.

У наукових дослідженнях рівень, як ступінь досягнення у чому-небудь [127, с. 128], використовується як величина, що визначає досконалість виконання дій. Науковці О. Антонова та Н. Поліщук виділяють три рівні готовності вчителів до розвитку здоров'язбережувальної компетентності учнів: високий, достатній, середній [6, с. 112-114]. Досліджуючи проблему сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів початкової школи, Т. Осадченко пропонує наступні рівні їх сформованості: низький (репродуктивний), середній (частковопошуковий), достатній (продуктивний), високий (професійнотворчий) рівні [117]. Тоді як Є. Павлютенков виокремлює п'ять рівнів професійної компетентності вчителя: дуже низький (репродуктивний), низький (адаптивний), середній (локальномоделюючий), високий (системно-моделюючий) і дуже високий (творчий) [121]. У наукових дослідженнях зустрічаємо також такі рівні сформованості знань, умінь, компетентностей: вузький, достатній, широкий [29, с. 52]; творчий, нормативний, базовий, елементарний [43].

У межах нашого дослідження ми виокремили три рівні розвитку ЗЗК вчителів основної школи: високий, середній, низький.

Узгодженість компонентів, критеріїв та показників ЗЗК вчителів основної школи відображено у Таблиці 1.2.

Таблиця 1.2

Узгодженість компонентів, критеріїв та показників ЗЗК вчителів основної школи

Компоненти	Критерії	Показники
Мотиваційний	Ціннісно-	Усвідомлення значущості та цінності власного здоров'я у ієрархії життєвих цінностей; готовність реалізувати ЗЗК у власній життєдіяльності і у професійній діяльності; позитивна мотивації щодо власного здоров'язбереження та здоров'япокращення; мотивація на професійну діяльність, що спрямована на збереження та покращення здоров'я учнів; ціннісне ставлення до власного здоров'я та здоров'я учасників освітнього процесу; потреба у постійному вдосконаленні ЗЗК; потреба у здоровому способі життя як найвищої цінності; потреба в оволодінні здоров'язбережувальними технологіями та їх практичного використання у здоров'язбережувальній діяльності.
Когнітивний		Рівень знань про збереження і покращення здоров'я та чинників, які на нього впливають; обізнаність щодо форм, методів, технологій та засобів підготовки до здоров'язбережувальної та здоров'япокращувальної діяльності; обізнаність щодо організації здоров'язбережувального освітнього процесу; рівень поінформованості та обізнаності щодо використання та впровадження у професійну діяльність здоров'язбережувальних технологій; активність у пошуку та відборі інформації щодо здоров'язбереження; участь у тренінгах з питань здорового способу життя; потреба організаційно-методичної допомоги методистів.
Діяльнісний	Діяльнісно-	Уміння використовувати засвоєні знання у здоров'язбережувальній діяльності; застосування навичок здорового способу життя, які забезпечують реалізацію їхньої ЗЗК в освітньому процесі; прояв творчості та самостійності в організації та реалізації здоров'язбережувальної діяльності в освітньому процесі; постійне вдосконалення набутих навичок та умінь; використання активних та інтерактивних методів навчання; використання тренінгових технологій у здоров'язбережувальній діяльності.

Наші дослідження показали, що зазначені критерії та їх показники відображають найбільш значимі складові розвитку ЗЗК вчителів основної школи.

Для кожного з критеріїв було визначено три рівні розвитку ЗЗК вчителів основної школи

У Таблиці 1.3 подано рівні та показники розвитку ціннісно-мотиваційного критерію ЗЗК вчителів основної школи.

Таблиця 1.3

**Рівні та показники розвитку ціннісно-мотиваційного критерію ЗЗК
вчителів основної школи**

Рівень	Показники ціннісно-мотиваційного критерію ЗЗК вчителів
Високий	Власне здоров'я займає одне із перших місць у ієрархії життєвих цінностей вчителя основної школи. У вчителів сформована висока мотиваційна готовність до реалізації ЗЗК у власній життєдіяльності та у професійній діяльності. Їм характерний високий рівень мотивації щодо збереження і покращення власного здоров'я та його значення для задоволення особистісних, інтелектуальних і духовних потреб. У вчителів основної школи на високому рівні сформовані інтерес та позитивні установки до здоров'язбережувальної діяльності. На високому рівні у вчителів сформована мотиваційна готовність до постійного вдосконалення ЗЗК; вони чітко усвідомлюють важливість ведення ЗСЖ та прагнення до його формування у всіх суб'єктів шкільного середовища. Вчителям основної школи характерний високий рівень мотивації до оволодіння здоров'язбережувальними технологіями та їх практичного використання у професійній діяльності.
Середній	Власне здоров'я займає одне із провідних місць у ієрархії життєвих цінностей вчителя основної школи. У вчителів сформована низька мотиваційна готовність до реалізації ЗЗК у власній життєдіяльності та у професійній діяльності. Їм характерний низький рівень мотивації щодо власного здоров'язбереження і здоров'япокращення та його значення для задоволення особистісних, інтелектуальних і духовних потреб. У вчителів наявний інтерес та позитивні установки до здоров'язбережувальної діяльності; вчителі ставляться до здоров'я кожної особистості як до найвищої цінності, але не проявляють це у спілкуванні з іншими. Наявна мотивація до постійного вдосконалення ЗЗК носить непостійний характер. У вчителів основної школи наявна мотивація до ведення ЗСЖ та прагнення до його формування у всіх суб'єктів шкільного середовища, проте проявляють її у діях частково. У вчителів наявна мотивація до оволодіння здоров'язбережувальними технологіями та їх практичного використання у професійній діяльності, однак цілі й завдання здоров'язбережувальної діяльності не є її орієнтиром.
Низький	Вчителі основної школи не усвідомлюють значущість власного здоров'я у ієрархії життєвих цінностей. У них відсутня мотивація до реалізації ЗЗК у власній життєдіяльності та у професійній діяльності; відсутня мотивації щодо збереження і покращення власного здоров'я та його значення для задоволення особистісних, інтелектуальних та духовних потреб. У вчителів відсутні інтерес та позитивні установки до здоров'язбережувальної діяльності; ставлення до здоров'я кожної особистості як до найвищої цінності виражено слабо або взагалі відсутнє. У вчителів основної школи відсутня мотивація до постійного вдосконалення ЗЗК; немає власної мотивації до ведення ЗСЖ та прагнення до його формування у школярів та інших суб'єктів освітньої взаємодії; відсутня мотивація до оволодіння здоров'язбережувальними технологіями та їх практичного використання у здоров'язбережувальній діяльності.

У Таблиці 1.4 подано рівні та показники розвитку когнітивно-знаннєвого критерію ЗЗК вчителів основної школи.

Таблиця 1.4

**Рівні та показники розвитку когнітивно-знаннєвого критерію ЗЗК
вчителів основної школи**

Рівень	Показники когнітивно-знаннєвого критерію ЗЗК вчителів
Високий	Вчителі основної школи ґрунтовно володіють знаннями, які стосуються зміцнення і покращення здоров'я та чинників, які впливають на нього; обізнані щодо форм, методів та засобів підготовки до здоров'язбережувальної та здоров'япокращувальної діяльності, прагнуть досягти успіху у ній; обізнані щодо організації здоров'язбережувального освітнього процесу; виявляє високий рівень поінформованості та обізнаності щодо використання та впровадження у професійну діяльність здоров'язбережувальних технологій; виявляють активність у пошуку та відборі інформації щодо здоров'язбереження; беруть постійну активну участь у тренінгах з питань ЗСЖ; не потребують організаційно-методичної допомоги методистів, виявляють здатність самостійно організовувати здоров'язбережувальну діяльність та самостійно вирішувати можливі проблеми, які виникли у його діяльності; виявляють високий рівень поінформованості та обізнаності щодо ефективних способів здоров'язбережувальної діяльності, що є показником високого рівня валеограмотності.
Середній	У вчителів основної школи наявні нечіткі знання про збереження і покращення здоров'я та чинників, які на нього впливають, але вони не проявляють особливої зацікавленості до здоров'язбережувальної діяльності; частково обізнані щодо форм, методів та засобів підготовки до здоров'язбережувальної та здоров'япокращувальної діяльності; частково обізнані щодо організації здоров'язбережувального освітнього процесу; частково проінформовані та мало обізнані щодо використання та впровадження у професійну діяльність здоров'язбережувальних технологій; помірна активність вчителів у пошуку та відборі інформації (їхні бажання скоріш за все залежать від обставин та ситуації) щодо здоров'язбереження; епізодична участь у тренінгах з питань ЗСЖ; вчителі основної школи періодично потребують організаційно-методичної допомоги методистів.
Низький	У вчителів основної школи відсутні знання про збереження і покращення здоров'я та чинників, які на нього впливають; вчителі необізнані щодо форм, методів та засобів підготовки до здоров'язбережувальної та здоров'япокращувальної діяльності; необізнані щодо організації здоров'язбережувального освітнього процесу; низький рівень поінформованості та обізнаності щодо використання та впровадження у професійну діяльність здоров'язбережувальних технологій; відсутність бажання у пошуку та відборі інформації щодо здоров'язбереження; вчителі не приймають участь у тренінгах з питань ЗСЖ; постійно потребують організаційно-методичної допомоги методистів.

У Таблиці 1.5 подано рівні та показники розвитку діяльнісно-операційного критерію ЗЗК вчителів основної школи.

Отже, освітня діяльність у СППО має бути спрямована на розвиток усіх необхідних компонентів ЗЗК вчителів основної школи і задовольняти вищезначені критерії та показники, які сприятимуть досягненню успіхів у процесі професійної діяльності.

Таблиця 1.5

**Рівні та показники розвитку діяльнісно-операційного критерію ЗЗК
вчителів основної школи**

Рівень	Показники діяльнісно-операційного критерію ЗЗК
Високий	Вчителі основної школи використовують у практичній діяльності засвоєні знання, необхідні для виконання професійних функцій – повне проектування отриманих знань та умінь у здоров'язбережувальну діяльність; не відчують труднощів у застосуванні навичок ЗСЖ, які забезпечують реалізацію їхньої ЗЗК в освітньому процесі; діяльність вчителів основної школи носить імпровізаційний, самостійний та креативний характер; вчителі постійно використовують у здоров'язбережувальній діяльності активні та інтерактивні методи навчання і тренінгові технології.
Середній	Вчителі основної школи відчують складність у застосовуванні на практиці отриманих знань, необхідних для виконання професійних функцій; у використанні навичок ЗСЖ, які забезпечують реалізацію їхньої ЗЗК в освітньому процесі; здоров'язбережувальна діяльність вчителів основної школи носить фрагментарний характер; вчителі періодично використовують у своїй діяльності активні та інтерактивні методи навчання і тренінгові технології.
Низький	Вчителі основної школи не застосовують отримані знання у практичній діяльності; не використовують навички ЗСЖ, які забезпечують реалізацію їхньої ЗЗК в освітньому процесі; здоров'язбережувальна діяльність вчителів основної школи носить репродуктивний характер; вчителі взагалі не використовують або майже не використовують у здоров'язбережувальній діяльності активні та інтерактивні методи навчання і тренінгові технології.

Наше розуміння рівнів розвитку ЗЗК вчителів основної школи сприяє вирішенню поставленої проблеми й дозволить зробити певні висновки про результативність цього процесу. Зазначені компоненти, критерії, показники та рівні розвитку ЗЗК вчителів основної школи стануть основою для перевірки рівнів розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО в межах педагогічного експерименту.

Висновки до першого розділу

У першому розділі «Здоров'язбережувальна компетентність вчителів основної школи як педагогічна проблема» представлено результати аналізу теоретичних основ здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у сучасній психолого-педагогічній літературі; визначено категоріальний апарат дослідження та особливості розвитку здоров'язбережувальної

компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти; виокремлено компоненти, критерії, показники та рівні розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти.

Аналіз нормативно-правових документів і наукової літератури з проблеми нашого дослідження дозволив уточнити сутність базових дефініцій дослідження. Узагальнено визначення поняття «компетентність» (інтегративна якість особистості, яка проявляється у здатності та готовності особистості до здійснення професійної діяльності, яка базується на знаннях, уміннях, навичках, досвіді та вдосконаленні відповідних професійних якостей особистості), що є головною категорією компетентнісного підходу, який є основоположним у дослідженнях здоров'язбережувальної компетентності. Визначено термін «здоров'язбережувальна компетентність» як інтегративну професійну характеристику, яка визначає готовність та здатність педагога кваліфіковано здійснювати і свідомо перебудовувати діяльність щодо здоров'язбереження всіх суб'єктів освітнього процесу в професійному аспекті на основі знань, умінь, навичок, досвіду, мотивації та вдосконалення професійно значущих якостей особистості. Сформульовано власне визначення поняття «розвиток здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи». Розвиток здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи виокремлюється нами як закономірний процес змін особистісних та професійно значущих якостей вчителя основної школи відповідно до вимог сучасного суспільства, удосконалення навичок взаємодії з усіма суб'єктами освітнього процесу на основі розширення кола його здоров'язбережувальних знань, умінь приймати адекватні рішення у процесі професійної діяльності та вибудовувати свою поведінку в залежності від професійного досвіду, особистісних цінностей та мотивації до реалізації здоров'язбережувальної компетентності у власній життєдіяльності та професійній діяльності.

З'ясовано, що післядипломна педагогічна освіта, як і вся система освіти в Україні, перебуває у стані реформування. Перед нею стоїть завдання

вдосконалення змісту освіти та організації освітнього процесу, переходу з інформативної моделі навчання – передачі знань суб'єктам освітнього процесу, на компетентнісну. Тому важливо постійно формувати у вчителів навички й компетенції відповідно до викликів часу, які вони зможуть реалізовувати впродовж усієї професійної діяльності. Освітнє середовище гостро потребує вчителів із високим рівнем професійної підготовки, спроможних організувати здоров'язберезувальну та здоров'япокращувальну діяльність в освітніх закладах.

Визначено особливості розвитку здоров'язберезувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти: забезпечення неперервності професійної освіти вчителів основної школи; андрагогізація освітнього процесу у СППО; використання сучасних форм і методів навчання дорослих у процесі розвитку ЗЗК вчителів основної школи.

Обґрунтовано структуру здоров'язберезувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти, визначено та охарактеризовано її компоненти: мотиваційний, когнітивний, діяльнісний. Для перевірки розвитку відповідних компонентів ЗЗК ми виокремили основні критерії (ціннісно-мотиваційний, когнітивно-знансвий, діялісно-операційний) та показники і обґрунтували рівні (високий, середній, низький) їх розвитку, що дозволяють окреслити структурно-функціональну модель розвитку здоров'язберезувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти.

Матеріали розділу висвітлено у таких публікаціях автора: [4; 9; 11;12; 14; 15].

РОЗДІЛ 2

ОБҐРУНТУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ І СТРУКТУРНО- ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

У другому розділі «Обґрунтування педагогічних умов розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти» досліджено стан розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти; визначено та теоретично обґрунтовано педагогічні умови та представлено структурно-функціональну модель розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти.

2.1. Зміст, форми і методи розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти

Дослідження проблеми сучасного стану розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО ставить перед нами завдання проаналізувати зміст, форми та методи розвитку зазначеної компетентності досліджуваної категорії педагогів у СППО.

Нами вивчено досвід роботи Комунального закладу «Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти», Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти ім. М. В. Остроградського, Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, Комунального закладу вищої освіти «Одеська Академія неперервної освіти Одеської обласної ради», Закарпатського інституту

післядипломної педагогічної освіти з питання розвитку ЗЗК вчителів основної школи у межах курсів підвищення кваліфікації вчителів предмету «Основи здоров'я», заступників директорів з виховної роботи та педагогів-організаторів.

У ході дослідження вивчено та проаналізовано навчально-тематичні плани та тематику навчальних занять курсів підвищення кваліфікації вчителів у вищезазначених закладах. З'ясовано, що у Комунальному закладі «Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» [180] вчителі отримують професійні знання для роботи з підлітками щодо формування навичок ЗСЖ в межах лекцій та практичних занять.

Зокрема, курси підвищення кваліфікації вчителів предмета «Основи здоров'я» розраховано на 108 годин (див. Додаток Д2). З них безпосередньо здоров'язбережувального спрямування – 56 годин, що становить більше, ніж 50% усього змісту тематичного плану.

Так, зокрема, на заняття «Формування толерантного ставлення до ВІЛ-позитивних дітей у системі шкільної освіти» у навчально-тематичному плані курсів підвищення кваліфікації вчителів предмета «Основи здоров'я» відведено 2 лекційні години. Під час заняття вчителі основної школи ознайомлюються із поняттями «ВІЛ» та «СНІД», шляхами інфікування, епідемічною ситуацією щодо ВІЛ та СНІД у світі та в Україні». Достатньо уваги приділено поняттям «стигма», «стигматизація», «дискримінація», «толерантне ставлення», причинам виникнення цих явищ.

Проблема негативних проявів поведінки у підростаючого покоління зачіпає всіх учасників освітнього процесу. Центральним питанням є організація профілактичної роботи у межах закладу освіти. Робота з цією категорією учнів повинна проводитися у трьох напрямках: навчання дітей прийнятним способам вираження незадоволення; навчання навичкам контролю емоцій у ситуаціях, що провокують гнів та формування навичок співчуття і співпереживання. Під час практичного заняття «Методи та форми запобігання проявів агресивної поведінки учнів» акцентується увага вчителів основної школи по кожному із вищезазначених напрямків роботи, що дає можливість практично їх опрацювати

та перевірити їх актуальність та ефективність. Навчально-тематичний план курсів підвищення кваліфікації вчителів предмета «Основи здоров'я» передбачає крім 2 годин практичного заняття також 2 години на самостійне опрацювання.

На заняття «Загальна характеристика інфекційних захворювань» відведено 8 годин (6 годин практичних занять, 2 години на самостійну роботу). План заняття передбачає розгляд таких питань: 1. Поняття про епідеміологію. 2. Класифікація інфекційних захворювань по інтенсивності поширення. 3. Імунітет. Тема заняття є надзвичайно актуальною, оскільки в системі національного виховання найважливішим завданням є забезпечення повноцінного розвитку молоді та зміцнення здоров'я, як неодмінної умови формування майбутнього громадянина України. Однак, на нашу думку, 8 годин на вищезазначену тему, а це 14,5 % від загальної кількості годин здоров'язбережувального спрямування, відведених у навчально-тематичному плані курсів підвищення кваліфікації вчителів предмета «Основи здоров'я» у Комунальному закладі «Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти», є забагато. Це ж саме стосується і теми «Методологічні основи методики викладання валеологічних понять у навчальному курсі „Основи здоров'я” (психічна складова). Валеологічні аспекти психічного здоров'я», на яку відведено 6 годин практичних занять та 2 години самостійної роботи.

У навчально-тематичному плані курсів підвищення кваліфікації вчителів предмета «Основи здоров'я» відведено години на розгляд фізичної (4 години), духовної (4 години) та соціальної (6 годин) складової здоров'я людини.

План практичного заняття «Психолого-педагогічні засади здорового способу життя суб'єктів освітнього процесу» (2 години практичного заняття, 2 години самостійної роботи) передбачає розгляд таких питань: 1. Актуальність дотримання здорового способу життя суб'єктами освітнього процесу. 2. Категоріально-поннятевий аналіз проблеми здорового способу життя. 3. Інтегративні засади гармонізації особистості та її фізичного здоров'я. Практичне заняття «Перша допомога при нещасних випадках та невідкладних станах. Лікарські препарати, способи їх застосування», на яке у навчально-

тематичному плані курсів підвищення кваліфікації вчителів предмета «Основи здоров'я» відведено 4 години, сприяє оволодінню слухачами курсів підвищення кваліфікації практичним навичкам надання першої медичної допомоги при різних видах травм (механічних травмах, кровотечах, опіках, обмороженнях, отруєннях тощо) і загрозливих для життя і здоров'я станах.

План заняття «Здоров'язбережувальна компетентність: визначення, зміст, основні принципи та шляхи її формування у дітей, підлітків та дорослих» (2 години практичного заняття, 2 години самостійної роботи) передбачає розгляд наступних питань: 1. Стан здоров'я дітей та молоді в Україні. 2. Мета, стратегії і завдання Концепції формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя дітей та молоді. 3. Суб'єкти спільної діяльності та цільові групи з розвитку здоров'язбережувальної компетентності у дітей, підлітків та дорослих.

Під час заняття «Інтерактивні технології як ефективна складова розвитку здоров'язбережувальної компетентності на уроках інтегрованого курсу „Основи здоров'я”» (2 години практичного заняття, 2 години самостійної роботи) вчителі основної школи мають змогу отримати інформацію щодо дидактичних принципів організації освітнього процесу з використанням інтерактивних здоров'язбережувальних технологій.

Курси підвищення кваліфікації заступників директорів з виховної роботи у Комунальному закладі «Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» розраховані на 216 години (див. Додаток Д7). З них, безпосередньо на заняття здоров'язбережувального спрямування, відведено 14 годин – по 2 години на самостійну роботу з тем «Формування толерантного ставлення до ВІЛ-позитивних дітей у системі шкільної освіти» і «Організація превентивного виховання в навчальному закладі» та 10 годин на спецкурс «Впровадження програми МОН України “Сприяння просвітницькій роботі “рівний-рівному” серед молоді України щодо здорового способу життя» у формі практичних занять.

На заняття здоров'язбережувального спрямування у межах курсів підвищення кваліфікації педагогів-організаторів Комунального закладу

«Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» відведено 20 годин (див. Додаток Д8). З них 6 годин (4 практичні, 2 на самостійну роботу) на тему «Розвиток здоров'язбережувальної компетентності педагога-організатора», 2 лекційні години на заняття «Формування толерантного ставлення до ВІЛ-позитивних дітей у системі шкільної освіти», 2 години на практичне заняття «Методи та форми запобігання проявів агресивної поведінки учнів» та 10 годин на спецкурс «Впровадження програми МОН України “Сприяння просвітницькій роботі “рівний-рівному” серед молоді України щодо здорового способу життя» у формі практичних занять.

У Полтавському обласному інституті післядипломної педагогічної освіти ім. М. В. Остроградського вчителі отримують знання у галузі здоров'язбереження під час лекційних та практичних занять функціонально-фахового та загально-професійного модулів [155] (див. Додаток Д4). Курси підвищення кваліфікації вчителів предмета «Основи здоров'я» тривають 72 години. З них безпосередньо на заняття здоров'язбережувального спрямування відведено 30 годин – 8 годин лекційних занять, 22 години – практичні заняття, педагогічна практика, конференція з обміну досвідом. Це становить 41,6 % годин від загальної кількості годин, запланованих у навчально-тематичному плані.

Так, до прикладу, зміст заняття «Формування здоров'язберігаючої компетентності в загальноосвітніх навчальних закладах» (2 години лекційні, 2 години практичні) передбачає, що мова буде йти про те, що за допомогою якісного викладання навчального курсу «Основи здоров'я» вчителі основної школи мають можливість отримати інформацію щодо сприяння формуванню ключових компетентностей учнів, які допомагають приймати виважене рішення, розв'язувати проблеми, критично мислити, продуктивно організовувати своє життя, вести ЗСЖ. У той же час, варто зазначити, що сформованість здоров'язбережувальної компетентності у вчителів основної школи, на нашу думку, визначає якість освітньої діяльності педагога.

План заняття «Системний підхід до навчання основ здоров'я. Базова концепція здоров'я» (2 години лекційні, 2 години практичні) передбачає, що

вчителі основної школи оволодіють знаннями про здоров'язбережувальні технології, користуючись якими педагоги зможуть повною мірою сприяти вихованню повноцінної здорової молоді, формувати в неї високий рівень культури здоров'я, формувати їх здоров'язбережувальну компетентність.

Заняття «Роль профілактичних програм варіативної складової типових навчальних планів у формуванні здорового способу життя учнів» розраховано на 4 години (2 лекційні, 2 практичні) та передбачає, що викладач розкриє питання сутності, змісту, мети та умов впровадження здоров'яспрямованих програм у закладах загальної середньої освіти. Такі програми вимагають певних особливостей організації освітнього процесу, оскільки реалізуються у формі тренінгу. Саме на це спрямовані практичні заняття «Тренінгові форми викладання основ здоров'я», на які відведено 4 години.

Аналіз плану лекції «Профілактика неінфекційних захворювань серед школярів» дозволив зробити висновок, що під час її проведення вчителі основної школи отримують та засвоюють інформацію про особливості профілактики неінфекційних захворювань (серцево-судинні захворювання, онкологія, цукровий діабет, хронічні ураження органів дихання) серед школярів, оскільки підвищення обізнаності учнівської молоді щодо питань ЗСЖ – одне з пріоритетних завдань освіти, яке допоможе знайти шляхи створення сприятливого шкільного середовища для здоров'я учнів.

У ході дослідження виявлено, що у Рівненському обласному інституті післядипломної педагогічної освіти навчально-тематичні плани курсів підвищення кваліфікації вчителів включають основні питання з філософії, законодавства в галузі освіти, інноваційної педагогіки, психології, інформаційно-комунікативних технологій та методики викладання навчальних предметів. Професійні знання щодо формування навичок роботи з підлітками з питань формування ЗСЖ здійснюється під час курсів підвищення кваліфікації вчителів предмету «Основи здоров'я», заступників директорів з виховної роботи та педагогів-організаторів. Так, зокрема, під час лекції «Формування життєвих компетентностей, що сприяють здоровому способу життя» розглядаються

основні підходи до визначення поняття «здоров'язбережувальна компетентність», місце здоров'язбережувальної компетентності в структурі компетентності педагога. Обґрунтовуються особливості впливу цих компетентностей на професійну діяльність та стан професійного здоров'я педагога. Практичне заняття «Превентивна діяльність педагога у попередженні інформаційних небезпек для дітей та молоді» присвячене проблемі захисту дітей та молоді від негативних інформаційних впливів. На занятті вчителі мають змогу дізнатися про аспекти шкідливих інформаційних впливів на дитину в мережі Інтернет, отримують рекомендації для роботи з батьками щодо попередження негативного впливу Інтернет-середовища на дітей та молодь. У тексті лекції «Формування здорового способу життя як умова безпечної життєдіяльності учнівської молоді» подається аналіз понять «здоров'я» та «здоровий спосіб життя», розглядаються фактори впливу на його формування. Належну увагу приділено важливості поширення інформації щодо підтримки свого здоров'я та вміння його берегти. Аналіз плану лекції «Сучасні теорії оздоровчого харчування» вказує на те, що в результаті її проведення вчителі основної школи отримують інформацію про основи раціонального харчування, джерела вітамінів, їх класифікацію.

У плані лекції «Технологія вдосконалення педагогічного спілкування та його вплив на психічне здоров'я учнів» акцентується увага на проблемі соціально-психологічної взаємодії між вчителем та учнями; вплив вчителя основної школи на особистість учня з метою забезпечення не лише передання інформації під час заняття, а й отримання зворотного зв'язку, що є основою ефективної взаємодії. Аналіз структури педагогічного спілкування, його особливостей та функцій, визначає актуальність проведення цієї лекції. Як засвідчують результати аналізу навчально-тематичних планів курсів підвищення кваліфікації вчителів Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, залучення до обговорення проблеми насильства в учнівському середовищі відбувається в рамках тематичної дискусії «Види та прояви насилля в учнівському середовищі», у ході якої вчителі основної школи

мають змогу дізнатися не тільки про види насильства та його прояви в учнівському середовищі, а й про ефективність систематичної роботи з питань профілактики проявів насильства та конфліктів серед дітей. У змісті лекції «Розвиток здоров'язбережувальної компетентності, життєвих компетенцій, що сприяють здоровому способу життя» важливою є інформація щодо теоретичної складової сутності здоров'язбережувальної компетентності вчителя та учнів, складників поняття «здоров'язбережувальна компетентність», про ефективні шляхи розвитку здоров'язбережувальної компетентності.

Метою семінарського заняття «Роль системи цінностей у створенні здоров'язбережувального освітнього простору» є формування у вчителів основної школи знань щодо особливостей функціонування закладів загальної середньої освіти як цілісної багаторівневої системи, що впливає на психічний та фізичний розвиток особистості; формування навичок усвідомлення підлітками цінностей здоров'я та вироблення позитивної моделі поведінки.

План проведення круглого столу «Соціально-психологічні детермінанти формування здоров'язбережувальної компетентності учнів» передбачає, що слухачі зможуть більш детально ознайомитися з проблемами ЗСЖ у сучасному суспільстві, які потребують зміни підходів до освіти, соціокультурної політики держави та її турботи про оздоровлення населення. Високі вимоги до здоров'я учнів, які в наші дні ставить освіта, можна забезпечити завдяки впровадженню та реалізації сучасних здоров'язбережувальних технологій, які сприятимуть формуванню дбайливого ставлення до фізичного і психічного здоров'я школярів, найважливіших соціальних навичок, успішній адаптації дітей у суспільстві.

Ефективність семінарського заняття «Педагогічний супровід процесу формування в учнів навичок безпечної поведінки в надзвичайних ситуаціях» забезпечується проінформованістю учасників освітнього процесу щодо основних понять теми та можливих педагогічних заходів із забезпечення безпеки учнів у випадку надзвичайних ситуацій, адже одним із завдань у роботі вчителя основної школи є навчання правилам поведінки учнів під час надзвичайних ситуацій. Реалізація принципу «освіта протягом життя» та забезпечення

неперервності фахового вдосконалення у контексті розвитку ЗЗК вчителів основної школи, на нашу думку, сприятиме формуванню свідомого та відповідального ставлення вчителя до особистої безпеки та безпеки учнів під час надзвичайних ситуацій.

Як показують результати аналізу навчально-тематичних планів курсів підвищення кваліфікації вчителів Комунального закладу вищої освіти «Одеська Академія неперервної освіти Одеської обласної ради», професійні знання щодо формування навичок роботи з підлітками з питань формування ЗСЖ здійснюється під час курсів підвищення кваліфікації вчителів предмету «Основи здоров'я», заступників директорів з виховної роботи та педагогів-організаторів (див. Додатки ДЗ, Д9). Навчально-тематичні плани розраховані на 84 години і складаються із чотирьох модулів: соціально-гуманітарний, професійний, фаховий та діагностико-аналітичний. Тематику здоров'язбережувального спрямування частково забезпечує фаховий модуль.

Так, зокрема, міні-модулю «Холістична модель здоров'я» присвячені такі лекційні заняття: «Здоров'я у духовно-моральному вимірі культури» (2 години), «Духовно-моральні аспекти життєтворчості особистості» (2 години) та «Гуманістична парадигма здоров'язберігаючих технологій» (2 години). План занять передбачає аналіз понять «здоров'я» та «здоровий спосіб життя», факторів впливу на формування ЗСЖ. Належну увагу приділено важливості поширення інформації щодо підтримки свого здоров'я та вміння його берегти.

Під час лекції «Теоретичні основи превентивної освіти» (2 години) слухачі курсів підвищення кваліфікації мають змогу отримати знання про сутність превентивного здоров'язбережувального середовища, його специфіку організації в закладах загальної середньої освіти, а також про основні фактори ефективної реалізації здоров'язбережувального середовища.

Анотація до лекції «Методика викладання предмета „Основи здоров'я”» (2 години) передбачає, що вчителі основної школи отримають інформацію про те, що успішна реалізація програми предмета «Основи здоров'я» можлива на засадах партнерства всіх учасників освітнього процесу. Зазначається також, що

особливість полягає в тому, що увага вчителя повинна бути зосереджена на уроках з використанням методів навчання, які ґрунтуються на активній участі всіх учнів, а такі методи навчання, як робота в групах, групові обговорення, мозкові штурми, рольові ігри, дискусії, аналіз життєвих ситуацій тощо сприятимуть розвитку особистості та її здоров'ю.

Вагоме місце, як підтверджують результати аналізу навчально-тематичних планів курсів підвищення кваліфікації вчителів Комунального закладу «Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти», займають практичні заняття. Так, наприклад, на практичні заняття «Створення сприятливих умов для ефективного викладання профілактичних дисциплін у навчальному закладі» відведено 6 годин. Вчителі основної школи мають змогу дізнатися про особливості впровадження освітніх програм, що базуються на розвитку життєвих навичок та умови організації освітнього процесу для ефективного викладання профілактичних дисциплін. Під час практичного заняття «Освіта на основі розвитку життєвих навичок (ООЖН)» (2 години) розглядаються питання щодо складу і класифікації життєвих навичок, чинників впровадження ООЖН програм, критерії відповідності умов навчання принципам ООЖН.

У навчально-тематичному плані курсів підвищення кваліфікації заступників директорів з виховної роботи та педагогів-організаторів відведено всього 4 години на здоров'язбережувальну тематику: лекція «Девіація як соціально-педагогічна проблема (2 години) та практичне заняття «Здоров'язбережувальна діяльність закладу освіти. Організаційно-педагогічні основи та змістові засади діяльності школи сприяння здоров'ю» (2 години).

Згідно з ліцензійною програмою та навчально-тематичними планами Закарпатського інституту післядипломної педагогічної освіти, розвиток ЗЗК вчителів основної школи відбувається у межах курсів підвищення кваліфікації вчителів предмета «Основи здоров'я», заступників директорів з виховної роботи та педагогів-організаторів (див. Додатки Д1, Д5, Д6). Реалізація змістового наповнення навчально-тематичного плану курсів підвищення кваліфікації

вчителів предмета «Основи здоров'я» забезпечується лекційними та практичними заняттями. Так, зокрема, лекція «Системне уявлення про здоров'я, безпеку і розвиток» спрямована на цілісний підхід до розуміння сутності здоров'я та суміжних з ним понять, що дозволяє розробляти стратегію здоров'язбереження людини в сучасних екологічних і соціально-економічних умовах. План лекції «Значення універсальних загальнолюдських цінностей для здоров'я, успіху, самореалізації», яка пропонується вчителям предмета «Основи здоров'я» передбачає розгляд питань про поняття цінностей та їх структури, особливості загальнолюдських цінностей та їх значення у життєдіяльності людини.

Для розвитку ЗЗК вчителів основної школи у Закарпатському інституті післядипломної педагогічної освіти передбачено проведення семінарських занять, метою яких є розвиток педагогічного мислення, пізнавальної мотивації і точне оперування професійними поняттями та визначеннями, які стосуються проблем здоров'язбереження. Так, зокрема, у плані проведення семінарського заняття «Профілактика ризикованої поведінки у молодіжному середовищі» передбачено ознайомлення з інформаційними матеріалами, що розкривають найважливіші аспекти проведення профілактичної роботи з учнями основної школи, рекомендаціями щодо здійснення профілактичних заходів та добіркою практичних завдань, рекомендованих для використання під час профілактичних занять. Семінарське заняття «Життєві навички як необхідна умова та інструмент забезпечення високої якості життя» зорієнтоване на види життєвих навичок та їх значення у житті людини, зокрема навички ефективної комунікації, групової взаємодії, навички, які формують здорову самооцінку, допомагають у досягненні цілей. Лекційне заняття «Життя і здоров'я людини. Основні складові здоров'я: фізична, соціальна, психічна, духовна» передбачає формування у вчителів основної школи знань щодо взаємозв'язку між основними складовими здоров'я; необхідності збереження власного здоров'я та здоров'я оточуючих; основних чинників, що впливають на здоров'я людини.

Важливим у контексті розвитку ЗЗК вчителів основної школи є практичне заняття «Перша невідкладна допомога при нещасних випадках», яке передбачає розкриття змісту основних понять про першу допомогу; завдань та заходів першої допомоги; уявлення про шок, гострі алергічні, коматозні стани, рани, кровотечі, травми, опіки, відмороження; транспортування потерпілих. На занятті використовуються демонстраційні прийоми, муляжі, таблиці, схеми, малюнки, які сприяють кращому засвоєнню навчального матеріалу та формуванню практичних навичок учасників освітнього процесу.

Метою практичного заняття «Основні небезпеки: природні, техногенні, спричинені людиною» є розвиток вміння вчителями основної школи використовувати одержані знання у повсякденному житті, реально оцінювати небезпеку, формувати правильну модель поведінки у разі небезпеки.

Про різницю між ВІЛ та СНІД, про те, як виявити та захистити себе від інфікування ВІЛ, спростування популярних міфів про ВІЛ/СНІД мова йде у лекційному «Шляхи зараження ВІЛ» та практичному «Запобігання захворюванню на синдром набутого імунodefіциту (СНІД)» заняттях. Метою практичних занять «Поняття про безпечне довкілля. Стихійні лиха. Умови виникнення пожежі. Правила поведінки вдома, надворі, у натовпі» та «Правила безпечної поведінки на воді. Способи рятування потерпілих на воді» є формування уявлення про правила безпечної поведінки вдома, надворі, у натовпі та на воді; виховання емоційно-вольових якостей особистості у разі екстремальних дій у надзвичайних ситуаціях; засвоєння правил поведінки під час небезпеки.

Важливою формою організації навчального процесу у контексті практичної складової є педагогічна практика, яка сприяє закріпленню та удосконаленню професійних вмінь та навичок з питань формування ЗСЖ. Навчально-тематичний план курсів підвищення кваліфікації вчителів предмета «Основи здоров'я» Закарпатського інституту післядипломної педагогічної освіти передбачає педагогічну практику, яку, зазвичай, слухачі за участю фахівців, проходять на базі Закарпатського обласного центру з профілактики та

боротьби із СНІДом (теми педагогічних практик: «Основні завдання щодо профілактики ВІЛ. Взаємодія медичних установ та навчальних закладів у справі попередження та запобігання ВІЛ/СНІДу. Основні шляхи передачі ВІЛ». Тренінгове заняття «Захисти себе від ВІЛ»), Закарпатського обласного Центру здоров'я (тема «Життя і здоров'я людини. Безпека і небезпека життя. Основні небезпеки: природні, техногенні, спричинені людиною»). На нашу думку, співпраця із громадськими та державними установами є продуктивною і актуальною, оскільки тематика таких занять перетинається із основними змістовими лініями навчальної програми предмета «Основи здоров'я».

Практична частина навчально-тематичного плану курсів підвищення кваліфікації Закарпатського інституту післядипломної педагогічної освіти вчителів предмета «Основи здоров'я» реалізовується також на базі Ужгородської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 12 Ужгородської міської ради. Педагоги ознайомлюють слухачів із інноваційними освітніми технологіями, які використовують в освітньому процесі на уроках «Основи здоров'я», із здоров'язберезувальними технологіями, що формують професійні компетентності вчителя у контексті викладання предмета «Основи здоров'я». Слухачі відвідують уроки «Основи здоров'я», знайомляться з дидактичними розробками учителів та організацією методичного супроводу предмета «Основи здоров'я» у школі, аналізують та обговорюють відвідані заняття, переймають кращий педагогічний досвід.

Відповідно до навчально-тематичних планів курсів підвищення кваліфікації вчителів предмета «Основи здоров'я», процес розвитку ЗЗК вчителів відбувається під час науково-практичних конференцій з обміну досвідом, які, зазвичай, проводяться після педагогічної практики за задалегідь поставленою проблемою і системою підготовлених, логічно завершених доповідей слухачів відповідно до запропонованої викладачем теми. Так, наприклад, конференція з теми «Сучасні підходи до формування ціннісного ставлення особистості до здорового способу життя», проводиться після педагогічної практики як науково-практичне заняття з обміну досвідом роботи,

що дозволяє вчителям основної школи не тільки оволодіти змістом відповідної теми, а й забезпечити аналіз набутого на практиці досвіду та сприяти розвитку їх здоров'язбережувальної компетентності. Це дає можливість слухачам всебічно обговорити проблему формування навичок ЗСЖ учнівської молоді в сучасних умовах основної школи. На нашу думку, такий вид заняття виводить процес самопідготовки слухачів на якісно новий рівень.

Розвиток здоров'язбережувальної компетентності заступників директорів з виховної роботи та педагогів-організаторів відбувається під час проходження спецкурсу «Формування навичок здорового способу життя серед учнівської молоді» (2 години лекційні, 4 години практичні) у межах курсів підвищення кваліфікації (див. Додаток Д6).

Так, дослідник Ю. Козловський [68] зауважує, що «постійне збільшення обсягу навчального матеріалу в межах визначеного навчального часу зумовлює вилучення з навчальних програм низки тем, причому цей процес часто відбувається стихійно. Тому часто важливі поняття та закономірності випадають зі змісту навчання, а другорядні та застарілі відомості залишаються і перевантажують навчальний час» [68, с. 118]. Погоджуємось з думкою науковця, та наголошуємо, що зростаючий обсяг швидкоплинної інформації та невелика кількість годин, відведених у навчально-тематичних планах на вивчення питань щодо формування і розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО, становлять об'єктивні передумови для широкого використання самостійної роботи як засобу розвитку ЗЗК вчителів основної школи. Така форма навчання сприяє розвитку позитивної мотивації слухачів до корекції основних умінь самостійної роботи та прагненню слухачів до самовдосконалення.

На самостійну роботу викладачі, як правило, виносять наступні завдання: розробка тематики позанавчальних заходів щодо формування ЗСЖ; розробка соціально-просвітницьких проєктів; аналіз передового педагогічного досвіду з питань формування ЗСЖ учнівської молоді; розробка комплексу тренінгових вправ тощо.

Цілеспрямована самостійна робота слухача покладена в основу дистанційного навчання в умовах системи післядипломної педагогічної освіти і може реалізуватися за індивідуальним графіком та в зручному для слухача місці. У режимі дистанційної освіти вчителі основної школи, зокрема вчителі предмета «Основи здоров'я», використовують всі можливості інформаційно-комунікаційних технологій, електронної пошти та телефонного зв'язку, що виступає як можливість задоволення потреби слухачів в гнучкій системі освіти.

На нашу думку, процес розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО у режимі дистанційного навчання буде більш ефективним завдяки поєднанню з очною формою навчальної діяльності, що дозволить урахувати і розвивати особистісні якості слухачів.

У сучасній системі освіти особливої уваги заслуговує превентивне виховання. Адже останнім часом спостерігається велика кількість проявів негативної поведінки серед дітей і молоді, ранній початок вживання тютюну, підлітковий алкоголізм та наркоманія, протиправна поведінка, ВІЛ інфікування підлітків. Одним із ефективних напрямів превентивного виховання підлітків у закладах загальної середньої освіти є інформаційно-просвітницька робота щодо ЗСЖ, ВІЛ/СНІД, інфекцій, що передаються статевим шляхом (ПССШ), збереження репродуктивного здоров'я, формування відповідального батьківства, прав дитини.

Відповідно до листа ІМЗО від 16.08.2017 № 21.1/12-Г-579, вчителі основної школи у СППО мають змогу розвивати свою ЗЗК під час курсів підвищення кваліфікації за різними просвітницькими програмами, які містять здоров'язбережувальний компонент і реалізуються у закладах освіти України: «Сприяння просвітницькій роботі „рівний-рівному” серед молоді України щодо здорового способу життя» [87], «Я – моє здоров'я – моє життя» [86], «Дорослішай на здоров'я» [88]. Умовою впровадження в освітній процес зазначених програм є проходження навчання та отримання відповідного документа про це.

У процесі навчально-методичного семінару-тренінгу з підготовки фахівців для роботи з підлітками за програмою «Сприяння просвітницькій роботі „рівний-

рівному” серед молоді України щодо здорового способу життя» [87], учасники оволодівають інтерактивними методиками роботи з підлітками щодо формування відповідальної, безпечної поведінки, позитивної мотивації на ЗСЖ. Розвиток цих якостей у педагогів під час тренінгу забезпечує успішне формування в учнів установок на здоровий спосіб життя та забезпечує високу ефективність та економічність процесу освіти педагога. Факультативний курс «Сприяння просвітницькій роботі „рівний — рівному” серед молоді України щодо здорового способу життя» складається із шести модулів і закінчується обов’язковою сертифікацією [87].

Для подальшого розвитку ЗЗК та інтенсифікації цього процесу у СППО вчителям основної школи пропонується факультативний (тренінговий) курс «Я – моє здоров’я – моє життя» [86], програма якого є «складовою частиною Програми МОН України / АПН України / ПРООН «Сприяння просвітницькій роботі „рівний-рівному” серед молоді України щодо здорового способу життя» [86, с. 3] та складається з п’яти взаємопов’язаних розділів. Програма розрахована для факультативної та позакласної роботи вчителів щодо підвищення поінформованості й розширення знань молодших підлітків (10-11 років) про здоров’я, ЗСЖ, формування у них відповідних цінностей і життєво важливих переконань, напрацювання необхідних практичних навичок відповідальної безпечної поведінки стосовно свого життя і здоров’я, а також життя і здоров’я оточення [86]. У структуру тренінг-курсу включено методичні рекомендації, дотримання яких необхідне педагогу-тренеру для ефективного проведення просвітницької роботи з учасниками занять.

Розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО також сприяє тренінговий курс «Дорослішай на здоров’я» [88], який можна рекомендувати для проходження педагогам у курсовий період у вигляді спецкурсів. Тренінговий курс призначений для роботи з підлітками 14—17 років та розрахований на педагогів, психологів і соціальних педагогів загальноосвітніх, професійно-технічних навчальних закладів. Під час навчання вчителі опановують методику популяризації серед підлітків і молоді ЗСЖ та «важливості цих аспектів для

стану репродуктивного здоров'я у майбутньому; сприяння усвідомленню ними необхідності збереження та зміцнення здоров'я як важливої складової успішного дорослого життя; відповідального ставлення та мотивації до збереження сімейних цінностей, закладання основ відповідального батьківства» [88, с. 6]. Навчання за цією програмою також закінчується сертифікацією вчителів.

Як показують результати наших досліджень, для вчителів предмету «Основи здоров'я», заступників директорів з виховної роботи та педагогів-організаторів, у межах курсів підвищення кваліфікації яких відбувається процес розвитку ЗЗК, викладаються основи здоров'язбережувальної освіти. Проте, у навчально-тематичних планах не передбачена або є недостатньою цілеспрямована робота щодо розвитку досліджуваного феномену, яка є пріоритетною в ефективній здоров'язбережувальній освіті у сучасному суспільстві і вимагає акцентування уваги в межах курсів підвищення кваліфікації вчителів. Зокрема, це виражено незначною кількістю годин, передбачених навчально-тематичними планами, – у середньому близько 5% від загальної кількості для заступників директорів з виховної роботи та педагогів-організаторів. Проте, близько 60% загальної кількості годин навчально-тематичного плану займає тематика лекцій, семінарських та практичних занять здоров'язбережувального характеру для вчителів предмета «Основи здоров'я». На нашу думку, незважаючи на такий обсяг годин, у професійній діяльності вчителів бракує знань щодо вирішення конкретних завдань, необхідних компетенцій для подолання проблем формування навичок ЗСЖ підлітків. Водночас у підлітковому середовищі гостро постає питання низького рівня загальних показників здоров'я, розповсюдженість соціально небезпечних хвороб, ВІЛ/СНІД, високий рівень вживання алкоголю та наркотиків, підліткової вагітності.

Серед найбільш популярних методів, які застосовуються у СППО для забезпечення розвитку ЗЗК вчителів основної школи є такі: «мозковий штурм», групові обговорення, дискусії, бесіди тощо.

До прикладу, зміст практичного заняття «Психолого-педагогічні засади здорового способу життя суб'єктів освітнього процесу» у Комунальному закладі «Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» передбачає використання «мозкового штурму» для визначення факторів, що визначають спосіб життя (режим харчування; сон; режим праці та відпочинку; загартовування; наявність шкідливих звичок). За допомогою «мозкового штурму» на лекції «Технологія вдосконалення педагогічного спілкування та його вплив на психічне здоров'я учнів» слухачам курсів підвищення кваліфікації Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти пропонується з'ясувати, що таке педагогічне спілкування. Використання «мозкового штурму» дає можливість вчителям основної школи упродовж обмеженого часу розкрити зміст певного поняття; знайти шляхи розв'язання поставленої проблеми; з'ясувати, що учасники знають і як ставляться до певного питання, проблеми, явища тощо.

У процесі розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО застосування інтерактивного методу «групове обговорення» сприяє підвищенню активності слухачів, стимулює вільний обмін думками. Групове обговорення розвиває навички активного слухання, співпраці, впевненої поведінки і толерантності. Так, наприклад, у тексті лекції «Життя і здоров'я людини. Основні складові здоров'я: фізична, соціальна, психічна, духовна» вчителям основної школи у Закарпатському інституті післядипломної педагогічної освіти пропонується таке питання для обговорення: «Чому в пошуках необхідної інформації про здоров'я учні звертаються до сумнівних джерел, а не користуються консультаціями лікарів, вчителів, або ж рідко обговорюють ці проблеми з батьками?». На нашу думку, під час застосування такого методу викладачу важливо позитивно сприймати висловлювання учасників, тоді вони активніше братимуть участь в обговоренні.

На підставі проведеного аналізу можемо стверджувати, що домінуючою формою підвищення кваліфікації вчителів основної школи у СППО залишається лекція – неімітаційна форма активізації навчально-пізнавальної діяльності.

Однак, як зазначає А. Кузьмінський, вона не може залишатися в сучасних умовах незмінною ні за змістом, ні за спрямованістю, ні за методикою. Зміст навчальної лекції розширюється у зв'язку з сучасними підходами до формування особистості, до процесу її розвитку [79].

Вважаємо, що традиційна навчальна лекція, зміст якої часто повторюється із тих лекцій, які читались під час здобуття вчителем освіти у закладах вищої освіти або на попередніх курсах підвищення кваліфікації, вчителю не потрібна. Вчитель зацікавлений в отриманні нової інформації і подачі її у новій, цікавій та ефективній для засвоєння формі, щоб передати цю інформацію наступним замовникам освітніх послуг – своїм учням. Такої ж думки і Є. Приступа, С. Криштанович, М. Данилевич, І. Лапичак, М. Криштанович та інші [206], які стверджують, що «існує безліч методів, які допомагають перетворювати процес навчання із звичного способу читання лекцій та бесіди на семінарі до цікавого дійства, наближеного до практичної площини, під час якого майбутні спеціалісти зможуть засвоїти практичні навички» [206, с. 444].

Наше припущення знаходить своє підтвердження у науковій праці А. Давиденка, який вважає, що проведення занять у формі читання лекцій, тобто відтворення вголос перед слухачами курсів попередньо написаних текстів, не може бути основною формою роботи з даною категорією працівників освіти [40]. На нашу думку, особливо це стосується форми організації навчання з розвитку ЗЗК вчителів основної школи, так як під час лекцій відсутня атмосфера самопізнання та вибору особистісно значущої системи ціннісних орієнтацій. Не всі слухачі встигають усвідомити зміст навчального матеріалу, частина тільки механічно записує слова лектора. Семінари, практичні заняття, дискусії, тренінги – це, звичайно, не повний перелік організаційних форм занять, які слід пропонувати вчителям вищезазначеної категорії.

Таким чином, здійснений нами аналіз навчально-тематичних планів, навчальних програм курсів підвищення кваліфікації вчителів Комунального закладу «Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти», Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

ім. М. В. Остроградського, Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, Комунального закладу вищої освіти «Одеська Академія неперервної освіти Одеської обласної ради», Закарпатського інституту післядипломної педагогічної освіти дає підстави стверджувати, що у традиційному освітньому процесі у СППО домінуючою формою розвитку ЗЗК вчителів основної школи є лекція, яка суттєво зміщує акцент у бік надання теоретичної інформації, що, безперечно, є важливим, проте недостатнім для вчителів основної школи. Ефективність розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО залежить від вибору форм роботи і методів навчання, а вибір форми навчання визначає часовий та організаційний режими навчання, що, у свою чергу, буде визначати місце проведення навчання, кількісний склад суб'єктів освітнього процесу, а також порядок спілкування. Позитивним у всіх навчально-тематичних планах курсів підвищення кваліфікації вчителів предмета «Основи здоров'я» вбачаємо у проведенні круглих столів з досвіду роботи з проблеми здоров'язбереження.

У результаті бесід із слухачами курсів нами встановлено, що більш значною популярністю користуються заняття, які базуються на інтерактивному навчанні (88%). Власне тому, на нашу думку, процес розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО потребує ефективного удосконалення та урізноманітнення форми роботи із зміщенням акценту у бік інтерактивних (тренінгових) методик. Різноманітність форм роботи з вчителями основної школи у СППО забезпечить неперервність освіти педагогів упродовж їх професійної діяльності.

Аналіз навчально-тематичних планів вказує на те, що окрім чіткості вибору форм і методів навчання, важливу роль у процесі ефективного розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО відіграє доповнення навчальних програм курсів підвищення кваліфікації змістовими блоками здоров'язбережувального спрямування. Необхідно доповнити також зміст курсів тематикою занять, що передбачають формування мотивації вчителів до розвитку у них ЗЗК;

ознайомлення вчителів основної школи з формами і методами розвитку ЗЗК учнів в освітньому процесі.

До того ж, вважаємо, що професійне навчання вчителів основної школи ЗЗК в межах декількох занять (2-6 академічні години) є недостатнім, оскільки необхідність в ефективній здоров'язбережувальній освіті в сучасному суспільстві вимагає акцентування в межах професійного навчання. Організація освітнього процесу з підвищення кваліфікації спеціалістів у галузі освіти повинна забезпечити взаємодію всіх своїх компонентів для реалізації основної місії – розвитку професійних (посадово-функціональних) компетентностей слухачів [62, с. 63].

Заклади післядипломної педагогічної освіти мають можливість забезпечити значно вищий рівень розвитку ЗЗК вчителів основної школи, ніж є насправді, за умови збагаченню змісту навчально-тематичних планів здоров'язбережувальною тематикою – впровадженням проблемних, тематичних спецкурсів. Такі курси мають бути інтерактивними. За такої умови вчителі основної школи матимуть більш широкі можливості для засвоєння здобутих знань і практичних навичок та вивчення тем, пов'язаних із розвитком у них ЗЗК.

У всіх закладах післядипломної педагогічної освіти, які брали участь у нашому дослідженні, педагогічні та науково-педагогічні працівники використовують засоби інформаційно-комунікаційних технологій у процесі розвитку ЗЗК вчителів основної школи, що сприяє більш ефективному засвоєнню матеріалу.

Оскільки міжкурсний період є також важливим етапом професійного розвитку педагогів, ми вважаємо, що необхідно організовувати тематичні семінари, вебінари, онлайн-курси тощо із застосуванням засобів інформаційно-комунікаційних технологій для ефективного розвитку ЗЗК вчителів основної школи у цей період.

Зазначене вище та здійснений нами порівняльний аналіз навчально-тематичних планів, навчальних програм курсів підвищення кваліфікації вчителів та навчально-методичної літератури дає підстави зробити висновок про

необхідність розроблення та впровадження власного змістового компоненту та побудови дієвої структурно-функціональної моделі розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО.

2.2. Педагогічні умови розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти

Особлива роль в організації освітнього процесу здоров'язбережувального характеру належить педагогу як носію певних якостей особистості, в тому числі професіоналізму. Особистість педагога є ключовим фактором в освітньому процесі основної школи, оскільки здатна забезпечити здоров'язбережувальне середовище – необхідну умову для успішного виховання і навчання учнів. Погоджуємось з думкою Б. Чумакова, який вважає, що високий професіоналізм педагога, міцне здоров'я і творче довголіття є основними стрижнями життєвого успіху фахівця, і підкреслює, що тільки здорова людина з гарним самопочуттям, оптимізмом, психологічною стійкістю, високою розумовою і фізичною працездатністю здатна активно жити (висока життєва позиція), успішно долати професійні й побутові труднощі [188, с. 5].

У ході дослідження з'ясовано, що ефективність отримання знань та формування навичок ЗСЖ учнів залежить від правильної організації освітнього процесу, що, у свою чергу, ставить завдання перед закладами післядипломної освіти, як елемента неперервної освіти педагога, створення педагогічних умов для розвитку ЗЗК вчителів основної школи.

Одним з аспектів сучасних педагогічних досліджень, що розглядають проблеми вдосконалення функціонування педагогічних систем, є виявлення, обґрунтування і перевірка педагогічних умов, які забезпечують успішність здійснюваної діяльності [61, с. 8].

Розкриємо зміст понять «умова» та «педагогічна умова». Науковці трактують сутність поняття «умова» як «те, від чого залежить і розвивається

предмет» [89, с. 130]; «умови є важливим чинником результативності, оскільки вони створюють саме те середовище, у якому досліджувані явища, процеси формуються та реалізуються» [4, с. 226].

Аналіз літератури [4; 25; 52; 89; 128] вказує на різне трактування змісту дефініції «педагогічна умова», тому практично кожен фахівець представляє своє розуміння поняття. Зокрема, В. Журавський характеризує педагогічні умови як суттєвий компонент освітнього процесу, який інтегрує певну сукупність заходів педагогічного характеру, спрямованих на досягнення поставленої освітньої мети [52, с. 277]. Заслуговує на увагу визначення поняття «педагогічна умова» О. Пехоти [128], яка розглядає його як «систему певних форм, методів, матеріальних умов, реальних ситуацій, що об'єктивно склалися чи суб'єктивно створених, необхідних для досягнення конкретної педагогічної мети» [128]. Досліджуючи процес формування мотиваційно-ціннісного ставлення до ЗСЖ у здобувачів педагогічного закладу освіти, В. Буторін визначає педагогічні умови як «джерела розвитку мотивації, основні причини, які безпосередньо викликають той чи інший результат (зміст навчання, форми його організації, технології, методики, прийоми, засоби тощо)» [25, с. 78].

Завдяки аналізу специфіки педагогічних умов відповідно до освітнього профілю, їх якості, взаємообумовленості, доцільність присутності або відсутності тієї чи іншої умови можна відстежити появу необхідного результату (у нашому випадку – підвищення рівня розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО), що засвідчить ефективність обраних педагогічних умов.

З огляду на зазначене вище, не виникає сумніву факт доцільності впровадження педагогічних умов, однак обговоренню підлягає конкретний зміст самих умов. Це спонукало нас до проведення аналізу бачення науковців щодо кількісного та змістового складу педагогічних умов розвитку ЗЗК.

Розглядаючи умови як сукупність того, що потрібно створити, зробити, реалізувати для досягнення запланованих результатів, погоджуємось з думкою О. Шатрової, яка обґрунтовує широкий спектр педагогічних умов, які сприятимуть формуванню ЗЗК педагогів (реалізація змісту навчання в системі

підвищення кваліфікації через модульну освітню програму з урахуванням здоров'язбережувальних та андрагогічних принципів; застосування в освітньому процесі форм і методів активного та інтерактивного навчання; реалізація регіональної системи організаційно-методичного супроводу формування здоров'язбережувальної компетентності педагогів) [191]. Хоча дослідниця виокремила таку низку педагогічних умов, які застосовує до педагогів освітніх установ середньої професійної та початкової професійної освіти, проте, на нашу думку, умови адаптуються і до розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів у СППО.

У розробках В. Саюк стосовно розвитку професійної компетентності менеджерів освіти у закладах післядипломної педагогічної освіти виявлено такі педагогічні умови: «стратегія розвитку професійної компетентності менеджерів освіти; визначений зміст навчання відповідно до профілю професійної компетентності; варіативні навчальні програми (за формами навчання); взаємодія і співробітництво науково-педагогічних працівників інституту й менеджерів освіти; сучасна матеріально-технічна база, безперервність освіти; діагностичний інструмент професійної компетентності менеджерів освіти; науково-методичне забезпечення програм навчання; інноваційні педагогічні технології навчання; диференціація змісту і форм навчання» [161]. На наш погляд, такий підхід є продуктивним, а його втілення в освітній процес СППО, вிரогідно, сприяв би успішному розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи.

Актуальними у контексті нашого дослідження є педагогічні умови, виокремлені С. Кодимським та Н. Чайченко, які науковці застосовують до вчителів фізичної культури: розробка й реалізація методики розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів фізичної культури; орієнтація на використання здоров'язбережувальних технологій у навчально-виховній діяльності вчителя фізичної культури, залученні до розробки здоров'язбережувальних технологій; підготовка до налагодження спільної

роботи навчального закладу та батьків зі збереження здоров'я підростаючого покоління [67, с. 221-222].

У дисертаційному дослідженні «Теоретичні і методичні основи формування валеологічної компетентності майбутніх учителів у процесі фізичного виховання» Б. Максимчук [93] переконливо доводить, що цей процес буде більш ефективним, коли буде впроваджено шість організаційно-педагогічних умов: активізація мотивації майбутніх учителів до формування валеологічної компетентності; створення освітнього простору щодо формування валеологічної компетентності; проектування змісту валеологічної компетентності на засадах міждисциплінарності; інтеграція когнітивної та рефлексивної функцій у процесі розв'язання педагогічних задач валеологічного змісту; організація позааудиторної діяльності студентів, орієнтованої на формування валеологічної компетентності майбутніх учителів; валеологічний саморозвиток майбутніх учителів у процесі фізичного виховання [93; с. 232-298]. На наш погляд, спектр, що утворений такою кількістю умов, є занадто розрізненим та перенасиченим, що, у свою чергу, не дасть змогу активно впливати на освітній процес та суттєво змінити рівень ЗЗК.

Доречними є спеціальні умови, виокремлені О. Антоною та Н. Поліщук, що забезпечують включення слухачів у процеси здоров'язбереження на всіх етапах їх професійного навчання: «дидактичні, що визначають зміст освіти і реалізуються через спеціально розроблені програми з формування готовності педагогів до розвитку здоров'язбережувальної компетентності учнів; організаційні, що включають комплекс дидактичних форм, методів, засобів і технологій навчання, що дозволяють отримати відповідний результат освіти; методичні, представлені методичними рекомендаціями та навчальними посібниками для педагогів з проблем здоров'язбереження» [6, с. 98].

Таким чином, проаналізувавши бачення науковців щодо сукупності педагогічних умов розвитку ЗЗК, ми прийшли до висновку, що жоден із проаналізованих спектрів умов не можна без змін покласти в основу процесу розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО. З огляду на це, ми прагнули

обрати конкретний спектр педагогічних умов, спрямованих на оптимізацію сприятливого середовища для реалізації розвитку ЗЗК вчителів основної школи.

Визначаючи педагогічні умови розвитку ЗЗК вчителів основної школи, ми врахували теоретичні та практичні основи організації навчального процесу у закладах післядипломної педагогічної освіти, теоретичний аналіз сутності, особливостей та структури ЗЗК вчителів основної школи, а також узагальнення напрацювань фахівців [6, с. 98; 67, с. 221-222; 92, с. 232-298; 101; 161; 191].

Під педагогічними умовами розвитку ЗЗК вчителів основної школи ми будемо розуміти сукупність цілеспрямовано створюваних обставин у системі післядипломної педагогічної освіти, реалізація яких сприятиме розв'язанню виявлених у процесі здійснення дослідження суперечностей щодо належного рівня розвитку здоров'язберезувальної компетентності вчителів основної школи та забезпеченню ефективного впровадження структурно-функціональної моделі досліджуваного феномена.

Виходячи із зазначеного вище, ми виокремили такі педагогічні умови, які, на нашу думку, забезпечать підвищення рівня розвитку ЗЗК вчителів основної школи:

1. Забезпечення стійкої мотивації щодо розвитку здоров'язберезувальної компетентності вчителів основної школи.
2. Створення здоров'язберезувального середовища для неперервного розвитку здоров'язберезувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти.
3. Формування суб'єкт-суб'єктної взаємодії між викладачем та вчителями основної школи засобами тренінгових технологій.
4. Забезпечення зв'язку між теоретичними знаннями та практичними вміннями для їх реалізації у професійній діяльності.

Вважаємо за доцільне більш детальніше їх схарактеризувати та проаналізувати практичні шляхи їх впровадження в освітній процес закладів післядипломної педагогічної освіти.

Перша педагогічна умова – *забезпечення стійкої мотивації щодо розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи* спрямована на підвищення рівня мотивації педагогів до розвитку їх ЗЗК, що є одним з визначальних факторів успіху в освітньому процесі та спонукає до неперервної, інтенсивної навчальної діяльності. На нашу думку, саме така педагогічна умова повинна сприяти мотивації до збереження і покращення здоров'я вчителів, формуванню у них ціннісного ставлення до здоров'я оточуючих, підвищити рівень внутрішньої мотивації, яка спонукатиме вчителів до самовдосконалення.

На наш погляд, усвідомлення значущості та цінності власного здоров'я у ієрархії життєвих цінностей є фактором, що спонукає до активного виконання усіх професійних обов'язків. Розвиток ціннісного ставлення передбачає зміну існуючого ставлення на основі цілеспрямованої мотивації стосовно розвитку ЗЗК.

Однією з передумов успішного розвитку ЗЗК будь-якого фахівця, зокрема і вчителя основної школи, на нашу думку, є мотиви – прагнення досягти певного рівня розвитку у професійній діяльності.

Позитивні мотиви можуть виникати як під час педагогічної діяльності, так і в процесі самовдосконалення. Це дає підстави нам у контексті нашого дослідження виокремити такі мотиви здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи, пов'язані:

- із змістом навчання: вчителя спонукає вчитися прагнення оволодіти здоров'язбережувальними та здоров'япокращувальними знаннями і способами діяльності;
- з процесом навчання: вчителя спонукає вчитися прагнення проявити розумову активність;
- з самовдосконаленням: долати труднощі, пов'язані із здоров'язбережувальною діяльністю; бути конкурентоспроможним; можливість реалізувати свій творчий потенціал тощо; мотиви обов'язку і відповідальності за своє здоров'я та здоров'я учасників освітнього процесу.

На нашу думку, мотиви, які формуються у процесі навчання, тісно пов'язані з потребами, оскільки взаємно впливають на активність вчителів, їхнє ставлення до навчання та результат навчання, а потреба у професійному зростанні мотивує вчителів основної школи до отримання якісних нових здоров'язберезувальних знань, які і задовільняють потребу особистості.

Мотивація може бути як позитивною, так і навпаки – негативною. На думку Т. Осадченко, «негативна мотивація гальмує розвиток інтересу до професії та наявність прагнення до пізнання» [117, с. 114]. «Позитивна мотивація – це спеціально організовані дії викладача в умовах вищого навчального закладу, що спонукають студентів діяти, формують інтерес, включаючи при цьому позитивні емоції і переживання» [173, с. 212].

У контексті діяльності з розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО можна говорити як про зовнішню, так і про внутрішню мотивацію. Внутрішня мотивація може бути зумовлена: тривогою, страхом, набуттям досвіду, самоповагою, отриманням знань, відпочинком від роботи по домогосподарству (особливо актуально для вчителів сільських шкіл) тощо. Відчуття компетентності, самовизначеності та успішності мотивує вчителя до пошуку нової методичної літератури з питань формування навичок ЗСЖ підлітків, навчання на різноманітних проблемних курсах, тренінгах, семінарах. Зовнішня мотивація – це матеріальна (отримання або позбавлення звання, премії, підвищення або зниження категорії) та моральна винагороди (визнання або невизнання за певні досягнення чи проступки адміністрацією, колегами; бажання саморозвитку шляхом вступу й навчання в магістратурі чи аспірантурі).

Як зазначають Л. Макарова, М. Матусевич та О. Шатрова, виходячи із теорії потреб (А. Маслоу), мотивація ЗСЖ пов'язана зі змістоутворювальною функцією освіти, яка відіграє провідну роль у формуванні мотивів життєдіяльності людини. Зміни сенсу життя пов'язані зі змінами активності в певних видах діяльності людини і з досягненням ним вершин. Усвідомлення нового сенсу життя, пов'язане з цінністю здоров'я, активізує мотиваційну сферу

людини, її цілі і мотиви, які надають нову спрямованість його пізнавальної діяльності та поведінки, спрямованість на ЗСЖ, змінюють лінію життя [92].

Аналіз напрацювань фахівців [6; 67; 191] та власні спостереження, отримані в процесі дослідження, дають підстави встановити, що внаслідок навчання вчителів без особливої уваги на активізацію внутрішньої мотиваційної сфери, рівень їх здоров'язбережувальної компетентності досить низький, у них не сформована внутрішня установка щодо потреби вдосконалення здоров'язбережувальної компетентності. Наявність необхідних системних знань у вчителів основної школи передбачає: достатній рівень фахових знань, що включають і знання щодо механізмів збереження та зміцнення здоров'я, засобів підтримки здоров'я, його значення; знання щодо чинників ЗСЖ; створює передумови для розв'язання вчителями основної школи проблем, які заважають їм реалізувати свої потреби, завдяки ефективному застосуванню здобутих ними знань у практичній діяльності. Припускаємо, що оволодіти відповідними системними знаннями щодо збереження й зміцнення здоров'я учнів вчителі основної школи зможуть у СППО під час проходження розробленого авторського спецкурсу «Розвиток здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти», метою якого є актуалізація, систематизація та розширення знань про здоров'я, ЗСЖ; напрацювання необхідних практичних навичок та методичних прийомів щодо формування ЗСЖ та безпечної поведінки учнів основної школи.

На нашу думку, викладачі у закладах післядипломної педагогічної освіти повинні формувати перед вчителями основної школи цілі, що мотивуватимуть їх включити набуті знання здоров'язбережувального змісту у коло проблем, якими він цікавиться, та поставити собі за мету набуття ЗЗК. Насамперед, необхідно, щоб була усвідомлена потреба у наявності у вчителів основної школи як когнітивного, так і діяльнісного компонентів ЗЗК та поставлено за мету сформувати у них цю якість.

У процесі розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО викладач повинен намагатися досягти таких цілей мотивації розвитку здоров'язберезувальної компетентності вчителів основної школи:

- сформувати у вчителів ціннісне ставлення до свого здоров'я та здоров'я оточуючих і мотивації до його збереження та зміцнення;
- забезпечити позитивну мотивацію у тих вчителів, у яких інтерес до професійного вдосконалення низький або взагалі відсутній – вчителя влаштовує його рівень інтелектуального та духовного розвитку, він не вбачає потреби у нових знаннях, уміннях та навичках;
- працювати над зміною зовнішньої мотивації щодо розвитку ЗЗК на внутрішню;
- підвищити рівень внутрішньої мотивації, яка спонукатиме вчителів до самостійного вдосконалення та навчання.

У ході дослідження з'ясовано, що для зміни усвідомленого ціннісного відношення вчителів основної школи до розвитку ЗЗК, насамперед потрібна цілеспрямована мотивація. Забезпечити її можливо за умови послідовного надання вчителям необхідної інформації щодо питань навичок формування ЗСЖ учнів основної школи. Поглиблення теоретичних знань сприятимуть розширенню мотиваційної та когнітивної складової ЗЗК, що, на нашу думку, призведе до зміни ставлення вчителів до власного здоров'я, у результаті чого вчителі почнуть гостро відчувати дискомфорт і прагнути суттєво вдосконалити свої якості та характеристики, формувати нову систему потреб та цінностей.

Як висновок, вчителям основної школи потрібно постійно працювати над собою, щоб творчо використовувати набуті знання та вміння у здоров'язберезувальній діяльності. Але досягнути цього неможливо без внутрішньої мотивації до розвитку ЗЗК.

Педагогічна умова «забезпечення стійкої мотивації щодо розвитку здоров'язберезувальної компетентності вчителів основної школи» реалізується завдяки вивченням питань здоров'язбереження під час лекцій та практичних занять у межах тем розробленого нами спецкурсу «Розвиток

здоров'язберезувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти»: «Здоров'язберезувальна компетентність: визначення, зміст, основні принципи та шляхи її формування», «Навчання на засадах розвитку життєвих навичок як елемент освіти у галузі здоров'я», «Методи активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів на заняттях з формування здоров'язберезувальної компетентності», «Здоров'я – джерело щасливого повноцінного життя», «Здоров'я та здоровий спосіб життя», «Цінності у житті людини». Це забезпечить вчителям основної школи розвиток потреби у збереженні свого здоров'я та здоров'я інших людей, формування ставлення до здоров'я кожної особистості як до найвищої цінності, ціннісних орієнтацій та стійких мотивів до набуття ЗЗК.

Реалізація зазначеної педагогічної умови передбачає використання інформаційно-комунікаційних технологій, які сприяють ефективному засвоєнню та систематизації навчального матеріалу, ознайомленню з сучасними педагогічними технологіями, превентивними програмами, проектами, закріпленню умінь і навичок, здатності самостійно аналізувати проблемні ситуації, створюють умови для самовдосконалення через саморозвиток і самоосвіту. Використання інформаційно-комунікаційних технологій робить освітній процес доступним та не потребує відриву від професійної діяльності, що, в свою чергу, забезпечує ефективне надання та отримання зворотнього зв'язку між працівниками інституту та вчителем основної школи з питань розвитку ЗЗК. Створені за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій презентації та освітні проекти з питань ЗЗК мають особливу цінність, оскільки є продуктами діяльності самих педагогів та є стійким мотиваційним чинником.

Реалізації першої педагогічної умови сприятимуть також такі методи роботи з вчителями основної школи: бесіди, пояснення, робота в малих групах, групові обговорення, метод кейсів.

У ході дослідження з'ясовано, що для ефективного розвитку ЗЗК вчителів основної школи важливим є освітнє середовище, яке спрямоване на збереження

та покращення власного здоров'я та сприяє формуванню навичок роботи з підлітками щодо питань формування ЗСЖ.

Зупинимось на обґрунтуванні другої педагогічної умови – *створення здоров'язбережувального середовища для неперервного розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти*. На нашу думку, створення здоров'язбережувального середовища у СППО здатне істотно підвищити рівень розвитку ЗЗК вчителів основної школи і дасть можливість вирішити проблему збереження і зміцнення фізичного, духовного та соціального здоров'я учнів.

Ми базувалися на валеологічному та аксіологічному підходах, які, як показали наші дослідження, є важливою умовою підвищення ефективності її реалізації. «Валеологічний підхід передбачає створення таких педагогічних умов в освітній установі, які б забезпечили збереження та зміцнення здоров'я усіх суб'єктів освітнього процесу і вплинули на формування у них здоров'язберігаючої компетентності» [102, с. 43-49; 200]. Аксіологічний підхід орієнтує заклади післядипломної педагогічної освіти на формування у вчителів реальних уявлень про справжні і уявні цінності життя, здоров'я, на вибір позитивної стратегії взаємодії з навколишнім світом [58; 191; 192].

Аналіз наукових поглядів низки вчених (див. Додаток А3) дозволив нам дати власне визначення поняття «здоров'язбережувальне середовище». На нашу думку, це комплексна система педагогічних та психологічних впливів, створення яких вимагає від викладача необхідних здоров'язбережувальних знань, умінь та практичних навичок роботи з вчителями щодо питань формування ЗСЖ підлітків; застосування активних та інтерактивних форм і методів навчання, спрямованих на збереження та покращення здоров'я учасників освітнього процесу. Серед таких форм і методів, які широко використовуються у СППО у процесі розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи, є лекції, семінари, практичні заняття, науково-практичні конференції з обміну досвідом, тренінги, мозкові штурми, робота в групах, дискусії та інші. Більш детально вони розглянуті у параграфі 2.1. Різноманітність форм роботи з

учителями основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти забезпечує неперервність освіти педагогів упродовж їх професійної діяльності.

Вибір цієї педагогічної умови зумовлений розумінням того, що завдання розвитку ЗЗК вчителів основної школи можливо реалізувати за умови систематичної та неперервної освітньої роботи із досліджуваної проблеми. Погоджуємось з позицією О. Рибчука, який, досліджуючи організаційно-педагогічні умови розвитку фахової компетентності викладачів спеціальних дисциплін у системі післядипломної освіти, зазначає: «Незаперечним є факт того, що підготувати фахівця до діяльності на все життя неможливо. Практика доводить, що оновлення теоретичних знань, підвищення кваліфікації має відбуватися систематично, з урахуванням стану розвитку науки та педагогічної практики» [154, с. 112]. Автор наголошує на необхідності розширення освітнього поля: «актуальності набуває необхідність розширення освітнього поля системи післядипломної освіти, яка має враховувати всі ідеї та можливості безперервної освіти» [154, с. 112].

Оскільки після закінчення закладу вищої освіти вчитель є суб'єктом післядипломної ланки неперервної педагогічної освіти, має функціонувати цілісна система післядипломної педагогічної підготовки. Але проблема полягає в тому, що переважна більшість вчителів предмета «Основи здоров'я» закінчили заклади вищої освіти до введення у навчальний план закладів загальної середньої освіти обов'язкового інваріантного предмета «Основи здоров'я». Тому у школах відсутні спеціально підготовлені вчителі зазначеного предмета. «Основи здоров'я» у школах викладають учителі інших спеціальностей. За даним предметом закріплений, зазвичай, не один педагог – це здебільшого «нефахівці», тобто зазначений предмет веде вчитель, який не має ані відповідної фахової освіти, ані свідоцтва про проходження курсів із методики викладання даного предмета. Насамперед, це вчителі біології та фізичного виховання, так як саме ці предмети є дотичними до предмета «Основи здоров'я». Уроки «Основи здоров'я» у таких випадках служать довантаженням до ставки. Це порушує вимоги до кадрового складу вчителів «Основи здоров'я» МОН України та є

причиною байдужого ставлення до предмета. Учні, батьки та й подеколи самі вчителі сприймають його як неважливий і другорядний навчальний предмет, хоча в ньому закладено дуже багато корисної і необхідної інформації для учнів. Розвиток здоров'язберезувальної компетентності учнів у таких випадках буде неефективним і малоімовірним.

Наші дослідження показали, що позитивного результату можна досягти лише тоді, коли до справи береться якісно підготовлений, кваліфікований фахівець, здатний на високому професійному рівні донести до учнів відповідний навчальний матеріал, який сприяв би формуванню у школярів бережливого ставлення до свого здоров'я, його зміцнення та покращення упродовж всього життя. Тому, на нашу думку, учитель предмета «Основи здоров'я» повинен, щонайменше, пройти курси із методики викладання даного предмета у системі післядипломної педагогічної освіти.

Саме тому мета системи післядипломної педагогічної освіти у контексті зазначеної проблеми – створення відповідних умов та середовища для оперативного та ефективного навчання вчителів основної школи, забезпечення їх готовності працювати в нових умовах, активно впроваджуючи здоров'язберезувальні технології в освітній процес.

Вагомим для нашого дослідження є твердження В. Єфімової, яка зазначає, що в умовах швидких суспільних змін відповідне навчальне середовище повинне гарантувати підтримку вчителю щодо використання здоров'язберезувальних технологій упродовж усього періоду професійної діяльності. У контексті останнього важливим стає залучення закладів, які забезпечують підвищення та перепідготовку педагогічних кадрів, до формування цілісної системи здоров'язберезувальної діяльності через трансформацію змісту навчальних планів системи післядипломної освіти вчителів та створення ресурсних (інформаційно-освітніх) центрів при вищих навчальних закладах, зокрема при університетах, інститутах [50].

Схожої ж думки А. Дубогай, яка у своєму дослідженні зазначає, що «методична підготовка педагога до організації й проведення

здоров'яспрямованої діяльності в навчальному закладі допомагає дібрати зміст та адекватні методи навчання і виховання для досягнення поставленої мети. Відповідну методичну підготовку для організації цієї діяльності педагог має змогу отримати або вдосконалити саме в інститутах післядипломної педагогічної освіти та шляхом професійного самовдосконалення» [46, с. 159-164].

Ми погоджуємось з думкою, що у роботі з підлітками щодо питань формування здорового способу життя педагог повинен володіти вміннями створювати здоров'язбережувальне освітнє середовище; способами організації діяльності з профілактики здоров'я і здоров'язбереження учнів; володіти здоров'язбережувальними технологіями, а також організовувати і реалізовувати діяльність з профілактики і здоров'язбереження [199]. Результати наших досліджень переконливо доводять, що зазначене вище залежить від компетентності вчителя та його бажання сприяти збереженню та покращенню здоров'я підлітків, вміння пошуку інноваційних підходів та відповідного методичного забезпечення, що, відповідно, вимагає від вчителя неперервного навчання, пошуку нових шляхів збереження та покращення здоров'я підлітків.

Як показують результати дослідження Г. Тарасенко [177], «вчителі-практики в загальній масі недостатньо глибоко осмислюють концептуальні засади здоров'язбережувальної діяльності і апіорі відкидають сенс трансляції цінностей. Утім коли йдеться про конкретні вміння і навички здоров'язбереження, позиція педагогів стає більш чітко окресленою і зацікавлено-турботливою» [177, с. 88]. Власне тому, ми акцентуємо увагу на створенні здоров'язбережувального середовища для неперервного розвитку здоров'язбережувальної компетентності, що становить основу професійної діяльності вчителя основної школи.

Вектор діяльності викладачів та методистів у СППО спрямований на оволодіння вчителями основної школи методикою формування ЗСЖ підлітків, а вектор діяльності вчителів спрямований на збереження власного здоров'я та опанування новими знаннями, вміннями та практичними навичками роботи з підлітками з питань формування ЗСЖ, забезпечуючи тим самим професійне

зростання вчителів основної школи, що має вагоме значення для створення здоров'язбережувального середовища у СППО.

Припускаємо, що педагогічна умова щодо створення здоров'язбережувального середовища для неперервного розвитку ЗЗК у СППО сприятиме розвитку когнітивного компонента ЗЗК та може бути реалізована завдяки використанню активних форм та інтерактивних методів навчання, які створюють оптимальні умови для активізації вчителів у процесі їх навчання. Реалізація зазначеної умови забезпечена використанням проблемних лекцій, дискусій, «мозкових штурмів», роботи в групах, групових обговорень, рольових ігор.

Неперервність цієї педагогічної умови у міжкурсовий період забезпечується проходженням вчителями основної школи дистанційних онлайн курсів з методики розвитку соціальних навичок та основ формування у підлітків ЗЗК. Так, наприклад, дистанційний курс «Вчимося жити разом» спрямований на «навчання життєвих навичок, які полегшують адаптацію і сприяють відновленню психологічної рівноваги. Завдання курсу – досягти позитивних змін у знаннях, ставленнях, намірах, уміннях і навичках, сприятливих для розбудови миру» [114]. Навчальні матеріали включають такі модулі: «Вступ. Роль освіти в адаптації тимчасово переміщених осіб», «Тренінговий курс «Вчимося жити разом», «Методологія викладання курсу «Вчимося жити разом», «Етапи психосоціального розвитку дітей та молоді», «Етапи формування психосоціальних компетентностей (життєвих навичок) учнів» [114]. У разі успішного проходження онлайн курсу (30 академічних годин) зареєстрований користувач автоматично отримає відповідний сертифікат.

Крім того, вчителям основної школи у міжкурсовий період може бути рекомендовано дистанційне навчання за онлайн курсом «Основи здоров'язбережної компетентності» [115] – курс з концептуальних та методичних основ формування у підлітків здоров'язбережної і соціальної компетентності за такими модулями: «Здоров'я, безпека і превентивна освіта», «Психосоціальний розвиток дітей і підлітків», «Тематика шкільних курсів з

питань безпеки і здоров'я», «Методика викладання профілактичних програм», «Моніторинг та оцінка результатів». Навчання за цією програмою закінчується сертифікацією.

Навчальні матеріали онлайн курсів «Вчимося жити разом» і «Основи здоров'язбережної компетентності» розміщені на сайті lt.multycourse.com.ua. Проходження запропонованих курсів дозволить вчителям організувати здоров'язбережувальне освітнє середовище закладу загальної середньої освіти.

Вважаємо за доцільне обґрунтувати та розкрити основні перспективи, які очікуємо від впровадження третьої педагогічної умови – *формування суб'єкт-суб'єктної взаємодії між викладачем та вчителями основної школи засобами тренінгових технологій*. На нашу думку, впровадження цієї педагогічної умови передбачає активізацію міжособистісної комунікації між викладачем та вчителями основної школи, яка забезпечить ефективний обмін інформацією та дозволить сформувати уміння та навички, необхідні для продуктивної здоров'язбережувальної діяльності.

Досліджуючи педагогічні умови розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів фізичної культури в системі післядипломної педагогічної освіти [67], С. Кодимський та Н. Чайченко наголошують на тому, що «в умовах реорганізації вищої освіти педагог повинен розглядатися як активний, а не пасивний суб'єкт, який отримує освіту у формі особистісного розвитку та творчого потенціалу, що забезпечать не тільки виробничі успіхи, а й послужать засобом особистісного зростання» [67, с. 221]. Саме тренінг, на думку Г. Мешко, «орієнтує не тільки на розв'язання особистісних психологічних проблем, розвиток професійно-важливих якостей, а й на розкриття внутрішнього потенціалу особистості, формування властивостей та якостей, які сприяють збереженню і зміцненню професійного здоров'я, досягненню високого рівня професіоналізму» [97, с. 331].

Як засвідчують результати наших досліджень, для розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО особливу роль відіграють міжособистісна взаємодія, спрямована на створення комфортних умов для особистісного самовияву і

самостановлення зростаючої особистості, та комунікативна взаємодія освітнього процесу – взаємний обмін інформацією та досвідом за допомогою спілкування на різних рівнях взаємодії: викладач-вчитель, вчитель-вчитель.

Для тренінгу характерне середовище, в якому забезпечуються суб'єкт-суб'єктні відносини – взаємодія між вчителем та викладачем, яка, як показують результати нашого дослідження, значно підвищує успішність та ефективність навчання вчителів основної школи. «Суб'єкт-суб'єктні взаємини забезпечуються на основі усвідомлення того, що людина є одночасно початком і кінцевою метою будь-якого проекту соціального розвитку або навіть суспільно-економічної формації. Тому у навчальній взаємодії головним є не засвоєння певної суми знань, а їх світоглядний аспект, тобто гуманітаризація освіти як засіб її гуманізації та важлива умова її ціннісного характеру» [5, с. 185]. Під час тренінгу вчителі мають змогу підвищувати розумову та емоційну активність за допомогою невимушеного обміну досвідом та інформацією між усіма суб'єктами тренінгового заняття.

Особливістю тренінгу є те, що він орієнтований на запитання та пошук і на відміну від традиційних форм навчання ініціалізує весь потенціал людини. Під час тренінгу викладач лише створює умови для активних дій і розвитку слухача, а все інше він робить сам, демонструючи власну ініціативу і кмітливість. Це спонукає нас свідомо відмовитись від «педоцентричної позиції» викладача на користь самостійної дослідницької діяльності тих, хто навчається. Саме в цьому і полягає мета тренінгової роботи, яка суттєво відрізняє її від звичайної традиційної форми навчання [149].

Ще однією особливістю тренінгового процесу є те, що він дозволяє за короткий період сформувати знання та вміння, які неможливо сформувати при застосуванні узвичаєних форм. Ігровий момент занять та практичні завдання допомагають мобілізації здібностей учасників.

Тренінговий процес створює можливість негайного співвідношення отриманої інформації і діяльності, емоційного переживання нових моделей поведінки та пов'язаних з ними результатів, що забезпечується дією зворотного

зв'язку. Для тренінгу характерна відсутність домінуючої, суто рольової позиції викладача, діалог виступає ефективною формою побудови суб'єкт-суб'єктних відносин між учасниками тренінгового заняття.

Особливістю процесу розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО є те, що взаємодія викладача і вчителів основної школи опосередкована відносинами дорослих людей, що мають суб'єктивні, особистісні цілі, потреби та інтереси. Саме тому суб'єкт-суб'єктні відносини, на нашу думку, сприяють самореалізації обох сторін.

Використання тренінгових технологій у процесі розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО завдяки моделюванню та аналізу реальних ситуацій створює умови для поєднання професійних знань з уміннями та навичками, необхідними для ефективної здоров'язбережувальної діяльності.

Вчитель дедалі більше відповідає за здоров'я усіх учасників освітнього процесу. Тому, як зазначає О. Югова, «педагог має також бути здібним до суб'єкт-суб'єктної (фасилітуючої) взаємодії, постійного доброзичливого спілкування з різними учнями, поважного ставлення до кожного, незалежно від навчальних досягнень школярів» [199].

Отже, виважений, професійний підхід до створення та формування суб'єкт-суб'єктної взаємодії між викладачем та вчителями основної школи засобами тренінгових технологій передбачає, що розвиток ЗЗК як складової професійної компетентності вчителів основної школи у СППО буде здійснюватися більш ефективно за умови налагодження продуктивного взаємозв'язку між викладачем та вчителями основної школи, позитивного психологічного клімату, рівноправного партнерства, побудованого на діалозі, спільній розвивальній діяльності, співпраці та у процесі обміну досвідом.

Припускаємо, що ця педагогічна умова буде реалізована завдяки впровадженню в освітній процес СППО практичної частини «Науково-практичні аспекти розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти», розробленого нами спецкурсу. Практична частина спецкурсу реалізується у формі тренінгових

занять. Використання тренінгових технологій забезпечує розвиток ЗЗК вчителів основної школи, який базується на суб'єкт-суб'єктній взаємодії між викладачем та вчителями, сприяє підвищенню значущості отриманої теоретичної інформації про здоров'я та ЗСЖ, формуванню й удосконаленню практичних здоров'язбережувальних умінь та навичок роботи з підлітками, розвиток мотивації вчителів до здоров'язбережувальної діяльності.

Четверта педагогічна умова – *забезпечення зв'язку між теоретичними знаннями та практичними вміннями для їх реалізації у професійній діяльності* передбачає те, що з метою розвитку ЗЗК вчителів основної школи в освітньому процесі системи післядипломної педагогічної освіти необхідно реалізовувати практичні завдання, спрямовані на набуття вмінь застосовувати теоретичні знання на практиці. «Ефективність педагогічної діяльності у галузі збереження та зміцнення здоров'я школярів головним чином залежить від рівня відповідної підготовки вчителів, яка має вирішальний вплив на формування готовності педагогів до формування здоров'язбережувальної компетентності учнів та застосування у навчально-виховному процесі здоров'язбережувальних технологій», – стверджують О. Антонова та Н. Поліщук [6, с. 95].

Педагогічна умова «забезпечення зв'язку між теоретичними знаннями та практичними вміннями для їх реалізації у професійній діяльності» передбачає системність, взаємодоповнюваність та наявність логіки викладу матеріалу. На нашу думку, саме ця педагогічна умова сприятиме оволодінню та поглибленню вчителями знань з питань формування в учнів мотивації до ціннісного ставлення щодо свого здоров'я та здоров'я оточуючих, мотивації на ЗСЖ; основних методів та способів збереження, зміцнення та покращення здоров'я підлітків.

Підтвердження нашої думки знаходимо у праці О. Антонової та Н. Поліщук, які вважають, що «метою підготовки та перепідготовки вчителів у системі післядипломної педагогічної освіти є поглиблення їх науково-теоретичних, організаційно-технологічних знань з проблем сучасної освіти, зокрема підвищення їх здоров'язбережувальної компетентності, ознайомлення із здоров'язбережувальними технологіями та можливостями впровадження їх у

навчально-виховний процес» [6, с. 96]. На їх думку, «результатом відповідної підготовки має стати готовність педагога до розвитку здоров'язбережувальної компетентності учнів» [6, с. 96].

Педагогічні умови розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО, які працюють у закладах загальної середньої освіти, мають спрямовуватися на створення умов для набуття знань із здоров'язбережувальної освіти в їх повному обсязі. У такому разі мова йде про здоров'язбережувальні компетенції.

Обґрунтовуючи цю педагогічну умову, ми базувалися на діяльнісному підході, який передбачає, що розвиток і становлення особистості відбувається саме у процесі діяльності, зокрема педагогічної, провідними факторами ефективності якої є її зміст, рівень інтелектуального розвитку, сформованості досвіду навчальних умінь і практичних навичок. Як стверджує А. Алексюк, така діяльність є умовою для прояву моральних, трудових, суспільних, естетичних рис особистості і для формування індивідуальності людини. Продовжуючи свої роздуми, автор зазначає, що в діяльності виробляються необхідні способи, формуються ціннісні мотиви [123, с. 242].

Як підтверджують результати наших досліджень, забезпечення зв'язку між теоретичними знаннями та практичними вміннями для їх реалізації у професійній діяльності сприяє розвитку у вчителів основної школи професійної гнучкості, системних умінь і практичних навичок критичного мислення; оволодінню ними інноваційними, інформаційними та здоров'язбережувальними технологіями, вмінню використовувати здобуті знання для розв'язання конфліктних ситуацій і вчити цьому учнів; формуванню нових креативних ідей; опануванню, аналізу та застосуванню інформації, отриманої з різних джерел, для самовдосконалення та у роботі з підлітками; формування у дітей ціннісного ставлення до свого здоров'я та здоров'я оточуючих.

На нашу думку, вчитель основної школи повинен володіти високим і якісним рівнем здоров'язбережувальних знань, які без практичної їх реалізації втрачають сенс, оскільки відірвані від реальності.

Реалізація відпрацювання отриманих якісно нових знань вчителями основної школи можлива за умови успішного поєднання теоретичної інформації та практичних навичок і вмінь. Це забезпечується впровадженням спецкурсу «Розвиток здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти», який складається з двох частин (теоретичної та практичної). Забезпечення цієї умови можливе завдяки комплексу різноманітних форм і методів роботи у межах тем, які викладено за принципом поступового поглиблення матеріалу: теоретичним заняттям («Особливості організації та проведення тренінгових занять з підлітками», «Методичні аспекти профілактики вживання наркотичних речовин в молодіжному середовищі», «Формування навичок протидії соціальному тиску», «Репродуктивне здоров'я підлітків і молоді та ризики для нього», «Методика проведення занять з профілактики ВІЛ/СНІДу») та практичним заняттям («Наркотичні речовини – загроза здоров'ю людини», «Ризик та ризиковані ситуації», «Відповідальна та безпечна поведінка, «Репродуктивне здоров'я для збереження майбутнього», «Кожен має знати про ВІЛ», «Конфліктні ситуації та їх успішне вирішення»). Зазначені теми забезпечать взаємозв'язок теоретичних і практичних основ розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти, створять умови для реалізації отриманих знань у професійній діяльності та подальшої трансформації їх наступним суб'єктам освітніх послуг – учням. Використання активних та інтерактивних методів навчання із вищезазначеного спецкурсу дозволить змоделювати цілісний зміст розвитку ЗЗК вчителів основної школи через зміщення центру значимості із процесів передачі, переробки та засвоєння інформації у закладах післядипломної педагогічної освіти на моделювання способів застосування цієї інформації у здоров'язбережувальній діяльності.

Отже, ґрунтуючись на проведеному аналізі різних підходів науковців до трактування поняття «педагогічні умови», ми дійшли висновку, що педагогічні умови розвитку ЗЗК вчителів основної школи можна розглядати як сукупність цілеспрямовано створюваних обставин у системі післядипломної педагогічної

освіти, реалізація яких сприятиме розв'язанню виявлених у процесі здійснення дослідження суперечностей щодо належного рівня розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи та забезпеченню ефективного впровадження структурно-функціональної моделі досліджуваного феномена.

У результаті дослідження нами встановлено, що процес розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти визначатиметься низкою педагогічних умов: забезпечення стійкої мотивації щодо розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи; створення здоров'язбережувального середовища для неперервного розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО; формування суб'єкт-суб'єктної взаємодії між викладачем та вчителями основної школи засобами тренінгових технологій; забезпечення зв'язку між теоретичними знаннями та практичними вміннями для їх реалізації у професійній діяльності.

Охарактеризовані нами педагогічні умови, на наше глибоке переконання, можуть створити відповідні умови для ефективного запровадження у практику навчально-методичного забезпечення для розвитку ЗЗК вчителів основної школи.

Таке бачення педагогічних умов закладено в структурно-функціональній моделі розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО.

2.3. Структурно-функціональна модель розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти

Вирішення проблеми розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО вимагає розроблення та реалізації структурно-функціональної моделі. У цьому напрямку важливим завданням нашого дослідження є побудова моделі

педагогічного процесу, спрямованої на розвиток ЗЗК вчителів основної школи у СППО, яка включає застосування як традиційних, так і інноваційних форм і методів роботи. Крім того, моделювання, згідно з вимогами педагогічного експерименту, є його обов'язковим етапом та показником науковості.

У Словнику іншомовних слів поняття «модель» (з лат. *modus* – міра; фр. – *modele* – зразок) трактується як «штучно створений об'єкт у вигляді схеми, креслення, логіко-математичних знакових формул тощо, який завдяки власній аналогії (подібності) об'єкту, що досліджується, відтворює в більш простому, зменшеному вигляді структуру, властивості, взаємозв'язки і стосунки між елементами досліджуваного об'єкта» [71, с. 361].

У сучасних педагогічних дослідженнях зміст поняття «модель» учені розглядають як: «систему, дослідження якої служить засобом одержання інформації про іншу систему» [38, с. 290]; «логічну послідовну систему відповідних елементів, що включає цілі освіти, її зміст, проектування педагогічних технологій і технологій управління освітнім процесом» [125]; «штучно створену матеріальну або ідеальну систему, яка відтворює і замінює досліджуване явище таким чином, що її вивчення дозволяє отримати нову інформацію, необхідну для успішного вирішення наукових, практичних і управлінських завдань» [84, с. 71].

Досліджуючи особливості управління навчальним процесом у системі післядипломної педагогічної освіти, А. Кузьмінський визначає метод моделювання як спосіб відтворення тієї чи іншої складної системи навчального процесу за допомогою більш простої системи – моделі [79]. Актуальним у контексті нашого дослідження є визначення поняття «моделювання», запропоноване О. Ландо, який стверджує, що воно «може поєднувати в собі кілька різних процесів, а саме: створення, конструювання моделей шляхом відбору інформації відповідного спрямування; використання моделей; проведення різноманітних модельних експериментів; формування суджень про реальний об'єкт, що досліджується; отримання нового знання» [84, с. 68].

Крім того, на думку К. Крутій та І. Шоробури, існують такі положення педагогічного моделювання: «входження в процес і вибір методологічних засад для моделювання, якісний опис предмета дослідження; постановка завдань моделювання; конструювання моделі з уточненням залежності між основними елементами досліджуваного об'єкта, визначенням параметрів (індикаторів) об'єкта і критеріїв оцінки змін цих параметрів, вибір методик вимірювання; дослідження валідності моделі у вирішенні поставлених завдань; запровадження моделі в педагогічному експерименті; змістовна інтерпретація результатів моделювання» [78, с. 23].

У професійній освіті є багато моделей об'єктів педагогічної сфери, конструювання яких представлено у вигляді поетапного, блочного та компонентного структурування моделі. Розглянемо специфіку конструювання моделей у відповідності до досліджуваного нами процесу.

Так, структурно-функціональна модель процесу підготовки вчителя у системі післядипломної педагогічної освіти до розвитку здоров'язбережувальної компетентності учнів, запропонована Н. Поліщук, «складається із цільового, аксіологічного, змістового, операційно-діяльнісного, контрольного-оцінного та результативного компонентів» [129, с. 12]. Теоретична модель формування здоров'язбережувальної компетентності педагогів, яку репрезентувала О. Шатрова [192, с. 115], містить чотири взаємопов'язані компоненти: цільовий, теоретико-методологічний, організаційно-виконавчий та оціночно-результативний. Метою зазначеної моделі є створення умов для формування здоров'язберігаючої компетентності педагога освітніх установ початкової професійної освіти засобами відповідального ставлення до свого здоров'я як цінності і важливої умови успішної професійної діяльності на основі саморозвитку. На нашу думку, така модель має вузьку спрямованість – її розширення, навіть з огляду на вузьку спрямованість самого об'єкта дослідження, надасть моделі більшої місткості.

В Україні останні роки йде активний пошук моделі забезпечення здоров'язбереження у навчальних закладах, яка буде адекватна вимогам

постіндустріального суспільства, може бути реалізована в межах освітнього закладу в умовах існуючих соціально-економічних обставин, але головною проблемою стає професійна підготовка вчителя до практичної реалізації сучасних технологій збереження здоров'я [50, с. 85].

Однак необхідно зазначити, що моделювання розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО залишається малодослідженим, з недостатністю теоретичного опрацювання його основ, забезпечення потрібного науково-методичного обґрунтування та визначення спрямованості на кінцевий результат.

Дослідник В. Загвязінський [54] зазначає, що «за змістом моделі бувають пізнавальними і перетворювальними. До першої групи моделей він відносить: описові, структурні та функціональні моделі. До другої – евристичну й інтегративну. Описова модель являє собою текст, що розкриває принципи перетворення, його етапи та технології, зв'язки між проблемою, змістом, способами його трансформації і результатами; структурна – склад, ієрархію компонентів системи. Функціональна модель, зображувана у вигляді схем і порівняльних таблиць, дозволяє досліднику розкрити зв'язки між елементами, способи функціонування системи. Перетворювальні моделі відображають те, що ще необхідно здійснити. Вони мають переважно нормативний характер, орієнтують на заданий рівень або ідеально сконструйований еталон. При цьому евристична модель виявляє нові зв'язки і залежності, а інтегративна включає в себе компоненти кількох або всіх моделей» [54, с. 141].

З огляду на зазначене вище, а також на мету і завдання нашого дослідження, ми вважаємо найбільш доречним побудову структурно-функціональної моделі. «У структурно-функціональному моделюванні важливим є компонентний аспект, суть якого полягає в правильному визначенні вихідних елементів системи та цілісне дослідження їх властивостей [101, с. 218]. Погоджуємось з думкою автора, що компонентний склад «дозволяє піддати аналізу усі компоненти, вивчити їх взаємодію між собою» [101, с. 218]. До уваги були взяті поради Ю. Мосейчука [101], і при розробці авторської структурно-функціональної моделі розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО виходили

з тих міркувань, що вона повинна містити основні структурні компоненти здоров'язбережувального педагогічного процесу (мету, підходи, принципи, етапи, засоби, форми, методи, умови).

Опираючись на розуміння змісту понять «модель» та «система післядипломної педагогічної освіти», «розвиток здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи», сутність яких розкрита у п. 1.2, під структурно-функціональною моделлю розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО розуміємо уявний, формалізований опис структури функціонування та розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО шляхом розкриття компонентного складу та внутрішніх зв'язків.

Побудова авторської моделі передбачала дотримання таких вимог: достатня кількість параметрів; внутрішні зв'язки між компонентами об'єкту; визначення їх функцій один відносно одного.

В основу розробленої структурно-функціональної моделі розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО покладено структурні зв'язки між компонентами системи і визначення їх функцій один відносно одного.

Проектування структурно-функціональної моделі розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО здійснювалось шляхом реалізації наступного алгоритму:

1. Визначення меж моделі та мети проектування.
2. Постановка мети і завдань реалізації моделі та забезпечення функціональної взаємодії між компонентами моделі.
3. Обґрунтування основних складових моделі.
4. Обґрунтування підходів та принципів, на основі яких буде здійснюватися проектування моделі та організація освітнього процесу.
5. Виокремлення педагогічних умов, які передбачають розвиток ЗЗК вчителів основної школи у СППО та ефективне функціонування моделі.
6. Діагностика досягнутого рівня розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО за результатами навчання.
7. Експериментальна перевірка моделі в межах виокремлених умов.

В основу меж структурно-функціональної моделі розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО покладено навчання у курсовий та міжкурсний періоди.

Мета проектування моделі – розробити таку структурно-функціональну модель розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО, яка б забезпечувала неперервний процес розвитку досліджуваного феномену у курсовий та міжкурсний періоди.

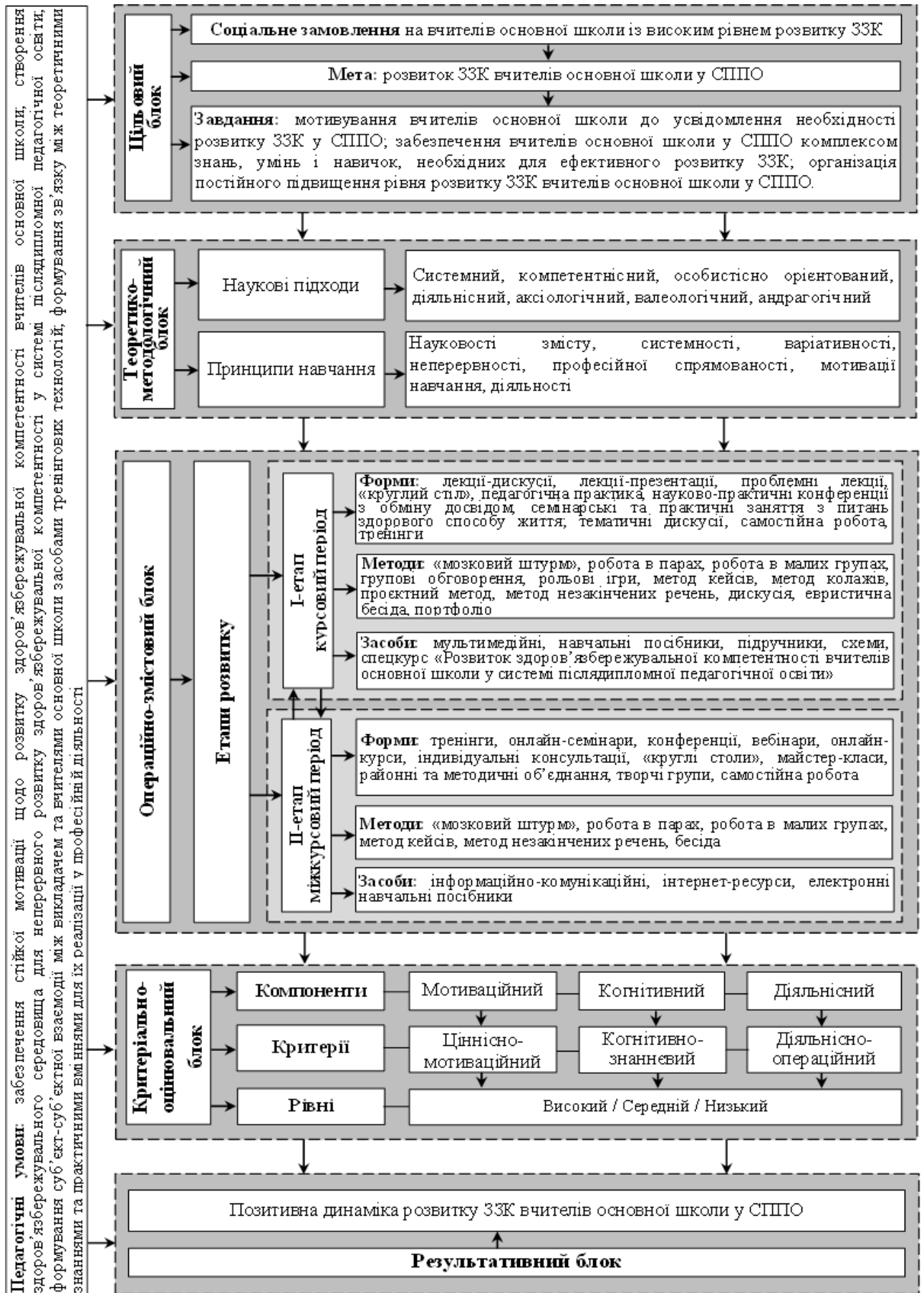
Розглянемо детальніше компонентний склад структурно-функціональної моделі розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО.

Створена структурно-функціональна модель, яка зображена на Рис. 2.1, представлена в логіко-структурній схемі. Вона охоплює п'ять взаємопов'язаних блоків: *цільовий* (соціальне замовлення, мета, завдання); *теоретико-методологічний* (наукові підходи та принципи навчання); *операційно-змістовий* (етапи розвитку, форми, методи); *критеріально-оцінювальний* (компоненти, критерії та рівні розвитку ЗЗК вчителів основної школи) та *результативний* (результат) *блоки*.

Основою авторської моделі є виокремлені у підрозділі 2.2 дослідження педагогічні умови розвитку ЗЗК вчителів основної школи: забезпечення стійкої мотивації щодо розвитку ЗЗК вчителів основної школи; створення здоров'язбережувального середовища для неперервного розвитку ЗЗК вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти; формування суб'єкт-суб'єктної взаємодії між викладачем та вчителями основної школи засобами тренінгових технологій; забезпечення зв'язку між теоретичними знаннями та практичними вміннями для їх реалізації у професійній діяльності.

У разі дотримання виокремлених умов ефективно взаємодіятимуть вищезазначені блоки структурно-функціональної моделі розвитку ЗЗК вчителів основної школи.

Цільовий блок структурно-функціональної моделі є провідним стосовно інших її складових та відображає соціальне замовлення на вчителів із високим рівнем здоров'язбережувальної компетентності та мету дослідження.

Рис.2.1. Структурно-функціональна модель розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти

Нині суспільство потребує вчителів із високим рівнем знань і умінь використання здоров'язбережувальних технологій у своїй професійній діяльності. Метою моделі є розвиток ЗЗК вчителів основної школи у СППО.

Досягнення мети можливо за умови виконання таких завдань: мотивування вчителів основної школи до усвідомлення необхідності розвитку ЗЗК у СППО; забезпечення вчителів основної школи у СППО комплексом знань, умінь і навичок, необхідних для ефективного розвитку ЗЗК; організація постійного підвищення рівня розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО.

Теоретико-методологічний блок структурно-функціональної моделі відображає наукові підходи та принципи навчання, які складають основу процесу розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО.

Відповідно до мети і завдань моделювання процесу розвитку ЗЗК вчителів основної школи серед методологічних підходів нашого дослідження ми виокремлюємо ті, які, на нашу думку, є найбільш дієвими і відповідають вимогам сучасної професійної освіти. З огляду на те, що предметом нашого дисертаційного дослідження є педагогічні умови розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО, визначення та обґрунтування педагогічних умов здійснювалося з урахуванням наступних методологічних підходів: компетентнісного, системного, особисто орієнтованого, диференційованого, діяльнісного, аксіологічного, валеологічного та андрагогічного.

1. Системний підхід полягає в тому, що «об'єкт вивчається як цілісна множина елементів у сукупності відношень і зв'язків між ними, тобто як система» [111, с. 159]. На думку М. Каган, «система – це упорядковані певним чином елементи, що взаємопов'язані між собою та які утворюють деяку цілісну єдність» [64, с. 138]. У процесі розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО системний підхід забезпечує цілісний погляд на проблему, дозволяє визначити всі її структурні компоненти та зв'язки між ними, дає змогу визначити механізми забезпечення цілісності.

2. Компетентнісний підхід орієнтує навчальний процес на формування та розвиток основних і предметних компетентностей особистості. У контексті

нашого дослідження важливою є думка І. Єрмакова, який зазначає, що «у рамках компетентнісного підходу розвиток (компетентностей) зводиться до того, що людина може моделювати й оцінювати наслідки своїх дій завчасно й на тривалу перспективу. Це дає їй змогу здійснити перехід від зовнішньої оцінки до визначення «внутрішніх стандартів» оцінки себе, своїх планів, життєвих ситуацій та інших людей» [51, с. 143].

На думку Б. Максимчука, для реалій української освіти компетентнісний підхід має особливе значення, оскільки дозволяє функціонально заповнити прогалини інших методичних чи матеріальних ланок забезпечення освітнього процесу [93, с. 148].

Компетентнісний підхід до розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО дає змогу визначити систему професійних компетентностей, орієнтує вчителів основної школи на визначення пріоритетних завдань, сприяє розвитку ключових компетентностей і здоров'язбережувальної, зокрема, а також допомагає розкривати потенційні педагогічні можливості й здібності вчителів. І. Бех вважає компетентнісний підхід найбільш актуальним та прогресивним у сучасній післядипломній освіті, і наголошує, що зазначений підхід має забезпечити вищий рівень компетентності суб'єкта підготовки, який характеризується сформованістю у нього науково орієнтованої основи дій [11, с. 10-13].

Моделювання процесу розвитку ЗЗК вчителів основної школи із застосуванням компетентнісного підходу дало змогу визначити рівень розвитку досліджуваного феномену, що сприяло оновленню змісту професійної освіти та визначенню змісту основних компонентів здоров'язбережувальної компетентності.

3. Особистісно орієнтований підхід «вимагає визнання унікальності особистості, її інтелектуальної і моральної свободи, права на повагу; передбачає створення у навчанні і вихованні відповідних умов для природного процесу саморозвитку задатків і творчого потенціалу особистості» [109, с. 629].

Особистісно орієнтований підхід у СППО спрямований на прагнення особистості до індивідуального професійного, духовного та фізичного розвитку,

сприяє формуванню Я-концепції і передбачає необхідність врахування індивідуальних особливостей, інтересів та потреб того, хто навчається. Врахування цього підходу до розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО дозволяє організувати освітній процес з пізнавальною стратегією слухачів, у основі якої самостійне засвоєння знань щодо формування навичок ЗСЖ учнів основної школи, дає змогу визначати освітні потреби та інтереси кожного вчителя. Доцільність особистісно орієнтованого підходу у післядипломній освіті підтверджується науковими працями і результатами досліджень І. Бега [11, с. 10-13] та О. Пехоти [126]. «Особистісно орієнтована освіта реалізується через діяльність, яка має не тільки зовнішні атрибути спільності, а й своїм внутрішнім змістом передбачає співпрацю, саморозвиток суб'єктів навчального процесу, виявлення їх особистісних функцій» [126, с. 31], – стверджує О. Пехота.

4. Діяльнісний підхід. У контексті нашого дослідження діяльнісний підхід передбачає розвиток і становлення особистості у процесі діяльності, зокрема педагогічної, провідними факторами ефективності якої є зміст, рівень інтелектуального розвитку, сформованості досвіду навчальних умінь і практичних навичок, що надає професійній діяльності особистісного змісту. Такий підхід спрямований на розвиток здоров'язберезувальних умінь і навичок вчителя та застосування отриманих знань у практичних ситуаціях та професійній діяльності. Запровадження зазначеного підходу до розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО сприятиме вдосконаленню прагнення педагогів до діяльності щодо ведення ЗСЖ, збереження та зміцнення як власного здоров'я, так і здоров'я своїх учнів.

5. Аксиологічний підхід орієнтований на усвідомлення, осмислення і прийняття педагогами цінностей. Аксиологічний підхід орієнтує систему післядипломної педагогічної освіти на формування у вчителів реальних уявлень про справжні і уявні цінності життя та здоров'я.

Відповідно до названого підходу, у своєму дослідженні ми у центр освітнього процесу ставимо інтереси, потреби та можливості вчителя основної школи, спрямовані на формування ціннісного ставлення до здоров'я.

Аксіологічний підхід до розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО дозволяє педагогу обрати систему особистісно-вагомих цінностей.

6. Валеологічний підхід базується на трьох принципах, визначених ученими як формування, збереження і зміцнення здоров'я. Валеологічний підхід у рамках нашого дослідження набуває особливого значення, оскільки дозволяє посередництвом діяльності викладача сформувати у вчителя таке ставлення до здоров'я, яке стає пріоритетною цінністю у всій системі ціннісних орієнтацій. Особливою умовою, що забезпечує успішність валеологічного підходу, є мотиваційна зацікавленість вчителя у здоров'ї дітей, що дозволяє осмислити протиріччя між соціальними потребами підлітка у здоровому способі життя і неготовністю вчителів основної школи до розвитку культури здоров'я школярів.

7. Андрагогічний підхід «відображає цілеспрямований процес стимулювання, виховання, навчання й удосконалення дорослої людини під час професійної підготовки та перепідготовки, який інтегрує надбання індивідуального, творчого, особистісно зорієнтованого підходів» [146, с. 8]. Процес розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО полягає у тому, що вчителю належить провідна роль у процесі навчання, адже він спирається на досвід професійної діяльності та власний життєвий досвід, що є одним із важливих джерел навчання як його самого, так і його колег. У процесі навчання педагог застосовує здобуті знання, уміння та навички. Андрагогічний підхід до розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО дає змогу виявляти недоліки та прогалини у професійній діяльності педагога, орієнтує вчителів на їх подальший професійний розвиток та вдосконалення.

У моделюванні процесу розвитку ЗЗК вчителів основної школи вважаємо за доцільне застосовувати поєднання підходів при домінуванні компетентнісного.

Обґрунтовуючи модель розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО, враховуємо, що головними засадами будь-якої системи є принципи навчання, які дають можливість відстежити вектори розвитку будь-якої теорії діяльності, основу яких складають.

Аналіз наукових праць та наші дослідження дають підстави нам в основу організації моделі розвитку ЗЗК вчителів основної школи покласти принципи, які є сукупністю дидактичних і специфічних, проаналізованих нами у п.1.2.

1. Принцип науковості змісту освіти означає відповідність освіти рівню сучасної науки. Застосування цього принципу зобов'язує викладача вдосконалювати зміст післядипломної педагогічної освіти новітніми досягненнями з питань здоров'язбереження з метою розширення знань, умінь, навичок.

2. Принцип системності вимагає певної схеми системної організації процесу розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО на основі мети, змісту, форм, методів та засобів навчання у визначеному навчальною програмою порядку. Отримані нові знання повинні використовуватися на наступних етапах навчання.

3. Принцип варіативності передбачає формування складової змісту освіти на основі варіативної побудови навчальних планів та програм. Варіативність післядипломної педагогічної освіти передбачає створення можливостей для усвідомленого, цілеспрямованого вибору змісту, форм, засобів розвитку ЗЗК вчителів основної школи, що дозволяє усім учасникам педагогічного процесу задовольнити свої освітні потреби.

4. Принцип неперервності передбачає неперервне вдосконалення професійних знань, умінь та навичок за допомогою навчання за освітніми програмами, стажування, участі у різних сертифікаційних програмах, тренінгах, семінарах, семінарах-тренінгах, вебінарах, майстер-класах тощо. Розвиток ЗЗК вчителів основної школи має бути неперервним і тривати після навчання у закладі вищої освіти.

5. Принцип професійної спрямованості полягає у засвоєнні вчителями основної школи знань здоров'язбережувальної спрямованості для подальшої їх передачі наступним замовникам освітніх послуг – своїм учням. Цей принцип реалізує зв'язок між теорією і практикою, тобто використання отриманих знань на практиці у професійній діяльності.

6. Принцип мотивації навчання полягає у реалізації мотивів навчання, які спонукають вчителів основної школи до активізації процесу навчання. Цей принцип передбачає забезпечення потреб вчителів до постійного вдосконалення їх ЗЗК, надання вчителям основної школи можливості неперервного консультування та кар'єрного росту в умовах системи післядипломної педагогічної освіти. Принцип мотивації навчання базується на потребі доведення ЗСЖ, прагненні до оволодіння здоров'язбережувальними технологіями та їх практичного використання у здоров'язбережувальній діяльності.

7. Принцип діяльності передбачає врахування особливостей здоров'язбережувальної діяльності вчителів основної школи, які проходять підвищення кваліфікації у закладах післядипломної педагогічної освіти при організації процесу навчання у закладах загальної середньої освіти. Організація процесу розвитку ЗЗК вчителів основної школи повинна включати рефлексивні процеси становлення їх професійної позиції, а саме: вміти донести до учнів суть цінності ЗСЖ; сформулювати в учнів мотиви збереження і зміцнення свого здоров'я; створити такі умови навчання, при яких кожен учень може стати суб'єктом своєї здоров'яформуючої діяльності; створити ситуацію успіху в оволодінні учнями навичками накопичення власного здоров'я.

Усі принципи взаємопов'язані та взаємозалежні, вони доповнюють і зумовлюють один одного, утворюючи при цьому цілісну систему.

Зазначені та обґрунтовані вище принципи відображають специфіку та головні риси моделі розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО, без яких вона не може бути побудована та реалізована. Така сукупність принципів дає змогу розробити чіткі критерії для визначення рівнів розвитку ЗЗК вчителів основної школи, що забезпечить ефективність навчання дорослої людини та дозволить вчителям успішно та ефективно здійснювати професійну діяльність, спрямовану на формування у підлітків навичок ЗСЖ.

Метою *операційно-змістового блоку* стало здійснення аналізу етапів, форм, методів та засобів розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО.

Нами визначено два етапи розвитку ЗЗК вчителів основної школи: I етап – курсовий період, II етап – міжкурсний період, які по черзі змінюють один одного.

Перший етап – курсовий період, який стосується навчання вчителів основної школи на курсах підвищення кваліфікації в інститутах післядипломної педагогічної освіти. Метою курсового періоду є реалізація навчальної діяльності за авторським спецкурсом «Розвиток здоров'язберезувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти». Курси були й залишаються основною формою професійного становлення педагогів та є необхідною умовою для атестації педагогічних працівників з визначенням рівня їх професійної кваліфікації. Курси підвищення кваліфікації тривають впродовж двох-трьох тижнів.

Як засвідчують результати наших досліджень та досвід роботи, діяльність вчителів основної школи з питань формування ЗСЖ учнів потребує спеціальної підготовки вчителів до її здійснення. Система підвищення кваліфікації має достатні можливості для організації та забезпечення неперервного процесу підготовки і підвищення кваліфікації педагогічних працівників, яка б сприяла розвитку їх ЗЗК.

Основними формами проведення навчальних занять зі слухачами у курсовому періоді є: лекції-дискусії, лекції-презентації, проблемні лекції, «круглий стіл», педагогічна практика, науково-практичні конференції з обміну досвідом, семінарські та практичні заняття з питань здорового способу життя; тематичні дискусії, самостійна робота, тренінги. Самостійна робота в період навчання на курсах передбачала вивчення вчителями основної школи спеціальної літератури з проблем здоров'язбереження для підготовки до участі у науково-практичних конференціях, семінарських заняттях, виконання випускних робіт тощо.

Особливого значення набувають заняття з використанням активних та інтерактивних форм навчання, коли педагоги під час курсів є не пасивними слухачами, а активними учасниками освітнього процесу. Важливим у курсовому

періоді є застосування і різних методів інтерактивного навчання, які вчителі зможуть використовувати у своїй професійній діяльності: «мозковий штурм», робота в парах, робота в малих групах, групове обговорення, рольова гра, метод кейсів, метод колажів, проєктний метод, метод незакінчених речень, дискусія, евристична бесіда, портфоліо тощо. Як зазначає Я. Сивохоп, «в процесі підвищення кваліфікації вчителів, психологів, соціальних педагогів наша задача навчити їх ефективно використовувати у роботі з підлітками щодо питань формування навичок здорового способу життя саме інтерактивні методи навчання, як такі, які можуть не просто інформувати дитину, а й сприяти у формуванні цих навичок. Важливо дати можливість педагогам, перш ніж вони використають той чи інший метод, спробувати самим це зробити» [164, с. 156].

Розвиток ЗЗК вчителів предмета «Основи здоров'я» відбувається за класичною схемою курсів підвищення кваліфікації, тематика яких в більшій мірі сприяє розвитку досліджуваного феномену, а особливою відмінністю є більша кількість академічних годин. В той час, як у навчальних планах курсів підвищення кваліфікації вчителів основної школи інших категорій, зазвичай, виділено незначну кількість годин на розвиток їх ЗЗК. Розвиток ЗЗК заступників директорів з виховної роботи та педагогів-організаторів у курсовий період можливий за рахунок спецкурсів та в межах аудиторних годин, які керівник курсів готовий забезпечити для реалізації здоров'язбережувальної складової. Переважно це 4-8 годин (лекції, тематичні «круглі столи», семінарські заняття, педагогічні практики, конференції з обміну досвідом), 10-20 годин (тематичні спецкурси, тренінгові програми). Така закономірність лягла в основу розробленого нами спецкурсу «Розвиток здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти», який складається з двох частин – теоретичної (20 годин) та практичної (20 годин). Детальний опис спецкурсу наведено у п. 3.3.

Розроблена навчальна програма спецкурсу (див. Додаток Е) є гнучкою до використання як для курсів підвищення кваліфікації вчителів предмета «Основи здоров'я», де вона реалізується у повному обсязі тривалістю 40 годин (20 годин

теоретичних і 20 годин практичних), так і для вчителів основної школи інших категорій – у вигляді теоретичної, яку вони опрацьовують самостійно, та практичної частин. Хоча в залежності від потреб слухачів курсів завдяки диференційованому підходу можливі інші поєднання теоретичних та практичних занять.

На нашу думку, ефективний розвиток ЗЗК вчителів основної школи можливий за умови забезпечення цілеспрямованого процесу навчання упродовж всієї професійної діяльності. Це дає підстави проаналізувати розвиток ЗЗК вчителів у СППО у міжкурсовий період, який у нашій моделі є *другим етапом*.

Метою міжурсового періоду є практична реалізація та вдосконалення здоров'язберезувальної компетентності вчителів основної школи у процесі їх активної участі у тренінгах, онлайн-семінарах, конференціях, вебінарах, онлайн-курсах, «круглих столах», майстер-класах тощо.

Навчання у міжкурсовий період здійснюється з урахуванням індивідуальних потреб, вільним вибором навчальних закладів та форм організації навчального процесу, темпу навчання та часових меж. Таке навчання сприяє формуванню у вчителів внутрішньої мотивації до задоволення навчальних потреб. Учителі мають можливість обмінятися думками щодо окремих питань з проблеми здоров'язбереження. У такий спосіб забезпечується діалогічність процесу навчання у міжкурсовий період, що активізує переведення стороннього досвіду у власне надбання вчителя. На основі опитування вчителів основної школи, ними визначені найбільш ефективні форми навчання у цей період: тренінги, онлайн-семінари, конференції, вебінари, онлайн-курси, індивідуальні консультації, «круглі столи», майстер-класи, районні та шкільні методичні об'єднання, творчі групи, самостійна робота, які вчителі мають можливість проходити як в закладах післядипломної педагогічної освіти, так і в інших закладах вищої освіти. Серед методів переважають такі, як: «мозковий штурм», робота в парах, робота в малих групах, метод кейсів, метод колажів, метод незакінчених речень, бесіда, які є інструментом для успішної реалізації здоров'язберезувального компоненту в основній школі.

На обласному рівні вчителів основної школи активно залучають до участі в обласних конференціях. На районному (міському) рівнях вчителів основної школи залучають до участі в проблемних конференціях, семінарах, нарадах, районних методичних об'єднаннях, де продовжується навчання з проблеми розвитку ЗЗК вчителів основної школи. Міжкурсовий період ґрунтується також на взаємодії із шкільними методичними об'єднаннями, творчими групами із проблеми розвитку ЗЗК вчителів основної школи, а також на принципі самоосвітньої діяльності вчителів основної школи.

Сформувані і розвинути ЗЗК вчителів основної школи у СППО не можливо тільки в межах аудиторних занять. Важливу роль відіграє самостійна робота. Така форма навчання сприятиме розвитку позитивної мотивації слухачів до корекції основних умінь самостійної роботи та прагненню слухачів до самовдосконалення.

Під час самоосвітньої діяльності вчителі продовжують самонавчання з проблеми розвитку ЗЗК, узагальнюють свої кращі ідеї в процесі опису і поширення педагогічного досвіду, а також беруть активну участь у різних формах онлайн-навчання з питань розвитку ЗЗК вчителів основної школи.

Вважаємо, що самоосвіта вчителів основної школи має бути керованою і спрямованою. У контексті останнього, важливу роль у міжкурсовий період відіграють працівники інститутів післядипломної педагогічної освіти, які надають консультації для педагогів з питань виявлення, вивчення, узагальнення та поширення кращих педагогічних практик з питань формування ЗСЖ учнів.

Готовність слухачів до самостійного опанування новими знаннями створює умови для індивідуалізації навчальної діяльності кожного слухача на шляху активної педагогічної діяльності щодо здоров'язбереження в освітніх закладах, спрямованої на особистісно-професійний розвиток.

Особливістю розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО у міжкурсовий період є використання інформаційно-комунікаційних засобів, інтернет-ресурсів, електронних навчальних посібників, презентацій лекцій, що сприятиме удосконаленню навичок пошуку інформації у мережі Інтернет. Це, у

свою чергу, сприятиме ефективному засвоєнню значного обсягу навчального матеріалу за короткий проміжок часу, систематизації здобутих знань, закріпленню умінь і навичок, здатності самостійно аналізувати проблемні ситуації, формуванню потреби в самовдосконаленні через саморозвиток і самоосвіту і відкриває нові можливості для розв'язання методичних завдань здоров'язбережувальної тематики. Застосування інформаційно-комунікаційних технологій у міжкурсовий період дасть можливість дистанційно ознайомитись з теоретичним матеріалом, з науковими дослідженнями, сучасними педагогічними технологіями та досягненнями, превентивними програмами, проєктами, змінами у галузевому законодавстві з проблем здоров'язбереження. Таке навчання є доступним і не потребує відриву від професійної діяльності та забезпечує ефективне надання та отримання зворотнього зв'язку між працівниками інституту та вчителем основної школи з питань розвитку ЗЗК.

Визначено, що цілеспрямоване формування навичків ЗСЖ шляхом підготовки вчителів в інститутах післядипломної освіти з використанням сучасних здоров'язбережувальних технологій сприятиме успішному вирішенню проблеми як індивідуального здоров'я учнів, так і здоров'я нації в цілому. Але існує думка, що короткотермінове навчання не є гарантом вироблення здоров'язбережувальних компетентностей у педагога, і цей процес може бути забезпечений саме через неперервну педагогічну освіту [183]. Погоджуємось з думкою В. Успенської, і це підтверджують результати нашого дослідження: ефективний розвиток ЗЗК вчителів основної школи у СППО можливий за умови налагодження неперервного процесу навчання як у курсовий, так і у міжкурсовий період.

Використовуючи складові *критеріально-оцінювального блоку*, були відслідковані результати розвитку ЗЗК вчителів основної школи завдяки мотиваційному, когнітивному та діяльнісному компонентах розвитку ЗЗК вчителів основної школи. Детальна їх характеристика представлена у підрозділі 1.3.

У структурно-функціональній моделі заявлені: критерії (ціннісно-мотиваційний, когнітивно-знаннєвий, діяльнісно-операційний), які відповідають одному з рівнів розвитку ЗЗК вчителів основної школи – низькому, середньому, високому. Це дало нам змогу проаналізувати дієвість та ефективність структурно-функціональної моделі розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО. Детальна характеристика критеріїв, їх показників та рівнів розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи представлена у підрозділі 1.3 нашого дослідження.

Результативний блок розробленої моделі передбачає аналіз отриманих результатів рівня розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи за допомогою діагностичного інструментарію та методів математичної обробки результатів. За умови виконання необхідних умов ми отримуємо досягнутий результат – позитивну динаміку рівнів розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи.

Таким чином, нами теоретично обґрунтовано та побудовано модель розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО, особливістю якої є цілісність, послідовність, відкритість (за необхідністю може бути доповнена новими компонентами), взаємозумовленість та взаємодоповненість педагогічних умов і комплексу взаємопов'язаних компонентів, що, у свою чергу, виводить на якісно новий рівень процес розвитку ЗЗК вчителів основної школи у закладах післядипломної педагогічної освіти, оскільки містить всі необхідні компоненти: мету, яка враховує соціальне замовлення на вчителів основної школи з високим рівнем розвитку ЗЗК; завдання, які мають бути виконані; враховує особливості розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО; підходи; принципи; етапи розвитку; форми, методи та засоби навчання; компоненти, критерії та рівні для оцінки розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО. У результаті упровадження педагогічних умов та структурно-функціональної моделі отримаємо позитивну динаміку розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО.

Застосування розробленої моделі дозволить за допомогою дотримання окреслених у дослідженні педагогічних умов забезпечити ефективне

функціонування усіх блоків обґрунтованої моделі в організації діяльності закладів післядипломної педагогічної освіти та сприятиме розвитку відповідної компетентності.

Розробка структурно-функціональної моделі визначає вектор розвитку ЗЗК вчителів у СППО та у контексті нашого дослідження допоможе порівняти реальний стан із бажаним.

Висновки до другого розділу

У другому розділі «Обґрунтування педагогічних умов розвитку здоров'язберезувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти» досліджено стан розвитку здоров'язберезувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти; визначено та теоретично обґрунтовано педагогічні умови та представлено структурно-функціональну модель розвитку здоров'язберезувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти.

Здійснений нами аналіз навчально-тематичних планів, програм курсів підвищення кваліфікації вчителів, навчально-методичної літератури та навчальних програм Комунального закладу «Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти», Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти ім. М. В. Остроградського, Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, Комунального закладу вищої освіти «Одеська Академія неперервної освіти Одеської обласної ради», Закарпатського інституту післядипломної педагогічної освіти дає підстави стверджувати, що у традиційному освітньому процесі у СППО домінуючою формою розвитку ЗЗК вчителів основної школи є лекція, яка суттєво зміщує акцент у бік надання теоретичної інформації, що, безперечно, є важливим, проте недостатнім для вчителів основної школи. Нами встановлено, що більш значною

популярністю користуються заняття, які базуються на інтерактивному навчанні. Тому, на нашу думку, процес розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти потребує ефективного удосконалення та урізноманітнення форми роботи із зміщенням акценту у бік інтерактивних (тренінгових) методик.

Зазначене вище дає підстави зробити висновок про необхідність розроблення та впровадження власного змістового компоненту та побудови дієвої структурно-функціональної моделі розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО.

Визначено та теоретично обґрунтовано педагогічні умови розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО: забезпечення стійкої мотивації щодо розвитку ЗЗК вчителів основної школи; створення здоров'язбережувального середовища для неперервного розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО; формування суб'єкт-суб'єктної взаємодії між викладачем та вчителями основної школи засобами тренінгових технологій; забезпечення зв'язку між теоретичними знаннями та практичними вміннями для їх реалізації у професійній діяльності. Виконання цих педагогічних умов сприятимуть якісному розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО, підвищать мотивацію вчителів до професійної діяльності.

Таке бачення педагогічних умов закладено в структурно-функціональній моделі розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО. Застосування розробленої моделі дозволить за допомогою дотримання окреслених у дослідженні педагогічних умов забезпечити ефективне функціонування усіх блоків обґрунтованої моделі в організації діяльності закладів післядипломної педагогічної освіти та сприятиме розвитку відповідної компетентності, оскільки містить необхідні компоненти: мету, яка враховує соціальне замовлення на вчителів основної школи з високим рівнем розвитку ЗЗК; завдання, які мають бути виконані; підходи; принципи; етапи розвитку; форми, методи та засоби навчання; компоненти; критерії та рівні для оцінки розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО. Результатом упровадження структурно-

функціональної моделі має стати позитивна динаміка рівнів розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО.

Матеріали розділу висвітлено у таких публікаціях автора: [2; 3; 5; 6; 10; 13; 16; 17; 18; 19].

РОЗДІЛ 3

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ДІЄВОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ТА СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

У третьому розділі «Експериментальна перевірка дієвості педагогічних умов та структурно-функціональної моделі розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти» представлено програму та розкрито організацію експериментальної роботи; проаналізовано й узагальнено результати експериментальної перевірки дієвості педагогічних умов та структурно-функціональної моделі розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти; запропоновано навчально-методичне забезпечення освітнього процесу для розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти.

3.1. Програма та організація експериментальної роботи

Розроблена нами структурно-функціональна модель розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО, критерії, показники і рівні розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО стали основою для організації і проведення експерименту.

Модернізація системи освіти в Україні, зокрема системи післядипломної педагогічної освіти, залежить від процесу експериментування, під час якого формується нова освітня практична діяльність. Значну частину науково-педагогічних досліджень займає організація та проведення педагогічного

експерименту, обробка отриманих результатів та формулювання висновків. На нашу думку, проведення педагогічного експерименту в процесі розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО дасть можливість умовно відокремити досліджуване явище від інших педагогічних явищ у закладах післядипломної педагогічної освіти. Результати педагогічного експерименту є підставою для ствердження або спростування гіпотези.

Мета педагогічного експерименту полягала у перевірці дієвості педагогічних умов та структурно-функціональної моделі розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО.

Досягнення поставленої мети здійснювалося шляхом послідовного вирішення низки завдань:

1. Визначити сутність, структуру та особливості розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО.

2. Здійснити вибірку груп вчителів основної школи, які братимуть участь у педагогічному експерименті.

2. Проаналізувати сучасний стан розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО.

3. Розробити навчально-методичне забезпечення для проведення формувального етапу експерименту.

4. Теоретично обґрунтувати, розробити та експериментально перевірити педагогічні умови та структурно-функціональну модель розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО.

5. Зафіксувати результати проведеного експерименту на основі співставлення початкових і кінцевих результатів.

6. Оцінити рівень розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО.

7. Проаналізувати результати педагогічного експерименту.

До педагогічного експерименту було залучено 429 вчителів основної школи (вчителі предмету «Основи здоров'я», педагоги-організатори, заступники директорів з виховної роботи), які проходили курси підвищення кваліфікації на базі Комунального закладу «Житомирський обласний інститут післядипломної

педагогічної освіти», Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти ім. М. В. Остроградського, Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, Комунального закладу вищої освіти «Одеська Академія неперервної освіти Одеської обласної ради» та Закарпатського інституту післядипломної педагогічної освіти.

Експериментальна робота проводилася протягом 2016-2019 рр. і включала чотири пов'язаних між собою етапи (див. Табл. 3.1). На кожному з етапів вирішувалися конкретні завдання з використанням необхідного комплексу діагностичних методів.

Перший (діагностичний) етап здійснено у 2016-2017 рр. На цьому етапі здійснено системний аналіз психолого-педагогічної, науково-методичної літератури з метою теоретичного обґрунтування сутності поняття «здоров'язбережувальна компетентність вчителів основної школи»; сформульовано тему, визначено мету, гіпотезу, завдання дослідження; узагальнено теоретичні основи розвитку ЗЗК вчителів основної школи; виокремлено компоненти, критерії їх визначення, показники для встановлення рівнів розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО, здійснено аналіз навчально-тематичних планів курсів підвищення кваліфікації вчителів основної школи; розроблено програму та методику експериментального дослідження, визначено експериментальну базу дослідження, здійснено аналіз сучасного стану розвитку ЗЗК вчителів основної школи.

Основними методами дослідження на цьому етапі були використані такі: анкетування, тестування, опитування (див. Додатки Б, В, Г); бесіди з вчителями; аналіз; синтез та узагальнення психолого-педагогічної та науково-методичної літератури; аналіз навчально-тематичних планів; методи індукції, дедукції, класифікації та систематизації.

Таблиця 3.1

Програма експериментальної роботи

Термін проведення	Етап	Завдання	Інструментарій
Листопад 2016 р.- серпень 2017 р.	Діагностичний	Здійснити системний аналіз психолого-педагогічної, науково-методичної літератури з метою теоретичного обґрунтування сутності поняття «здоров'язберезувальна компетентність вчителів основної школи»; сформулювати тему, визначити мету, гіпотезу, завдання дослідження; узагальнити теоретичні основи розвитку ЗЗК вчителів основної школи; виокремити компоненти, критерії їх визначення, показники для встановлення рівнів розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО; здійснити аналіз навчально-тематичних планів курсів підвищення кваліфікації вчителів основної школи; розробити програму та методику експериментального дослідження; визначити експериментальну базу дослідження; здійснити аналіз сучасного стану розвитку ЗЗК вчителів основної школи.	Анкетування, тестування, опитування, бесіди, аналіз, синтез, узагальнення, методи індукції, дедукції, класифікації та систематизації.
Вересень 2017 р. – серпень 2018 р.	Констатувальний	Систематизувати матеріали щодо визначення педагогічних умов розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО; розробити та обґрунтувати структурно-функціональну модель розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО; уточнити діагностичний інструментарій для проведення педагогічного експерименту; сформулювати експериментальну та контрольну групи (ЕГ, КГ); провести констатувальний етап експерименту.	Анкетування, тестування, опитування, бесіди, методи індукції, дедукції, класифікації, систематизації теоретичних та емпіричних даних, методи математичної статистики (t-критерій Стьюдента).
Вересень 2018 р. – травень 2019 р.	Формувальний	Провести експериментальну перевірку та апробацію дієвості педагогічних умов і структурно-функціональної моделі розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО; здійснити корекцію одержаних результатів.	Анкетування, тестові завдання, бесіди, опитувальник; методи математичної статистики (F-критерій Фішера, t-критерій Стьюдента)
Червень 2019 р. – жовтень 2019 р.	Контрольний	Проаналізувати й узагальнити отримані результати експериментальної роботи; здійснити їх статистичну обробку; сформулювати загальні висновки дослідження; упровадити одержані результати в практику закладів післядипломної педагогічної освіти України.	Порівняльний аналіз, узагальнення, метод математичної статистики.

Результатом діагностичного етапу стало визначення мети, гіпотези, завдання дослідження, обґрунтування понятійно-категоріального апарату дослідження (результати представлені у підрозділі 1.1), виокремлення компонентів, критеріїв їх визначення, показників для встановлення рівнів розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО; здійснення аналізу навчально-тематичних планів курсів підвищення кваліфікації вчителів основної школи та сучасного стану розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО (результати представлені у підрозділі 2.1); визначення бази експериментального дослідження.

Протягом 2017-2019 рр. був проведений експеримент, який включав три етапи з чітко визначеною метою: констатувальний для визначення початкового рівня розвитку ЗЗК вчителів основної школи (одержані результати використовуються для організації наступних видів експерименту); формувальний для запровадження у практику СППО педагогічних умов та структурно-функціональної моделі, спрямованих на підвищення ефективності розвитку ЗЗК вчителів основної школи; контрольний етап педагогічного експерименту (вивчення педагогічного явища в умовах дії зміни складу чинників) втілювався для перевірки ефективності запровадження у практику СППО педагогічних умов та структурно-функціональної моделі, спрямованих на підвищення рівня розвитку ЗЗК вчителів основної школи (визначення кінцевих результатів дослідження).

Мета констатувального етапу педагогічного експерименту, який проходив у 2017-2018 рр., полягала у з'ясуванні рівнів розвитку ЗЗК вчителів основної школи на початку навчання у закладах післядипломної педагогічної освіти.

Реалізація мети вимагала вирішення таких завдань: систематизувати матеріали щодо визначення педагогічних умов розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО; розробити та обґрунтувати структурно-функціональну модель розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО; уточнити діагностичний інструментарій для проведення педагогічного експерименту; сформувати

експериментальну та контрольну групи (ЕГ, КГ); провести констатувальний етап експерименту.

Експериментальним дослідженням на цьому етапі охоплено 250 вчителів основної школи (вчителі предмету «Основи здоров'я», педагоги-організатори, заступники директорів з виховної роботи), які проходили курси підвищення кваліфікації на базі Закарпатського інституту післядипломної педагогічної освіти та Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти ім. М. В. Остроградського.

Важливим під час відбору експериментальної та контрольної груп було дотримання кількісної і якісної репрезентативності. Експериментальну групу на констатувальному етапі експерименту склали 126 вчителів основної школи, контрольну – 124.

На основі розробленої критеріальної бази (п. 1.3) за допомогою комплексної діагностики визначали вихідний рівень розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО.

Відповідно до завдань констатувального етапу експерименту, було застосовано такі методи: анкетування, тестування, опитування (див. Додатки Б, В, Г); бесіди з вчителями; методи індукції, дедукції, класифікації, систематизації теоретичних та емпіричних даних, методи математичної статистики (t-критерій Стьюдента).

Формувальний етап експерименту проходив у 2018-2019 рр. Його мета полягала у перевірці експериментальним шляхом дієвості педагогічних умов та структурно-функціональної моделі розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО.

Реалізація мети вимагала вирішення таких завдань: провести експериментальну перевірку та апробацію дієвості педагогічних умов і структурно-функціональної моделі розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО завдяки впровадженню в освітній процес спецкурсу «Розвиток здоров'язберезувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти» в експериментальній групі під час курсів

підвищення кваліфікації; здійснити корекцію одержаних результатів. На основі розробленої критеріальної бази (п.1.3) за допомогою комплексної діагностики визначити рівень розвитку ЗЗК вчителів основної школи в ЕГ та КГ після завершення формувального етапу експерименту.

Формувальний етап експериментального дослідження здійснювався на базі Закарпатського інституту післядипломної педагогічної освіти та Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти ім. М. В. Остроградського.

На цьому етапі проведено експериментальну перевірку та апробацію дієвості педагогічних умов і структурно-функціональної моделі розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО; здійснено корекцію одержаних результатів.

З метою забезпечення достовірності результатів експерименту, формування КГ та ЕГ базувалося на принципах однаковості кількісних і якісних показників цих груп. До участі у формувальному етапі експерименту залучено 250 вчителів основної школи зазначених закладів освіти: чисельно до складу ЕГ увійшли 126 вчителів основної школи та КГ 124 відповідно.

Відповідно до завдань формувального етапу експерименту застосовано такі методи: анкетування, тестування, опитування (див. Додатки Б, В, Г); бесіди з вчителями; методи індукції, дедукції, класифікації, систематизації теоретичних та емпіричних даних, методи математичної статистики (F-критерій Фішера, t-критерій Стьюдента).

На *четвертому (контрольному) етапі* експерименту (2019 р.) здійснювалися аналіз, порівняння й узагальнення отриманих результатів експериментальної роботи як до, так і після експерименту за допомогою методів математичної статистики. Це дало можливість довести дієвість педагогічних умов та структурно-функціональної моделі розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти.

На контрольному етапі експерименту використано такі методи дослідження: порівняльний аналіз, узагальнення, метод математичної статистики.

На основі використаних методів сформульовано загальні висновки дослідження, визначено перспективи подальших наукових досліджень з питань розвитку здоров'язберезувальної компетентності вчителів.

3.2. Результати досліджень та їх аналіз

З метою визначення сучасного стану розвитку здоров'язберезувальної компетентності вчителів основної школи здійснено діагностичний експеримент, що є першим етапом педагогічного дослідження.

На першому етапі експерименту (2016-2017 рр.) був проведений такий комплекс заходів: визначення мети, гіпотези, завдання дослідження; обґрунтування понятійно-категоріального апарату дослідження (результати представлені у підрозділі 1.1); виокремлення компонентів, критеріїв їх визначення, показників для встановлення рівнів розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО (результати представлені у підрозділі 1.3); розробка програми та методики експериментального дослідження; здійснення аналізу навчально-тематичних планів курсів підвищення кваліфікації вчителів основної школи (результати представлені у підрозділі 2.1) та сучасного стану розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО; визначення бази експериментального дослідження.

Діагностичний етап педагогічного експерименту здійснювався на базі Комунального закладу «Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти», Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти ім. М. В. Остроградського, Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, Комунального закладу вищої освіти «Одеська Академія неперервної освіти Одеської обласної ради»,

Закарпатського інституту післядипломної педагогічної освіти. До експерименту було залучено 429 вчителів. Експеримент проходив, не порушуючи перебігу навчального процесу.

Для оцінювання результатів експериментального дослідження використовувалися визначені критерії (ціннісно-мотиваційний, когнітивно-знаннєвий, діяльнісно-операційний) та їх показники розвитку ЗЗК вчителів основної школи (див. підрозділ 1.3) і діагностичний інструментарій, що застосовувався на діагностичному, констатувальному та формувальному етапах дослідження, що забезпечувало науковість і достовірну точність вимірювання рівня розвитку мотиваційного, когнітивного та діяльнісного компонентів розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО.

Аналіз наукових праць дає підстави стверджувати, що у професійній освіті наявна значна кількість діагностичного інструментарію, тому використано уже відомі методики, які нами адаптовані, а також методики, розроблені нами для вивчення рівнів розвитку компонентів ЗЗК вчителів основної школи.

З метою визначення рівня розвитку мотиваційного компонента ЗЗК вчителів основної школи у СППО у ході дослідження розроблено та запропоновано для вчителів основної школи анкету для визначення рівня розвитку мотиваційного компоненту здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи (див. Додаток Б1); методику «Ціннісні орієнтації» (М. Рокич) (див. Додаток Б2); опитувальник Т. Елерса для вивчення мотивації досягнення успіху (див. Додаток Б3), за допомогою яких з'ясовано ставлення вчителів основної школи до свого здоров'я та здоров'я інших, сформованість мотивації до його збереження.

З метою визначення рівня розвитку когнітивного компонента ЗЗК вчителів основної школи нами розроблено анкету для визначення розуміння вчителями основної школи основних понять здоров'язбережувальної компетентності (див. Додаток В1), а також запропоновано тестові завдання для перевірки рівня розвитку когнітивного компонента здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи (див. Додаток В2).

У ході дослідження для визначення рівня розвитку діяльнісного компонента ЗЗК вчителів основної школи у СППО використано розроблену нами анкету для визначення готовності вчителів основної школи до здоров'язбережувальної діяльності (див. Додаток Г1) та опитувальник для вчителів основної школи (метод незакінченого речення) (див. Додаток Г2).

Аналіз анкети для визначення рівня розвитку мотиваційного компоненту здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи (див. Додаток Б1), виявив певні труднощі. Так, на запитання «Чи маєте Ви сформовану систему здоров'язбережувальних цінностей?» «так» відповіли 24,7 % респондентів, а на запитання «Чи відвідували б Ви спеціальні заняття заради нових знань щодо здоров'язбережувальної діяльності, навіть, якщо б Вам було з якихось причин незручно?» позитивно відповіли тільки 22,9 % вчителів. На нашу думку, отримані результати є низькими і дають підстави стверджувати про низьку самооцінку вчителів основної школи та низький рівень мотивації до оволодіння здоров'язбережувальними знаннями та їх практичного використання у здоров'язбережувальній діяльності. На запитання анкети «Чи виникає у Вас бажання займатися активними пошуками інформації про методи впровадження наявних здоров'язбережувальних знань у професійну діяльність?» тільки 15,3 % респондентів дали стверджувальну відповідь, що свідчить про відсутність інтересу та позитивних установок до здоров'язбережувальної діяльності та низький прояв творчості і самостійності в організації здоров'язбережувальної діяльності. На запитання «Чи можете Ви поставити на перше місце у ієрархії цінностей Ваше власне здоров'я і здоров'я Ваших рідних?» більше (90 %) респондентів дали стверджувальну відповідь. Такий результат також підтверджений за методикою «Ціннісні орієнтації» (М. Рокич) (див. Додаток Б2), де в ієрархії цінностей 88 % респондентів на перше місце віднесли «здоров'я», що свідчить про усвідомлення вчителями основної школи важливості здоров'я у житті людини. Друге місце займає така цінність як «щасливе сімейне життя». Третє місце займає цінність «матеріально забезпечене життя».

Проаналізувавши результати опитувальника Т. Елерса (див. Додаток Б3) для вивчення мотивації досягнення успіху, ми визначили, що найчастіше вчителі обирали відповідь «так» на твердження: «Коли робота мені до вподоби, я виконую її більш якісно, ніж іншу працю» (82,8 %), «Мої успіхи певною мірою залежать від моїх колег» (51,9 %), «Я переконаний в тому, що колеги сприймають мене добрим спеціалістом» (45,6 %). Такі відповіді вчителів свідчать про середній рівень мотивації до досягнення успіху.

З метою перевірки рівня розвитку когнітивного компонента ЗЗК вчителів основної школи у СППО, нами здійснено аналіз отриманих експериментальних результатів.

Проаналізувавши відповіді вчителів на відкриті питання, подані в анкеті на визначення розуміння вчителями основної школи основних понять здоров'язбережувальної компетентності (див. Додаток В1), ми визначили, що більше 68 % вчителів правильно відповіли на загальнотеоретичні питання: «Дайте визначення поняття «здоров'я», «Дайте визначення поняття «здоровий спосіб життя», «Назвіть складові здорового способу життя учнів». Питання, які потребували більшої обізнаності, викликали труднощі у педагогів. Так, на питання «Чи залежить здоров'язбережувальна компетентність учня від рівня володіння життєвими навичками? Обґрунтуйте свою думку?» лише 7,6 % вчителів дали повну й змістовну відповідь. Отримані результати свідчать про добре сформований понятійний апарат вчителів основної школи, проте констатуємо недостатній рівень знань з питань здоров'язбережувальної компетентності.

Для визначення наявності чи відсутності знань у вчителів основної школи з питань формування навичок ЗСЖ підлітків використано також метод тестування (див. Додаток В2). У нашому випадку рівень знань відображає стан розвитку когнітивного компоненту ЗЗК вчителів основної школи. Так, зокрема, 53 % респондентів правильно продовжили твердження «Ознаками фізичного здоров'я є ...», тоді як тільки 6,4 % вчителів обрали правильну із запропонованих відповідей на твердження «Адиктивна поведінка – це...».

Діагностування рівня розвитку діяльнісного компонента ЗЗК вчителів основної школи у СППО ми встановлювали за допомогою розробленої нами анкети визначення готовності вчителів основної школи до здоров'язбережувальної діяльності (див. Додаток Г1). Даючи відповіді на запитання: «Наскільки Ви володієте навичками проведення занять з підлітками щодо профілактики тютюнопаління?» та «Наскільки Ви володієте навичками проведення занять з підлітками щодо профілактики вживання алкоголю?», більше 58 % респондентів відмітили, що володіють відповідними навичками на високому рівні. У той же час, аналіз результатів анкетування показав, що на запитання «Наскільки Ви володієте навичками проведення занять з підлітками щодо профілактики інфекцій, які передаються переважно статевим шляхом?» та «Наскільки Ви володієте навичками проведення з підлітками занять щодо питань репродуктивного здоров'я?» тільки 28 % дали стверджувальну відповідь.

Отримані нами дані діагностичного етапу педагогічного експерименту дозволили зробити висновок про те, що у вчителів основної школи відсутня мотивація до здоров'язбережувальної діяльності; у них не вистачає знань щодо форм, методів та засобів підготовки до здоров'язбережувальної та здоров'япокращувальної діяльності; вчителі взагалі не використовують або майже не використовують активні та інтерактивні методи навчання. Результати цього етапу засвідчили недостатній рівень розвитку ЗЗК вчителів основної школи

У Таблиці 3.2 нами наведено узагальнені дані отриманих результатів у процесі діагностичного етапу експерименту.

Таблиця 3.2

Результати діагностичного етапу експериментального дослідження

Компоненти	Рівні					
	Низький		Середній		Високий	
	К-ть вчителів	%	К-ть вчителів	%	К-ть вчителів	%
Мотиваційний	242	56,4	157	36,6	30	7
Когнітивний	163	38	239	55,7	27	6,3
Діяльнісний	177	41,3	228	53,1	24	5,6
Середнє значення	194	45,2	208	48,5	27	6,3

Аналіз отриманих результатів стану розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО дає підстави стверджувати про необхідність підвищення рівня розвитку досліджуваного феномену завдяки змінам в освітньому процесі вчителів основної школи через запровадження педагогічних умов та структурно-функціональної моделі.

З метою визначення вихідного рівня розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО здійснено констатувальний експеримент. Важливість констатувального етапу педагогічного експерименту не піддається сумніву, оскільки саме на цьому етапі визначаються вихідні показники, які використовуються для організації наступних етапів експерименту. Тому, достовірність отриманих на цьому етапі результатів значною мірою впливає на наступні етапи педагогічного дослідження.

Констатувальний етап експериментального дослідження здійснювався на базі Закарпатського інституту післядипломної педагогічної освіти та Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти ім. М. В. Остроградського.

До участі у констатувальному етапі експерименту залучено 250 вчителів основної школи зазначених закладів освіти: чисельно до складу КГ увійшли 124 вчителі основної школи, до ЕГ 126 чоловік відповідно. З метою забезпечення достовірності результатів експерименту на початковому етапі, формування КГ та ЕГ базувалося на принципах однаковості кількісних і якісних показників цих груп та однорідності вибірок. Реалізація випадковості вибірки формування КГ та ЕГ здійснювалась завдяки тому, що формування груп вчителів для проходження курсів підвищення кваліфікації на базі інститутів післядипломної педагогічної освіти відбувається за замовленнями районних відділів освіти без конкретизації особистих даних та диференціації кваліфікаційного рівня слухачів.

З метою перевірки вихідного рівня розвитку мотиваційного компонента здоров'язберезувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти, нами здійснено аналіз отриманих експериментальних результатів.

На основі аналізу експериментальних результатів, представлених у Таблиці 3.3, нами здійснено визначення рівнів розвитку мотиваційного компонента ЗЗК вчителів основної школи у СППО.

Таблиця 3.3

Рівень розвитку мотиваційного компонента ЗЗК вчителів основної школи у СППО на констатувальному етапі експерименту

Групи	К-ть вчителів (всього)	Рівні розвитку					
		Низький		Середній		Високий	
		К-ть вчителів	%	К-ть вчителів	%	К-ть вчителів	%
КГ	124	67	54,0	50	40,3	7	5,7
ЕГ	126	64	50,8	53	42,1	9	7,1

За кількісними показниками розвитку мотиваційного компонента ЗЗК вчителів основної школи у СППО в КГ і ЕГ наявні майже однакові результати. Так, зокрема, різниця у кількості вчителів основної школи, які за результатами дослідження віднесено до низького, середнього та високого рівнів розвитку мотиваційного компонента складає всього 2-3 вчителів (1,4 – 3,2 %), що дає підстави вважати групи гомогенними.

У процесі дослідження рівнів розвитку мотиваційного компонента ЗЗК вчителів основної школи у СППО на констатувальному етапі експерименту нами встановлено: високого рівня розвитку зазначеного компонента в КГ досягли 7 вчителів (5,7 %), а в ЕГ – 9 (7,1 %), що в середньому складає 8 (6,4 %) вчителів. Значна кількість вчителів, а це в КГ 50 (40,3 %), а в ЕГ – 53 (42,1 %), що в середньому складає 41,2 % – знаходяться на середньому рівні. У той же час, результати показали, що на низькому рівні розвитку досліджуваного компонента у КГ та ЕГ знаходяться 67 (54,0) % 64 (50,8 %) вчителів відповідно (в середньому 52,4 %), що складає половину всіх вчителів, долучених до експеримента.

З метою перевірки рівня розвитку когнітивного компонента ЗЗК вчителів основної школи у СППО, нами здійснено аналіз отриманих експериментальних результатів.

Аналіз результатів Таблиці 3.4 дав змогу визначити закономірність щодо розвитку досліджуваного феномена за кількісними показниками, сутність якої

полягала майже у тотожних результатах, як в контрольних, так і в експериментальних групах на констатувальному етапі експерименту.

Таблиця 3.4

Рівень розвитку когнітивного компонента ЗЗК вчителів основної школи у СППО на констатувальному етапі експерименту

Групи	Кількість вчителів (всього)	Рівні розвитку					
		Низький		Середній		Високий	
		К-ть вчителів	%	К-ть вчителів	%	К-ть вчителів	%
КГ	124	56	45,2	56	45,2	12	9,6
ЕГ	126	61	48,4	55	43,7	10	7,9

Як і під час дослідження мотиваційного компонента, можемо з впевненістю відмітити, що різниця у кількості вчителів основної школи, які за результатами дослідження віднесено до низького, середнього та високого рівнів розвитку когнітивного компонента складає всього одиницю, що дає підстави стверджувати про гомогенний характер цих груп.

Таким чином, здійснений аналіз результатів Таблиці 3.4 дає підстави констатувати, що на високому рівні розвитку когнітивного компонента кількість вчителів основної школи у КГ складає 12 (9,6%), а в ЕГ 10 (7,9%), що в середньому становить 11 (8,8%) вчителів. На середньому рівні розвитку когнітивного компонента ЗЗК вчителів основної школи у СППО перебувало у КГ 56 (45,2%), а в ЕГ 55 (43,7%), що в середньому складає (44,0%) вчителів. У той же час, на низькому рівні розвитку когнітивного компонента досліджуваного феномена перебувала значна кількість вчителів: КГ – 56 (45,2%), ЕГ – 61 (48,4%), середнє значення – 46,8% вчителів. Нами наведені усереднені відсотки, оскільки описана тенденція простежується як в КГ, так і в ЕГ вчителів основної школи. Аналіз експериментальних результатів на констатувальному етапі нашого дослідження дає підстави стверджувати, що когнітивний компонент розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО знаходиться переважно на

середньому і частково низькому рівнях, тому необхідним є удосконалення системи підвищення кваліфікації вчителів в умовах післядипломної освіти.

З метою перевірки рівня розвитку діяльнісного компонента здоров'язберезувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти, нами здійснено аналіз отриманих експериментальних результатів.

Аналіз результатів Таблиці 3.5 засвідчив, що на високому рівні розвитку діяльнісного компонента перебувало: у КГ – 9 (7,3 %), в ЕГ 8 (6,4) % вчителів, що в середньому складає (6,8 %) вчителів. У той же час, середнього рівня досягли в середньому 57 (45,6 %) вчителів: КГ – 58 (46,8 %), ЕГ – 56 (44,4 %); низького – 47,6 %: КГ – 57 (45,9 %), ЕГ – 62 (49,2 %) вчителів. Зазначимо, що якщо у показниках мотиваційного та когнітивного рівнів різниця даних була не суттєвою, то показники рівнів розвитку діяльнісного компонента суттєво відрізняються, що є важливим для планування навчальної діяльності у системі післядипломної педагогічної освіти, і стало одним з визначальних векторів розробки нами навално-методичного забезпечення процесу розвитку здоров'язберезувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти.

Таблиця 3.5

Рівень розвитку діяльнісного компонентаЗЗК вчителів основної школи у СППО на констатувальному етапі експерименту

Групи	Кількість вчителів (всього)	Рівні розвитку					
		Низький		Середній		Високий	
		К-ть вчителів	%	К-ть вчителів	%	К-ть вчителів	%
КГ	124	57	45,9	58	46,8	9	7,3
ЕГ	126	62	49,2	56	44,4	8	6,4

Аналіз експериментальних результатів, представлених у Таблиці 3.5, дав змогу визначити тотожність результатів розвитку діяльнісного компонента здоров'язберезувальної компетентності вчителів основної школи у системі

післядипломної педагогічної освіти, яких вони досягли як в контрольних, так і в експериментальних групах на констатувальному етапі експерименту.

У Таблиці 3.6 нами наведено узагальнені дані отриманих результатів у процесі констатувального етапу експерименту.

Таблиця 3.6

Результати рівнів розвитку компонентів ЗЗК вчителів основної школи у СППО на констатувальному етапі експерименту

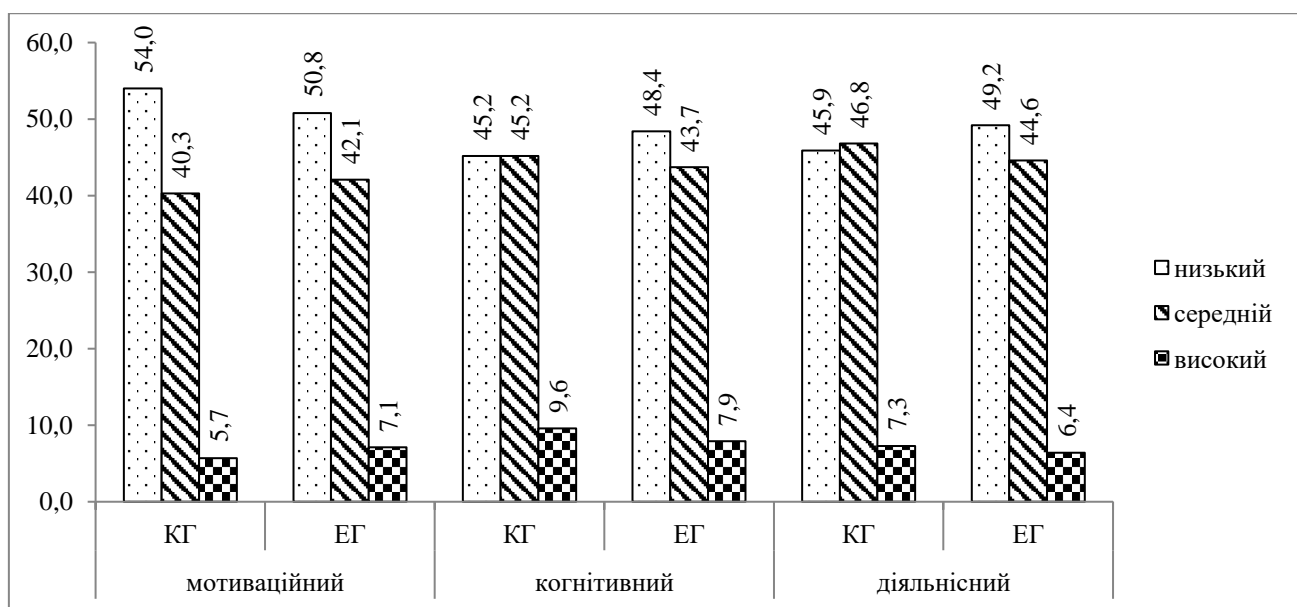
Групи	Кількість вчителів (всього)	Кількість вчителів/відсотки	Компоненти								
			Мотиваційний			Когнітивний			Діяльнісний		
			Рівні розвитку								
			Низький	Середній	Високий	Низький	Середній	Високий	Низький	Середній	Високий
КГ	124	К-ть вч.	67	50	7	56	56	12	57	58	9
		%	54,0	40,3	5,7	45,2	45,2	9,6	45,9	46,8	7,3
ЕГ	126	К-ть вч.	64	53	9	61	55	10	62	56	8
		%	50,8	42,1	7,1	48,4	43,7	7,9	49,2	44,4	6,4

Враховуючи отримані результати констатувального етапу експерименту, можемо стверджувати, що на низькому рівні розвитку мотиваційного компонента ЗЗК знаходилося в середньому 52,4 %, когнітивного 46,8 % та діяльнісного компонентів 47,5 % вчителів основної школи. Зазначені дані свідчать про досить значну кількість вчителів основної школи, які мають низький рівень розвитку системних знань, відповідних умінь і навичок їх застосування у процесі формування навичок ЗСЖ учнівської молоді.

Середнього рівня розвитку мотиваційного компонента ЗЗК досягли в середньому 41,2 % вчителів основної школи, когнітивного компонента – 44,5 % і цей показник не суттєво відрізняється від кількісних показників діяльнісного компонента – в середньому 45,6 %. Загалом відмітимо, що більша частина вчителів основної школи – учасників експерименту – знаходилася на низькому та середньому рівнях розвитку ЗЗК за всіма компонентами.

На високому рівні розвитку мотиваційного компоненту ЗЗК вчителів основної школи у СППО знаходилося 6,4 %, когнітивного 8,7 % та діяльнісного у середньому 6,9 % вчителів.

Отримані результати констатувального етапу експерименту (див. Рис. 3.1) свідчать про недостатність у вчителів мотивації до здоров'язбережувальної діяльності; знань щодо збереження і покращення здоров'я учнів основної школи та чинників, які на нього впливають; наявні прогалини в організації та реалізації здоров'язбережувальної діяльності в освітньому процесі. У значній частини вчителів основної школи зафіксовано низький рівень розвитку ЗЗК. Підсумки вихідного зрізу дали можливість визначити рівень розвитку ЗЗК вчителів основної школи на початку експерименту.

Рис. 3.1. Діаграма результатів рівнів розвитку компонентів ЗЗК вчителів основної школи у СППО на констатувальному етапі експерименту, %

На констатувальному етапі експерименту важливим було також перевірити однорідність КГ та ЕГ. Визначення правильності вибірки здійснювали за допомогою критерію достовірності відмінностей середніх величин – t-критерію Стьюдента для незалежних вибірок [82, с. 270].

Було висунуто дві гіпотези: нульову (H_0) та альтернативну (H_1). За нульову гіпотезу (H_0) прийнято припущення, що розподіл вчителів основної школи за

рівнями розвитку здоров'язбережувальної компетентності у контрольній і експериментальній групах, які беруть участь у педагогічному експерименті, є однаковим, тобто вибірку здійснено правильно. Відповідно до альтернативної гіпотези (H_1) різниця між контрольною і експериментальною групами велика.

Якщо $t_{екс.} < t_{кр.}$, то приймається нульова гіпотеза, якщо ж $t_{екс.} > t_{кр.}$, то приймається альтернативна гіпотеза.

$t_{кр.}$ – таблична величина, подана у Додатку Н, $t_{екс.}$ – результат математичної обробки даних.

Для обчислення критерію $t_{екс.}$ скористалися формулами (3.1) [82, с. 269] і (3.2) [82, с. 270]:

$$D_B = \frac{\sum_1^k (x_i - \bar{x})^2 \cdot m_i}{n}, \quad 3.1$$

де x_i – це i -та величина з вибірки, яка випадає m_i разів;

n – об'єм вибірки;

$\bar{x}$ – середнє значення вибірки;

k – кількість різних значень у вибірці.

$$t_{екс} = \frac{|\bar{x} - \bar{y}|}{\sqrt{n_1 \cdot D_x + n_2 \cdot D_y}} \cdot \sqrt{\frac{n_1 \cdot n_2}{n_1 + n_2} \cdot (n_1 + n_2 - 2)}, \quad 3.2$$

де n_1, n_2 – кількість вчителів в обох вибірках;

$\bar{x}, \bar{y}$ – середнє значення результатів обох вибірок;

D_x, D_y – дисперсії обох вибірок.

Результати обчислених показників (вихідні дані згідно з Табл. 3.6) для визначення t -критерію Стьюдента занесені до Табл. 3.7.

Табличне значення t -критерію Стьюдента при ступені свободи 248 і рівнем значущості 0,05 табличне значення $t_{кр.}$ (0,05, 124+126-2)=1,98, а отримані показники за кожним компонентом є нижчими табличного, що свідчить про відсутність суттєвих відмінностей у рівнях розвитку компонентів ЗЗК у КГ та ЕГ, дослідні групи є гомогенними.

Отже, у процесі проведення експериментального дослідження нам вдалося дотриматися усіх зазначених вище обмежень критерію, що зумовило достовірність здобутих результатів педагогічного експерименту. Отримані результати констатувального етапу лягли в основу планування, підготовки й проведення формувального етапу експерименту.

Таблиця 3.7

**Результати визначення t-критерію Стьюдента
для вчителів основної школи КГ та ЕГ
(на констатувальному етапі експерименту)**

Компоненти	Групи	Середній бал	Показники, які використовуються для обчислення критерію Стьюдента							
			Рівні			$(x_i - \bar{x})$			D	$t_{\text{екс.}}$
			3	4	5	3	4	5		
Мотиваційний	КГ, 124	3,52	67	50	7	-0,52	0,48	1,48	0,36	0,61
	ЕГ, 126	3,56	64	53	9	-0,56	0,44	1,44	0,39	
Когнітивний	КГ, 124	3,65	56	56	12	-0,65	0,35	1,35	0,42	0,61
	ЕГ, 126	3,60	61	55	10	-0,6	0,4	1,4	0,40	
Діяльнісний	КГ, 124	3,61	57	58	9	-0,61	0,39	1,39	0,38	0,53
	ЕГ, 126	3,57	62	56	8	-0,57	0,43	1,43	0,37	

Формувальний етап експериментального дослідження здійснювався на базі Закарпатського інституту післядипломної педагогічної освіти та Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти ім. М. В. Остроградського.

Загалом до участі у формувальному етапі експерименту залучено 250 вчителів основної школи зазначених закладів освіти: чисельно до складу КГ увійшли 124 вчителі основної школи, до ЕГ 126 чоловік відповідно. На формувальному етапі експерименту до КГ увійшли вчителі, які проходили курси підвищення кваліфікації на базі Закарпатського інституту післядипломної педагогічної освіти та Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти ім. М. В. Остроградського за усталеною освітньо-кваліфікаційною програмою без розробленого нами спецкурсу. До ЕГ увійшли вчителі основної школи, які проходили курси підвищення кваліфікації у зазначених закладах освіти, у межах яких було запропоновано спецкурс «Розвиток здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти». Проходження спецкурсу забезпечило створення якісно нового процесу розвитку ЗЗК вчителів основної школи, які у повній мірі оволоділи необхідними знаннями, уміннями та компетентностями для роботи в закладах загальної середньої освіти з питань формування навичок ЗСЖ підлітків.

У міжкурсовий період з вчителями основної школи ЕГ за допомогою Skype проведено вебінари «Вдосконалення здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи в умовах неперервної освіти» (2 години) та «Інтерактивні технології – ефективна складова розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи» (2 години), онлайн-семінар «Методичний аспект розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи» (2 години) (див. Додаток 3).

Для реалізації педагогічних умов та структурно-функціональної моделі розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО, в ЕГ у процесі навчання систематично використовувались форми та методи роботи, які були спрямовані на розвиток у вчителів знань, умінь і навичок здоров'язбереження, розвиток логічного мислення, самостійності та ініціативності.

На формувальному етапі до КГ увійшли вчителі, які проходили курси підвищення кваліфікації на базі Закарпатського інституту післядипломної

педагогічної освіти та Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти ім. М. В. Остроградського за усталеною освітньо-кваліфікаційною програмою без розробленого нами спецкурсу.

На формувальному етапі експерименту нами було враховано, що середній бал і якість знань вчителів основної школи КГ та ЕГ на початку експерименту мали майже однакові показники.

Формувальний етап дослідження організовувався з обов'язковим урахуванням визначених педагогічних умов (забезпечення стійкої мотивації щодо розвитку ЗЗК вчителів основної школи; створення здоров'язберезувального середовища для неперервного розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО; формування суб'єкт-суб'єктної взаємодії між викладачем та вчителями основної школи засобами тренінгових технологій; забезпечення зв'язку між теоретичними знаннями та практичними вміннями для їх реалізації у професійній діяльності) і структурно-функціональної моделі розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО. У дослідженні питання розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО розглядається шляхом розвитку компонентів досліджуваного феномену. Кожен з них характеризується своїми критеріями та показниками, за якими виявляють рівні його розвитку. Зауважуємо, що на формувальному етапі експерименту застосовувалася та ж сама методика оцінювання рівнів розвитку ЗЗК вчителів основної школи, що і на діагностичному та констатувальному етапах.

Використання зазначеного діагностичного інструментарію допомогло отримати наступні результати дослідження (див. Табл. 3.8).

Таблиця 3.8

Рівень розвитку мотиваційного компонента ЗЗК вчителів основної школи у СППО на формувальному етапі експерименту

Групи	К-ть вчителів (всього)	Рівні розвитку					
		Низький		Середній		Високий	
		К-ть вчителів	%	К-ть вчителів	%	К-ть вчителів	%
КГ	124	41	33,0	69	55,7	14	11,3
ЕГ	126	4	3,2	90	71,4	32	25,4

У Таблиці 3.8 представлено результати рівня розвитку мотиваційного компонента ЗЗК вчителів основної школи у СППО на формувальному етапі експерименту. Аналіз результатів Таблиці 3.8 дає змогу підтвердити сутнісні характеристики визначених раніше закономірностей у процесі аналізу здобутих експериментальних результатів вчителями основної школи, які входили до КГ і ЕГ.

Так, зокрема, кількість вчителів, які залишилися на низькому рівні розвитку мотиваційного компонента ЗЗК вчителів основної школи зменшилася до 4 (3,2 %) у ЕГ у порівнянні з 41 (33,1 %) вчителями у КГ. Варто відмітити зростання кількості вчителів основної школи ЕГ до 90 (71,4 %), які досягли середнього рівня розвитку досліджуваного феномена у порівнянні з 69 (55,7 %) вчителів у КГ. Суттєве зменшення кількості вчителів основної школи на низькому рівні розвитку досліджуваного феномена забезпечує суттєве зростання кількості вчителів у ЕГ, які досягли середнього – 90 (71,4 %) та високого – 32 (25,4 %) рівнів розвитку мотиваційного компонента ЗЗК вчителів основної школи у СППО.

У Таблиці 3.9 представлено результати рівня розвитку когнітивного компонента здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти на формувальному етапі експерименту.

Таблиця 3.9

Рівень розвитку когнітивного компонента ЗЗК вчителів основної школи у СППО на формувальному етапі експерименту

Групи	К-ть вчителів (всього)	Рівні розвитку					
		Низький		Середній		Високий	
		К-ть вчителів	%	К-ть вчителів	%	К-ть вчителів	%
КГ	124	34	27,4	63	50,8	27	21,8
ЕГ	126	2	1,6	77	61,1	47	37,3

Аналіз результатів, здобутих у процесі експерименту, представлених у Таблиці 3.9 щодо рівнів розвитку когнітивного компонента здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти на формувальному етапі експерименту, дає підстави зазначити чіткі тенденції зростання кількості вчителів ЕГ порівняно з КГ, які досягли високого рівня, а головне, відбулося суттєве скорочення кількості тих, хто залишився на низькому рівні в ЕГ. Найбільш помітні позитивні зміни відбулись на низькому та високому рівнях. Так, зокрема, на низькому рівні в ЕГ залишилося усього 2 (1,6 %) вчителів, тоді як в КГ їхня кількість складала 34 (27,4%). Варто відмітити збільшення кількості вчителів основної школи ЕГ до 77 (61,1 %), які досягли середнього рівня розвитку досліджуваного феномена у порівнянні з 63 (50,8 %) у КГ. Особливої уваги заслуговують позитивні зміни, що відбулися у вчителів основної школи на високому рівні, де в ЕГ їхня кількість досягла 47 (37,3 %) вчителів у порівнянні з 27 (21,8 %) у КГ.

Такі результати ще раз підтверджують ефективність розробленої і запровадженої нами у практику структурно-функціональної моделі розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти з визначеними педагогічними умовами та навчально-методичним забезпеченням для розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО.

Після навчання за спецкурсом в ЕГ спостерігалось зростання навичок ЗСЖ та здоров'язбережувальних умінь, творчості, активності, самостійності та готовності до інноваційної здоров'язбережувальної діяльності (використання тренінгової форми роботи, активних та інтерактивних методів навчання), що виявилось у змінах за діяльнісним компонентом.

У Таблиці 3.10 представлено результати рівня розвитку діяльнісного компонента здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти на формувальному етапі експерименту.

Аналіз експериментальних результатів, представлених у Таблиці 3.10, дав можливість підтвердити схарактеризовані вище закономірності у процесі розвитку діяльнісного компонента досліджуваного феномена.

Виявлені нами закономірності рівнів розвитку діяльнісного компонента практично схожі з тими, які нами були виявлені й схарактеризовані під час опрацювання здобутих експериментальних результатів когнітивного та мотиваційного компонентів, а саме у помітному збільшенні кількості вчителів основної школи ЕГ, які досягли високого рівня розвитку діяльнісного компонента здоров'язбережувальної компетентності у системі післядипломної педагогічної освіти, що становить 36 (28,6 %) вчителів, у той час як у КГ така кількість вчителів складала всього 19 (15,3 %).

Таблиця 3.10

Рівень розвитку діяльнісного компонента ЗЗК вчителів основної школи у СППО на формульовальному етапі експерименту

Групи	К-ть вчителів (всього)	Рівні розвитку					
		Низький		Середній		Високий	
		К-ть вчителів	%	К-ть вчителів	%	К-ть вчителів	%
КГ	124	40	32,3	65	52,4	19	15,3
ЕГ	126	4	3,2	86	68,2	36	28,6

Аналіз результатів вказує на суттєве зменшення кількості вчителів основної школи з низьким рівнем розвитку досліджуваного феномена до 4 (3,2 %) вчителів в ЕГ проти 40 (32,3 %) у КГ, а середнього рівня діяльнісного компонента досягли 86 (68,2 %) вчителів ЕГ, в той час як у КГ їх кількість складала 65 (52,4 %).

У Таблиці 3.11 нами наведено узагальнені дані отриманих результатів на формульовальному етапі педагогічного експерименту.

На Рис. 3.2 графічно презентовано результати рівнів розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі

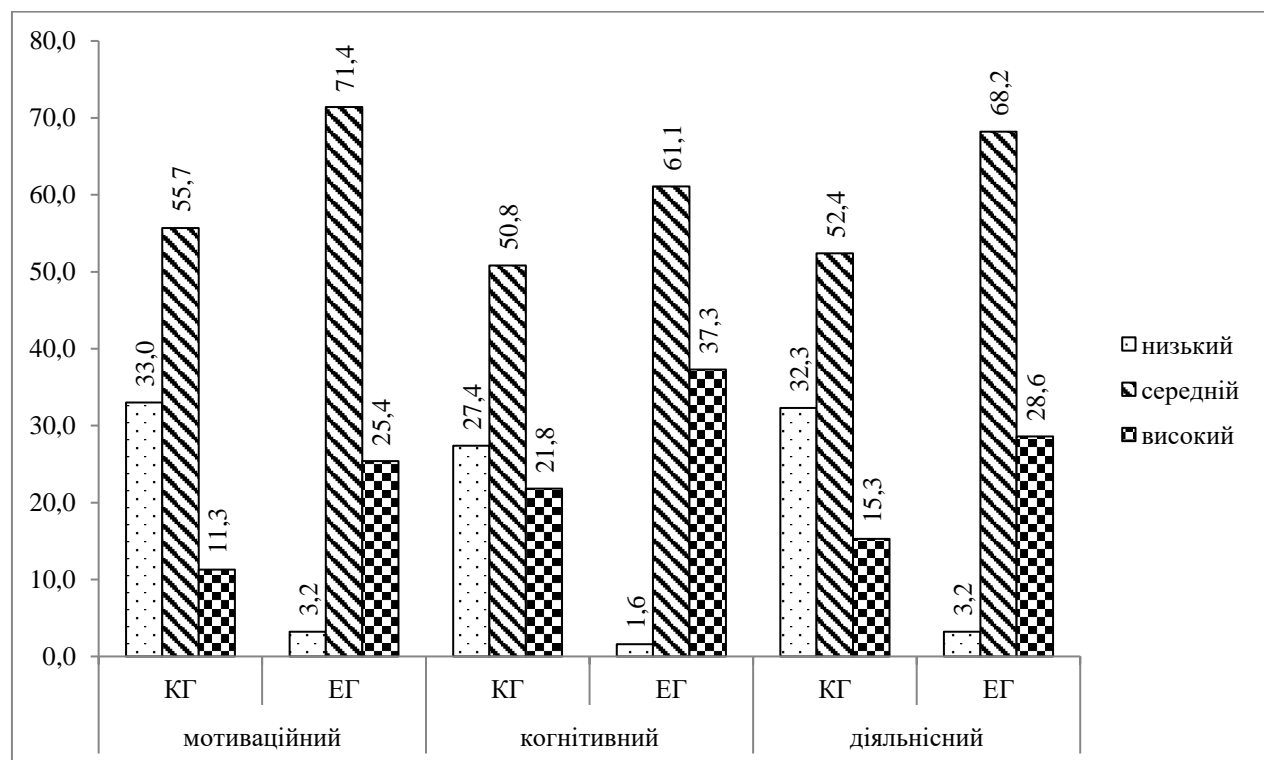
післядипломної педагогічної освіти на формуальному етапі експерименту за компонентами.

Таблиця 3.11

Результати рівнів розвитку компонентів ЗЗК вчителів основної школи у СПО на формуальному етапі експерименту

Групи	Кількість вчителів (всього)	Кількість вчителів/відсотки	Компоненти								
			Мотиваційний			Когнітивний			Діяльнісний		
			Рівні розвитку								
			Низький	Середній	Високий	Низький	Середній	Високий	Низький	Середній	Високий
КГ	124	К-ть вч.	41	69	14	34	63	27	40	65	19
		%	33,0	55,7	11,3	27,4	50,8	21,8	32,3	52,4	15,3
ЕГ	126	К-ть вч.	4	90	32	2	77	47	4	86	36
		%	3,2	71,4	25,4	1,6	61,1	37,3	3,2	68,2	28,6

Таким чином, у ході формуального етапу експерименту отримано дані вимірювання розвитку за кожним компонентом з визначеними критеріями як в ЕГ, так і в КГ.

Рис. 3.2. Результати рівнів розвитку ЗЗК вчителів основної школи на формуальному етапі експерименту за компонентами

Визначення ефективності проведеного формувального етапу експерименту з розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО потребує порівняльного аналізу одержаних результатів у контрольних та експериментальних групах та доведення їх достовірності за допомогою методів математичної статистики (t-критерій Стьюдента, F-критерій Фішера).

Подальша експериментальна робота полягала в проведенні контрольного етапу експерименту. Для підтвердження дієвості педагогічних умов та структурно-функціональної моделі розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти були порівняні результати констатувального та формувального етапів педагогічного експерименту в ЕГ та КГ (див. Табл. 3.12).

Основними методами дослідження на цьому етапі були: порівняльний аналіз, узагальнення, метод математичної статистики.

Таблиця 3.12

Узагальнені результати рівнів розвитку компонентів ЗЗК вчителів основної школи у СППО

Групи	Кількість вчителів (всього)	Етап контролю	Кількість вчителів/відсотки	Компоненти								
				Мотиваційний			Когнітивний			Діяльнісний		
				Рівні розвитку								
				Низький	Середній	Високий	Низький	Середній	Високий	Низький	Середній	Високий
КГ	124	До	К-ть вч.	67	50	7	56	56	12	57	58	9
			%	54,0	40,3	5,7	45,2	45,2	9,6	45,9	46,8	7,3
	124	Після	К-ть вч.	41	69	14	34	63	27	40	65	19
			%	33,0	55,7	11,3	27,4	50,8	21,8	32,3	52,4	15,3
ЕГ	126	До	К-ть вч.	64	53	9	61	55	10	62	56	8
			%	50,8	42,1	7,1	48,4	43,7	7,9	49,2	44,4	6,4
	126	Після	К-ть вч.	4	90	32	2	77	47	4	86	36
			%	3,2	71,4	25,4	1,6	61,1	37,3	3,2	68,2	28,6

Для перевірки адекватності структурно-функціональної моделі розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі

післядипломної педагогічної освіти використано метод порівняння дисперсій за допомогою F-критерію Фішера, який визначався за формулою 3.3 [82, с. 277]:

$$F_{emp} = \frac{\sigma_1^2}{\sigma_2^2}, \quad (3.3)$$

де σ_1^2 – цифровий показник більшої дисперсії;

σ_2^2 – цифровий показник меншої дисперсії.

Дисперсію визначаємо за формулою 3.4 [70, с. 263]:

$$s^2 = \frac{\sum_{i=1}^f (x_i - \bar{x})^2}{N}, \quad (3.4)$$

де f – кількість оцінок 5, 4 або 3;

$x_i - \bar{x}$ – різниця між індивідуальними величинами оцінок (5, 4, 3) і показником середнього бала успішності;

N – кількість вчителів основної школи у групі, де обчислювалася дисперсія.

Для перевірки достовірності отриманих результатів за показниками розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО необхідно порівняти значення емпіричного F-критерію контрольних (F_{emp} -КГ) та експериментальних груп (F_{emp} -ЕГ) з показником теоретичного F-критерію (F_{krit}). Числові значення F_{krit} подано в стандартних таблицях [82, с. 278] і встановлюються за числом ступенів свободи.

Кількість вчителів основної школи у КГ та ЕГ в ході експериментального дослідження не змінювалася, тому число ступенів свободи для КГ становить 123, тобто: $124 - 1 = 123$, а для ЕГ число ступенів свободи має показник 125, який отримуємо так: $126 - 1 = 125$. Якщо число ступенів свободи становить 120, то $F_{krit} = 1,35$. У наших розрахунках число ступенів свободи дорівнює кількості вчителів основної школи (123 і 125), що ближче до 120, ніж до ∞ .

Порівнявши F_{emp} у КГ та ЕГ із показниками стандартних таблиць для вищеописаних рівнів свободи, бачимо, що оскільки $F_{emp} < F_{krit}$ для КГ, а для ЕГ $F_{emp} > F_{krit}$, то це й підтверджує ефективність впровадженої структурно-

функціональної моделі розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти.

Результати обчислених показників (вихідні дані згідно з Табл. 3.12) для визначення F-критерію занесені до Таблиці 3.13.

Статистична перевірка об'єктивності результатів у КГ та ЕГ після проведення формувального етапу експерименту проводилася за допомогою t-критерію Стьюдента.

Таблиця 3.13

Обчислені результати для визначення F-критерію

Компоненти	Групи, к-ть вч.	Етапи контролю	Середній бал	Показники, які використовуються для обчислення F-критерію							
				Рівні (F)			$x_i - \bar{x}$			σ^2	F_{emp}
				3	4	5	3	4	5		
Мотиваційний	КГ, 124	До	3,52	67	50	7	-0,52	0,48	1,48	0,36	1,09
		Після	3,78	41	69	14	-0,78	0,22	1,22	0,40	
	ЕГ, 126	До	3,56	64	53	9	-0,56	0,44	1,44	0,39	1,65
		Після	4,22	4	90	32	-1,22	-0,22	0,78	0,24	
Когнітивний	КГ, 124	До	3,65	56	56	12	-0,65	0,35	1,35	0,42	1,16
		Після	3,94	34	63	27	-0,94	0,06	1,06	0,49	
	ЕГ, 126	До	3,60	61	55	10	-0,6	0,4	1,4	0,40	1,53
		Після	4,36	2	77	47	-1,36	-0,36	0,64	0,26	
Діяльнісний	КГ, 124	До	3,61	57	58	9	-0,61	0,39	1,39	0,38	1,17
		Після	3,83	40	65	19	-0,83	0,17	1,17	0,45	
	ЕГ, 126	До	3,57	62	56	8	-0,57	0,43	1,43	0,37	1,47
		Після	4,25	4	86	36	-1,25	-0,25	0,75	0,25	

Ми припустили, що рівень розвитку ЗЗК вчителів основної школи зріс не випадково, а завдяки формувальному етапу експерименту. Для перевірки цього припущення висунули нульову (H_0) та альтернативну (H_1) гіпотези. Нульова

гіпотеза (H_0) свідчить про незначні розбіжності у показниках, а це означає, що рівень розвитку усіх компонентів ЗЗК вчителів основної школи контрольної та експериментальної груп є приблизно однаковим.

Натомість, альтернативна гіпотеза (H_1) припускає, що ступінь розбіжності показників у контрольній та експериментальній групах є суттєвим і така розбіжність є результатом впливу експериментальних факторів. Обчислення здійснювали за вищезазначеним алгоритмом. Результати обчислення подано у Таблиці 3.14.

Таблиця 3.14

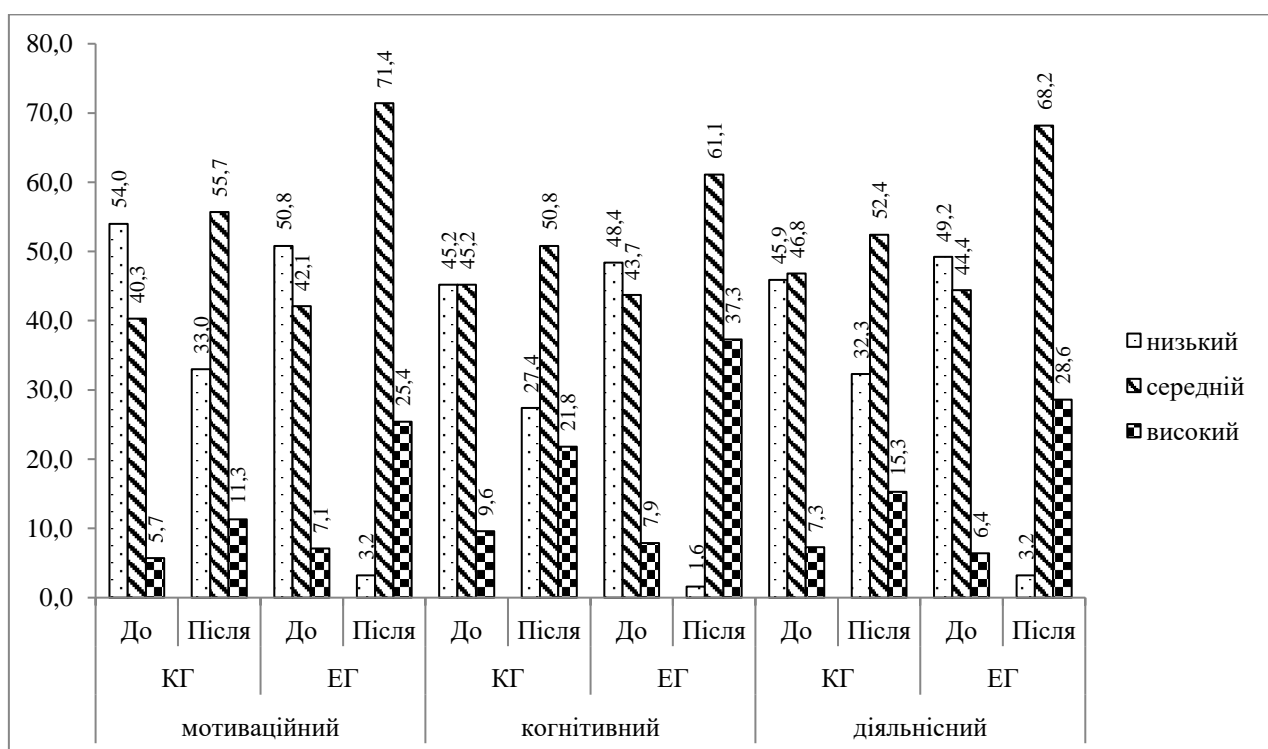
**Результати визначення t-критерію Стьюдента
для вчителів основної школи КГ та ЕГ
(після завершення формувального етапу експерименту)**

Компоненти	Групи, к-ть вч.	Середній бал	Показники, які використовуються для обчислення критерію Стьюдента							
			Рівні			$(x_i - \bar{x})$			D	$t_{екс}$
			3	4	5	3	4	5		
Мотиваційний	КГ, 124	3,78	41	69	14	-0,78	0,22	1,22	0,40	6,17
	ЕГ, 126	4,22	4	90	32	-1,22	-0,22	0,78	0,24	
Когнітивний	КГ, 124	3,94	34	63	27	-0,94	0,06	1,06	0,49	5,32
	ЕГ, 126	4,36	2	77	47	-1,36	-0,36	0,64	0,26	
Діяльнісний	КГ, 124	3,83	40	65	19	-0,83	0,17	1,17	0,45	5,64
	ЕГ, 126	4,25	4	86	36	-1,25	-0,25	0,75	0,25	

Табличне значення t-критерію Стьюдента при ступені свободи 248 і рівнем значущості 0,05 табличне значення $t_{кр}(0,05, 126+124-2)=1,98$, а отримані показники за кожним компонентом є вищими табличного, що свідчить про суттєві відмінності у рівнях розвитку компонентів компетентності у досліджуваних групах, а тому і про ефективність формувальних заходів в експериментальній групі.

На Рис. 3.3 графічно презентовано динаміку рівнів розвитку усіх компонентів ЗЗК вчителів основної школи у СППО, які входили до КГ і ЕГ.

Рис. 3.3. Динаміка рівнів розвитку компонентів ЗЗК вчителів основної школи у СППО, %

На контрольному етапі експерименту здійснювалися аналіз, порівняння й узагальнення отриманих результатів експериментальної роботи як до, так і після експерименту за допомогою методів математичної статистики. Це дало можливість довести дієвість педагогічних умов та структурно-функціональної моделі розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти.

На контрольному етапі експерименту ми проводили дослідження розвитку ЗЗК вчителів основної школи за допомогою показників відповідних критеріїв: ціннісно-мотиваційного, когнітивно-знаннєвого та діяльнісно-операційного. Тому, порівняльний аналіз змін у розвитку відповідних складових здоров'язберезувальної компетентності вчителів основної школи контрольної та експериментальної груп проводився за кожним компонентом окремо. Зміни розвитку кожної зі складових зазначеної компетентності щодо даних контрольного етапу відображено у вигляді діаграм. Розглянемо ці таблиці й відповідні діаграми та проаналізуємо динаміку змін.

Таблиця 3.15

Динаміка рівнів розвитку мотиваційного компонента ЗЗК вчителів основної школи у СППО

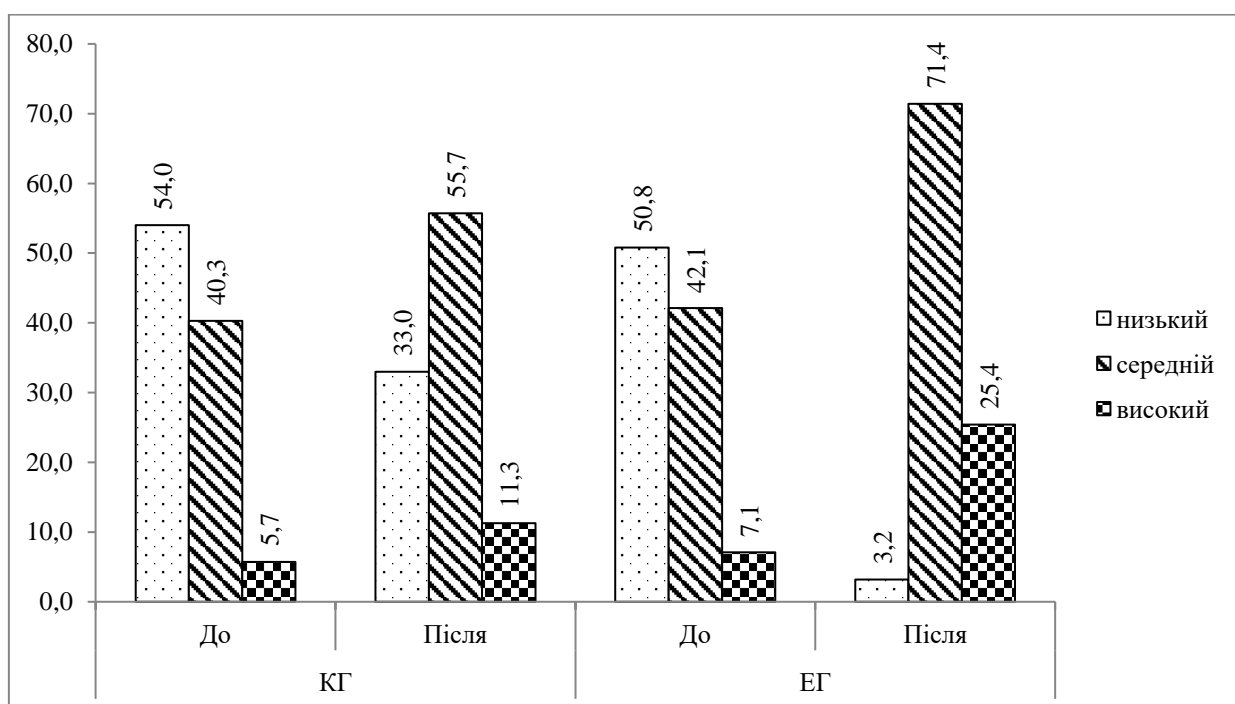
Групи	Кількість вчителів (всього)	Етап експерименту	Рівні розвитку								
			Низький			Середній			Високий		
			К-ть вч.	%	Динаміка	К-ть вч.	%	Динаміка	К-ть вч.	%	Динаміка
КГ	124	До	67	54,0	-21,0	50	40,3	15,4	7	5,7	5,6
	124	Після	41	33,0		69	55,7		14	11,3	
ЕГ	126	До	64	50,8	-47,6	53	42,1	29,3	9	7,1	18,3
	126	Після	4	3,2		90	71,4		32	25,4	

У Таблиці 3.15 представлено динаміку рівнів розвитку мотиваційного компонента здоров'язберезувальної компетентності вчителів основної школи вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти після завершення формувального етапу експерименту. Аналіз результатів Таблиці 3.15 дає змогу підтвердити сутнісні характеристики визначених раніше закономірностей у процесі аналізу здобутих експериментальних результатів вчителями основної школи, які входили до КГ і ЕГ.

На Рис. 3.4 графічно презентовано динаміку рівнів розвитку мотиваційного компонента здоров'язберезувальної компетентності вчителів основної школи

вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти, які входили до КГ і ЕГ.

Аналіз динаміки процесів мотиваційного компонента ЗЗК вчителів основної школи у СППО як на низькому, так і на середньому та високому рівнях вказує на те, що вона є позитивною. Так, зокрема, динаміка кількості вчителів на низькому рівні досліджуваного феномена складає у ЕГ -47,6 %, у той час як у КГ складає -21,0 %.

Рис. 3.4. Динаміка рівнів розвитку мотиваційного компонента ЗЗК вчителів основної школи у СППО, які входили до КГ та ЕГ, %

Подібна позитивна тенденція відслідковується і на середньому рівні, де динаміка кількості вчителів у ЕГ 29,3 %, а у КГ 15,4 %. Тенденція позитивної динаміки кількісного складу вчителів ЕГ відстежується і на високому рівні та складає 18,3 %, де їхня кількість збільшилась із 7,1 % до 25,4 % вчителів основної школи за рахунок скорочення кількості вчителів цієї групи, які залишилися на низькому (3,2 %) та середньому (71,4 %) рівнях, тоді як у КГ динаміка складає 5,7 % вчителів.

Тобто позитивна динаміка зростання показників всіх рівнів розвитку мотиваційного компонента ЕГ у порівнянні з КГ, на нашу думку, є наслідком впровадження розробленого нами та апробованого авторського спецкурсу «Розвиток здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти», що, у свою чергу, сприяло оновленню змісту, форм та методів розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО. У той же час відмітимо, що відсутність динаміки у КГ дає підстави стверджувати про недостатню ефективність здійснення навчальної діяльності за рахунок традиційних форм та методів навчання, а також дає можливість констатувати, що реалізація визначених педагогічних умов і розробленої нами структурно-функціональної моделі розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО сприяє ефективному розвитку мотиваційного компоненту ЗЗК вчителів основної школи у СППО.

У Таблиці 3.16 представлено динаміку рівнів розвитку когнітивного компонента ЗЗК вчителів основної школи у СППО після завершення формувального етапу експерименту.

Таблиця 3.16

Динаміка рівнів розвитку когнітивного компонента ЗЗК вчителів основної школи у СППО

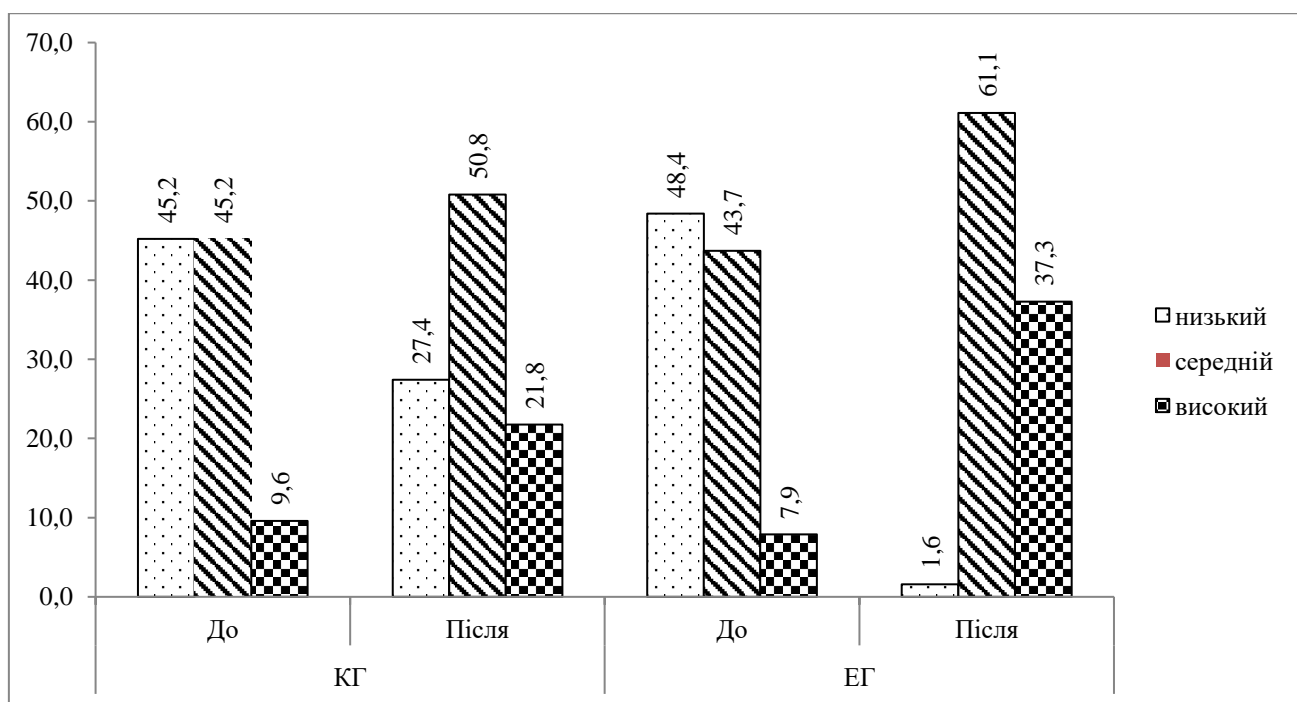
Групи	Кількість вчителів (всього)	Етап експерименту	Рівні розвитку								
			Низький			Середній			Високий		
			К-ть вч.	%	Динаміка	К-ть вч.	%	Динаміка	К-ть вч.	%	Динаміка
КГ	124	До	56	45,2	-17,8	56	45,2	5,6	12	9,6	12,2
	124	Після	34	27,4		63	50,8		27	21,8	
ЕГ	126	До	61	48,4	-46,8	55	43,7	17,4	10	7,9	29,4
	126	Після	2	1,6		77	61,1		47	37,3	

Аналіз динаміки процесів когнітивного компонента ЗЗК вчителів основної школи у СППО як на низькому, так і на середньому та високому рівнях вказує на

те, що вона є позитивною. Так, зокрема, динаміка кількості вчителів на низькому рівні досліджуваного феномена складає у ЕГ -46,8 %, у той час як у КГ складає -17,8 %. Динаміка кількісних показників на середньому рівні склала 17,4 % у ЕГ та 5,6 % у КГ.

Тенденція позитивної динаміки кількісного складу вчителів ЕГ відстежується на високому рівні і складає 29,4 %, де їхня кількість збільшилась із 7,9 % до 37,3 % вчителів основної школи за рахунок скорочення кількості вчителів цієї групи, які залишилися на низькому рівні – 1,6 % вчителів та середньому рівні – 61,1 % вчителів, тоді як у КГ динаміка склала 12,2 % вчителів.

На Рис. 3.5 графічно відображено динаміку рівнів розвитку когнітивного компонента ЗЗК вчителів основної школи у СППО, які входили до КГ і ЕГ.

Рис. 3.5. Динаміка рівнів розвитку когнітивного компонента ЗЗК вчителів основної школи у СППО, які входили до КГ та ЕГ, %

Порівняльний аналіз показників Таблиці 3.16 та Рис. 3.5 уможливило сформулювати висновок про те, що реалізація визначених педагогічних умов і розробленої структурно-функціональної моделі розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО сприяє ефективному розвитку когнітивного компонента ЗЗК

вчителів основної школи у СППО. Це дає змогу зробити висновок про ефективність розробленого й упровадженого нами у практику роботи закладів післядипломної педагогічної освіти спецкурсу «Розвиток здоров'язберезувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти», педагогічних умов, удосконалених форм та методів навчання для забезпечення розвитку ЗЗК вчителів основної школи.

Отже, суттєве скорочення кількості вчителів основної школи експериментальних груп з низьким рівнем розвитку когнітивного компонента ЗЗК та збільшення кількості вчителів з високим рівнем розвитку ЗЗК порівняно з контрольними групами є позитивним результатом здійсненого нами дослідження та маркером його ефективності.

У Таблиці 3.17 представлено динаміку рівнів розвитку діяльнісного компонента ЗЗК вчителів основної школи у СППО після формувального етапу експерименту.

Таблиця 3.17

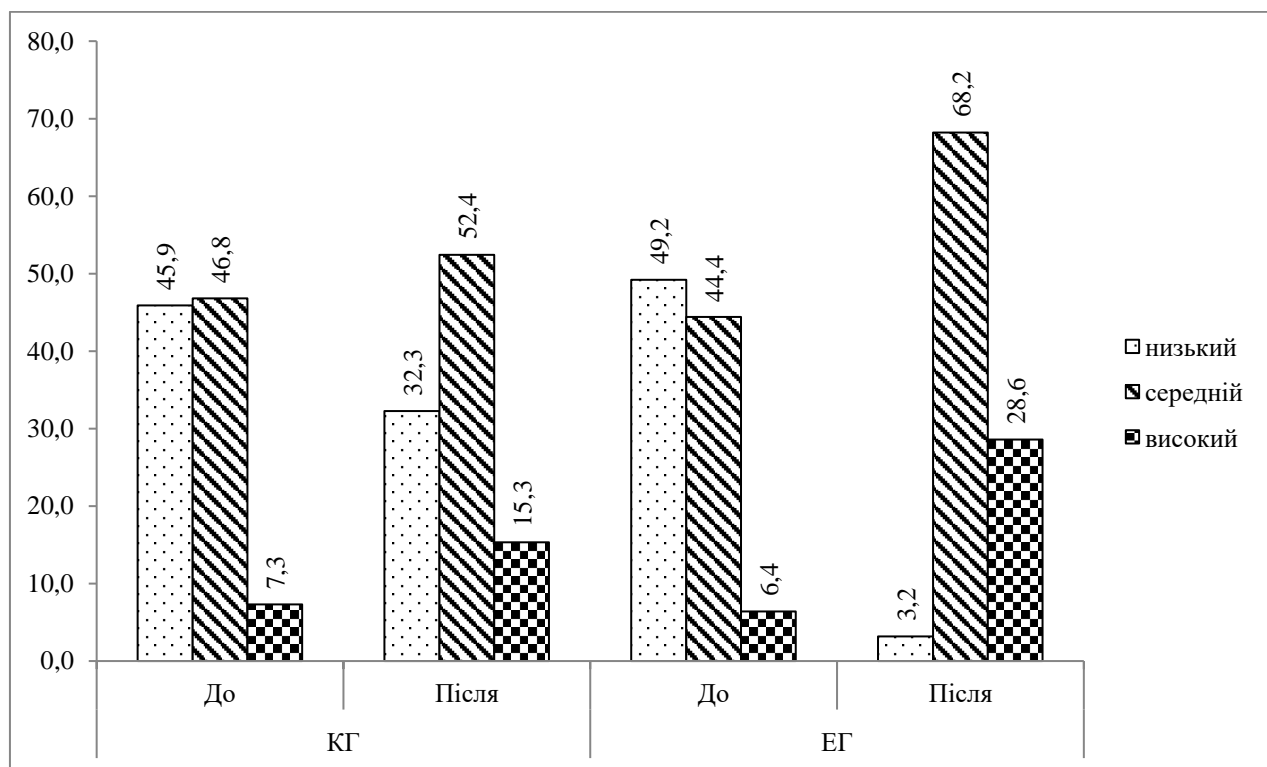
Динаміка рівнів розвитку діяльнісного компонента ЗЗК вчителів основної школи у СППО

Групи	Кількість вчителів (всього)	Етап експерименту	Рівні розвитку								
			Низький			Середній			Високий		
			К-ть вч.	%	Динаміка	К-ть вч.	%	Динаміка	К-ть вч.	%	Динаміка
КГ	124	До	57	45,9	-13,6	58	46,8	5,6	9	7,3	8,0
	124	Після	40	32,3		65	52,4		19	15,3	
ЕГ	126	До	62	49,2	-46,0	56	44,4	23,8	8	6,4	22,2
	126	Після	4	3,2		86	68,2		36	28,6	

Аналіз динаміки рівнів розвитку діяльнісного компонента ЗЗК вчителів основної школи у СППО вказує на те, що вона є позитивною на низькому та високому рівнях, у той час, як на середньому менш вираженою. Отже, на низькому рівні досліджуваного феномена динаміка кількості вчителів складає у

ЕГ -46,0 %, а у КГ -13,6 % вчителів, на середньому рівні у ЕГ 23,8 %, а у КГ 5,6 %. Тенденція на високому рівні розвитку досліджуваного феномена у динаміці складає 22,2 % у ЕГ, а у КГ всього 8,0 %. Такі результати свідчать про позитивний вплив впровадження в освітній процес ЕГ авторського спецкурсу на розвиток здоров'язберезувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти.

Динаміку рівнів розвитку діяльнісного компонента здоров'язберезувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти, які входили до КГ і ЕГ, графічно відображено на Рис. 3.6.

Рис. 3.6 Динаміка рівнів розвитку діяльнісного компонента ЗЗК вчителів основної школи у СППО, які входили до КГ і ЕГ, %

Проведений аналіз табличних даних (див. Табл. 3.17) і діаграми (див. Рис. 3.6) дозволяє зробити висновок про те, що для забезпечення високого рівня розвитку діяльнісного компоненту ЗЗК вчителів основної школи використання практичної частини «Науково-практичні аспекти розвитку

здоров'язберезувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти» розробленого нами спецкурсу у межах курсів підвищення кваліфікації дає кращі результати, ніж традиційне навчання вчителів щодо здоров'язбереження.

Результати формувального експерименту показують суттєве покращення розвитку здоров'язберезувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти. Кількість вчителів основної школи ЕГ на високому рівні суттєво збільшилася, а на низькому рівні – суттєво зменшилася (див. Табл. 3.18).

Таблиця 3.18

Рівні розвитку здоров'язберезувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти

Рівні розвитку	КГ, 124						ЕГ, 126					
	Етап експерименту						Етап експерименту					
	До		Після		Динаміка		До		Після		Динаміка	
	К-ть	%	К-ть	%	К-ть	%	К-ть	%	К-ть	%	К-ть	%
Низький	60	48,4	38	30,9	-22	-17,5	62	49,2	3	2,4	-59	-46,8
Середній	55	44,4	66	52,9	11	8,5	55	43,7	84	66,7	29	23,5
Високий	9	7,2	20	16,2	11	9,0	9	7,1	39	30,9	30	23,8

За результатами аналізу Таблиці 3.18, і у КГ, і у ЕГ у процесі експерименту відбулися позитивні зміни, але з різною динамікою. У КГ зменшилася кількість вчителів на низькому рівні на 22 (-17,5 %), а у ЕГ на 59 (-46,8 %). У КГ збільшилася кількість вчителів на середньому рівні на 11 (8,5 %), на високому на 11 (9,0 %). У ЕГ на середньому рівні збільшилась кількість на 29 (23,5 %), на високому – на 30 (23,8 %) вчителів основної школи. Тобто, до початку формувального експерименту вчителі основної школи ЕГ та КГ продемонстрували фактично однакові результати рівнів розвитку ЗЗК за вказаними критеріями, тоді як після завершення формувального експерименту

підтвердилась позитивна динаміка щодо рівнів розвитку ЗЗК вчителів основної школи в ЕГ, в освітній процес яких впроваджено педагогічні умови та авторську структурно-функціональну модель розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО.

Цифрові показники відображають результативність формувального етапу експериментального дослідження й дієвість визначених педагогічних умов і структурно-функціональної моделі розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО.

Аналіз табличних даних і діаграм дає можливість узагальнити, що комплексна реалізація структурно-функціональної моделі розвитку ЗЗК вчителів основної школи з визначеними педагогічними умовами сприяє розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО.

Обчислення t-критерію Стьюдента після проведення формувального етапу експерименту для експериментальної та контрольної групи показало, що отримані показники $t_{\text{екс}}$ значно більші за табличні значення $t_{\text{кр}}$, що дає підстави для відхилення нульової гіпотези (H_0) і прийняття альтернативної (H_1) з імовірністю 95%. Підтвердження альтернативної гіпотези (H_1) дає можливість констатувати про значущі статистичні відмінності вибірки експериментальної та контрольної груп, що, у свою чергу, засвідчує більшу за традиційну ефективність розробленого нами навчально-методичного забезпечення розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО. З імовірністю 95% можемо стверджувати, що позитивні результати розвитку ЗЗК вчителів основної школи в ЕГ у порівнянні з КГ спричинені саме упровадженням у СППО структурно-функціональної моделі розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО з визначеними педагогічними умовами та навчально-методичного забезпечення для розвитку ЗЗК вчителів основної школи.

Таким чином, на констатувальному етапі рівні розвитку ЗЗК у вчителів основної школи ЕГ і КГ були приблизно однаковими; формувальний етап експерименту передбачав впровадження запропонованої структурно-функціональної моделі та педагогічних умов в освітній процес ЕГ; контрольна

діагностика рівнів розвитку ЗЗК підтверджує значно вищі показники в учасників ЕГ. Зокрема, підтверджується розвиток усіх компонентів ЗЗК у ЕГ, досягнення вищих результатів порівняно з результатами вчителів основної школи КГ.

Існуюча у системі післядипломної педагогічної освіти модель організації навчання забезпечує досягнення необхідного результату – розвиток ЗЗК вчителів основної школи під час підвищення кваліфікації у СППО. Це підтверджується даними статистично-математичної обробки емпіричних даних, здійсненої за допомогою t-критерію Стьюдента для КГ до і після проведення формувального етапу експерименту. Однак, виходячи з аналізу діаграми на Рис. 3.2 і результатів Таблиці 3.12, вважаємо, що цей результат виражається у розвитку вчителів із низьким рівнем ЗЗК й досягненні ними лише середнього рівня. Частково це забезпечується розвитком мотиваційного компонента ЗЗК, що підтверджують дані Таблиці 3.8. Водночас характеристики контрольної групи вчителів у межах когнітивного й діяльнісного компонентів ЗЗК до і після формувального експерименту суттєво не відрізняються (відповідні значення $t_{екс}$ представлено в Таблиці 3.14).

Проаналізувавши отримані результати, ми дійшли висновку, що організований педагогічний експеримент із упровадженням структурно-функціональної моделі розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО, в основу якої покладено визначені педагогічні умови (забезпечення стійкої мотивації щодо формування ЗЗК вчителів основної школи; створення здоров'язберезувального середовища для неперервного розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО; забезпечення суб'єкт-суб'єктної взаємодії засобами тренінгових технологій; забезпечення зв'язку між теоретичними знаннями та практичними вміннями для їх реалізації у професійній діяльності), виявився ефективним, що забезпечило набагато вищу позитивну динаміку показників розвитку досліджуваного феномену в експериментальних групах вчителів основної школи у порівнянні з контрольними групами. Це підтверджують відповідні значення $t_{екс}$. (представлено в Таблиці 3.14) для ЕГ до і після проведення формувального етапу експерименту та в порівнянні з КГ.

Отже, розроблена, обґрунтована та експериментально перевірена нами структурно-функціональна модель розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО з визначеними педагогічними умовами дає підставити розглядати її як цілісну педагогічну систему, яка забезпечує ефективний розвиток досліджуваного феномену.

3.3. Навчально-методичне забезпечення розвитку здоров'язберезувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти

Реформа освіти в Україні передбачає надання кожному громадянину доступу до якісної освіти з перспективою побудови суспільства освіченого загалом, що актуалізує проблему оновлення навчально-методичного забезпечення.

Аналіз наявної літератури щодо розвитку ЗЗК вчителів основної школи свідчить про недостатність навчально-методичного забезпечення освітнього процесу з цієї проблеми. Тому виникла необхідність у розробленні навчально-методичних посібників, які повинні забезпечити інформаційну, комунікативну та рефлексивну функції освітнього процесу у СППО. Згідно з Наказом МОН України № 588 від 27. 06. 2008 р. «Щодо видання навчальної літератури для вищої школи», «навчальний посібник – навчальне видання, що частково або повністю замінює або доповнює підручник та офіційно затверджене як такий вид навчальної книги» [198].

Для забезпечення ефективного розвитку ЗЗК вчителів основної школи нами розроблено спецкурс «Розвиток здоров'язберезувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти» (див. Додаток Е1), який закладено в авторську структурно-функціональну модель. Необхідність створення спецкурсу детермінована отриманими результатами констатувального етапу експерименту на базі Комунального закладу «Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти»,

Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти ім. М. В. Остроградського, Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, Комунального закладу вищої освіти «Одеська Академія неперервної освіти Одеської обласної ради», Закарпатського інституту післядипломної педагогічної освіти, які засвідчили недостатній рівень розвитку ЗЗК вчителів основної школи.

Спецкурс введений з метою забезпечення створення якісно нового процесу розвитку ЗЗК вчителів основної школи, які у повній мірі володіють необхідними знаннями, уміннями та компетентностями для роботи в закладах загальної середньої освіти з питань формування навичок ЗСЖ.

Метою програми спецкурсу «Розвиток здоров'язберезувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти» є створення належних умов для розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО; актуалізація, систематизація та розширення знань про здоров'я, ЗСЖ; напрацювання необхідних практичних навичок та методичних прийомів щодо формування ЗСЖ та безпечної поведінки підлітків.

Зазначена вище програма передбачає виконання таких завдань:

- надати теоретичні знання з питань формувань навичок ЗСЖ учнівської молоді;
- ознайомити з методикою проведення соціально-просвітницького тренінгу;
- сформувати навички проведення тренінгових занять;
- навчити визначати власні цінності;
- сформувати прагнення займати активну життєву позицію, сприяти орієнтації на ЗСЖ;
- актуалізувати знання про наркотичні речовини та їх різновиди, про їхній вплив на організм людини;
- розкрити причини початку вживання підлітками наркотичних речовин та показати наслідки їхньої дії на організм людини;

- сформувати усвідомлення ризикованих для здоров'я ситуацій та відповідальності за власну поведінку в таких ситуаціях;
- оволодіти навичками протистояння соціальному тиску та ефективної відмови;
- систематизувати відповідно до віку знання про ВІЛ, СНІД, шляхи передачі та способи захисту;
- сформувати усвідомлення негативних поведінкових факторів як основної загрози можливого інфікування ВІЛ;
- набути навички прогнозування власних життєвих перспектив.

Програма спецкурсу передбачає реалізацію таких основних функцій, які тісно пов'язані між собою:

- інформаційну – сприяє оволодінню досвідом пізнавальної діяльності, під час якої засвоюються знання, уміння, навички;
- комунікативну – забезпечує оволодінню досвідом міжособистісного спілкування;
- рефлексивну – розвиває в учасників здатність до рефлексії та оволодіння способами самовдосконалення.

Програма спецкурсу «Розвиток здоров'язберезувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти» розрахована на 40 академічних годин (10 лекційних занять по 2 години та 10 тренінгових занять по 2 години). Зміст практичних занять побудований у відповідності до завдань закріплення теоретичного матеріалу. Відповідний навчально-тематичний план спецкурсу з розподілом навчального часу відображено в Додатку Е1.

Авторський спецкурс «Розвиток здоров'язберезувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти» розроблений з метою використання його у СППО у процесі розвитку ЗЗК вчителів основної школи.

Реалізація програми спецкурсу «Розвиток здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти» забезпечується навчально-методичними посібниками:

I. Теоретична частина «Теоретичні основи розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти» (див. Додаток Е2).

II. Практична частина «Науково-практичні аспекти розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти» (див. Додаток Е3).

В авторському навчально-методичному посібнику «Теоретичні основи розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти» вміщено матеріали, які розкривають теоретичні основи розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО: систематизовано і представлено матеріали з питань навчання на засадах розвитку життєвих навичок, теоретичні аспекти питань збереження загального та репродуктивного здоров'я підлітків, корисні поради щодо методики проведення занять з формування здоров'язбережувальної компетентності учнів: по попередженню вживання підлітками наркотичних речовин, формуванню навичок протидії соціальному тиску, профілактиці ВІЛ/СНІД. Інформаційний матеріал, представлений у посібнику, призначений для використання у СППО у процесі розвитку ЗЗК вчителів основної школи.

Посібник побудовано відповідно до навчальної програми, згідно з якою у посібнику висвітлено десять тем: 10 занять по 2 академічні години. До кожної теми подається план, зазначається мета, ключові слова, необхідні для засвоєння її змісту, список рекомендованої літератури. Чітка структура викладу кожної теми полегшує самостійну роботу вчителів основної школи, дозволяє використовувати посібник для навчання у міжкурсовий період.

Змістовним наповненням навчально-методичного посібника «Теоретичні основи розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти» слугують, зокрема, лекції-

дискусії, на яких можна більш якісно залучати слухачів до процесу обговорюваної проблеми і управляти їх діяльністю. Наприклад, під час лекції «Формування навичок протидії соціальному тиску» вчителі основної школи ознайомилися з основними моделями поведінки та способами розвитку навичок впевненої відповідальної поведінки в учнів; вмінням протистояти соціальному тиску. Слухачі висловлювали своє ставлення до обговорюваних питань, займали певну позицію в обговоренні та висловлювали власне бачення щодо проблеми соціального тиску. Під час викладання лекції «Методичні аспекти профілактики вживання наркотичних речовин в молодіжному середовищі» порушено проблеми регуляції поведінки підлітків для їх здоров'язбереження, актуалізовано та систематизовану інформацію про негативний вплив наркотичних речовин на здоров'я підлітків та види профілактики. У такий спосіб було розвинено дискусію, спрямовуючи її в потрібне русло і підведено аудиторію до спільного висновку. У процесі лекції-дискусії «Спілкування – основа міжособистісних відносин» з вчителям основної школи обговорено інформацію про види спілкування: вербальне, невербальне, конфліктне. Вчителі ознайомилися з прийомами ефективного спілкування та стадіями розвитку конфліктів, а також мали змогу обговорити способи розв'язання конфліктів.

Нами відмічено, що освітнє середовище у такий спосіб сприяє створенню атмосфери для високого ступеню зворотнього зв'язку між викладачем та слухачами, для активного обміну думок. Вчителі основної школи оволодівають вміннями працювати в команді та взаємодіяти з іншими людьми, чути свого співрозмовника, чітко формулювати питання та наводити відповідні аргументи. Лекції-дискусії сприяють глибокому засвоєнню змісту теми та розвитку мовної комунікації та формуванню у вчителів основної школи ставлення до здоров'я кожної особистості як до найвищої цінності. Вчителі виявили високий рівень поінформованості та обізнаності щодо ефективних способів здоров'язбережувальної діяльності. Такі результати відповідають змісту першої педагогічної умови.

Використання презентацій у СППО, які безпосередньо стосуються теоретичних аспектів розвитку ЗЗК вчителів основної школи, дозволяють економити час і насичити освітній процес необхідною інформацією. Мультимедійні презентації розглядаються як зручний спосіб представлення інформації за допомогою комп'ютерних програм, що поєднує у собі звук і зображення. Лекція-презентація «Здоров'язбережувальна компетентність: визначення, зміст, основні принципи та шляхи її формування» передбачала детальний аналіз проблеми розвитку ЗЗК вчителів основної школи. За допомогою засобів мультимедіа вчителям наочно продемонстровано фактори, які впливають на формування та розвиток здоров'язбережувальної компетентності учнів основної школи та принципи розвитку цього процесу. Вчителі ознайомилися з методологічними засадами, підходами та критеріями щодо розвитку ЗЗК в учнів основної школи, що допомогло їм визначитися із способами розв'язання цієї проблеми у професійній діяльності.

У ході лекції-презентації «Навчання на засадах розвитку життєвих навичок як елемент освіти у галузі здоров'я» у вчителів основної школи забезпечено появу мотивації на ведення ЗСЖ та впровадження в освітній процес здоров'язбережувальних технологій. Лекція сприяє набуттю слухачами професійного досвіду з питань здоров'я та ЗСЖ. Такий вид лекції дозволив зробити процес навчання мобільним, в умовах недостатнього часу розглянути значний обсяг навчального матеріалу в концентрованому вигляді, інтенсифікувати діяльність викладача та слухачів. Застосування комп'ютерної техніки для перегляду Power Point-презентацій сприяє перетворенню лекції з інформаційно-репродуктивної на оглядово-тематичну. У процесі такої діяльності у вчителів основної школи розвивався мотиваційний компонент ЗЗК.

Для детальнішого ознайомлення із тренінгом як формою організації освітнього процесу, особливостями проведення тренінгових занять з підлітками щодо формування навичок здорового способу життя було відведено два семінарські заняття – «Тренінг як форма організації освітнього процесу» та «Особливості організації та проведення тренінгових занять з підлітками».

Вчителі ознайомилися з принципами роботи тренінгової групи, структурою тренінгового заняття, що дозволить активізувати профілактичний процес та підвищить якість роботи з учнями основної школи щодо формування навичок здорового способу життя. У такий спосіб проведення заняття у вчителів основної школи посилилась активізація навчання, адже у процесі заняття викладач опирався не тільки на свої власні знання та практичний досвід, але і на досвід та спостереження самих вчителів.

Ефективному розвитку ЗЗК вчителів основної школи сприяє проведення проблемних лекцій, мета яких полягала насамперед у засвоєнні слухачами теоретичного матеріалу з питань здоров'язбереження для подальшої трансформації отриманих знань наступним замовникам освітніх послуг – своїм учням, що дозволить реалізувати четверту педагогічну умову – забезпечення зв'язку між теоретичними знаннями та практичними вміннями для їх реалізації у професійній діяльності. Такий вид лекції розвиває навчально-пізнавальну діяльність слухачів та стимулює їх до пошукової діяльності – пошук власних рішень у певних ситуаціях. До прикладу, із вчителями основної школи було проведено проблемну лекцію «Методика проведення занять з профілактики ВІЛ/СНІДу», до якої залучено медичних працівників, працівників Закарпатського обласного центру з профілактики та боротьби із СНІДом та фахівців Закарпатського обласного Центру здоров'я. Під час лекції слухачі мали можливість почути актуальну статистику захворювання на ВІЛ/СНІД у світі, в Україні і в Закарпатській області; інформацію щодо основних понять, які стосуються ВІЛ; обговорити шляхи передачі ВІЛ, методи профілактики ВІЛ-інфікування та отримати корисні поради щодо підготовки занять з профілактики ВІЛ/СНІДу. Проблемна лекція передбачала не лише формування знань, але й сприяла формуванню наукової свідомості, підвищувала мотивацію до здоров'язбережувальної діяльності, що забезпечило реалізацію першої педагогічної умови – забезпечення стійкої мотивації щодо розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи.

У процесі проблемної лекції «Репродуктивне здоров'я підлітків і молоді та ризики для нього» з вчителями обговорено інформацію про статевий розвиток, основи репродуктивного та сексуального здоров'я, статеве виховання підлітків. Слухачі отримали інформацію, з якою, як показали результати анкетування на констатувальному етапі дослідження, виникали труднощі у застосуванні у професійній діяльності. Такі результати сприяли розвитку когнітивного компонента і підсилили важливість діяльнісного компонента, а також відповідають змісту другої педагогічної умови.

Матеріал, вміщений у навчально-методичному посібнику «Науково-практичні аспекти розвитку здоров'язберезувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти» із авторського спецкурсу «Розвиток здоров'язберезувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти», сприятиме практичному формуванню навичок роботи з підлітками щодо питань формування здорового способу життя.

Мета посібника полягає у підвищенні значущості отриманої теоретичної інформації про здоров'я і ЗСЖ та формуванні й удосконаленні у вчителів основної школи практичних здоров'язберезувальних умінь і навичок роботи з учнями щодо питань формування ЗСЖ. Реалізації цієї мети сприяє використання тренінгової форми роботи із застосуванням інтерактивних методів навчання, які передбачені посібником.

Посібник побудовано відповідно до навчальної програми, згідно з якою у посібнику висвітлено десять тем: 10 занять по 2 академічні години. До кожної теми зазначаються мета, ключові поняття та тривалість заняття. Далі подається структура заняття, у якій чітко зазначені види роботи, передбачені тією чи іншою темою, та орієнтовний час виконання кожної роботи.

У посібнику подано практичні заняття у формі тренінгів, що дало можливість вчителям основної школи оволодіти професійними вміннями та навичками з питань формування ЗСЖ, які необхідні їм для

здоров'язберезувальної діяльності в закладах освіти, сформувати чітку мотивацію до активізації навчальної діяльності.

У контексті розвитку ЗЗК вчителів основної школи тренінг є ефективною інтерактивною формою навчання, отримання досвіду, вироблення чи удосконалення професійних вмінь, навичок, поведінки учасників у процесі комфортного спілкування та взаємодії у приязній атмосфері.

Тренінгові заняття у навчально-методичному посібнику «Науково-практичні аспекти розвитку здоров'язберезувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти» мають таку структуру:

I. Початок тренінгу. Вступ. Його складові: оцінка рівня засвоєння матеріалу попереднього заняття, актуалізація теми поточного тренінгу, знайомство, прийняття чи повторення правил роботи групи і виявлення очікувань учасників.

II. Основна частина тренінгу. Знання, уміння та навички під час тренінгу вчителі основної школи отримують у процесі виконання практичних завдань. Основний етап тренінгу характеризується активністю його учасників завдяки застосуванню «мозкових штурмів», роботи в підгрупах, рольовим іграм, дискусіям, груповим обговоренням тощо.

III. Заключна частина включає підведення підсумків за тематикою заняття.

На нашу думку, ефективність розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО значно зросте, якщо використовувати інтерактивні методи навчання, які створюють найбільш комфортні умови для швидкого зворотнього зв'язку, спільної діяльності вчителів та викладача, активізації вчителів у процесі їх навчання.

Вибір методів розвитку ЗЗК вчителів основної школи здійснювали у такий спосіб, щоб вони у своїй сукупності забезпечували: інтерактивний характер взаємодії; інтенсивність засвоєння змісту навчання; неперервність руху слухачів від знання до розуміння, і від розуміння – до творчості, забезпечуючи таким чином зростання компетентності вчителів і реалізацію визначених нами

педагогічних умов, охарактеризованих у підрозділі 2.2 дисертаційного дослідження.

У ході дослідження з'ясовано, що ЗЗК вчителів основної школи у СППО слід розвивати шляхом позитивних уявлень про власне здоров'я та здоров'я оточуючих, про здоров'я як найвищу цінність, про важливість здоров'язбережувальної поведінки та ін. Для вирішення цього завдання найкраще, на наш погляд, використовувати тренінгові заняття, як особливу форму організації здоров'язбережувального навчання із застосуванням інтерактивних методів, що ґрунтуються на демократичному стилі взаємодії, ініціативі, творчості і здійснюється з урахуванням інтересів вчителів основної школи, їх життєвого та професійного досвіду. Інтерактивне навчання дорослих спрямовано на отримання знань, умінь, навичок, здобуття необхідних компетенцій у спільній діяльності, що забезпечує високий рівень мотивації до навчання, адже всі учасники освітнього процесу взаємодіють між собою, обмінюються інформацією, спільно вирішують проблеми, моделюють ситуації.

Розроблення та використання посібника в освітньому процесі закладів післядипломної педагогічної освіти дозволили реалізувати третю педагогічну умову на практиці.

За результатами інтерв'ювання слухачів курсів підвищення кваліфікації щодо найбільш ефективних форм та методів навчання у СППО 95% опонентів вказали на інтерактивні форми та методи, зокрема – на тренінг. У ході тренінгу нами були застосовані наступні методи навчання: мозковий штурм, робота в парах, робота в малих групах, групове обговорення, рольова гра, метод кейсів, метод колажів, проектний метод, метод незакінчених речень.

На питання розробленої нами анкети для визначення рівня розвитку мотиваційного компоненту здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи (див. Додаток Б1) «Чи використовуєте Ви метод «мозкового штурму» у процесі формування навичок ЗСЖ учнів?» 63 % респондентів на констатувальному етапі дослідження відповіли «так», що дає нам підставу

стверджувати про популярність такого методу серед вчителів основної школи, які працюють з дітьми з питань формування навичок ЗСЖ.

У процесі розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО мозкові штурми застосовувались у межах тренінгових занять «Наркотичні речовини – загроза здоров'ю людини» (мозковий штурм «Які наслідки початку вживання наркотичних речовин?»), «Репродуктивне здоров'я для збереження майбутнього» (мозковий штурм «Що таке репродуктивне здоров'я?»), «Моє майбутнє життя» (мозковий штурм «Доросле життя»).

При цьому кожному учаснику дозволялося висловлювати усі свої думки з цієї теми. Чим більше думок звучало, тим краще та ефективніше розв'язувалась проблема. Всі пропозиції записувались на фліп-чарті в порядку їх виголошення. Будь-яка ідея приймалася, критика не допускалася. Наприкінці мозкового штурму аналізувалися всі висловлені думки, узагальнення і пропозиції, і відбирались ті, які можуть бути використані на практиці.

Як приклад, розглянемо мозковий штурм «Які наслідки початку вживання наркотичних речовин?» (див. Додаток Ж) до теми «Наркотичні речовини – загроза здоров'ю людини» із спецкурсу «Розвиток здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти». Вчителям пропонувалося назвати можливі наслідки початку вживання підлітками наркотичних речовин. Усі відповіді викладач, який виступає у ролі фасилітатора, записує на фліп-чарті. Підсумовуючи, викладач підкреслює, що наслідки початку вживання наркотичних речовин (алкоголь, тютюн, наркотики) багато в чому подібні, адже всі вони впливають на різні складові здоров'я і завжди негативні. Вони проявляються в усіх сферах життєдіяльності людини. Такий метод активізує роботу вчителів основної школи на заняттях, спонукаючи їх формувати власну точку зору.

У процесі розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО застосування інтерактивного методу «робота в групах» сприяє формуванню навичок міжособистісного спілкування та співробітництва, що стимулює роботу в команді, розвиває почуття терпимості та поваги до думки інших. Цей метод дає

можливість одночасно висловитись багатьом учасникам і заощадити час. Від кількості учасників у підгрупі, а відтак і кількості самих підгруп, залежить, скільки часу потрібно відвести на презентацію результатів групової роботи.

Доцільно зауважити, що в групи були об'єднані учасники з різним рівнем підготовки і при виконанні кожного наступного завдання нами змінювався склад групи, що дало змогу учасникам попрацювати з різними учасниками, краще пізнати їх.

Наведемо приклад вправи «Які дії можуть спричинити суперечку»? (тема «Конфліктні ситуації та їх успішне вирішення») (див. Додаток Ж) із спецкурсу «Розвиток здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти», де застосовано метод групової роботи. Ведучий об'єднує учасників у три підгрупи і роздає кожній підгрупі картку з описом завдання. Завдання для 1-ої підгрупи: написати перелік дій, які можуть спричинити конфлікт (обзивання, поширення пліток тощо). Завдання для 2-ої підгрупи: написати перелік почуттів, що виникають в учасників конфлікту (гнів, образа, розчарування тощо). Завдання для 3-ої підгрупи: подумати і записати, які наслідки для здоров'я можуть мати конфлікти (образи, розрив дружніх стосунків тощо). За 5 хвилин кожна підгрупа мала підготувати свій перелік. Після закінчення роботи, групи презентували свої напрацювання. Для презентації обиралися представники з кожної групи. Після усіх презентацій ведучий провів обговорення у загальному колі, поставивши запитання до аудиторії «Які висновки можна зробити після усіх презентацій?». Кожен учасник мав можливість висловити свою думку, що сприяло активному спілкуванню між собою. Підсумовуючи, викладач зазначає, що конфлікти – невід'ємна частина людських стосунків. Вони виникають через те, що кожна людина має власні погляди та інтереси. Дехто думає, що конфлікти – це виключно негативне явище і тому їх треба завжди уникати. Проте це не так, оскільки конфлікти є частиною стосунків.

У процесі вивчення спецкурсу «Розвиток здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної

освіти» педагогам пропонувалися рольові ігри, спрямовані на формування ЗСЖ підлітків. У ході проведення тренінгових занять «Цінності у житті людини», «Відповідальна та безпечна поведінка», «Моє майбутнє життя» нами використано метод рольових ігор у вправах «Ціна і цінність», «Як сказати «НІ», «Чарівне дзеркальце». Учасникам тренінгових занять пропонувалося «зіграти» певну роль або «розіграти» певну проблемну ситуацію з метою визначення ставлення учасників до запропонованих тем здоров'язбереження; отримання досвіду вирішення проблем здоров'язбереження; формування у вчителів усвідомленої позиції з обговорюваних ситуацій; вироблення навичок критичного мислення, комунікативних навичок, навичок відповідальної поведінки в проблемних ситуаціях. В іграх було змодельовано ситуації, максимально наближені до реальних.

На початку вправи «Як сказати «НІ» (див. Додаток Ж) ведучий зазначає, що слово «ні» надзвичайно просте для написання і для вимови. Проте багатьом людям складно сказати його, незважаючи на те, що інші вживають його по відношенню до них досить часто, особливо, якщо інша людина наполеглива. Є люди, які категорично відмовляються говорити «ні», не бажаючи образити іншого. Вміти відмовляти – це важлива навичка безпечної поведінки. Людина, яка вміє відмовлятися, постає в очах інших людей «крутішою», адже вона не піддається маніпуляціям. Далі ведучий об'єднав учасників у три підгрупи, роздав кожній підгрупі карточку з ситуацією і запропонував обговорити її у своїй підгрупі, розіграти ситуацію ризикованої поведінки і запропонувати якомога більше варіантів відмов. За 10 хвилин кожна підгрупа мала підготувати презентацію своїх напрацювань. Після того, як всі групи розіграли ситуації і запропонували свої варіанти відмов, відбулось обговорення у загальному колі. Для контролю розуміння учасниками навичок ефективних відмов, викладачем ставилися запитання «Чи були складнощі віднайти якомога більше варіантів відмов?», «Чого вони стосувались?», «Який з варіантів відмов виявився найбільш ефективним?». Після обговорення викладач робить висновки: якщо

прийнято рішення сказати «ні», потрібно зуміти це зробити, щоб зберегти власне здоров'я.

Застосування методу рольових ігор у процесі розвитку ЗЗК вчителів основної школи позитивно вплинуло на можливість вільного висловлювання власних думок та вражень з проблем здоров'язбереження, що дозволило забезпечити спрямованість педагогів на здоров'язбережувальний контекст їхньої професійної діяльності.

Для забезпечення розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО було застосовано групові обговорення у межах розгляду тем «Ризик та ризиковані ситуації» (групове обговорення «Ризик і ризиковані ситуації»), «Відповідальна та безпечна поведінка (групове обговорення «Види поведінки»), «Кожен має знати про ВІЛ» (групові обговорення «Безпечні та небезпечні рідини» та «Толерантне ставлення до ВІЛ-інфікованих»). За допомогою такого методу учасники активно обмінювалися думками, враженнями, знаннями та досвідом для того, щоб усвідомити, сформулювати або змінити своє ставлення і переконання щодо важливих питань життєдіяльності людини на засадах ЗСЖ.

До прикладу, розглянемо групове обговорення «Ризик і ризиковані ситуації». На початку обговорення ведучий пропонує учасникам назвати асоціації, що виникають у них, коли вони чують поняття «ризик». Усі відповіді були зафіксовані на фліп-чарті. Після того, як учасники надають свої пропозиції, ведучий пропонує знайти спільні риси в їхніх висловлюваннях. Підсумовуючи варіанти відповідей, ведучий дає учасникам визначення поняття «ризик», після чого ставить запитання «Чи відомі вам такі випадки, коли молоді люди потрапляли у ситуації, які становлять загрозу для здоров'я? Хто може розповісти про такі випадки?». Учасники активно обговорюють ситуації, аргументують шляхи їх вирішення. Після обговорення ведучий запитує: «Про що важливо пам'ятати у ситуаціях, схожих на ті, про які ви говорили?». Після короткого обговорення ведучий зазначає, що будь-яка ситуація може бути ризикованою в залежності від поведінки людини. Зменшити ступінь ризику можна у будь-якій

ситуації, поводячись безпечно. Тому варто пам'ятати про можливі небезпечні наслідки, правила безпечної поведінки.

Ще одним ефективним методом навчання у процесі розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО виявився метод кейсів (кейс-метод, case-study, метод аналізу ситуацій, проблемні ситуації), орієнтований на формування вміння аналізувати професійні ситуації шляхом практичного використання набутих знань та вмінь, вирішувати професійні завдання і знаходити альтернативні конструктивні способи вирішення професійних питань.

У ході дослідження було змодельовано вправи з використанням методу кейсів, які впроваджено нами у теми тренінгових занять «Наркотичні речовини – загроза здоров'ю людини» (вправа «Рішення, яке ми приймаємо»), «Ризик та ризиковані ситуації» (вправи «Визнач позицію», «Ризикована поведінка та здорова альтернатива», «Можливі наслідки ризикованих ситуацій»), «Конфліктні ситуації та їх успішне вирішення» (вправа «Реальна ситуація», «Вирішуємо конфлікт»).

До прикладу, вправа «Реальна ситуація» (тема «Конфліктні ситуації та їх успішне вирішення») (див. Додаток Ж) із спецкурсу «Розвиток здоров'язберезувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти» із застосуванням методу кейсів. Ведучий зачитав учасникам ситуацію і запропонував обговорити її, відповівши на запитання: «Чи могла б ця ситуація бути реальною?» та «Як могли б вчинити діти, щоб позитивно вирішити конфлікт?». Вчителі основної школи розробляли варіанти рішення проблеми, вислуховували думки один одного, приймали рішення або брали участь у його прийнятті.

Аналіз досвіду використання кейс-методів у процесі розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО показав, що його включення у навчання сприяло підвищенню активності учасників, формуванню нових стратегій професійної діяльності.

У процесі вивчення спецкурсу «Розвиток здоров'язберезувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної

освіти» педагогам запропоновано використати метод «незакінчених речень», який часто поєднують із методом «мікрофон». Застосування цього методу у межах тренінгових занять «Здоров'я та здоровий спосіб життя» (вправа «Ромашка здорового способу життя»), «Ризик та ризиковані ситуації» (вправа «Ризикована поведінка та здорова альтернатива»), «Відповідальна та безпечна поведінка (вправа «Ефективна відмова»), «Моє майбутнє життя» (вправа на знайомство, вправа «Мої досягнення») дало можливість вчителям основної школи повправлятися у висловленні власних думок та ідей, порівняти їх з іншими, подолати стереотипи, відпрацювати вміння говорити стисло, по суті та переконливо стосовно важливих аспектів здоров'я і ЗСЖ.

Для забезпечення розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО нами використано метод колажів, який ґрунтувався на використанні вирізок із старих журналів, газет, листівок тощо. Колаж є універсальним методом роботи на тренінгу, оскільки його виготовлення не вимагає спеціальних навичок і не викликає опору. Під час створення колажів здоров'язбережувального спрямування учасники згадали всі набуті знання, акцентуючи увагу на важливих моментах і усвідомлюючи їх практичну значущість.

Прикладом є вправа «Ризик інфікування ВІЛ» (див. Додаток Ж) у тренінговому занятті «Кожен має знати про ВІЛ» із спецкурсу «Розвиток здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти». Ведучий об'єднує учасників у три підгрупи і пропонує протягом 10 хвилин створити за допомогою вирізок із журналів, газет, кольорового паперу, власних малюнків, ножиць, клею і маркерів колажі на тему «Ризик інфікування ВІЛ» (високий, низький, відсутній). Після закінчення роботи, групи презентували свої напрацювання. Для презентації обиралися представники з кожної групи. Після усіх презентацій ведучий провів обговорення у загальному колі, запропонувавши відповісти на наступні запитання: «Які основні висновки можемо зробити, дивлячись на наші колажі?», «У яких випадках ризик інфікування ВІЛ високий?», «У яких випадках ризик інфікування ВІЛ низький?». Після обговорення ведучий підводить учасників до

висновку, що у ситуаціях з будь-яким ступенем ризику існує загроза для здоров'я. Тому необхідно користуватися власними засобами особистої гігієни, дотримуватись правил безпечної поведінки, а у разі виникнення проблем – обов'язково звернутись до лікаря.

Таким чином, на підставі недостатньої наявності навчально-методичного забезпечення з проблем розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО та отриманих результатів констатувального етапу експерименту, які засвідчили низький рівень розвитку ЗЗК вчителів основної школи, нами було розроблено спецкурс «Розвиток здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти». В основу спецкурсу покладено форми і методи навчання зі структурно-функціональної моделі розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО, які спрямовані на розвиток у вчителів знань, умінь і навичок здоров'язбереження, логічного мислення, самостійності та ініціативності.

Інноваційність спецкурсу полягає у висвітленні новітніх поглядів на теоретичні проблеми здоров'язбережувальної компетентності вчителя як важливої складової загальної культури людини, а поєднання теоретичної частини спецкурсу з практичною забезпечило більш ефективну передачу отриманих вчителями у процесі навчання знань у професійну діяльність. Використання запропонованих нами форм і методів навчання, передбачених у спецкурсі «Розвиток здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти», забезпечило ефективний процес розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи.

Висновки до третього розділу

У третьому розділі «Експериментальна перевірка дієвості педагогічних умов та структурно-функціональної моделі розвитку здоров'язбережувальної

компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти» представлено програму та розкрито організацію експериментальної роботи; проаналізовано й узагальнено результати експериментальної перевірки дієвості педагогічних умов та структурно-функціональної моделі розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти; запропоновано навчально-методичне забезпечення освітнього процесу для розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти.

Педагогічний експеримент складався з діагностичного, констатувального, формувального та контрольного етапів.

На першому етапі нами визначено мету і завдання дисертаційного дослідження, сформульовано робочу гіпотезу, узагальнено теоретичні основи розвитку ЗЗК вчителів основної школи; обґрунтовано понятійно-категоріальний апарат дослідження. На цьому етапі виокремлено компоненти, критерії їх визначення, показники для встановлення рівнів розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО, здійснено аналіз навчально-тематичних планів курсів підвищення кваліфікації вчителів основної школи та сучасного стану розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО. У процесі діагностичного етапу експерименту обрано базу експериментального дослідження.

Розроблено діагностичні методики, використання яких передбачало визначення рівня розвитку виокремлених нами компонентів ЗЗК вчителів основної школи у СППО.

На констатувальному етапі експерименту нами систематизовано матеріали щодо визначення педагогічних умов розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО, розроблено та обґрунтовано структурно-функціональну модель розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО. На цьому етапі сформовано експериментальну та контрольну групи.

На констатувальному етапі експерименту було визначено вихідний рівень розвитку здоров'язбережувальної компетентності за всіма компонентами

(мотиваційний, когнітивний, діяльнісний) та їх критеріями (ціннісно-мотиваційний, когнітивно-знаннєвий та діялісно-операційний) за допомогою розробленого діагностичного інструментарію. Аналіз стану розвитку ЗЗК вчителів основної школи на констатувальному етапі експерименту засвідчив, що у вчителів недостатньо знань щодо збереження і покращення здоров'я учнів основної школи та чинників, які на нього впливають, наявні прогалини в організації та реалізації здоров'язбережувальної діяльності в освітньому процесі. Переважна більшість вчителів основної школи перебуває на середньому і низькому рівнях розвитку ЗЗК, що аргументувало необхідність проведення формувального етапу експерименту.

На формувальному етапі дослідження проведено експериментальну перевірку та апробацію дієвості педагогічних умов і структурно-функціональної моделі розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО, у результаті якого встановлено позитивні зміни у розвитку ЗЗК вчителів основної школи.

Подано навчальну програму та навчально-методичне забезпечення спецкурсу «Розвиток здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти», реалізація якого забезпечується навчально-методичними посібниками «Теоретичні основи розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти» та «Науково-практичні аспекти розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти».

Матеріал у посібниках подано у формі лекцій-дискусій, лекцій-презентацій, проблемних лекцій, семінарських занять, тренінгів. Серед методів навчання були застосовані наступні: мозковий штурм, робота в парах, робота в малих групах, групове обговорення, рольова гра, метод кейсів, метод колажів, проєктний метод, метод незакінчених речень. Застосування таких форм та методів навчання дозволило забезпечити створення якісно нового процесу розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО та сприяло оволодінню

вчителями основної школи професійними вміннями та навичками з питань формування ЗСЖ учнів.

Матеріали розділу висвітлено у таких публікаціях автора: [24; 25; 26].

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні запропоновано вирішення наукового завдання щодо теоретичного обґрунтування та експериментальної перевірки дієвості педагогічних умов та структурно-функціональної моделі розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти. Результати виконаного дослідження дали підстави для формулювання таких висновків:

1. Вивчено та проаналізовано стан дослідженості проблеми здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у сучасній психолого-педагогічній та науково-методичній літературі. Здійснений аналіз дозволив з'ясувати, що розвиток ЗЗК вчителів основної школи у СППО є актуальною та недостатньо дослідженою проблемою у педагогічній науці. Здоров'язбережувальну компетентність вчителів основної школи розглянуто як інтегративну професійну характеристику, яка визначає готовність та здатність педагога кваліфіковано здійснювати і свідомо перебудовувати діяльність щодо здоров'язбереження всіх суб'єктів освітнього процесу на основі знань, умінь, навичок, досвіду, мотивації та вдосконалення професійно значущих якостей особистості.

Базуючись на результатах наукових досліджень, розглянуто поняття «розвиток здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи», яке розуміється як закономірний процес змін особистісних і професійно значущих якостей вчителя основної школи відповідно до вимог сучасного суспільства, удосконалення навичок взаємодії з усіма суб'єктами освітнього процесу на основі розширення кола його здоров'язбережувальних знань, умінь приймати адекватні рішення в процесі професійної діяльності та вибудовувати свою поведінку в залежності від професійного досвіду, особистісних цінностей та мотивації до реалізації ЗЗК у власній життєдіяльності та професійній діяльності.

2. Визначено особливості розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО: забезпечення неперервності професійної освіти вчителів основної школи; андрагогізація освітнього процесу у СППО; використання сучасних форм і методів навчання дорослих у процесі розвитку ЗЗК вчителів основної школи.

3. Обґрунтовано структуру ЗЗК вчителів основної школи у СППО, визначено та охарактеризовано її компоненти: мотиваційний, когнітивний, діяльнісний. До кожного компонента виокремлено критерії (ціннісно-мотиваційний, когнітивно-знаннявий, діялісно-операційний) та показники. На основі розроблених критеріїв виокремлено високий, середній та низький рівні розвитку здоров'язберезувальної компетентності вчителів основної школи, що сприяли побудові структурно-функціональної моделі досліджуваного феномену.

4. На основі аналізу психолого-педагогічних досліджень теоретично обґрунтовано педагогічні умови розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО: забезпечення стійкої мотивації щодо розвитку ЗЗК вчителів основної школи; створення здоров'язберезувального середовища для неперервного розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО; формування суб'єкт-суб'єктної взаємодії між викладачем та вчителями основної школи засобами тренінгових технологій; забезпечення зв'язку між теоретичними знаннями та практичними вміннями для їх реалізації у професійній діяльності. Реалізація цих педагогічних умов гарантує якісний рівень розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО. Сформульовані педагогічні умови покладено в основу структурно-функціональної моделі розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО з такими складниками: *цільовий* блок (соціальне замовлення, мета, завдання); *теоретико-методологічний* блок (наукові підходи та принципи навчання); *операційно-змістовий* блок (етапи розвитку, форми, методи, засоби); *критеріально-оцінювальний* блок (компоненти, критерії та рівні розвитку ЗЗК вчителів основної школи) та *результативний* блок (результат). У результаті впровадження педагогічних умов та структурно-функціональної моделі отримано позитивну динаміку рівнів розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО.

У результаті формувального етапу експерименту (впровадження структурно-функціональної моделі з визначеними педагогічними умовами) встановлено позитивні зміни у розвитку ЗЗК вчителів основної школи. У КГ зменшилася кількість вчителів на низькому рівні на 22 (-17,5 %), а на середньому та високому рівнях – збільшилась – на 11 (8,5 %) та 11 (9,0 %) відповідно. Такі показники свідчать про те, що за традиційною методикою організації освітнього процесу відбуваються позитивні зміни, але недостатні для повноцінного розвитку ЗЗК вчителів основної школи. В ЕГ на низькому рівні зменшилась кількість вчителів основної школи на 59 (-46,8 %), а на середньому та високому рівнях – збільшилась – на 29 (23,5 %) та 30 (23,8 %) вчителів основної школи відповідно.

Отже, у вчителів основної школи ЕГ відбулося підвищення значень рівнів розвитку всіх компонентів ЗЗК більшою мірою, ніж у вчителів КГ за рахунок впровадження в освітній процес педагогічних умов та структурно-функціональної моделі розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО.

5. Удосконалено навчально-методичне забезпечення розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО. Внесено зміни до навчального плану курсів підвищення кваліфікації вчителів предмета «Основи здоров'я», заступників директорів з виховної роботи та педагогів-організаторів, які спрямовані на розвиток у них ЗЗК. Розроблено та апробовано на практиці спецкурс «Розвиток здоров'язберезувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти». В основу спецкурсу покладено форми і методи навчання зі структурно-функціональної моделі розвитку ЗЗК вчителів основної школи у СППО, які спрямовані на розвиток у вчителів знань, умінь і навичок здоров'язбереження, логічного мислення, самостійності та ініціативності. Інноваційність спецкурсу полягає у висвітленні новітніх поглядів на теоретичні проблеми здоров'язберезувальної компетентності вчителя як важливої складової загальної культури людини, а поєднання теоретичної частини спецкурсу з практичною забезпечило більш ефективну передачу отриманих вчителями у процесі навчання знань у професійну діяльність.

Реалізація авторського спецкурсу дозволила створити якісно новий процес розвитку ЗЗК вчителів основної школи, які у повній мірі оволоділи необхідними знаннями, уміннями та компетентностями для роботи в закладах загальної середньої освіти з питань формування навичок ЗСЖ в учнів.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми розвитку здоров'язберезувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти, а закладає основу для подальшого дослідження методичних засад інтенсифікації розвитку ЗЗК вчителів основної школи шляхом використання технологій дистанційного навчання, зокрема технологій масових відкритих онлайн-курсів.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрагогічні проблеми у підготовці викладачів для системи післядипломної освіти / Пехота О. М., Пуцов В. І., Набока Л. Я., Старєва А. М. Чернівці: Видавничий дім «Букрек», 2006. 96 с.
2. Андреев В. И. Педагогика. Учебный курс для творческого саморазвития. 2-е изд. / ред. В. И. Андреев. Казань: Центр инновационных технологий, 2000. 600 с.
3. Андрищенко Т. К. Сучасні підходи до підвищення кваліфікації вчителів у системі післядипломної освіти. *Післядипломна освіта в Україні*. 2010. № 2. С. 99–101.
4. Андрищенко Т. К. Теоретико-методичні засади формування здоров'язбережувальної компетентності в дітей дошкільного віку: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.08 / Уман. держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини. Умань, 2015. 503 с.
5. Аносов І. П. Педагогічна антропологія: навч. посіб. Київ: Твім інтер, 2005. 264 с.
6. Антонова О. Є., Поліщук Н. М. Підготовка вчителя до розвитку здоров'язбережувальної компетентності учнів: моногр. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2016. 248 с.
7. Башавець Н. А. Здоров'язбережувальна компетентність майбутнього фахівця як основа його культури. *Наука і освіта*. 2013. № 1–2. С. 120–122.
8. Башавець Н. А. Теоретико-методичні засади формування культури здоров'язбереження як світоглядної орієнтації студентів вищих економічних навчальних закладів: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Державний заклад «Південноукраїнський Національний педагогічний Університет імені К. Д. Ушинського». Одеса, 2012. 555 с.
9. Безрукавий Р. В. Сутність і структура здоров'язберігаючої компетентності майбутніх фахівців пожежно-рятувальної служби. *Гуманітарний вісник Державного вищого навчального закладу «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди»*.

- Педагогіка. Психологія. Філософія.* 2013. Вип. 28 (2). С. 23–28.
URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gvprdu_2013_28_2_7 (дата звернення: 18.01.2020).
10. Беспалько В. П., Татур Ю. Г. Системно-методическое обеспечение учебно-воспитательного процесса подготовки специалистов: учеб.-метод. пособ. Москва: Высш. шк., 1989. 144 с.
11. Бех І. Д. Виховання особистості: у 2 кн. Київ: Либідь, 2003. Кн: Особистісно-орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. 280 с.
12. Белікова Н. О., Сущенко Л. П. Термінологія напряму підготовки «Здоров'я людини»: навч. посіб. Київ: ТОВ «Козарі», 2009. 182 с.
13. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: бібліотека з освітньої політики / за заг. ред. О. В. Овчарук.* Київ: «К.І.С.», 2004. С. 45-50.
14. Бобрицька В. І. Теоретичні і методичні основи формування здорового способу життя у майбутніх учителів у процесі вивчення природничих наук: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Київ, 2006. 462 с.
15. Богданюк О., Романишина Л. Компетентнісний підхід до підготовки майбутніх офіцерів-кінологів. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України.* Сер.: Педагогічні науки. 2016. Вип. 3. С. 22–30.
16. Бойко Ю. С. Формування аксіологічних установок до здорового способу життя у студентів вищих навчальних закладів: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07 / Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини. Умань, 2015. 268 с.
17. Бойченко Т. Є. Здоров'язбережлива компетентність як ключова в освіті України. *Основи здоров'я і фізична культура.* 2008. № 11–12. С. 6–7.
18. Бойченко Т. Є. Здоров'язберігаюча компетентність: підходи до вивчення, основні ознаки. *Моніторинг здоров'я школярів: міжсекторальна взаємодія лікарів, педагогів, психологів:* матеріали наук.-практ. конф. з міжнар. уч. Харків: ДУ «ІОЗДП АМНУ», 2009. С. 132–136.

19. Бойченко Т. Є. Науковість як засадничий принцип післядипломної педагогічної освіти педагогів. *Нова педагогічна думка*. 2010. № 2. С. 25–28.
20. Бойчук Ю. Д. Компетентнісний підхід як основа модернізації сучасної освіти. *Освітній простір. Глобальні, регіональні та інформаційні аспекти*: наук. метод. журн. Чернівці: Черемош, 2013, С. 130–135.
21. Бойчук Ю. Д., Бородіна О. С., Микитюк О. М. Інклюзивна компетентність майбутнього вчителя основ здоров'я: моногр. Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2015. 117 с.
22. Бондар С. П. Компетентність особистості інтегрований компонент навчальних досягнень учнів. *Біологія і хімія в школі*. 2003. № 2. С. 8–9.
23. Булич Е. Г., Мурахов І. В. Валеологія. Теоретичні основи валеології. Київ: ІЗММ, [97. 224 с.
24. Булич Э. Г., Мурахов И. В. Здоровье человека: Биологическая основа жизнедеятельности и двигательная активность в ее стимуляции. Київ: Олимпийская литература, 2003. 424 с.
25. Буторин В. В. Формирование мотивационно-ценностного отношения к здоровому стилю жизни у студентов педвуза: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08. Москва, 2008. 209 с.
26. Варданян М. Р. Имидж педагога как фактор здоровьесбережения субъектов образовательного процесса в основной школе: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Омск, 2007. 23 с.
27. Варецька О. В. Теоретичні і методичні засади розвитку соціальної компетентності вчителя початкової школи у системі післядипломної педагогічної освіти: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Київ, 2015. 630 с.
28. Ващенко О. М. Формування умінь і навичок здорового способу життя учнів 1–4 класів шкіл-інтернатів: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07. Київ, 2007. 21 с.
29. Введенский В. Н. Моделирование профессиональной компетентности педагога. *Педагогика*. 2003. № 10. С. 51–55.
30. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов.

ред. В. Т. Бусел. Київ, Ірпінь: Перун, 2001. 1440 с.

31. Вихрущ А. В., Вихрущ В. О., Романишина Л. М. Загальні основи андрагогіки: підруч. Тернопіль: Крок, 2018. 351 с.

32. Вихрущ В. О., Козловський Ю. М. Регіональні особливості університетської освіти та імперативи неперервної освітньої політики Канади. *Молодь і ринок*. 2019. № 9 (176). С. 12–17.

33. Вишпольська В. Ф. Функціональний компонент базової компетентності фахівця з міжнародних економічних відносин. URL: http://www.rusnauka.com/11,_NPRT_2007/Pedagogica/21998.doc.htm (дата звернення: 18.01.2020).

34. Волик О. Ю. Післядипломна підготовка вчителів до розвитку творчого потенціалу молодших школярів: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Нац. академія пед. наук України. Київ, 2017. 296 с.

35. Воронін Д. Є. Формування здоров'язберігаючої компетентності студентів вищих навчальних закладів засобами фізичного виховання: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07 / Херсонський державний університет. Херсон, 2006. 221 с.

36. Всемирная декларация по здравоохранению. *Здоровье – 21: Основы политики достижения здоровья для всех в Европейском регионе ВОЗ: введение*. Европейская серия по достижению здоровья для всех. № 5. 1998. С. 4–5. URL: http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0006/88593/EHFA5-R.pdf?ua=1 (дата обращения: 18.01.2020).

37. Головань М. С. Компетенція і компетентність: досвід теорії, теорія досвіду. *Вища освіта України*. 2008. № 3. С. 23–30.

38. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. 2-ге вид., доп. і випр. Рівне: Волинські обереги, 2011. 552 с.

39. Горашук В. П. Теоретичні і методологічні засади формування культури здоров'я школярів: автореф. дис. ... докт. пед. наук: 13.00.01. Харків, 2004. 58 с.

40. Давиденко А. А. Проблеми підвищення кваліфікації працівників освіти та можливі шляхи їх розв'язання. *Вісник Чернігівського національного*

педагогічного університету. Сер.: Педагогічні науки. 2015. Вип. 130. С. 309–312.
URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2015_130_73 (дата звернення: 18.01.2020).

41. Дербеньова А. Г. Усе про мотивацію. Харків: Вид. група «Основа», 2012. 207 с.

42. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти: затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1392. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF> (дата звернення: 18.01.2020).

43. Джуринський П. Б. Компоненти підготовленості до здоров'язбережувальної професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2012. Вип. 5. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2012_5_9 (дата звернення: 18.01.2020).

44. Дивак В.В., Завалевський Ю.І., Литвиненко Г.М. Перспективи розвитку післядипломної педагогічної освіти. *Післядипломна освіта в Україні*. 2002. № 2. С. 21 – 24.

45. Долинський Б. Т. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів до формування здоров'язбережувальних навичок і вмінь у молодших школярів у навчально-виховній діяльності: автореф. дис. ... докт. пед. наук: 13.00.04. Одеса, 2011. 44 с.

46. Дубогай А. Д. Психолого-педагогические основы формирования здорового образа жизни школьников младших классов: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01. Киев, 1991. 374 с.

47. Дудко С. Г. Дидактичні засади формування здоров'язбережувального навчального середовища початкової школи: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.09 / Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка, 2015. 258 с.

48. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; голов. ред. В. Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

49. Єжова О. О. Теоретичні і методичні засади формування ціннісного

ставлення до здоров'я в учнів професійно-технічних навчальних закладів: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.07. Київ, 2013. 490 с.

50. Єфімова В. М. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів природничих дисциплін до використання здоров'язберезувальних технологій у професійній діяльності: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Республік. ВНЗ «Крим. гуманіт. ун-т». Ялта, 2013. 44 с.

51. Життєва компетентність особистості: від теорії до практики: наук.-метод. посіб. / за ред. І. Г. Єрмакова. Запоріжжя: ХНРБЦ, 2006. 640 с.

52. Журавський В. С. Вища освіта як фактор державотворення культури в Україні: моногр. Київ: ІнЮре, 2003. 415 с.

53. Заблоцька О. С. Компетентнісний підхід як освітня інновація: порівняльний аналіз. *Вісник Житомирського державного університету. Педагогічні науки*. 2008. Вип. 40. С. 63–68

54. Загвязинский В. И. Исследовательская деятельность педагога : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. 2-е изд., испр. Москва: Издательский центр «Академия», 2008. 176 с.

55. Зеер Э. Ф., Югова Е. А. Критерии и показатели оценки здоровьесберегающей компетентности студентов. *Педагогическое образование в России*. 2014. № 10. – С. 78–82.

56. Зимняя И. А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании. *Труды методологического семинара «Россия в Болонском процессе: проблемы, задачи, перспективы»*. Москва: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. 42 с.

57. Змеев С. И. Андрагогика: основы теории и технологии обучения взрослых. Москва: ПЕР СЭ, 2003. 208 с.

58. Зубко А. М. Організаційно-педагогічні умови удосконалення навчального процесу в системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів: автореф. дис. ... канд.. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2002. 25 с.

59. Игнатъев А. М. Формирование ценностной ориентации на здоровый

образ жизни у учащихся кадетской школы на основе спортивнооздоровительного туризма: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Чебоксары, 2012. 23 с.

60. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы. Санкт-Петербург: Питер, 2000. 512 с.

61. Ипполитова Н. В., Стерхова Н. С. Анализ понятия «педагогические условия»: сущность, классификация. *General and Professional Education*. 2012. № 1. С. 8–14.

62. Інноваційна модель організації навчального процесу в інститутах післядипломної педагогічної освіти: наук.-метод. посіб. / Л. М. Ващенко, А. І. Чміль, Т. В. Пустова та ін.; НА ПНУ. Київ: Педагогічна думка, 2012. 140 с.

63. Іонова О. М., Лукьянова Ю. С. Здоров'язбереження особистості як психолого-педагогічна проблема. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*: моногр. / за ред. проф. С. С. Єрмакова. Харків: ХДАДМ, 2009. № 1. С. 69–72.

64. Каган М. С. Философская теория ценности. Санкт-Петербург: «Петрополис», 1997. 205 с.

65. Карабаева С. И. Совершенствование здоровьесберегающей компетентности педагогов в процессе методической работы в дошкольной организации: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Ульяновский государственный университет. Ульяновск, 2014. 247 с.

66. Клос Л. С., Муқан Н. В., Криштанович М. Ф. Формування особистості фахівця з цивільної безпеки на засадах цінності здоров'я: гуманістична парадигма. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2020. № 66. С. 123–132.

67. Кодимський С. С., Чайченко Н. Н. Педагогічні умови розвитку здоров'язберезувальної компетентності вчителів фізичної культури в системі післядипломної педагогічної освіти. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2013. № 8 (34). С. 217–224.

68. Козловський Ю. М. Інноваційні принципи педагогічної методології як розвиток інтеграційних процесів у професійній освіті. *Педагогічний альманах*:

зб. наук. пр. Херсон, 2017. Т. 33. С. 117–122.

69. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Бібік Н. М., Ващенко Л. С., Локшина О. І. та ін.; за ред. В. Овчарук. Київ: «К.І.С.», 2004. 112 с.

70. Кон И. С. Как построить свое «Я». Москва: Просвещение, 1991. 115 с.

71. Кондаков Н. И. Логический словарь-справочник. Москва: Наука, 1976. 720 с.

72. Концепція неперервної валеологічної освіти в Україні / Т. Є. Бойченко, Н. В. Вадзюк, В. О. Мовчанюк та ін. *Валеологія*. Київ: Освіта, 1994. 78 с.

73. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. Київ: Рад. шк., 1989. 608 с.

74. Кравченко Л. М. Професійна діагностика у системі післядипломного підвищення кваліфікації вчителя: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Київ, 1996. 24 с.

75. Кривошеєва Г. Л. Формування культури здоров'я студентів університету: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Луганський державний педагогічний університет імені Тараса Шевченка. Луганськ, 2001. 30 с.

76. Крисюк С. В. Становлення та розвиток післядипломної освіти педагогічних кадрів в Україні (1917–1995 рр.): автореф. дис. ... д-ра. пед. наук: 13.00.04 / Київ. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 1996. 48 с.

77. Криштанович М. Ф. Особливості структури формування професійної компетентності майбутнього учителя. *Молодь і ринок*. Дрогобич, 2018. № 8 (163). С. 22–25.

78. Крутій К., Шоробура І. Вимоги до концептуальної структурно-функціональної моделі підготовки майбутніх вихователів ДНЗ до професійної діяльності. *Моделі підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до професійної діяльності*: кол. моногр. / за заг. ред. Л. Зданевич, К. Крутій. Хмельницький: Вид-во ХГПА, 2016. С. 18–48.

79. Кузьмінський А. І. Теоретико-методологічні засади післядипломної педагогічної освіти в Україні: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Інститут

педагогіки і психології професійної освіти академії педагогічних наук України. Київ, 2003. 481 с.

80. Кухаренко В. М., Рибалко О. В., Сиротенко Н. Г. Дистанційне навчання: Умови застосування. Дистанційний курс: навч. посіб. / за ред. В. М. Кухаренка. 3-є вид. Харків: НТУ «ХПІ»; Торсінг, 2002. 320 с.

81. Кучай О. В. Формування професійної компетенції вчителів інформатики у вищих навчальних закладах Польщі: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Черкаси, 2010. 23 с.

82. Кыверялг А. А. Методы исследования в профессиональной педагогике. Таллин: Валгус, 1980. 335 с.

83. Лавриненко О. О. Поширення валеологічних знань серед населення як пріоритетний напрям державної політики у сфері охорони здоров'я. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Валеологія: сучасність і майбутнє»*. Харків, 2017. Випуск 22. С. 98–103

84. Ландо О. А. Управління формуванням здоров'язбережувальної компетентності майбутніх учителів початкової школи у педагогічних коледжах: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.06 / Державний вищий навчальний заклад «Університет менеджменту освіти». Київ, 2015. 232 с.
URL: http://umo.edu.ua/images/content/spec_rada/dasertacii/dis_Lando.pdf (дата звернення: 18.01.2020).

85. Лехолетова М. М. Формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх соціальних педагогів у процесі професійної підготовки: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.05 / Київський унів. ім. Бориса Грінченка, 2018. 270 с.

86. Лещук Н. О. Програма факультативного курсу (тренінгового курсу) «Я – моє здоров'я – моє життя»: навч. прогр. Київ: Наш час, 2008. 23 с.

87. Лещук Н. О., Савич Ж. В. Програма факультативного курсу «Сприяння просвітницькій роботі «рівний – рівному» серед молоді України щодо здорового способу життя»: навч.-метод, посіб. Київ: Наш час, 2007. 52 с.

88. Лещук Н. О., Савич Ж. В., Голоцван О. А. Дорослішай на здоров'я: навч.-метод. посіб. Київ: 2012. 214 с.

89. Лісневська Н. В. Педагогічні умови створення здоров'язберігаючого середовища в дошкільному навчальному закладі: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. Київ, 2016. 345 с.
90. Лук'янченко М. І. Теретико-методичні засади розвитку педагогіки здоров'я на Україні: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01. Луганськ, 2012. 42 с.
91. Лукашин Ю. В. Здоровьесберегающая компетенция как составляющая профессиональной подготовки студентов педагогического вуза. *Интеграция образования*. 2009. № 4. С. 102–106.
92. Макарова Л. П., Матусевич М. С., Шатровой О. В. Формирование мотивации здорового образа жизни как критерий качества образования. *Молодой ученый*. 2014. № 4. С. 1021–1023. URL: <https://moluch.ru/archive/63/9671/> (дата обращения: 18.01.2020).
93. Максимчук Б. А. Теоретичні і методичні основи формування валеологічної компетентності майбутніх учителів у процесі фізичного виховання: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Вінниця, 2017. 555 с.
94. Матафонова О. И. Подготовка педагогов в системе повышения квалификации к осуществлению здоровьесберегающей деятельности в образовательных учреждениях: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Забайк. гос. гуманитар.-пед. ун-т им. Н. Г. Чернышевского. Чита, 2008. 23 с.
95. Мельничук І. М. Теорія і методика професійної підготовки майбутніх соціальних працівників засобами інтерактивних технологій у вищих навчальних закладах: дис. ... д-ра. пед. наук: 13.00.04. Тернопіль: ТНПУ імені В. Гнатюка, 2011. 585 с.
96. Мешко Г. М. Професійне здоров'я педагога як необхідна умова його творчого кар'єрного зростання. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Сер. 16: Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики: зб. наук. пр. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2008. Вип. 9 (19). С. 195–199.

97. Мешко Г. М. Теорія і практика підготовки майбутніх учителів до збереження і зміцнення професійного здоров'я: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / ТНПУ імені Володимира Гнатюка. Тернопіль, 2012. 630 с.
98. Мешко Г. М. Формування компетентності здоров'язбереження у майбутніх педагогів. *Професійні компетенції та компетентності вчителя*: матеріали регіонального наук.-практ. семінару. Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2006. С. 17–21.
99. Міхальська О. Формування здоров'язберігаючих компетенцій в учнівської молоді Польщі: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Хмельницький національний університет. Хмельницький, 2016. 429 с.
URL: <http://www.khnu.km.ua/root/res/2-25-45-10.pdf> (дата звернення: 18.01.2020).
100. Міхеєнко О. І. Теоретичні і методичні основи професійної підготовки майбутніх фахівців зі здоров'я людини до застосування здоров'язміцнювальних технологій: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Тернопіль, 2016. 491 с.
101. Мосейчук Ю. Ю. Теоретико-методологічні основи формування культури здоров'я у майбутніх учителів фізичної культури: моногр. Чернівці: «Місто», 2018. 436 с.
102. Москалева А. С. Модель процесса формирования готовности к здоровьесберегающей деятельности у будущих социальных педагогов *«Научные исследования в образовании»* : Приложение к журналу «Профессиональное образование. Столица». № 4. 2010. С. 43-49.
103. Мукан Н. Професійний розвиток канадських педагогів у порівняльно-педагогічних дослідженнях: теорія та методологія. *Теоретико-методологічні аспекти дослідження розвитку неперервної освіти у Канаді* : колект. монографія / О. В. Барабаш, М. Б. Бусько, К. Ю. Істоміна, Н. В. Мукан, Ю. І. Шийка. Львів : Панорама, 2018. С.147–207.
104. Навчальна програма з основ здоров'я для 5–9-х класів для загальноосвітніх навчальних закладів: наказ Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 р. № 804. URL: <https://osvita.ua/school/program/program-5-9/56137/> (дата звернення 07.08.2019).

105. Нагорна Н. В. Формування у студентів понять компетентності й компетенції. *Виховання і культура*. 2007. № 1-2. С. 266–268.
106. Науменко Ю. В. Современная практика здоровьесберегающего образования. *Валеология*. 2006. № 3. С. 44–52.
107. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті. *Сільська школа України*. 2001. 22 лип. С. 1–16.
108. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / Нац. акад. пед. наук України; за заг. ред. В. Г. Кременя. Київ: Педагогічна думка, 2016. 448 с.
109. Неперервна професійна освіта: філософія, педагогічні парадигми, прогноз: моногр. / В. П. Андрущенко, І. А. Зязюн, В. Г. Кремень, С. Д. Максименко, Н. Г. Ничкало, С. О. Сисоєва, та ін.; за ред. В. Г. Кременя. Київ: Наукова думка, 2003. 853 с.
110. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. 2016. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 18.01.2020).
111. Новиков А. М., Новиков Д. А. Методология: словарь системы основных понятий. Москва: Либроком, 2013. 208 с.
112. Олійник В. В. Сучасні тенденції розвитку післядипломної педагогічної освіти в Україні: стратегічні орієнтири. URL: https://dozoipro.ucoz.ua/kerivnyky1/sociogum/suchasni_tendenciji_rozvitku_pisljadiplomnoji_peda.pdf (дата звернення: 18.01.2020).
113. Олійник В. В. Управління розвитком системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників професійно-технічної освіти: наук.-метод. посіб. Київ: ЦППО, 2001. 207 с.
114. Онлайн курс з методики розвитку соціальних навичок у дітей і підлітків «Вчимося жити разом». URL: <https://lft.multycourse.com.ua/ua/.html> (дата звернення: 18.01.2020).
115. Онлайн курс «Основи здоров'язбережної компетентності» URL: <https://lft.multycourse.com.ua/ua/.html> (дата звернення: 18.01.2020).

116. Оржеховська В. М., Єжова О. О. Методологічні засади діяльності освітнього закладу, спрямованої на здоров'я. *Педагогіка і психологія*. 2009. № 4. С. 5–17.
117. Осадченко Т. М. Підготовка майбутнього вчителя до створення здоров'язбережувального середовища початкової школи: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини. Житомир, 2017. 251 с.
118. Освітні технології: навч.-метод. посіб / О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін.; за заг. ред. О. М. Пехоти. Київ: А.С.К., 2001. 256 с.
119. Павлюк Є. О., Павлюк О. С., Чопик Т. В., Антонюк О. В. Розвиток культури здоров'я майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту у процесі проходження різних видів практик. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України*. Серія: педагогічні науки. Хмельницький, 2018. № 1 (12). С. 236–248.
120. Павлюк О. С., Павлюк А. Є. До проблеми розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної освіти. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України*. Серія: педагогічні науки. Хмельницький, 2019. № 4 (19). С. 280–293.
121. Павлютенков Є. М. Моделювання в системі освіти (у схемах і таблицях). Харків: Вид. група «Основа», 2008. 128 с.
122. Палічук Ю. І. Педагогічні здоров'язбережувальні технології в системі підготовки фахівців економічного профілю: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. Тернопіль, 2011. 23 с.
123. Педагогіка / за ред. А. М. Алексюка. Київ: Радянська школа, 1985. 295 с.
124. Педагогічна психологія: навч. посіб. / О. П. Сергєєнкова, О. А. Столярчук, О. П. Коханова, О. В. Пасєка. Київ: ТОВ «Центр учбової літератури». 2012. 384 с.

125. Петров В. О. Здоровьесберегающие технологии в работе учителя физической культуры: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Ростов-на-Дону, 2005. 201 с.
126. Пехота О. М., Старева А. М. Особистісно орієнтоване навчання: підготовка вчителя: моногр. 2-е вид. доп. та перероб. Миколаїв: Іліон, 2006. 272 с.
127. Писарчук О. Т. Підготовка майбутнього вчителя початкової школи до організації освітньо-розвивального середовища: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Тернопіль, 2016. 273 с.
128. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій: навч. посіб. / О. М. Пехота, В. Д. Будак, А. М. Старева та ін.; за ред. І. А. Зязюна, О. М. Пехоти. Київ: А.С.К., 2003. 240 с.
129. Поліщук Н. М. Підготовка вчителя в системі післядипломної педагогічної освіти до розвитку здоров'язберезувальної компетентності учнів основної школи: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Житомир, 2013. 23 с.
130. Пометун О. І. Дискусія українських педагогів навколо питань запровадження компетентнісного підходу в українській освіті. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики* / під заг. ред. О. В. Овчарук. Київ: «К.І.С.», 2004. С. 64-70.
131. Пометун О. І. Теорія і практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики* / під заг. ред. О. В. Овчарук. Київ: К.І.С., 2004. 112 с.
132. Пометун О. І. Формування громадянської компетентності: погляд з позиції сучасної педагогічної науки. *Вісник програм шкільних обмінів*. 2005. № 23. С. 18–24.
133. Презентація програми тренінг-курсу «Сприяння просвітницькій роботі «рівний-рівному» серед молоді України щодо здорового способу життя». URL: <https://vseosvita.ua/library/prezentacia-programi-trening-kursu-sprianna->

prosvitnickij-roboti-rivnij-rivnomu-sered-molodi-ukraini-sodo-zdorovogo-sposobu-zitta-5987.html (дата звернення: 18.01.2020).

134. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. № 156-VII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2014. № 37–38. Ст. 2004.

URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 18.01.2020).

135. Про загальну середню освіту: Закон України від 13.05.1999 р. № 651-XIV. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T990651.html (дата звернення: 07.12.2019).

136. Про затвердження Національної рамки кваліфікацій України: постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1341. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF> (дата звернення: 18.01.2020).

137. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року: Указ Президента України від 25 червня 2013 р. № 344/2013. URL: <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/344/2013> (дата звернення: 18.01.2020).

138. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2017. № 38–39. Ст. 380. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 18.01.2020).

139. Про схвалення концепції Загальнодержавної програми «Здоров'я – 2020: український вимір: розпорядження Кабінету Міністрів України від 31 жовтня 2011 р. № 1164-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1164-2011-%D1%80> (дата звернення: 18.01.2020).

140. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 р.: розпорядження Кабінету Міністрів України № 988-р від 14.12.2016 р. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/54258/ (дата звернення: 18.01.2020).

141. Проект Концепції розвитку освіти на період 2015–2025 років. URL: <http://osvita.ua/news/43501/> (дата звернення: 18.01.2020).

142. Проект Концепції розвитку педагогічної освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-povtorno-proponuye-do-gromadskogo->

obgovorennya-proekt-koncepciyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti-pislya-doopracyuvannya-z-urahuvannyam-zauvazhen-i-propozicij (дата звернення: 18.01.2020).

143. Проектирование образовательных стандартов на основе компетентностного подхода и кредитно-модульной системы зачетных единиц / под ред. Е. И. Моисеева, В. В. Тихомирова. Москва: МАКС Прес, 2007. 120 с.

144. Протасова Н. Г. Гуманізація післядипломної освіти педагогів. Київ, 1998. 151 с.

145. Протасова Н. Г. Післядипломна освіта педагогів: зміст, структура, тенденції розвитку. Київ: Експрес-об'ява, 1998. 167 с.

146. Професійна освіта: андрагогічний підхід: / кол. авторів; за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир, 2018. – 452 с.

147. Професійна педагогічна освіта: компетентнісний підхід: моногр. / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2011. 412 с.

148. Професійний розвиток фахівців у системі освіти дорослих: історія, теорія, технології: зб. матеріалів II-ї Всеукр. інтернет-конф. (Київ, 28 квіт. 2017 р.) / редкол.: В. В. Сидоренко, М. І. Скрипник, Я. Л. Швень. Київ: ЦППО, 2017. 424 с.

149. Прутченков А. С. Социально-психологический тренинг в школе. 2-е изд., дополн. и перераб. Москва: Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2001. 640 с.

150. Психологія і педагогіка життєтворчості: навч.-метод. посіб. / ред. рада: В. Доній, Г. Несен, Л. Сохань, Г. Єрмаков та ін. Київ: ІЗМН, 1996. 792 с.

151. Пустовіт Л. О. Словник іншомовних слів: 23000 слів та термінологічних словосполучень. Київ: Довіра, 2000. 1017 с.

152. Пуцов В. І. Теоретичні основи розвитку післядипломної освіти як невід'ємної складової неперервної освіти. *Післядипломна освіта в Україні*. 2007. № 2. С. 7–11.

153. Равен Дж. Педагогическое тестирование: Проблемы, заблуждения, перспективы: пер. с англ., изд. 2-е, испр. Москва: Когито-Центр, 2001. 142 с.

154. Рибчук О. О. Організаційно-педагогічні умови розвитку фахової

компетентності викладачів спеціальних дисциплін ВВНЗ у системі післядипломної освіти. *Науковий вісник Мукачівського державного університету*. Сер.: Педагогіка та психологія. 2017. Вип. 2 (6). С. 111–113.

155. Робочі програми підвищення кваліфікації педагогічних працівників у Полтавському обласному інституті післядипломної педагогічної освіти ім. М.В.Остроградського. URL: <http://poippo.pl.ua/n-v-poippo/prohramy-kursiv-pidvyshchennia-kvalifikatsii> (дата звернення: 18.01.2020).

156. Родигіна І. В. Компетентнісно орієнтований підхід до навчання. Харків: Вид. група «Основа», 2006. 96 с.

157. Романишина Л. М., Кучерук О. Я. Профільна школа в системі неперервної професійної підготовки фахівців з прикладної математики. *Педагогічний дискурс*. 2008. Вип. 4. С. 134–138. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/peddysk_2008_4_32 (дата звернення: 18.01.2020).

158. Романишина Л. М., Лоїк Г. Б. Розвиток інноваційних технологій в педагогічній освіті України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Сер.: Педагогіка. Соціальна робота. 2014. Вип. 33. С. 169–172. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuupred_2014_33_52 (дата звернення: 18.01.2020).

159. Рябоконт Л. В. (2017). Теоретико-методичні засади використання тренінгових методів під час навчання дисципліни «Основи здоров'я» у ЗНЗ. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. Серія: Педагогічні науки. Чернігів, 2017. С. 220-223.

160. Самусь Т. В. Структура здоров'язбережувальної компетентності майбутніх викладачів професійного навчання у професійній підготовці. *Збірник наукових праць Херсонського державного університету*. Сер.: Педагогічні науки. Херсон, 2017. № 78 (2). С. 181-185.

161. Саюк В. І. Педагогічні умови розвитку професійної компетентності менеджерів освіти в інституті післядипломної педагогічної освіти. *Наукові підходи в управлінні навчальними закладами: зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф.* 2015. С. 410–416.

162. Сериков Г. Н., Сериков С. Г. Здоровьезбережение в гуманном образовании: моногр. Екатеринбург-Челябинск, 1999. 242 с.
163. Сивохоп Я. М. Використання інтерактивних методів навчання в процесі підвищення кваліфікації педагогів із питань формування навичок здорового способу життя підлітків. *Нова педагогічна думка*. 2013. № 2. С. 27–29.
164. Сивохоп Я. М. Інноваційні підходи до підвищення кваліфікації педагогів з питань формування здорового способу життя учнівської молоді. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Сер.: Педагогіка. Соціальна робота. Ужгород: УНУ, 2014. № 31. С. 155–157.
165. Сивохоп Я. М., Шеян М. О. Сучасний стан та перспективи підвищення кваліфікації педагогів з питань формування здорового способу життя учнівської молоді в Закарпатській області. *Інноваційна педагогіка: наук. журн.* Одеса, 2019. Вип. 9. Т. 3. С. 64–68.
166. Ситник О. П. Професійна компетентність вчителя. *Управління школою*. 2006. № 14. С. 2–9.
167. Сілаєва І. Є. Методичні аспекти підвищення кваліфікації педагогів професійної школи. *Pedagogika. Teoretyczne i praktyczne aspekty rozwoju wspolczesnej nauki: zbior artykulow naukowych Konferencji Miedzynarodowej Naukowo-Praktycznej* (Warszawa, 29.06.2017 30.06.2017). Warszawa: Wydawca Sp. z o. o. «Diamond trading tour», 2017. - С. 101 – 105.
168. Сластенин В. А., Исаев И. Ф., Шиянов Е. Н. Педагогика: учеб. пособ. для студ. высш. пед. учебных заведений. Москва: Издательский центр «Академия», 2002. 576 с.
169. Словник іншомовних слів / за ред. О. С. Мельничука. Київ: Головна редакція УРЕ, 1974. 776 с.
170. Соколовская А. П. Діяльність закладів післядипломної освіти з удосконалення педагогічного процесу в загальноосвітній школі: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Харк. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2000. 16 с.
171. Сорока О. В. Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до використання арт-терапевтичних технологій: дис.

- ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Сорока Ольга Вікторівна. Тернопіль, 2016. 534 с.
172. Сорочан Т. М. Підготовка керівників шкіл до управлінської діяльності: теорія та практика: моногр. Луганськ: Знання, 2005. 384 с.
173. Соціально-просвітницькі тренінги з формування мотивації до здорового способу життя та профілактики ВІЛ/СНІДу: навч.-метод. посіб. для викладачів валеології, основ медичних знань та безпеки життєдіяльності, вчителів основ здоров'я, студ. вищих пед. навч. закладів / С. В. Страшко, Л. А. Животовська, О. Д. Гречишкіна та ін. Київ: Освіта України, 2006. 260 с.
174. Суворова Н. В. Послевузовская подготовка учителя к организации здоровьесберегающего обучения: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08. Красноярск, 2006. 208 с.
175. Сучасні технології освіти дорослих / Лук'янова Л. Б., Аніщенко О. В., Сігаєва Л. Є. та ін. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. 182 с.
176. Сущенко Л. П. Соціальні технології культивування здорового способу життя людини. Запоріжжя: ЗДУ, 1999. 308 с.
177. Тарасенко Г. С. Формування здоров'язбережувальної компетентності вчителя природничих дисциплін у контексті інтегрованого підходу до освітніх процесів. *Вісник Черкаського університету*. Серія: Педагогічні науки. Черкаси, 2018. № 10-11. С. 86–93.
178. Тарасова С. М. Формування у майбутніх менеджерів фінансово-економічного профілю готовності до управлінської діяльності: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Кіровоград, 2006. 280 с.
179. Татур Ю. Г. Компетентностный подход в описании результатов и проектировании стандартов высшего профессионального образования: *Материалы ко второму заседанию методологического семинара*. Москва, 2004. URL: <http://fgosvo.ru/uploadfiles/npo/20120325221547.pdf> (дата обращения: 19.01.2020).
180. Тематика навчальних занять викладачів кафедри методики викладання навчальних предметів / КЗ «Житомирський ОШПО» ЖОР. 2017. URL: http://www.zippo.net.ua/index.php?page_id=277 (дата звернення:

19.01.2020).

181. Тихомирова Л. Ф. Теоретико-методические основы здоровьесберегающей педагогики: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01. Ярославль, 2004. 339 с.

182. Умови ефективності здоров'яорієнтованого освітнього процесу / І. І. Демченко, Б. А. Максимчук, Г. С. Тарасенко, Т. Р. Браніцька, Н. Б. Вербин, Л. О. Кушнір, О. М. Доценко, І. А. Максимчук. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Сер. 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт) : зб. наук. пр. Київ, 2019. № 12 (120). С. 50–56

183. Успенська В. М. Здоров'язбережувальна компетентність учителя з основ здоров'я та шляхи її розвитку. *Вісник післядипломної освіти*. 2010. № 2. С. 140–149.

184. Химинець В. В. Інноваційна парадигма в системі післядипломної педагогічної освіти. *Нова педагогічна думка*. 2013. № 2 (74). С. 20–24.

185. Холодная М. А. Психология интеллекта. Парадоксы исследования. Санкт-Петербург: Питер, 2002. 272 с.

186. Хуторской А. В. Технология проектирования ключевых и предметных компетенций. *Эйдос: интернет-журн.* 2005. URL: http://niro53.ru/sites/default/files/public/kursi/fgos/22_hutorskoy_tehnologiya_proektirovaniya_klyuchevyh_i_predmetnyh_kompetenciya.doc (дата обращения: 19.01.2020).

187. Чепурна Н. М. Науково-методичні засади розвитку системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників України (1970–2004 рр.): автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Житомирський державний університет імені Івана Франка. Житомир, 2005. 23 с.

188. Чумаков Б. Н. Валеология: учеб. пособ. 2-е изд. Москва: Педагогическое общество России, 2000. 407 с.

189. Шадриков В. Д. Новая модель специалиста: инновационная подготовка и компетентностный подход. *Высшее образование сегодня*. 2004. № 8. С. 26–31.

190. Шаповалова Т. Г. Формування здоров'язбережувальної компетентності вихованців позашкільних навчальних закладів через здоров'язбережувальні освітні технології. URL: <http://xn--e1aajfpcds8ay4h.com.ua/pages/view/878> (дата звернення: 19.01.2020).
191. Шатрова Е. А. Педагогические условия формирования здоровьесберегающей компетентности педагогов образовательных учреждений среднего профессионального и начального профессионального образования. *Современные исследования социальных проблем: электрон. науч. журн.* 2012. Вып. 10 (18). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/pedagogicheskie-usloviya-formirovaniya-zdoroviesberegayuschey-kompetentnosti-pedagogov-obrazovatelnyh-uchrezhdeniy-srednego> (дата обращения: 19.01.2020).
192. Шатрова Е. А. Теоретическая модель формирования здоровьесберегающей компетентности педагога. *Вестн. Томск. гос. пед. ун-та.* 2012. Вып. 2 (117). С. 111–116.
193. Шевчук О. А. Формування системи валеологічних знань учнів основної школи у процесі навчання основ здоров'я: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Харків, 2011. 20 с.
194. Шукатка О. В. Компоненти та рівні здоров'язбережувальної компетентності майбутніх економістів в контексті моделі її формування на засадах аксіології. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.* Сер.: Педагогіка. 2012. № 4. С. 25–32.
195. Шукатка О. В. Формування здоров'язберігаючої компетентності майбутніх економістів на засадах аксіології: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Хмельниц. нац. ун-т. Хмельницький, 2013. 20 с.
196. Щедрина А. Г. Понятие индивидуального здоровья – центральная проблема валеологии. Новосибирск: Наука, 1996. 249 с.
197. Щенников С. А. Открытое образование. Москва: Наука, 2002. 527 с.
198. Щодо видання навчальної літератури для вищої школи: Наказ Міністерства освіти України № 588 від 27.06.2008 р. URL: https://ru.osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/526/ (дата звернення:

18.01.2020).

199. Югова Е. А. Анализ структуры и содержания здоровьесберегающей компетенции студентов педагогического вуза. URL: http://www.rsvpu.ru/filedirectory/3468/yugova_analiz_struktur.pdf (дата обращения: 19.01.2020).
200. Ягупов В. В. Компетентнісний підхід до професійної підготовки майбутніх фахівців у системі професійно-Отехнічної освіти. *Креативна педагогіка: наук.-метод. журн.* / Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки. Вінниця, 2011. Вип. 4. С. 28–35.
201. Blumberg I. Mental «health» and mental «illness». *Hosp Commun. Psychiatry*. 1997. Vol. 130. № 3. P. 229–239.
202. Bolog I. E. The concept of health and the role of health education. *J. Sch. Hlth*. 1981. Vol. 51. N 8. P. 461-464.
203. Climent J. B. Reflections on Competence-Based Education. *Revista Complutense de Educación*. 2010. pp. 98.
204. Engelhardt T. H. *The Foundations of Bioethics*. USA: Oxford University Press, 1996. 464 p.
205. Erpenbeck J., Heyse V. *Die Kompetenzbiografie. Strategien der Kompetenzentwicklung durch selbstorganisiertes Lernen und multimediale Kommunikation*. Münster, 1999. S. 11.
206. Features of formation the professional competence of future managers of physical culture and sports / Ye. Prystupa, S. Kryshtanovych, M. Danylevych, I. Lapychak, M. Kryshtanovych, P. Sikorskyi, Z. Podolyak, V. Basarab. *Journal of Physical Education and Sport*. 2020. Vol. 20, suppl. iss. P. 441–446.
207. Figueroa-Rodríguez B., Figueroa-Sandoval B., Figueroa-Rodríguez K. A. Competence training in higher education: the case of the technological master «Prestación De Servicios Profesionales» from The Colegio De Postgraduados (México). *Procedia – Social and Behavioral Sciences*. 2012. Vol. 46. pp. 2389–2393. Doi: 10.1016/j.sbspro.2012.05.490.
208. Foxon M., Richey R. C., Roberts R. C., Spannaus T. W. *Training Manager*

Competencies: The standards. 3rd ed. Syracuse, New York: ERIC Clearinghouse on Information and Technology, 2003. 177 p.

209. Halfdan F. Competencies for Life: Some Implications for Education. *UNESCO 47th International Conference on Education Quality education for all young people: Challenges, trends and priorities*: background paper to Workshop 3: Quality Education and Competencies for Life. (Geneva, 8–11 September 2004). Geneva, 2004. 18 p.

210. Hornby A. S. Oxford advanced Learning dictionary of current English. 7th ed. Oxford University press. 2005. 307 p.

211. Hutmacher W. Key competencies for Europe. Council for Cultural Cooperation (CDCC): Report of the Symposium Berne, (Switzerland, 27–30 March, 1996). 2. Education for Europe Strasburg, 1997. pp. 167–181.

212. Kaplan D. W. A comparison study of an elementary school-based health center: effects on health care access and use / Kaplan D. W., Brindis C. D., Phibbs S. L., Melinkovich P., Ahlstrand K. // *Arch. Pediatr. Adolesc. Med.* 1999. Mar. 153(3). P. 235-243.

213. Key Competences for Lifelong Learning. A European Reference Framework / European Commission. Brussels: European Commission, 2005. 16 p.

214. Key Data on Education in Europe 2009. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/5723385/978-92-9201-033-1-EN.PDF/dd4adeb5-b3dd-458d-9d87-612d9b74f543> (last accessed: 19.01.2020).

215. Kolbe L. J. What can we expect from school health education. *J. Sch. Hlth.* 1982. Vol. 52. N 3. P. 145-150.

216. Mukan N., Fuchyla O., Ihnatiuk H. Constructivist approach in a paradigm of public school teachers' professional development in Great Britain, Canada, the USA. *Порівняльна професійна педагогіка.* 2017. Т. 7, вип. 2. С. 7–12.

217. OECD. The Definition and Selection of Key Competencies. Executive Summary. 2005. 20 p.

218. Osadchenko T. Experimental study of readiness of the future teacher to create the health preservation environment at primary school. *The Advanced Science*

Journal. 2015. Iss. 05. 2015. P. 56–60.

219. Pedagogical training system of future social workers in Ukraine: experimental study / H. A. Ridkodubska, O. Ya. Romanyshyna, O. Y. Karabin, N. V. Kazakova, H. S. Tarasenko. *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research*. 2020. Vol. 19, № 5. P. 245–259.

220. Raven J. *Competence in Modern Society: Its Identification, Development and Release*. Oxford, England: Oxford Psychologists Press, 1984. pp. 28–34.

221. Recommendations Addressed to the United Nations Educational Scientific Organisation UNESCO and Cultural // *Education for the Media and the Digital Age*. Vienna: UNESCO, 1999. P. 273-274.

222. Rokeach M. *The nature of human values*. New York: Free Press, 1973. 438 p.

223. Rubin J. D., Sobal J., & Moran M. T. Health promotion beliefs and practices of fourth-year medical students. *American journal of preventive medicine*, 1990. 6(2). P. 106-111.

224. Ruchen D. S., Salganik L. H. *Key Competencies for a Successful Life and a Well-Functioning Society*. 2003. Hogrefe & Huber Publishers, Germany. URL: https://pubengine2.s3.eu-central-1.amazonaws.com/preview/99.110005/9781616762728_preview.pdf (last accessed: 19.01.2020).

225. Spector J. M., de la Teja Ileana. *Competencies for Online Teaching*. ERIC Digest. *Competence, Competencies and Certification / ERIC Clearinghouse on Information and Technology Syracuse*. New York. 2001. pp. 1–3. URL: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED456841.pdf> (last accessed: 19.01.2020).

226. Teachers' continuous professional development: Australian experience / N. Mukan, H. Yaremko, Yu. Kozlovskiy, V. Ortynskiy, O. Isayeva. *Новітня освіта = Advanced Education*. 2019. № 12. С. 105–113.

227. The role of various types of field training in development of health-formation competence of future specialists in physical culture and sports / Ye. Pavlyuk, O. Pavlyuk, O. Chovgan, D. Vynogradskyi, Iu. Pavlova, T. Chopyk, O. Antoniuk, O.

Soltyk. *Journal of Physical Education and Sport*. 2018. Vol. 18, iss. 4. 2018. P. 2404–2409.

228. Van Loo J., Semeijn J. Defining and measuring competences: An application to graduate surveys / Research Centre for Education and the Labour Market, Maastricht University. 2004. pp. 10.

229. Weinberg J. Kompetenzzlernen. *QUEM-Bulletin*. 1996. S. 3.

ДОДАТКИ

Додаток А1

Погляди науковців на сутність поняття «компетентність»

<i>Джерело</i>	<i>Тлумачення</i>
Словник іншомовних слів (за ред. О. Мельничука) [169, с. 345]	поінформованість, обізнаність, авторитетність;
Оксфордський словник сучасної англійської мови [210, с. 307]	здатність зробити щось успішно і ефективно;
«Енциклопедія освіти» (2008) [48, с. 408]	коло питань, у яких людина добре розуміється;
Український педагогічний енциклопедичний словник (за ред. С. У. Гончаренко) [38, с. 231]	результат набуття компетенцій, який передбачає особисту характеристику, ставлення до предмета діяльності;
Міжнародний департамент стандартів для навчання, досягнення та освіти [221]	здатність ефективно здійснювати діяльність, виконувати поставлені завдання, будь-яку роботу;
Експерти програми «DeSeCo» [69, с. 9]	здатність успішно задовольняти індивідуальні та соціальні потреби, діяти та виконувати поставлені завдання; при цьому кожна компетентність побудована на поєднанні взаємовідповідних пізнавальних ставлень і практичних навичок, цінностей, емоцій, поведінкових компонентів, знань і вмінь, усього того, що можна мобілізувати для активної дії; проявляється в діяльності особистості в різних контекстах; формується під впливом сім'ї, роботи, мас-медіа, релігії тощо;
Матеріали міжнародної конференції ЮНЕСКО (2004) [204, с. 6]	здатність застосовувати ефективно й творчо знання та вміння в міжособистісних відносинах – ситуаціях, що передбачають взаємодію з іншими людьми в соціальному контексті так само, як і в професійних ситуаціях;
Дж. Равен [153, с. 6]	специфічна здатність, необхідна для ефективного виконання конкретної дії у певній галузі, яка охоплює вузькоспеціальні знання, уміння, способи мислення, а також відповідальність за свої дії;
В. Ягупов [200, с. 31]	підготовленість (теоретична та практична), здатність (інтелектуальна, діяльнісна та суб'єкта) і готовність (професійна, особистісна, психологічна тощо) особи, як суб'єкта діяльності, до певного виду діяльності;
Ю. Татур [179, с. 9]	проявлені на практиці прагнення і здатності (готовність) реалізувати свій потенціал (знання, уміння, досвід, особистісні якості та ін.) для успішної творчої (продуктивної) діяльності в професійній і соціальній сфері, усвідомлюючи її соціальну значущість і особисту відповідальність за результати цієї діяльності;

М. Холодна [185, с. 207]	особливий тип організації предметно-специфічних знань, що дозволяють приймати ефективні рішення у відповідній галузі діяльності;
А. Хуторський [186]	володіння відповідними компетенціями, сукупність особистісних якостей, ціннісно-сміслових орієнтацій, знань, умінь, навичок, здібностей, зумовлених досвідом діяльності у певній соціальній та особистісно значущій сфері;
І. Зимня [56, с. 23]	ґрунтується на знаннях; це інтелектуально і особистісно обумовлений досвід соціально-професійної життєдіяльності людини, а компетенція розглядається як невикористаний резерв «прихованого», потенційного;
В. Шадриков [189, с. 30]	актуальна якість особистості або приховані психологічні новоутворення;
Національна рамка кваліфікацій України [136]	здатність особи до виконання певного виду діяльності, що виражається через знання, розуміння, уміння, цінності, інші особисті якості; результати навчання – компетентності (знання, розуміння, уміння, цінності, інші особисті якості), які набуває та/або здатна продемонструвати особа після завершення навчання;
Концепція Нової української школи [140, с. 12]	динамічна комбінація знань, способів мислення, поглядів, цінностей, навичок, умінь, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність;
Закон України «Про освіту» (2017) [138]	динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність;
О. Пометун [132, с. 18]	складна інтегрована характеристика особистості, під якою розуміється сукупність знань, умінь, навиків, ставлень, а також досвіду, що разом дає змогу ефективно провадити діяльність або виконувати певні функції, забезпечуючи розв'язання проблем і досягнення певних стандартів у галузі професії або виді діяльності;
О. Антонова [6, с. 96]	гармонійне, інтегроване, системне поєднання знань, умінь і навичок, норм, емоційно-ціннісного ставлення та рефлексії, що складають мінімальну готовність особистості до вирішення практичних завдань;
І. Єрмаков [51, с. 114]	загальними її показниками вважаються вміння, які необхідні для реальної життєдіяльності: професійні уміння адекватного застосування знань, отримання інформації, поновлення знань та продовження навчання, самоосвіти, соціальні та комунікативні уміння, уміння розв'язувати проблеми та суперечливі питання або конфлікти, працювати в команді тощо;
О. Ситник [166, с. 2-9]	обізнаність, авторитетність, кваліфікованість;
С. Бондар [22, с. 9]	здатність особистості діяти;
О. Кучай [81, с. 8]	сукупність набутих знань, умінь і навичок для успішного виконання певного виду діяльності, а під компетенцією – здатність використовувати знання й уміння за встановленим стандартом»;
М. Головань [37, с. 29]	компетентність – це володіння компетенцією, що виявляється в ефективній діяльності і включає особисте ставлення до предмета і продукту діяльності; компетентність – це інтегративне утворення особистості, що інтегрує в собі знання, уміння, навички, досвід і особистісні властивості, які обумовлюють прагнення, здатність і

	готовність розв'язувати проблеми і завдання, що виникають в реальних життєвих ситуаціях, усвідомлюючи при цьому значущість предмета і результату діяльності.
--	--

Додаток підготовлений автором на основі опрацювання джерельної бази дослідження.

Додаток А2
Погляди науковців на сутність поняття «здоров'язбережувальна компетентність»

<i>Джерело</i>	<i>Тлумачення</i>
Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти [42]	здатність учня застосовувати в умовах конкретної ситуації сукупність здоров'язбережувальних компетенцій, дбайливо ставитися до власного здоров'я та здоров'я інших людей;
Н. Бібік, Л. Ващенко, О. Локшина та інші [69]	властивості особистості, спрямовані на збереження власного фізичного, соціального, психічного й духовного здоров'я, а також здоров'я інших людей; міжособистісна, міжкультурна та соціальна компетенції, що озброюють особистість знаннями, як бути здоровою для повноцінної активної участі в житті та соціумі і ґрунтується на особистісно-орієнтованому підході, формуючи культуру пошуку, культуру праці, захопленість, дослідницький стиль, упевненість, самостійність, ініціативність, творчість;
Т. Бойченко [18, с. 133–134]	поліфункціональність, що дає змогу вирішувати проблеми здоров'язбереження людини, групи людей, спільноти та суспільства у просторі всіх чотирьох складових здоров'я — фізичній, соціальній, психічній та духовній; надпредметність і міждисциплінарність: інформація про формування, збереження, зміцнення, споживання (використання), відновлення, передачі (ФЗЗВВП) здоров'я має місце в усіх ланках неперервної валеологічної освіти (дошкільна і шкільна ланки, додипломна, післядипломна, освіта для дорослих); багатовимірність: зумовлена сутністю здоров'я людини як багатомірного і цілісного феномена; забезпечення широкої сфери розвитку особистості: вивчення шляхів і засобів ФЗЗВВП здоров'я, особливо її духовної складової, має особистісне спрямування;
Д. Воронін [35]	передбачає не тільки медично-валеологічну інформативність, але й застосування здобутих знань на практиці, володіння методиками зміцнення здоров'я й запобігання захворюванням;
О. Шатрова [192, с. 111]	інтегральна якість особистості, що проявляється у загальній здатності і готовності до здоров'язбережувальної діяльності, заснованої на інтеграції знань, умінь і досвіду;
Т. Шаповалова [190]	інтегративна якість особистості, стверджуючи, що вона складається із сукупності знань про людину та її здоров'я, ЗСЖ; мотивації, що має екологозбережувальну спрямованість щодо себе й навколишнього середовища, спонукає до дотримання ЗСЖ; потреби в засвоєнні способів збереження власного здоров'я, орієнтованих на самопізнання, самовиховання та самореалізацію;

Н. Белікова [12, с. 164]	інтегративна якість особистості майбутнього фахівця, яка має складну системну організацію і виступає як сукупність, взаємодія і взаємопроникнення мотиваційного, когнітивного і діяльнісного компонентів», до її показників належить «уявлення про здоров'я, про чинники, що впливають на здоров'я та про ЗСЖ; значущість здоров'я як загальнолюдської цінності; уміння відстежувати і фіксувати позитивні та негативні зміни в стані власного здоров'я і здоров'я навколишніх; уміння складати ефективну і дієву програму збереження та відновлення здоров'я», володіння різними здоров'язбережувальними технологіями та ін.;
Н. Башавець [7]	високий рівень майстерності виконання особистістю здоров'язбережувальної діяльності, що характеризується глибокими знаннями щодо збереження та зміцнення здоров'я, можливість вільного володіння здоров'язбережувальною діяльністю та відповідними компетенціями. Вона супроводжується переконаністю у важливості організації власних здоров'язбережувальних дій, позитивним ставленням до них, умінням використовувати здоров'язбережувальні технології під час навчальної діяльності, самостійних занять фізичними вправами та активного відпочинку;
М. Лук'янченко [90, с. 21]	здатність зміцнювати власне фізичне, психічне, емоційне та соціальне здоров'я, дбати про здоров'я інших;
О. Антонова та Н. Поліщук [6, с. 46]	інтегральна якість особистості, яка проявляється у загальній здатності та готовності до здоров'язбережувальної діяльності, що ґрунтується на інтеграції знань, умінь, навичок, ціннісних ставлень особистості, спрямованих на збереження фізичного, соціального, психічного та духовного здоров'я – свого та оточення.

Додаток підготовлений автором на основі опрацювання джерельної бази дослідження.

Додаток А3

Погляди науковців на сутність поняття «здоров'язбережувальне середовище»

<i>Джерело</i>	<i>Тлумачення</i>
Г. Сериков [162, с. 34]	«... умови, що забезпечать оптимальний для гармонійного, інтелектуального, фізичного, духовно-морального розвитку особистості суб'єктів педагогічного процесу психологічний клімат, формування в них потреби в питаннях цінності здоров'я й у здоровому образі життя».
Т. Андриющенко [4, с. 248]	«... мікросередовище, яке забезпечує збереження фізичної, соціальної, психічної та духовної складових здоров'я дитини, стимулює позитивну мотивацію на збереження здоров'я, бажання отримувати нові знання щодо основ здоров'я, дає можливість активізувати набуті здоров'язбережувальні життєві навички та здобувати новий досвід здорового способу життя».
Н. Башавець [8, с. 126]	«... сукупність матеріальних і соціальних умов і факторів, змісту, форм і методів функціонування ЗВО, спрямованих на всебічний розвиток особистості суб'єкта освітнього процесу в гармонії трьох її начал – духовного, морального, фізичного».
В. Єфімова [50, с. 114–115]	«... оточення школяра, наявне і віртуальне, де діють взаємопов'язані педагогічні, соціальні, культурні, психологічні, гігієнічні умови, що сприяють фізичному й особистісному розвитку суб'єктів навчання, які відповідають віковим, статевим, психофізіологічним особливостям учнів, закономірностям росту і розвитку дитини».
Т. Осадченко [117, с. 21]	«... педагогічно організована система умов, що впливають на цілеспрямовану взаємодію суб'єктів початкової освіти і забезпечують ефективність освітнього процесу на основі формування пріоритетного ставлення до здоров'я як найбільшої життєвої цінності, функціонування здоров'язбережувальних методів, технологій та засобів з метою розвитку здоров'язбережувальної компетентності його суб'єктів».
С. Дудко [47, с. 36]	«... навчальне середовище, у якому завдяки формуванню цілісності свідомості, життєствердного здоров'язбережувального образу світу учня, його здоров'язбережувальної компетентності, забезпечується формування здорового способу життя дітей, відповідальне ставлення до свого здоров'я і здоров'я оточуючих, до довкілля, контролюються всі складові здоров'я».
Н. Лісневська [89, с. 134]	«... складне інтегративне полікомпонентне утворення, створення якого вимагає від вихователя відповідних знань, умінь, навичок, фахової та особистісної здатності й готовності до діяльності».

Додаток підготовлений автором на основі опрацювання джерельної бази дослідження.

Додаток Б
Діагностичні методики визначення рівня розвитку здоров'язбережувальної
компетентності вчителів основної школи
(мотиваційний компонент)

Додаток Б1

Анкета для визначення рівня розвитку мотиваційного компоненту
здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи

Вам пропонується взяти участь у дослідженні проблеми розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти. Будь ласка, уважно прочитайте кожне запитання та обведіть колом відповідь чи відповіді, які найбільше збігаються із Вашою думкою. Просимо Вас бути щирими у відповідях.

1. Як Ви ставитеся до свого здоров'я?
  - а) байдуже;
  - б) хвилює тільки тоді, коли хворію;
  - в) турбує завжди, навіть коли здорова(ий);
  - г) намагаюся покращувати і зміцнювати своє здоров'я.
2. Чи можете Ви поставити на перше місце у ієрархії цінностей Ваше власне здоров'я і здоров'я Ваших рідних?
  - а) так;
  - б) ні;
  - в) не знаю.
3. Чи маєте Ви сформовану систему здоров'язбережувальних цінностей?
  - а) так;
  - б) ні;
  - в) не знаю.
4. Чи є у Вас бажання здійснювати діяльність, спрямовану на формування і збереження власного здоров'я і здоров'я оточуючих?
  - а) так;
  - б) ні;
  - в) не знаю.
5. Чи виникає у Вас бажання пропагувати ЗСЖ серед людей, які Вас оточують?
  - а) так;
  - б) ні;
  - в) інколи.
6. Чи виникає у Вас бажання займатися активними пошуками інформації про методи впровадження наявних здоров'язбережувальних знань у професійну діяльність?
  - а) так, це дає змогу вдосконалити мою здоров'язбережувальну компетентність;
  - б) інколи це буває цікаво;
  - в) ні, в мене на це не вистачає часу.
7. Чи вважаєте Ви, що навчальні заняття сприяють збереженню здоров'я учнів?
  - а) так;
  - б) ні;
  - в) не знаю.
8. Чи вважаєте Ви, що Ваша професійна діяльність дасть можливість Вам поліпшити стан здоров'я школярів?
  - а) так;
  - б) ні;
  - в) не знаю.
9. Чи відвідували б Ви спеціальні заняття заради нових знань щодо здоров'язбережувальної діяльності, навіть, якщо б Вам було з якихось причин незручно?

- а) так;
- б) ні;
- в) не знаю.

10. Чи були Ви учасником тренінгового заняття? **(Потрібно підкреслити)**

Так Ні

11. Чи проводили б Ви тренінгові заняття з підлітками з питань здоров'я? **(Потрібно підкреслити)**

Так Ні

Якщо так, то на які теми?

---

12. Яке значення життєвих навичок та інтерактивних методів навчання при формуванні ЗСЖ дітей і підлітків? Обґрунтуйте свою думку.

Додаток підготовлений автором

Додаток Б2

Методика «Ціннісні орієнтації» (М. Рокич)

Методика «Ціннісні орієнтації», розроблена Мілтоном Рокичем, заснована на прямому ранжуванні списку цінностей. Автор розрізняє два класи цінностей:

1. Термінальні – переконання в тому, що кінцева мета індивідуального існування варта того, щоб до неї прагнути. Стимулюючий матеріал представлений набором з 18 цінностей.

2. Інструментальні – переконання в тому, що якийсь образ дій або властивість особистості є переважним в будь-якій ситуації. Стимулюючий матеріал також представлений набором з 18 цінностей.

Інструкція: «Зараз Вам буде запропоновано два списки цінностей (по 18 у кожному). Пропонуємо визначити і пронумерувати їх в таблиці в порядку значущості, як принципи, якими Ви керуєтесь у житті. Уважно вивчіть перелік цінностей і, вибравши ту, яка для Вас є найбільш значуща, пронумеруйте її під № 1. Потім виберіть другу за значимістю цінність і пронумеруйте її під № 2. Потім виконайте те ж саме з усім списком цінностей, що залишилися. Кінцевий результат повинен відображати Вашу дійсну позицію.

Спочатку пред'являється набір термінальних, а потім набір інструментальних цінностей. Робіть не поспішаючи, вдумливо.

Список А (термінальні цінності):

Цінності	Проранжуйте обрані Вами цінності за ступенем значущості
Активне діяльне життя	
Впевненість у собі	
Життєва мудрість	
Здоров'я	
Цікава робота	
Краса природи й мистецтва	
Любов	
Матеріально забезпечене життя	
Наявність добрих і вірних друзів	
Суспільне визнання	
Пізнання, прагнення до знань	
Продуктивне життя	
Розвиток	
Розваги	
Свобода	
Творчість	
Щасливе сімейне життя	
Щастя інших	

Список Б (інструментальні цінності):

Цінності	Проранжуйте обрані Вами цінності за ступенем значущості
Акуратність	
Вихованість	
Високі запити	
Життєрадісність	
Старанність	
Незалежність	
Непримиренність до недоліків в собі та інших	

Освіченість	
Відповідальність	
Раціоналізм	
Самоконтроль	
Сміливість у відстоюванні своєї думки, поглядів	
Тверда воля	
Терпимість	
Широта поглядів	
Чесність	
Ефективність у справах	
Чуйність	

Додаток підготовлений автором на основі опрацювання джерела: Психологическая помощь и консультирование в практической психологии / под ред. М. К. Тутушкиной. Санкт-Петербург: Дидактика: Плюс, 1999. С. 18–20.

Додаток БЗ

Опитувальник Т. Елерса для вивчення мотивації досягнення успіху

Інструкція: Вам запропонована 41 обставина, на кожну з яких дайте відповідь «ТАК» чи «НІ».

Текст опитувальника

1. Коли є вибір між двома варіантами, то краще, не відкладаючи, зробити вибір.
2. Я нервую, коли помічаю, що не можу виконати завдання на 100 відсотків.
3. Коли я працюю, то так виглядає, ніби я ставлю усе для здобуття успіху.
4. Якщо виникає проблемна ситуація, я здебільшого приймаю рішення один з останніх.
5. Коли в мене два дні підряд немає чим зайнятися, то я втрачаю спокій.
6. У певні дні мої успіхи є нижчими за «норму».
7. Стосовно себе я є більш вимогливий, ніж щодо інших людей.
8. Я є більш привітний, ніж інші.
9. Коли я відмовляюся від важкого завдання, то згодом собі дорікаю, бо переконаний, що зміг би впоратися з завданням.
10. Під час виконання роботи я потребую невеликих перепочинків.
11. Старанність – головна риса моєї вдачі.
12. Мої досягнення не завжди однаково успішні.
13. Мені до душі інша праця, ніж та, якою я тепер займаюся.
14. Зауваження більше сприяють моїй активності, ніж похвала.
15. Я переконаний в тому, що колеги сприймають мене добрим спеціалістом.
16. Перешкоди допомагають мені приймати більш тверді рішення.
17. Іншим не важко зачепити почуття моєї гідності.
18. Коли я працюю без особливого бажання, це легко помітити.
19. Під час виконання роботи я не розраховую на допомогу інших.
20. Деколи я відкладаю на потім роботу, яку повинен виконати тепер.
21. Слід покладатися лише на власні сили.
22. У житті мало речей, які більш важливі за гроші.
23. Завжди, коли я маю виконати важливе доручення я не відволікаюся на інші проблеми.
24. Почуття мого честолюбства є меншим, ніж в інших.
25. Наприкінці відпустки я переважно з радістю повертаюся до роботи.
26. Коли робота мені до вподоби, я виконую її більш якісно, ніж іншу працю.
27. Мені приємніше мати справу з людьми, які здатні інтенсивно працювати.
28. Коли у мене немає заняття, я відчуваю дискомфорт.
29. Мені доводиться виконувати відповідальну роботу частіше за інших.
30. Коли мені доводиться приймати рішення, то я стараюся знайти найкращий спосіб вирішення завдання.
31. Мої товариші деколи вважають мене ледачим.
32. Мої успіхи певною мірою залежать від моїх колег.
33. Немає сенсу йти всупереч волі керівника.
34. Деколи я не знаю яку роботу доведеться виконувати.
35. Коли щось не вдається зробити, то я втрачаю терпіння.
36. Я переважно не надаю значення своїм досягненням.
37. Коли я працюю разом з іншими, то результати моєї праці є вищими, ніж результати інших людей.
38. Багато за що я брався я не доводив до завершення.
39. Я заздрю людям, які є менш завантаженими за мене.
40. Я не рівняюся на тих, хто прагне влади і посад.
41. Коли я переконаний у вірності власної позиції, я здатний зробити все, щоб довести власну правоту.

Обробка результатів:

Щоб отримати результати по цій методиці, слід оцінити отримані Вами відповіді згідно КЛЮЧА. Відповіді на питання 1, 11, 12, 19, 23, 33, 34, 35, 40 не враховуються.

КЛЮЧ

Номери запитань з відповіддю «ТАК» (+)	Оцінка	Номери запитань з відповіддю «НІ» (-)	Оцінка
2, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 14, 15, 16, 17, 21, 22, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 32, 37, 41	1	6, 13, 18, 20, 24, 31, 36, 38, 39	1

Отримані оцінки слід підсумувати. Кількісні результати по цій методиці означають:

1 – 10 балів: мотивація до успіху низька, особа не прагне досягти перемоги, не схильна докладати власних сил у працю, апатична, пасивно ставиться до життя.

11 – 16 балів: середня мотивація до успіху. При такій мотивації людина не боїться ризикувати, вона не є скованою у своїх діях, бо можлива невдача не надто хвилює її.

17 – 20 балів: висока мотивація до успіху. Такі особи здатні йти на середнього рівня ризик для досягнення бажаного, схильні орієнтуватися на власні сили, гнучко і наполегливо добиватися поставленої мети.

Вище від 21 балу: мотивація до успіху надто висока. Це може спричинити надмірну самокритичність до власних можливостей. При цьому особа може зазнавати надмірного хвилювання та страху зазнати невдачі. Підсвідома зневіра у власні сили викликає в людини меншу готовність до ризику, особистісну скованість. У результаті при надмірній мотивації до успіху людина може втратити віру в те, що вона доб'ється бажаного.

Дослідження показали, що люди з помірно високою орієнтацією на успіх надають переваги середньому рівню ризику. Ті ж, хто побоюються невдач, надають переваги малому чи, навпаки, надто завеликому рівню ризику.

Чим вища мотивація людини до успіху – досягнення мети, тим нижчий показник готовності до ризику. При цьому мотивація до успіху впливає і на сподівання на успіх: при сильній мотивації до успіху надії на успіх зазвичай більші, ніж при слабкій. До того ж людям, мотивованим на успіх і тим, що мають великі надії на нього, притаманно уникати великого ризику.

Ті, хто сильно мотивований на успіх і має високу готовність до ризику, рідше потрапляють в незручні ситуації, ніж ті люди, що мають високу готовність до ризику, але високу мотивацію до уникнення невдач (захист). І навпаки, коли у людини є висока мотивація до уникнення невдач (захист), це є перешкодою мотиву до успіху – досягнення мети.

Додаток підготовлений автором на основі опрацювання джерела: Веснин В.Р. Менеджмент персонала. М.: Элит-2000, 2003. 304 с

Додаток В
Діагностичні методики визначення рівня розвитку здоров'язбережувальної
компетентності вчителів основної школи
(когнітивний компонент)

Додаток В1

Анкета на визначення розуміння вчителями основної школи основних понять
здоров'язбережувальної компетентності

Вам пропонується взяти участь у дослідженні проблеми розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти. Просимо Вас бути щирими у відповідях.

1. Що таке «життєві навички»?
  2. Які Ви знаєте життєві навички?
  3. Назвіть життєві навички, які сприяють здоров'ю підлітків чи покращують його?
  4. На Вашу думку, що таке «компетентність»?
  5. Як співвідносяться поняття «компетентність» та «життєві навички»?
  6. Дайте визначення поняття «здоров'я».
  7. Дайте визначення поняття «ЗСЖ».
  8. Назвіть складові ЗСЖ учнів.
  9. Чи має право на існування термін «здоров'язбережувальна компетентність»?
- Обґрунтуйте свою думку.
10. Назвіть основні ознаки здоров'язбережувальної компетентності.
  11. Чи залежить здоров'язбережувальна компетентність учня від рівня володіння життєвими навичками? Обґрунтуйте свою думку.
  12. Як Ви розумієте, що таке «інтерактивне навчання»?
  13. Назвіть методи інтерактивного навчання.
  14. Як співвідносяться життєві навички та інтерактивні методи навчання?
  15. Як Ви розумієте поняття «тренінг»?

Додаток підготовлений автором

Додаток В2

Тестові завдання для перевірки рівня розвитку когнітивного компоненту здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи

Вам пропонується взяти участь у дослідженні проблеми розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти. Будь ласка, уважно прочитайте кожне запитання та обведіть колом відповідь чи відповіді, які найбільше збігаються із Вашою думкою. Просимо Вас бути щирими у відповідях.

1. Здоров'язбережувальна освіта – це ...

- а) санітарно-просвітницька робота, яку здійснюють лікарі;
- б) навчання з валеології;
- в) зниження об'єму навчальних навантажень відповідно до віку дитини;
- г) комплексна системна діяльність освітнього закладу щодо застосування в практиці освіти різних здоров'язбережувальних технологій з метою мінімізації дії основних шкільних чинників ризику порушення здоров'я на дітей і підлітків.

2. Здоров'язбережувальна педагогіка – це ...

- а) галузь знань, яка характеризує процес реалізації освітніми установами функції збереження і зміцнення здоров'я учнів;
- б) наука про виховання і навчання людини здоровому способу життя;
- в) педагогічна система, в центрі якої здоров'я кожного школяра представлено як вища цінність;
- г) педагогічна система, що базується на розумному пріоритеті цінності здоров'я, який необхідно виховати в учнів і реалізувати під час проведення навчально-виховного процесу;
- г) освітня система, яка декларує пріоритет культури здоров'я і технологічно забезпечує його реалізацію при організації навчання, в навчально-виховній роботі й змісті навчальних програм для педагогів, учнів та їх батьків;
- д) галузь медико-психолого-педагогічних знань про побудову освітнього процесу і зміст навчально-виховних програм з урахуванням інтересів здоров'я учнів і педагогів.

3. Культура здоров'я – це ...

- а) сукупність знань щодо зміцнення та збереження здоров'я;
- б) надбіологічний спосіб адаптації (приспосовування) людства до природного середовища, яке змінюється, з метою збереження здоров'я;
- в) складовий компонент загальної культури людини, що визначає формування, збереження та зміцнення її здоров'я;
- г) єдність людських дій, відносин і установ, які забезпечують збереження здоров'я та соціальну стабільність;
- г) компетентність у питаннях здоров'я і дотриманні принципів ЗСЖ ;
- е) цілісний процес і результат безперервного становлення і вдосконалення в особистості всіх інтегрованих в неї рядів культур: культури руху, харчування, психологічної, емоційної, комунікативної, антистресової, сексуальної та інших.

4. Здоров'язбереження визначається як ...

- а) процес охорони здоров'я учнів;
- б) організація медичного обслуговування учнів в освітньому закладі;
- в) «підстроюванні» біоритму під жорсткий суспільно-соціальний і професійний регламент;
- г) педагогічний феномен, що характеризує системну спрямованість зусиль всіх суб'єктів освітнього процесу на забезпечення фізичного, духовного, психічного й соціального благополуччя дитини.

5. Здоров'язбережувальне середовище – це ...

- а) сукупність соціально-педагогічних умов, фізіологічних компонентів, що сприяють реалізації адаптивних можливостей школярів та чинників, які впливають на збереження і розвиток здоров'я;
- б) гігієнічно раціональні, відповідні до віку дітей навчальні навантаження, заняття в умовах, що задовольняють вимоги санітарних норм;
- в) сукупність управлінських, організаційних, навчальних умов, спрямованих на формування, зміцнення і збереження соціального, фізичного, психічного здоров'я і адаптації школярів на основі психолого-педагогічних і медично-фізіологічних засобів і методів супроводу освітнього процесу, профілактики чинників „ризиків”, реалізації комплексу міжгалузевих оздоровчих заходів;
- г) наявне та віртуальне оточення учня, в якому створюються педагогічні, соціальні, культурні, психологічні, гігієнічні умови, що відповідають його віковим та психофізіологічним особливостям і сприяють його фізичному та особистісному розвитку.

6. Здоров'язбережувальні технології – це ...

- а) сукупність засобів, методів, форм, прийомів організації, проведення, управління навчально-виховного процесу, спрямовані на забезпечення ефективності здоров'язбереження учнів;
- б) технології, спрямовані на врахування коливань працездатності людини протягом навчальних циклів (уроку, дня, тижня, року), залучення рухової активності, оздоровчого впливу мистецтва й праці, на забезпечення суб'єкт-суб'єктної (фасилітуючої) взаємодії вчителя з учнями;
- в) методична система, яка цілеспрямовано вирішує завдання інформаційно-психологічної безпеки і розвитку школярів як педагогічних передумов здоров'я дитини;
- г) технології, які забезпечують цілеспрямовану діяльність усіх суб'єктів педагогічного процесу в освітній установі з метою розв'язання завдань здоров'язбереження в системі освіти.

7. До здоров'язбережувальних технологій віднесені ...

- а) медичні технології профілактики захворювань, вакцинація, загартування та ін.;
- б) педагогічні технології, які засновані на вікових особливостях пізнавальної діяльності дітей, варіативності методів і форм навчання, формуванні позитивної мотивації до навчання, ціннісного ставлення до здоров'я, як свого так других людей, на культивуванні знань з питань здоров'я у учнів;
- в) педагогічні технології навчання здоров'ю на уроках з основ здоров'я;
- г) педагогічні технології, які засновані на виконанні фізичних вправ, заняттях фізичною культурою і спортом.

8. Використання здоров'язбережувальних технологій, на Вашу думку, забезпечує розв'язання таких завдань:

- а) оздоровлення;
- б) розвиток творчого потенціалу;
- в) формування ЗСЖ;
- г) активне залучення до процесу навчання;
- г) формування здоров'язбережувальних умінь та навичок;
- д) підвищення рівня знань учнів;
- е) розвиток фізичних якостей.

9. Соціальне здоров'я – це ...

- а) наявність можливості спілкуватися;
- б) наявність коштів для задоволення соціальних потреб людини;
- в) здатність жити і спілкуватися з іншими людьми, здатність створювати і підтримувати позитивні відносини з сім'єю, друзями і колегами;

г) стан суб'єкта суспільного процесу (індивіда, територіальної спільності, суспільства в цілому), що характеризується гармонією між цінностями, інтересами, потребами і можливостями для їх задоволення;

г) характеристика взаємодії людини і суспільства, прийняття людиною соціальних норм і цінностей суспільства, дієвістю відповідно до соціальних норм, ефективність соціальної адаптації.

10. Психічне здоров'я – це ...

а) сприятливий (нормальний) функціональний стан психіки;

б) психічне благополуччя, сукупність установок, якостей і функціональних здібностей, які дозволяють індивіду адаптуватися до середовища;

в) відсутність психічних або психосоматичних захворювань;

г) нормальний розвиток психіки згідно до вікових особливостей людини;

г) висока розумова працездатність.

11. Репродуктивне здоров'я – це ...

а) відсутність захворювань репродуктивної системи;

б) можливість задоволеного і безпечного сексуального життя, здібність до відтворення (народженню дітей) і можливість вирішувати, коли і як часто це робити;

в) повне фізичне і соціальне благополуччя, а не тільки відсутність хвороб репродуктивної системи, порушення її функцій і/або процесів у ній.

г) право доступу до відповідних послуг в області охорони здоров'я, що дозволяють жінці безпечно перенести вагітність і пологи, і що забезпечує якнайкращу можливість народити здорову дитину;

12. Показниками психічного здоров'я є:

а) відсутність виражених психічних розладів;

б) уміння гармонійно існувати сам з собою, з суспільством, бути господарем своєї долі;

в) вміння людини регулювати свої вчинки та поведінку у межах соціальних груп, її здатність до саморегуляції, тобто уміння в бадьорому стані керувати психікою, правильно та свідомо оцінювати суб'єктивне та об'єктивне «Я»;

г) наявність певного резерву сил, завдяки якому людина може подолати несподівані стреси або утруднення, що виникають у виняткових обставинах життєдіяльності.

13. Ознаками фізичного здоров'я є:

а) відсутність якого-небудь захворювання або дефектів розвитку;

б) стійкість до дії шкідливих чинників;

в) показники зростання і розвитку в межах середньостатистичної норми;

г) функціональний стан організму в межах середньостатистичної норми;

г) наявність резервних можливостей організму.

14. Адиктивна поведінка – це...

а) поведінка психічно хворої людини;

б) прагнення до нанесення тілесних ушкоджень собі самому;

в) особливий тип форм деструктивної поведінки, які виражаються в прагненні до відходу від реальності за допомогою спеціальної зміни свого психічного стану.

15. Основними причинами захворюваності хворобами, що передаються статевим шляхом є:

а) низька прихильність до лікування;

б) імунодефіцитні стани;

в) низький рівень культури здоров'я;

г) недостатня поінформованість молоді щодо особливостей інфікування;

г) зміни в імунологічних властивостях сучасної молоді;

д) нерегулярний прийом ліків;

е) медикаментозна резистентність.

16. Основні причини підвищення захворюваності туберкульозом:

а) зниження рівня життя населення, що призвело погіршення якості харчування;

- б) тривале перебування в сирому і холодному місці на тлі поганого харчування;
- в) недостатня кількість медичних закладів і кваліфікованих медичних кадрів;
- г) соціально-економічні та медичні фактори, зокрема високий рівень бідності, неповноцінне харчування, епідемія ВІЛ/СНІД;
- г) ігнорування фізичного виховання;
- д) збільшена міграція населення з епідемічно неблагополучних районів, зменшення масштабів і якості проведення комплексу протитуберкульозних заходів;
- е) поширення стійких до антимікобактеріальних препаратів форм МБТ;
- є) відсутність ліків.

17. До складових режиму дня належить:

- а) раціональне чергування роботи й відпочинку згідно з біоритмами;
- б) тривалість сну, харчування й руховий режим;
- в) аутогенне тренування та медитація;
- г) рівень, якість та стиль життя.

18. Раціональне харчування означає:

- а) вживання їжі, що містить велику кількість жирів та вуглеводів;
- б) вживання їжі, яка містить увесь набір вітамінів та мікроелементів;
- в) вживання їжі, яка кількісно та якісно забезпечує потреби організму.

19. Назвіть продукти харчування, що містять йод в найбільшій кількості:

- а) риба і морепродукти;
- б) йодована сіль;
- в) макарони;
- г) хліб;
- г) овочі і фрукти.

20. Який спосіб профілактики йодного дефіциту найбільш ефективний?

- а) йодування основних продуктів харчування;
- б) йодування питної води;
- в) використання харчових добавок і лікарських препаратів.

21. Рухова активність – це ...

- а) біологічна потреба в рухах;
- б) гіподинамія;
- в) стимулятор росту й розвитку організму;
- г) негативний чинник для розвитку організму.

22. Загартування організму означає:

- а) підвищення опору й удосконалення системи терморегуляції організму;
- б) послаблення імунної системи;
- в) шлях до хвороб.

23. Особиста гігієна передбачає:

- а) комплекс заходів, норм, вимог догляду за діяльністю організму людини;
- б) особливості психічної діяльності людини;
- в) закони росту і розвитку людини;
- г) вплив природного середовища на здоров'я людини.

24. Основними правилами культури спілкування є:

- а) уміння уважно слухати співрозмовника;
- б) не переривати розмову іншого;
- в) виявляти зацікавленість під час розмови.

Додаток підготовлений автором

Додаток Г

Діагностичні методики визначення рівня розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи (діяльнісний компонент)

Додаток Г1

Анкета для визначення готовності вчителів основної школи до здоров'язбережувальної діяльності

Інструкція: дайте відповіді на запитання, використавши шкалу від 1 до 9, де 1 - низький рівень, 9 - високий рівень.

1. Наскільки Ви володієте знаннями щодо здоров'язбережувальних технологій?

1	2	3	4	5	6	7	8	9
---	---	---	---	---	---	---	---	---

2. Наскільки Ви теоретично підготовлені щодо впровадження здоров'язбережувальних технологій?

1	2	3	4	5	6	7	8	9
---	---	---	---	---	---	---	---	---

3. Наскільки Ви практично підготовлені щодо впровадження здоров'язбережувальних технологій у професійну діяльність?

1	2	3	4	5	6	7	8	9
---	---	---	---	---	---	---	---	---

4. Наскільки Ви володієте знаннями про формування здоров'язбережувального середовища в умовах освітнього закладу?

1	2	3	4	5	6	7	8	9
---	---	---	---	---	---	---	---	---

5. Наскільки Ви володієте навичками проведення занять з підлітками щодо профілактики тютюнопаління?

1	2	3	4	5	6	7	8	9
---	---	---	---	---	---	---	---	---

6. Наскільки Ви володієте навичками проведення занять з підлітками щодо профілактики вживання алкоголю?

1	2	3	4	5	6	7	8	9
---	---	---	---	---	---	---	---	---

7. Наскільки Ви володієте навичками проведення занять з підлітками щодо профілактики вживання наркотичних речовин?

1	2	3	4	5	6	7	8	9
---	---	---	---	---	---	---	---	---

8. Наскільки Ви володієте навичками проведення занять з підлітками щодо профілактики інфекцій, які передаються переважно статевим шляхом?

1	2	3	4	5	6	7	8	9
---	---	---	---	---	---	---	---	---

9. Наскільки Ви володієте навичками проведення з підлітками занять щодо питань репродуктивного здоров'я?

1	2	3	4	5	6	7	8	9
---	---	---	---	---	---	---	---	---

10. Наскільки Ви володієте навичками проведення з підлітками занять щодо ризикованої поведінки, яка може зашкодити здоров'ю?

1	2	3	4	5	6	7	8	9
---	---	---	---	---	---	---	---	---

11. Наскільки Ви володієте навичками застосування інтерактивних методів у процесі проведення занять з питань формування ЗСЖ?

1	2	3	4	5	6	7	8	9
---	---	---	---	---	---	---	---	---

12. Наскільки Ви володієте навичками застосування ділових і рольових ігор у процесі формування ЗСЖ учнів?

1	2	3	4	5	6	7	8	9
---	---	---	---	---	---	---	---	---

13. Наскільки Ви володієте навичками застосування методу «мозкового штурму» у процесі формування ЗСЖ учнів

1	2	3	4	5	6	7	8	9
---	---	---	---	---	---	---	---	---

Додаток підготовлений автором

Додаток Г2

Опитувальник для вчителів основної школи (метод незакінченого речення)

Завершіть подані нижче речення:

1. У методиці розвитку життєвих навичок перевага надається ...
2. Головні переваги у застосуванні інтерактивної методики:
3. За короткий час зібрати максимальну кількість різних думок дає змогу (*метод*) ...
4. Неформальна постановка, у процесі якої учасники без попередньої підготовки розігрують сценки або ситуації, це:
  5. Всебічно розглянути проблему, ознайомитися з аргументами її прихильників і противників, а також навчитися вести дискусію з повагою до опонента дозволяє (*метод*)...
  6. Метод опитування, за якого приймаються будь-які відповіді учасників щодо обговорюваної теми, називається ...
  7. Метод, орієнтований на формування вміння аналізувати ситуації шляхом практичного використання набутих знань та вмінь, знаходити альтернативні конструктивні способи вирішення ситуації, називається ...
  8. Стільці півколом або літерою «П» під час тренінгових занять варто розміщувати для ...
  9. Початок тренінгу включає такі структурні компоненти, як: ...
  10. На тренінговому занятті перевага надається діяльності:
  11. Основна частина тренінгового заняття включає: ...
  12. У заключній частині тренінгового заняття проводять наступні вправи: ...

Додаток підготовлений автором

Додаток Д
Додаток Д1
Навчально- тематичний план
курсів підвищення кваліфікації вчителів основ здоров'я
Закарпатського інституту післядипломної педагогічної освіти

НАВЧАЛЬНИЙ ПЛАН

Назва модуля	Зміст навчального модуля	Розподіл годин						
		вс.	л.	сем.	пр.	інд.		
Соціогуманітарний	А	Філософія освіти.	4	4		–	–	
		Законодавство про освіту.	4	2	2	–	–	
		Законодавство з охорони дитинства.	2	2	–	–	–	
		Охорона праці.	2	2	–	–	–	
	Передбачено за планом:		14	12	2	–	–	
	В	Спецкурси.	2		2	–	–	
		Передбачено за планом:		2		2	–	–
ВСЬОГО :		16	12	4	–	–		
Професійний	А	Інноваційна педагогіка.	6	4	2	–	–	
		Сучасна педагогічна психологія.	6	2	2	2	–	
		Сучасний стан розвитку наукової дисципліни.	14	10	4	–	–	
		Сучасна методика викладання основ здоров'я	30	12	–	18	–	
		Інформаційні та телекомунікаційні технології у викладанні основ здоров'я.	8	–	4	4	–	
		Педагогічна практика.	18	–	2	16	–	
		Консультації щодо написання випускних робіт.	6	–	–	6	–	
	Передбачено за планом:		88	28	14	46	–	
	В	Особливості викладання основ здоров'я у профільних класах	12	10	–	2	–	
		Передбачено за планом:		12	10	–	2	–
	С	Спецкурси, факультативи та тематичні дискусії.	16	8	4	4	–	
		Передбачено за планом:		16	8	4	4	–
		ВСЬОГО :		116	46	18	52	–
Діагностико-аналітичний	А	Вхідне комплексне діагностування.	2	–	–	2	–	
		Захист випускних робіт.	4	–	4	–	–	
		Науково-практична конференція з обміну досвідом роботи.	4	–	4	–	–	
		Вихідне комплексне діагностування.	2	–	–	2	–	
		Випускний екзамен	–	–	–	–	–	
	Передбачено за планом:		12	–	8	4	–	
ВСЬОГО :		12	–	8	4	–		
ВСЬОГО :		144	56	32	56	–		

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Назва модуля	Зміст навчального модуля	Розподіл годин						
		вс.	л.	сем	пр.	інд.		
Соціально-гумантарний	А	Основні напрями сучасної філософії та соціології освіти в аспекті розв'язання соціопедагогічних проблем розбудови національної школи.	2	2	–	–	–	
		Аналіз чинного законодавства у системі освіти України та вимоги до його виконання у навчальному закладі	2	2	–	–	–	
		Генезис та розвиток науково-педагогічної думки на Закарпатті	2	2	–	–	–	
		Основні аспекти чинного законодавства про охорону праці, їх виконання в навчальних закладах.	2	2	–	–	–	
		Нормативно-правове фінансове забезпечення навчально-виховного процесу	2	–	2	–	–	
		Педагогічні засади побудови навчально-виховного процесу в загальноосвітньому навчальному закладі	2	2	–	–	–	
	Передбачено за планом:		12	10	2	–	–	
	В	<i>Спецкурси за вибором.</i>						
		Екологія: Основи екологічних знань. Основні екологічні закони, поняття та закономірності.	4	2	2	–	–	
		Передбачено за планом:	4	2	2	–	–	
	ВСЬОГО :		16	12	4	–	–	
	Професійний	А	<i>Інноваційна педагогіка.</i>					
			Інклюзивна освіта у навчальних закладах. Нормативний та методичний аспекти.	2	2	–	–	–
Інноваційні технології формування творчої особистості школяра.			2	–	2	–	–	
Інтерактивні форми роботи в сучасних технологіях навчально-виховного процесу			2	2	–	–	–	
Передбачено за планом:			6	4	2	–	–	
<i>Сучасна педагогічна психологія</i>								
Психологічний ракурс навчання і виховання			2	–	–	2	–	
Психологічні аспекти диференціації, виховання творчої особистості та взаємодії з нею.			2	–	2	–	–	
Соціально психологічні основи становлення особистості, формування життєвої компетенції педагогів та вихованців.			2	2	–	–	–	
Передбачено за планом:			6	2	2	2	–	
<i>Сучасний стан розвитку наукової дисципліни</i>								
Забезпечення державного статусу предмету „Основи здоров'я”. Державний стандарт. Навчальна програма МОН України.			2	2	–	–	–	
Умови і критерії ефективного навчання учнів основам здоров'я. Методичні рекомендації МОН України щодо вивчення основ здоров'я.		2	2	–	–	–		
Місце та роль предмету основи здоров'я в навчально-виховному процесі освітніх закладів, пріоритети розвитку.	2	2	–	–	–			

	Етапи підготовки та основні вимоги до сучасного уроку з основ здоров'я. (Аналіз і самоаналіз уроку).	2	2	-	-	-
	Моніторинг якості навчальних досягнень учнів та критерії їх оцінювання з основ здоров'я.	2	2	-	-	-
	Самоосвіта педагога як складова підвищення кваліфікації та професійного рівня	2	-	-	2	-
	Розвиток навичок ефективної комунікації як основа психічного здоров'я	2	-	-	2	-
	Передбачено за планом:	14	10	-	4	-
	Сучасна методика викладання основ здоров'я					
	Профілактика ризикованої поведінки у молодіжному середовищі	2	-	-	2	-
	Системне уявлення про здоров'я, безпеку і розвиток. Базова концепція: холістична п'ятивимірна модель здоров'я, екологічна модель безпеки, піраміда потреб Маслоу, умови і етапи гармонійного розвитку (модель Еріка Еріксона).	2	2	-	-	-
А	Значення універсальних загальнолюдських цінностей для здоров'я, успіху, самореалізації.	2	-	-	2	-
	Життєві навички як необхідна мова та інструмент забезпечення високої якості життя: здоров'я, успіху, самореалізації.	2	2	-	-	-
	Технології уроків основ здоров'я та нові організаційні форми і методи їх проведення.	2	2	-	-	-
	Життя і здоров'я людини. Основні складові здоров'я: соціальна, психічна, духовна.	2	2	-	-	-
	Життя і здоров'я людини. Безпека і небезпека життя. Основні небезпеки: природні, техногенні, спричинені людиною.	2	2	-	-	-
	Особливості формування навичок здорового способу життя в учнів початкових класів	2	-	-	2	-
	Перша невідкладна допомога при нещасних випадках	2	-	-	2	-
	Технологічний та методичний аспекти впровадження інновацій у закладах освіти	2	2	-	-	-
	Шляхи зараження ВІЛ.	2	2	-	-	-
	Запобігання захворюванню на синдром набутого імунodefіциту (СНІД) та соціальний захист населення.	2	-	-	2	-
	Поняття про безпечне довкілля. Стихійні лиха. Умови виникнення пожежі. Правила поведінки вдома, надворі, у натовпі.	2	-	-	2	-
	Правила безпечної поведінки на воді. Способи рятування потерпілих на воді.	2	-	-	2	-
	Навчально наочні посібники з основ здоров'я.	2	2	-	-	-
	Передбачено за планом:	30	12	-	18	-
	Інформаційні та телекомунікаційні технології при викладанні основ здоров'я					
	Практична робота на ЕОМ з навчально-контролюючими програмами.	4	-	-	4	-

Діагностико-аналітичний		Тематична дискусія на тему: «Інформаційні та телекомунікаційні технології у навчально-виховному процесі»	4	–	4	–	–	
		Передбачено за планом:	8	–	4	4	–	
		Педагогічна практика.						
		Сучасні вимоги до уроку: теоретичний і методичний аспект.	2	–	2	–	–	
		Практичні заняття у школі. Аналіз відвіданих занять та вироблення рекомендацій щодо їх удосконалення.	12	–	–	12	–	
		Тематична дискусія з проблеми оцінювання навчальних досягнень учнів.	4	–	–	4	–	
		Передбачено за планом:	18	–	2	16	–	
		Консультації щодо написання випускних робіт.	6	–	–	6	–	
		Передбачено за планом:	88	28	14	46	–	
	В		Особливості викладання основ здоров'я у профільних класах					
			Навчальний план і програми профільного навчання основ здоров'я у класах різного профільного спрямування та їх аналіз	2	2	–	–	–
			Формування культури здоров'я учнів у навчально-виховному процесі початкової школи	2	–	–	2	–
			Методика викладання основ здоров'я у профільних класах природничо-математичного профілю.	4	4	–	–	–
			Методика викладання основ здоров'я у профільних класах гуманітарного профілю.	4	4	–	–	–
			Передбачено за планом:	12	10	–	2	–
	С		Спецкурси, тематичні дискусії.					
			Спецкурси					
			Людина і довкілля	6	4	2	–	–
			Формування ціннісного ставлення людини до природи	6	4	2	–	–
			Тематичні дискусії					
			Концепція та особливості впровадження предмету «Основи здоров'я»	4	–	–	4	–
		Передбачено за планом:	16	8	4	4	–	
		В С Ь О Г О :	116	46	18	52	–	
	А		Вхідне комплексне діагностування.	2	–	–	2	–
			Захист випускних робіт.	4	–	4	–	–
			Науково-практична конференція з обміну досвідом роботи.	4	–	4	–	–
			Вихідне комплексне діагностування.	2	–	–	2	–
			Випускний екзамен	–	–	–	–	–
		Передбачено за планом:	12	–	8	4	–	
	В С Ь О Г О :	12	–	8	4	–		
	В С Ь О Г О :	144	56	32	56	–		

Додаток підготовлений автором на основі опрацювання джерельної бази дослідження.

Додаток Д2
Навчально-тематичний план
курсів підвищення кваліфікації вчителів за напрямом «Основи здоров'я»
(двотижнева форма навчання) Комунального закладу «Житомирський
обласний інститут післядипломної педагогічної освіти»

НАВЧАЛЬНИЙ ПЛАН

№	Назва та зміст навчального модуля	Кількість кредитів / годин	Всього годин	Кількість аудиторних годин	Самостійна робота
I.	СУСПІЛЬНО-ГУМАНІТАРНИЙ:	0,5/ 16	16	14	2
	<i>А. Інваріантна частина</i>				
	1. Актуальні проблеми філософії освіти.			10	
	2. Нормативно-правове забезпечення сучасної освіти				
	3. Охорона праці				
	<i>Б. Варіативна частина</i>				
	1. Спецкурси			4	
II.	ПРОФЕСІЙНИЙ:	1/30	30	20	10
	<i>А. Інваріантна частина</i>				
	1. Інноваційна педагогіка			8	
	2. Сучасна педагогічна психологія			4	
	3. Наукові основи вивчення предмета (Сучасний стан розвитку науки)			2	
	<i>Б. Варіативна частина</i>				
	1. ІКТ в освіті.			4	
	2. Педагогічне проектування			2	
	3. Моніторинг			2	
III.	МЕТОДИЧНИЙ:	1,8/ 54	54	30	24
	1. Наставове заняття			2	
	2. Педагогічний проект			2	
	3. Сучасна методика вивчення предмета			24	
	4. Педагогічна практика			4	
IV.	ДІАГНОСТИЧНИЙ	0,3/8	8	8	-
	<i>А. Інваріантна частина</i>				
	1. Вхідне/вихідне діагностування			4	
	2. Круглий стіл			4	
	Всього кредитів/годин	3,6/108	108	72	36

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

	Назва та зміст навчального модуля	Кількість кредитів / годин	Всього годин	Кількість аудиторних годин				Поза-аудиторні години
				Всього	лекції	Семинарські	Практичні	Самостійна робота
I.	СУСПІЛЬНО-ГУМАНІТАРНИЙ:	0,5/16	16	8				8
	<i>A. Інваріантна частина</i>							
	Атестація педагогічних працівників в контексті безперервної освіти				2			2
	Наукові основи та технології організації виховного процесу у закладах освіти				2			2
	Наукові основи та методичні підходи до організації інклюзивного навчання в ЗНЗ				2			2
	Особливості організації правоосвітньої та правовиховної роботи у навчальних закладах в сучасних умовах				2			2
II.	ПРОФЕСІЙНИЙ:	1/30	30	22				8
	<i>A. Інваріантна частина</i>							
	1. Педагогічна інноватика			16				
	Освітньо-виховний простір навчального закладу як простір для успішного становлення та розвитку толерантної особистості				2			
	Технологія розвитку критичного мислення як засіб активізації пізнавальної діяльності				2			2
	Методи формування дидактичної складової професійної компетентності педагога				2			
	Формування толерантного ставлення до ВІЛ-позитивних дітей у системішкільної та дошкільної освіти				2			
	Культура мови як чинник професійної компетентності				2			2
	Основні вимоги до матеріалів, які відображають ППД та освітню інноватику				2			
	Методи та форми запобігання проявів агресивної поведінки учнів.						2	2

	Дизайн освіта в Європейському вимірі				2			
	2. Сучасна педагогічна психологія			6				
	Впровадження психотехнологій у навчально-виховний процес як умова створення розвивального освітнього середовища				2			
	Формування конфліктологічної компетентності педагога				2			
	Методи формування стилю педагогічного спілкування та його зв'язок з особливостями індивідуальності учнів						2	
	Методи та форми роботи щодо профілактики виникнення та подолання стресових станів у педагогічній діяльності.							2
III.	МЕТОДИЧНИЙ:	1,8/54	54	34				22
	<i>A. Інваріантна частина</i>							
	Настановче заняття.				2		2	
	Сучасна методика вивчення предмета				30			
	Загальна характеристика інфекційних захворювань						6	2
	Перша допомога при нещасних випадках та невідкладних станах. Лікарські препарати, способи їх застосування						4	2
	Методологічні основи методики викладання валеологічних понять у навчальному курсі «Основи здоров'я» Фізична складова. Поняття про валеологію.						2	2
	Методологічні основи методики викладання валеологічних понять у навчальному курсі «Основи здоров'я (духовна складова)». Людина та її здоров'я з позиції системного підходу.						2	2
	Здоров'язберезувальна компетентність: визначення, зміст, основні принципи та шляхи її формування у дітей, підлітків та дорослих.						2	2
	Організація проектної діяльності							2
	Інтерактивні технології як ефективна складова розвитку здоров'язберезувальної компетентності на уроках інтегрованого курсу «Основи здоров'я».						2	2
	Методологічні основи методики викладання валеологічних понять у						6	2

	навчальному курсі «Основи здоров'я (психічна складова)». Валеологічні аспекти психічного здоров'я.							
	Психолого-педагогічні засади здорового способу життя суб'єктів освітнього процесу.						2	2
	Методологічні основи методики викладання валеологічних понять у навчальному курсі «Основи здоров'я (соціальна складова)»						4	2
	Основні аспекти соціально-правового захисту дитини.							2
IV.	ДІАГНОСТИЧНИЙ:	0,3/8		8				
	Вхідне/вихідне діагностування.			4				
	Круглий стіл			4				
	Всього кредитів/годин	3,6/108	108	70				38

Додаток підготовлений автором на основі опрацювання джерельної бази дослідження.

Додаток ДЗ
Навчально- тематичний план
курсів підвищення кваліфікації вчителів курсу «Основи здоров'я»
Комунального закладу вищої освіти
«Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради»
НАВЧАЛЬНИЙ ПЛАН

Назва навчальних модулів	Назва міні-модулів	Всього годин / кредитів	Лекції	Практичні заняття
Соціально-гумантарний	1.1. Філософія і соціологія освіти	2	2	–
	1.2. Стратегічні тенденції розвитку українського суспільства через призму освіти	2	2	–
	1.3. Екологія, здоров'язберігаючі технології в змісті освіти	4	4	–
Разом на модуль (годин/кредитів):		8 / 0,3	8	–
Професійний	2.1. Правове забезпечення освіти України в умовах її реформування	4	4	
	2.2. Удосконалення освітнього процесу в умовах реформування системи освіти України	4	4	
	2.3. Психолого-педагогічні засади освітнього процесу в сучасних умовах	6	6	
	2.4. Використання інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі	6	–	6
Разом на модуль (годин/кредитів):		20 / 0,6	14	6
Фаховий	3.1. Розвиток ключових компетентностей у інноваційному виховному процесі	6	4	2
	3.2. Холістична модель здоров'я	6	6	
	3.3. Правова компетентність як структурний елемент педагогічної компетентності	6	6	
	3.4. Арт-терапія як складова охорони здоров'я	6	4	2
	3.5. Превентивна освіта в сучасній школі	6	2	4
	3.6. Методичні аспекти викладання основ здоров'я та формування мотивації до здорового способу життя	6	2	4
	3.7. Практична підготовка	6		6
	3.8. Самостійна робота слухача	6		6
Разом на модуль (годин/кредитів):		48 / 1,6	24	24
Діагностико-аналітичний	4.1. Вхідне діагностування	1	–	1
	4.2. Вихідне діагностування	1	–	1
	4.3. Поточний контроль	1	–	1
	4.4. Конференція	4	–	4
	4.5. Захист випускної роботи	1	–	1
Разом годин на модуль:		8	–	8
Разом годин за планом:		84 / 2,5		

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Назва міні-модулів	Зміст навчальних міні-модулів	Всього годин	Лекція	Практичне заняття
1.1. Філософія і соціологія освіти	1.1.1. Регіональна освітня політика в умовах розбудови НУШ	2	2	
Всього:		2	2	–
1.2. Стратегічні тенденції розвитку українського суспільства через призму освіти	1.2.1. Європейський вектор України: історичний погляд	2	2	–
Всього:		2	2	–
1.3. Екологія, здоров'язберігаючі технології в змісті освіти	1.3.1. Формування екологічного мислення та екологічної грамотності суб'єктів навчання як ключової компетентності	4	4	–
Всього:		4	4	–
Всього передбачено на модуль (годин/кредитів):		8 / 0,3	8	–
2.1. Правове забезпечення освіти в Україні в умовах її реформування	2.1.1. Система післядипломної освіти педагогічних кадрів, технологія їх атестації та сертифікації	2	2	–
	2.1.2. Правовий статус учасників освітнього процесу в контексті НУШ	2	2	–
Всього:		4	4	–
2.2. Удосконалення освітнього процесу в умовах реформування системи освіти України	2.2.1. Організація роботи щодо створення безпечних умов життєдіяльності учасників освітнього процесу в установах і закладах освіти	2	2	–
	2.2.2. Концептуальні основи розбудови НУШ	2	2	–
Всього:		4	4	–
2.3. Психолого-педагогічні засади освітнього процесу в сучасних умовах	2.3.1. Психолого-педагогічні засади ефективної самореалізації особистості в освітньому процесі	4	4	–
	2.3.2. Особливості організації інклюзивного освітнього середовища в закладі освіти	2	2	–
Всього:		6	6	–
2.4. Використання ІКТ в освітньому процесі	2.4.1. Розвиток інформаційно-комунікаційних компетентностей у вчителів курсу «Основи здоров'я»	6	–	6
Всього:		6	–	6
Всього передбачено на модуль (годин/кредитів):		20 / 0,6	14	6
3.1.	3.1.1. Компетентнісний підхід у створенні інноваційного виховного середовища		2	
	3.1.2. Інноваційний підхід у вихованні учнів		2	
	3.1.3. Особливості виховання ключових компетентностей на уроках з основ здоров'я			2
Всього:		6	4	2

Назва міні-модулів	Зміст навчальних міні-модулів	Всього годин	Лекція	Практичне заняття
3.2.	3.2.1. Здоров'я у духовно-моральному вимірі культури		2	
	3.2.2. Духовно-моральні аспекти життєтворчості особистості		2	
	3.2.3. Гуманістична парадигма здоров'язберігаючих технологій		2	
Всього:			6	
3.3.	3.3.1. Правовий статус учасників освітнього процесу в контексті НУШ		2	
	3.3.2. Особливості реформування освітнього процесу в Україні: правовий статус		2	
	3.3.3. Правова компетентність як складова професійного росту педагогічного працівника		2	
Всього:			6	
3.4.	3.4.1. Арт-терапія – встановлення та засоби впливу.		2	
	3.4.2. Вплив музикотерапії на здоров'я людини.		2	
	3.4.3. Вокалотерапія – цілюща сила співу.			2
Всього:		6	4	2
3.5.	3.5.1. Теоретичні основи превентивної освіти.		2	
	3.5.2. Вікова періодизація розвитку особистості.			2
	3.5.3. Поняття загальнолюдських цінностей та їх зв'язок з правами людини.			2
Всього:		6	2	4
3.6.	3.6.1. Методика викладання предмету «Основи здоров'я»		2	
	3.6.2. ООЖН – освіта на основі набуття життєвих навичок.			2
	3.6.3. Тренінг як форма організації групового навчання.			2
Всього:		6	2	4
3.7. Практична підготовка	Створення сприятливих умов для ефективного викладання профілактичних дисциплін у навчальному закладі.	6		6
Всього:		6		6
3.8. Самостійна робота слухача	3.8.1. Самостійне вивчення питань лекцій за фахом	6		6
Всього:		6		6
Всього передбачено на модуль (годин/кредитів):		48 / 1,6	24	24

	4.1. Вхідне діагностування	1	–	1
	4.2. Вихідне діагностування	1	–	1
	4.3. Поточний контроль	1	–	1
	4.4. Конференція	4	–	4
	4.5. захист випускної роботи	1	–	1
	Всього:	8	–	8
	Всього годин передбачено на модуль:	8		8
	Всього передбачено за планом (годин/кредитів):	84 / 2,5		

Додаток підготовлений автором на основі опрацювання джерельної бази дослідження.

Додаток Д4
Навчально-тематичний план
курсів підвищення кваліфікації вчителів основ здоров'я
Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти
імені М.В.Остроградського

№ з/п	Зміст навчальних модулів	Всього годин	Лекції	Практичні заняття
I.	Модуль 1. Філософія освіти XXI століття	8	6	2
1	Сучасна філософія освіти: особистість, суспільство, економіка, держава	2	2	
2	Європейський вибір: громадянська компетентність, критичне мислення, якість освіти	2	2	
3	Комунікації, полікультурність в освіті та міжетнічні відносини в суспільстві	2	2	
4	Круглий стіл. Актуальні проблеми філософії освіти	2		2
5	Консультації			
II	Модуль 2. Теорія і практика вдосконалення педагогічної майстерності працівників освіти у системі підвищення кваліфікації	6	4	2
1	Реалізація ідей педагогічної майстерності у післядипломній педагогічній освіті	2	2	
2	Професійний розвиток і удосконалення педагогічної майстерності педагогічних працівників	2	2	
3	Практичне заняття. Удосконалення педагогічної техніки як складової професійної майстерності вчителя	2		2
4	Консультації			
	Модуль 3. Законодавство про освіту та охорона праці	4		
1	Законодавство про освіту	2	2	
2	Основні напрямки вдосконалення ключових компетентностей вчителя з питань охорони праці та безпеки життєдіяльності	2	2	
3	Практичне заняття. Удосконалення педагогічної техніки як складової професійної майстерності вчителя	2		2
4	Консультації			
III	Організаційно-педагогічні засади розвитку професійних компетентностей педагогічних працівників	52	13	37
1.	Формування здоров'язберігаючої компетентності в загальноосвітніх навчальних закладах	4	2	2
2.	Системний підхід до навчання основ здоров'я. Базова концепція здоров'я	4	2	2
3.	Умови і критерії ефективного навчання	4	2	2
4.	Теоретичні та методологічні основи педагогічного менеджменту.	2		2
5.	Вимоги менеджменту до особистості педагога. Самоменеджмент в діяльності менеджера освіти	2		2
6.	Сучасні досягнення біологічних досліджень	4	2	2
7.	Тренінгові форми викладання основ здоров'я	4		4
8.	Профілактика неінфекційних захворювань серед школярів	2		2

9.	Роль профілактичних програм варіативної складової типових навчальних планів у формуванні здорового способу життя учнів	4	2	2
9.	Методика проведення практичних робіт із основ здоров'я	2		2
10.	Споживча освіта в шкільному курсі біології та основ здоров'я	3	3	
11.	Педагогічна практика. Методика вивчення основ здоров'я новими програмами	4		4
12.	Конференція з обміну досвідом	4		4
13.	Інструктивно-методичне заняття	2		2
14.	Вхідний контроль	2		2
15.	Вихідний контроль	2		2
16.	Вихідне анкетування	1		1
	Модуль 5. Інформаційно-комунікаційні технології в діяльності педагогічних працівників	4	2	2
1	ІКТ: можливості використання в навчально-виховному процесі та перспективи розвитку	2	2	
2	Використання веб-технологій у діяльності загальноосвітнього навчального закладу	2		2
	Разом	72		

Додаток підготовлений автором на основі опрацювання джерельної бази дослідження.

Додаток Д5
Навчально- тематичний план
курсів підвищення кваліфікації заступників директорів з виховної роботи
Закарпатського інституту післядипломної педагогічної освіти

НАВЧАЛЬНИЙ ПЛАН

Назва модуля	Зміст навчального модуля	Розподіл годин						
		вс.	л.	сем.	пр.	інд.		
Соціоуманітарний	А	Філософія освіти.	4	2	–	2	–	
		Законодавство про освіту.	4	4	–	–	–	
		Законодавство з охорони дитинства.	2	2	–	–	–	
		Охорона праці.	2	2	–	–	–	
	Передбачено за планом:		12	10	–	2	–	
	В	Спецкурси.	4	2	2	–	–	
		Передбачено за планом:		4	2	2	–	–
	В С Ь О Г О :		16	12	2	2	–	
Професійний	А	Інноваційна педагогіка.	6	–	4	2	–	
		Сучасна педагогічна психологія.	6	–	2	4	–	
		Сучасний стан розвитку дитячого та молодіжного руху.	6	6	–	–	–	
		Методика управління виховним процесом	28	10	2	16	–	
		Інформаційні та телекомунікаційні технології у виховній роботі.	8	–	–	8	–	
		Педагогічна практика.	18	–	2	16	–	
		Консультування щодо розробки індивідуальних та колективних курсових проєктів.	6	–	6	–	–	
	Передбачено за планом:		78	16	16	46	–	
	В	Особливості організації виховного процесу в умовах профільного навчання.	8	4	–	4	–	
		Передбачено за планом:		8	4	–	4	–
	С	Спецкурси, факультативи та тематичні дискусії.	26	6	–	20	–	
		Передбачено за планом:		26	6	–	20	–
		В С Ь О Г О :		112	26	16	70	–
Діагностико-аналітичний	А	Вхідне комплексне діагностування.	4	–	–	4	–	
		Захист індивідуальних та колективних курсових проєктів.	4	–	4	–	–	
		Науково-практична конференція з обміну досвідом роботи.	4	–	4	–	–	
		Вихідне комплексне діагностування.	4	–	–	4	–	
		Випускний екзамен	–	–	–	–	–	
	Передбачено за планом:		16	–	8	8	–	
	В С Ь О Г О :		16	–	8	8	–	
В С Ь О Г О :		144	38	26	80	–		

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Назва модуля	Зміст навчального модуля	Розподіл годин					
		вс.	л.	сем.	пр.	інд.	
Соціально-гуманітарний	А	Основні напрями сучасної філософії та соціології освіти в аспекті розв'язання соціопедагогічних проблем розбудови національної школи. Освіта в Україні і Болонський процес.	2	2	–	–	–
		Філософія освіти третього тисячоліття: проблеми та перспективи становлення.	2	–	–	2	–
		Національне виховання учнів в системі особистісно-орієнтованого навчання	2	2	–	–	–
		Карпатська Україна у контексті державотворення.	2	2	–	–	–
		Аналіз чинного законодавства в системі освіти України. Проблеми створення, захисту та використання інтелектуальної власності.	2	2	–	–	–
		Основні аспекти чинного законодавства про охорону праці, їх виконання в навчальних закладах.	2	2	–	–	–
	Передбачено за планом:		12	10	–	2	–
	В	<i>Спецкурси за вибором.</i>					
		Українознавство: Етнічні основи та витоки духовної культури українського народу	4	2	2	–	–
		Передбачено за планом:	4	2	2	–	–
	В С Ь О Г О :		16	12	2	2	–
Професійний	А	<i>Інноваційна педагогіка.</i>					
		Інклюзивна освіта у навчальних закладах. Нормативний та методичний аспекти.	2	–	2	–	–
		Інноваційні технології формування творчої особистості школяра.	2	–	2	–	–
		Інтерактивні форми роботи в сучасних технологіях навчально-виховного процесу	2			2	
		Передбачено за планом:	6	–	4	2	–
		<i>Сучасна педагогічна психологія</i>					
		Психологічний ракурс навчання і виховання	2	–	–	2	–
		Психологічні аспекти диференціації, виховання творчої особистості та взаємодії з нею.	2	–	2	–	–
		Формування життєвої компетенції педагогів та вихованців.	2	–	–	2	–
		Передбачено за планом:	6	–	2	4	–
		<i>Сучасний стан розвитку дитячого та молодіжного руху</i>					
		Становлення дитячого та молодіжного руху в Україні та на Закарпатті	2	2	–	–	–
		Педагогічні засади діяльності козацьких об'єднань, організацій, та Спілки Української молоді (СУМ)	2	2	–	–	–
		Історикотеоретичні витоки діяльності Української скаутської організації.	2	2	–	–	–
Передбачено за планом:	6	6	–	–	–		

	Методика управління виховним процесом					
	Методологічні та теоретичні основи управління соціально-педагогічними системами	2	2	-	-	-
	Особистісно орієнтовані технології управління виховним процесом та створення виховного простору	2	2	-	-	-
A	Модернізація змісту управлінської діяльності заступника директора з виховної роботи	2	-	2	-	-
	Управлінська діяльність щодо формування громадянської компетентності учнів	4	4	-	-	-
	Технології педагогічного проектування виховної роботи в системі управлінської діяльності	4	2	-	2	-
	Управлінська діяльність щодо демократизації шкільного середовища та розвитку учнівського самоврядування.	4	-	-	4	-
	Технології моніторингового дослідження ефективності використання особистісного орієнтованих методик виховання	2	-	-	2	-
	Моделювання систем виховної роботи в загальноосвітньому навчальному закладі	2	-	-	2	-
	Складання алгоритму та циклограми діяльності заступника директора з виховної роботи	4	-	-	4	-
	Управлінська діяльність щодо координації роботи школи, сім'ї та громадськості у справі виховання дітей та молоді. Робота з обдарованими дітьми.	2	-	-	2	-
	Передбачено за планом:	28	10	2	16	-
	Інформаційні та телекомунікаційні технології у виховному процесі					
	Практична робота на ЕОМ з навчально-контролюючими програмами.	4	-	-	4	-
	Тематичні дискусії на тему: «Інформаційні та телекомунікаційні технології у виховному процесі»	4	-	-	4	-
	Передбачено за планом:	8	-	-	8	-
	Педагогічна практика.					
	Робота заступника з виховної роботи з узагальнення та систематизації матеріалів ППД	2	-	2	-	-
	Практичні заняття у школі. Аналіз відвіданих занять та вироблення рекомендацій щодо їх удосконалення.	12	-	-	12	-
	Тематична дискусія «Методика контролю за станом виховної роботи»	4	-	-	4	-
	Передбачено за планом:	18	-	2	16	-
	Консультації щодо розробки індивідуальних та колективних курсових проектів.	6	-	6	-	-
	Передбачено за планом:	78	16	16	46	-
B	Особливості організації виховного процесу в умовах профільного навчання					

		Соціально-психологічні основи становлення особистості, формування життєвої компетентності педагогів та вихованців з урахуванням умов профільного навчання	2	2	-	-	-	
		Завдання та зміст діяльності позашкільних навчальних закладів з допрофільної підготовки та профільного навчання школярів	2	2	-	-	-	
		Робота з батьківською громадськістю з питань впровадження профільного навчання.	4		-	4	-	
	Передбачено за планом:		8	4	-	4	-	
	С	<i>Спецкурси, факультативи та тематичні дискусії.</i>						
		Спецкурс						
		Формування навичок здорового способу життя серед учнівської молоді		6	2	-	4	-
		Метод проектів та його використання у виховній практиці		6	2	-	4	-
		Вироблення комунікативних навичок у педагогічному середовищі		6	2	-	4	-
		Тематичні дискусії						
		Тематична дискусія на тему: «Права дитини в контексті особистісно зорієнтованого освітнього процесу»		4	-	-	4	-
		Тематична дискусія на тему: «Родинно-сімейне виховання і сучасна школа»		4	-	-	4	-
	Передбачено за планом:		26	6	-	20	-	
	В С Ь О Г О :		112	26	16	70	-	
	Діагностико-оперативний	А	Вхідне комплексне діагностування.	4	-	-	4	-
Захист індивідуальних та колективних курсових проектів.			4	-	4	-	-	
Науково-практична конференція з обміну досвідом роботи.			4	-	4	-	-	
Вихідне комплексне діагностування.			4	-	-	4	-	
Випускний екзамен			-	-	-	-	-	
Передбачено за планом:		16	-	8	8	-		
В С Ь О Г О :		16	-	8	8	-		
В С Ь О Г О :		144	38	26	80	-		

Додаток підготовлений автором на основі опрацювання джерельної бази дослідження.

Додаток Д6
Навчально- тематичний план
курсів підвищення кваліфікації педагогів-організаторів
Закарпатського інституту післядипломної педагогічної освіти

НАВЧАЛЬНИЙ ПЛАН

Назва модуля	Зміст навчального модуля	Розподіл годин					
		вс.	л.	сем.	пр.	інд.	
Соціогуманітарний	А	Філософія освіти.	4	2	–	2	–
		Законодавство про освіту.	4	4	–	–	–
		Законодавство з охорони дитинства.	2	2	–	–	–
		Охорона праці.	2	2	–	–	–
	Передбачено за планом:		12	10	–	2	–
	В	Спецкурси.	4	2	2	–	–
		Передбачено за планом:		4	2	2	–
	В С Ь О Г О :		16	12	2	2	–
Професійний	А	Інноваційна педагогіка.	6	2	2	2	–
		Сучасна педагогічна психологія.	6	2	2	2	–
		Сучасний стан розвитку дитячого та молодіжного руху.	6	4	2	–	–
		Сучасна методика виховної роботи	28	10	2	16	–
		Інформаційні та телекомунікаційні технології у виховній роботі.	8	–	–	8	–
		Педагогічна практика.	18	–	2	16	–
		Консультації щодо випускних робіт	6	–	6	–	–
	Передбачено за планом:		78	16	16	46	–
	В	Особливості організації виховного процесу в умовах профільного навчання.	8	6	–	2	–
		Передбачено за планом:		8	6	–	2
	С	Спецкурси, факультативи та тематичні дискусії.	26	4	–	22	–
		Передбачено за планом:		26	6	–	20
	В С Ь О Г О :		112	26	16	70	–
Діагностико-аналітичний	А	Вхідне комплексне діагностування.	2	–	–	2	–
		Захист випускних робіт.	4	–	4	–	–
		Науково-практична конференція з обміну досвідом роботи.	4	–	4	–	–
		Вихідне комплексне діагностування.	2	–	–	2	–
		Випускний екзамен	–	–	–	–	–
		Контрольна робота	2	–	–	2	–
	Передбачено за планом:		16	–	8	8	–
	В С Ь О Г О :		16	–	8	8	–
В С Ь О Г О :		144	38	26	80	–	

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Назва модуля	Зміст навчального модуля	Розподіл годин						
		вс.	л.	сем	пр.	інд.		
Соціально-гуманітарний	А	Основні напрями сучасної філософії та соціології освіти в аспекті розв'язання соціо-педагогічних проблем розбудови національної школи. Освіта в Україні і Болонський процес.	2	2	–	–	–	
		Національне виховання учнів в системі особистісно-орієнтованого навчання.	2	2	–	–	–	
		Генезис та розвиток науково-педагогічної думки на Закарпатті	2	2		–	–	
		Основні аспекти чинного законодавства про охорону праці, їх виконання в навчальних закладах.	2	2	–	–	–	
		Нормативно-правове фінансове забезпечення навчально-виховного процесу	2	2	–	–	–	
		Педагогічні засади побудови виховного процесу в загальноосвітньому навчальному закладі	2	2	–	–	–	
		Передбачено за планом:	12	10	–	2	–	
	В	<i>Спецкурси за вибором.</i>						
		Українознавство: Етнічні основи та витoki духовної культури українського народу	4	2	2	–	–	
		Передбачено за планом:	4	2	2	–	–	
	В С Ъ О Г О :		16	12	2	2	–	
	Професійний	А	<i>Інноваційна педагогіка.</i>					
			Інклюзивна освіта у навчальних закладах. Нормативний та методичний аспекти.	2		–	2	–
Інноваційні технології формування творчої особистості школяра.			2	–	2	–	–	
Інтерактивні форми роботи в сучасних технологіях навчально-виховного процесу			2	2	–	–	–	
Передбачено за планом:			6	2	2	2	–	
<i>Сучасна педагогічна психологія</i>								
Психологічний ракурс навчання і виховання			2	–	–	2	–	
Психологічні аспекти диференціації, виховання творчої особистості та взаємодії з нею			2	–	2	–	–	
Сучасна психологія як засада реформування освіти ХХІ століття			2	2	–	–	–	
Передбачено за планом:			6	2	2	2	–	
<i>Сучасний стан розвитку дитячого та молодіжного руху</i>								
Становлення дитячого та молодіжного руху в Україні та на Закарпатті			2	2	–	–	–	
Педагогічні засади діяльності козацьких об'єднань, організацій, та Спілки Української молоді (СУМ)			2	2	–	–	–	

	Історикотеоретичні витоки діяльності Української скаутської організації.	2	-	2	-	-
	Передбачено за планом:	6	4	2	-	-
	<i>Сучасна методика виховної роботи</i>					
	Методологічні та методичні основи організації виховної роботи. Національно-патріотичне виховання учнів.	2	2	-	-	-
	Модернізація змісту та форм виховної роботи. Шляхи реалізації «Основних орієнтив виховання учнів 1-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів України» в області	2	2	-	-	-
А	Методологічні засади створення та реалізації особистісно орієнтованих технологій виховання	2	-	2	-	-
	Концептуальні засади формування громадянської компетентності учнів	2	2	-	-	-
	Технології педагогічного проектування виховної роботи	4	2	-	2	-
	Шляхи демократизації шкільного середовища. Розвиток учнівського самоврядування..	4	-	-	4	-
	Методика сценарійної роботи. Режесура масових виховних заходів.	2	-	-	2	-
	Основні напрями та зміст діяльності педагога-організатора. Складання алгоритму та циклограми діяльності педагога-організатора	4	-	-	4	-
	Моніторинг якості виховної роботи в ЗНЗ	2	2	-	-	-
	Майстер-клас «Паперова пластика. Орігамі. Квілінг. Виготовлення виробів з паперу»	4	-	-	4	-
	Передбачено за планом:	28	10	2	16	-
	<i>Інформаційні та телекомунікаційні технології у виховному процесі</i>					
	Практична робота на ЕОМ з навчально-контролюючими програмами.	4	-	-	4	-
	Тематичні дискусії на тему: «Інформаційні та телекомунікаційні технології у виховному процесі»	4	-	-	4	-
	Передбачено за планом:	8	-	-	8	-
	<i>Педагогічна практика.</i>					
	Робота педагога-організатора з узагальнення та систематизації матеріалів ППД. Самоосвіта педагога.	2	-	2	-	-
	Практичні заняття у школі. Аналіз відвіданих занять та вироблення рекомендацій щодо їх удосконалення.	16	-	-	16	-
	Передбачено за планом:	18	-	2	16	-
Консультації щодо написання випускних робіт.	6	-	6	-	-	

		Передбачено за планом:	78	16	16	46	-	
B	Особливості організації виховного процесу в умовах профільного навчання							
	Соціально-психологічні основи становлення особистості, формування життєвої компетентності педагогів та вихованців з урахуванням умов профільного навчання		2	2	-	-	-	
	Завдання та зміст діяльності позашкільних навчальних закладів з допрофільної підготовки та профільного навчання школярів		2	2	-	2	-	
	Аналіз чинного законодавства у системі освіти України та вимоги до його виконання у навчальному закладі		2	2	-	-	-	
		Передбачено за планом:	8	4	-	2	-	
C	Спецкурси, факультативи та тематичні дискусії.							
	Спецкурс							
	Формування навичок здорового способу життя серед учнівської молоді		6	2	-	4	-	
	Формування ціннісного ставлення особистості до природи		6	-	-	6	-	
	Тематичні дискусії							
	Тематична дискусія на тему: «Літературне краєзнавство в системі виховної роботи»		4	-	-	4	-	
	Факультат. заняття на тему: «Організація туристсько-краєзнавчої роботи в школі. Волонтерський рух»		6	-	-	6	-	
	Факультат. заняття «Методика проведення дозвілєво-розважальних заходів»		4	2	-	2	-	
		Передбачено за планом:	26	4	-	22	-	
		ВСЬОГО:	112	26	16	70	-	
Діагностико-аналітичний	A	Вхідне комплексне діагностування.	2	-	-	2	-	
		Захист випускних робіт.	4	-	4	-	-	
		Науково-практична конференція з обміну досвідом роботи.	4	-	4	-	-	
		Вихідне комплексне діагностування.	2	-	-	2	-	
		Випускний екзамен	-	-	-	-	-	
		Контрольна робота	2			2		
			Передбачено за планом:	16	-	8	8	-
			ВСЬОГО:	16	-	8	8	-
		ВСЬОГО:	144	38	26	80	-	

Додаток підготовлений автором на основі опрацювання джерельної бази дослідження.

Додаток Д7
Навчально- тематичний план
курсів підвищення кваліфікації заступників директорів з виховної роботи
Комунального закладу «Житомирський обласний інститут післядипломної
педагогічної освіти»
НАВЧАЛЬНИЙ ПЛАН

№	Назва та зміст навчального модуля	Кількість кредитів / годин	Всього годин	Кількість аудиторних годин				Поза-аудиторні години
				Всього	Лекційні	Семинарськ	Практичні	Самостійна робота
I.	СУСПІЛЬНО-ГУМАНІТАРНИЙ:	1/30	30	26				4
	<i>А. Інваріантна частина</i>							
	1. Актуальні проблеми філософії освіти.			4				
	2. Нормативно-правове забезпечення сучасної освіти			12				4
	<i>Б. Варіативна частина</i>							
	1. Спецкурси			10				
II.	ПРОФЕСІЙНИЙ:	2/60	60	44				16
	<i>А. Інваріантна частина</i>							
	1. Педагогічна інноватика			16				
	2. Сучасна педагогічна психологія			8				
	3. Наукові основи вивчення предмета			6				
	<i>Б. Варіативна частина Спецкурси</i>							
	1. ІКТ в освіті.			6				
	2. Педагогічне проектування			4				
	3. Моніторинг			2				
III.	МЕТОДИЧНИЙ:	2,9/86	86	64				22
	<i>А. Інваріантна частина</i>							
	1. Наставне заняття.			2				
	2. Методична підготовка директора загальноосвітнього навчального закладу			54				
	3. Педагогічний проект			2				
	4. Педагогічна практика			6				
IV.	ДІАГНОСТИЧНИЙ:	1,3/40	40	10				30
	1. Вхідне/вихідне діагностування.			4				
	2. Захист проектів.			6				
	Всього кредитів/годин	7,2/216	216	144				72

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№	Назва та зміст навчального модуля	Кількість кредитів / годин	Всього годин	Всього годин	Лекційні	Семинарські	Практичні	Самостійна робота
1	2	3		4	5	6	7	8
1	СУСПІЛЬНО-ГУМАНІТАРНИЙ:	1/30	30	8	8			22
1.1	<i>А. Інваріантна частина</i>							
	Проектування траєкторії розвитку професійної компетентності педагога							
	Наукові основи та технології організації виховного процесу у закладах освіти		2	2				2
	Наукові основи та методичні підходи до організації інклюзивного навчання в ЗНЗ		2	2				2
	Документальні та процедурні особливості атестації педагогічних працівників		4		2			2
	Тенденції розвитку освітнього законодавства в Україні		2					2
	Національно-патріотичне виховання у системі роботи школи		4	2	2			2
	Використання активних технік розвитку професійної компетентності педагогів в умовах полікультурного соціуму.		4	2	2			2
	Профілактика сучасних маніпулятивних технологій мас-медіа.		2					2
	Науково-методичні основи здійснення інноваційної освітньої діяльності		2					2
	Особливості організації правоосвітньої та правовиховної роботи у навчальних закладах в сучасних умовах		4	2	2			
	Стан і перспективи розвитку економіки України		2					2
	Науково-методичний супровід фахового зростання педагога у міжкурсовий період.		2					2
	Ефективне управління часом (тайм-менеджмент)		2					2
1.14	ПРОФЕСІЙНИЙ:	2/60	60	32	2 2		10	28
1.15.	<i>А. Інваріантна частина</i>							
1.16	1. Педагогічна інноватика		30	10	1 0			10
1.17	Освітньо-виховний простір навчального закладу як простір для успішного становлення та розвитку толерантної особистості		2	2	2			

1.18	Технологія розвитку критичного мислення як засіб активізації пізнавальної діяльності		2	2	2			
	Методи формування дидактичної складової професійної компетентності педагога		2	2	2			
2	Формування толерантного ставлення до ВІЛ-позитивних дітей у системі шкільної освіти		2					2
2.1	Культура мови як чинник професійної компетентності		4	2	2			2
2.1.1	Основні вимоги до матеріалів, які відображають ППД та освітню інноватику		2					2
2.1.1.1	Методи та форми запобігання проявів агресивної поведінки учнів.		2					2
2.1.1.2	Дизайн освіта в Європейському вимірі		2	2	2			
2.1.1.3	Громадянськість педагога як чинник формування ключової громадянської компетентності учнів		2					2
2.1.1.4	2. Наукові основи вивчення предметів		6	6	6			
2.1.1.5	Наукові засади створення особистісно орієнтованих виховних технологій		4	4	4			
2.1.1.6	Обдарованість: сутність, природа, види, технології розвитку		2	2	2			
2.1.1.8	3. Сучасна педагогічна психологія		12	4	4			8
2.1.1.9	Впровадження психотехнологій у навчально-виховний процес як умова створення розвивального освітнього середовища		4	2	2			2
2.1.1.10	Формування конфліктологічної компетентності педагога		4	2	2			2
2.1.1.11	Методи формування стилю педагогічного спілкування та його зв'язок з особливостями індивідуальності учнів		2					2
2.1.1.12	Методи та форми роботи щодо профілактики виникнення та подолання стресових станів у педагогічній діяльності.		2					2
2.1.1.13	Б. Варіативна частина							
2.1.1.14	1. Спецкурси							
2.1.2	Інформаційно-комунікаційні технології в освіті.		12	6			6	6
2.1.2.1	Електронні освітні ресурси, їх значення та використання у професійній діяльності		2	2			2	
2.1.2.2	Функціональні можливості хмарних технологій у навчально-виховному процесі		10	4			4	6

2.1.2.3	Наукові основи моніторингу якості освіти		4	2	2			2
2.2.1.3	Педагогічне проектування в навчальному закладі		6	4			4	2
2.2.1.3.1	Педагогічний проект: суть, мета, зміст та етапи реалізації		6	4			4	2
3	МЕТОДИЧНИЙ	2,9/86	86	64	10	10	44	22
3.1	Інваріантна частина							
	1.Настановне заняття.		2	2			2	
	2. Сучасна методика виховання		60	40	10	10	20	20
3.1.2.1	Основні завдання і зміст діяльності заступника директора ЗНЗ з виховної роботи		4	2		2		2
3.1.2.1	Система планування виховної роботи в школі		4	2			2	2
3.1.2.1	Створення моделей сучасних виховних систем		2	2			2	
3.1.2.1	Контроль як управлінська функція заступника директора загальноосвітнього навчального закладу з виховної роботи		4	2		2		2
3.1.2.1	Аналіз ефективності виховного процесу у загальноосвітньому навчальному закладі		4	2			2	2
3.1.2.1	Створення особистісно зорієнтованого виховного простору навчального закладу		4	2		2		2
3.1.2.1	Формування соціальної компетентності учнів у процесі розвитку учнівського самоврядування		2	2		2		
3.1.2.1	Створення моделей шкільного самоврядування		2	2			2	
3.1.2.1	Родинне виховання як складова ефективного виховного процесу		2					2
3.1.2.1	Організація превентивного виховання в навчальному закладі		2					2
3.1.2.1	Проблемні питання соціально-правового захисту дитини		4	2			2	2
3.1.2.1	Зміст та завдання художньо-естетичного виховання в системі загальної середньої освіти		2	2		2		
3.1.2.1	Організації еколого-натуралістичного виховання в навчальних закладах		2	2			2	
3.1.2.1	Організація туристсько-красознавчої роботи в навчальному закладі		2	2		2		
3.1.2.1	Виховний потенціал туристсько-рекреаційних ресурсів		2	2		2		
3.1.2.1	Організація та зміст діяльності шкільних музеїв		2	2			2	
3.1.2.1	Методика організації військово-патріотичного виховання учнівської молоді в контексті Всеукраїнської дитячо-юнацької військово-патріотичної гри «Сокіл» («Джура»)		2	2			2	

3.1.2.1	Методичні поради вчителю для проведення виховної роботи в умовах інформаційного протистояння		2	2	2			
3.1.2.1	Організація та зміст гурткової та клубної роботи		2	2			2	
3.1.2.1	Впровадження технології колективно-творчого виховання в практику роботи навчального закладу		4	2			2	2
3.1.2.1	Організація проектної діяльності учнів в позаурочний час		2	2			2	
3.1.2.1	Педагогічний супровід процесу формування в учнів навичок безпечної поведінки в надзвичайних ситуаціях		4	2	2			2
3.1.3	Педагогічна практика		6	6			6	
3.1.3.1	Ознайомлення з системою роботи заступника директора школи з виховної роботи. Практичний аспект		2	2			2	
3.1.3.2	Відвідування та аналіз виховних заходів		4	4			4	
3.2	Варіативна частина							
3.2.1	Спецкурси та факультативи							
3.2.1.1	Спецкурс. Організація внутрішкільної методичної роботи з класними керівниками як один із напрямів освітнього менеджменту		8	6			6	2
1	Вплив мотивації на розвиток професійної компетентності педагогічних кадрів		2	2			2	
2	Педагогічний підхід «НОРМА» як засіб навчання педагогів ефективному управлінню аудиторією		4	4			4	
3.	Організація внутрішкільної методичної роботи з питань виховання		4	2			2	2
3.2.1.2	Впровадження програми МОН України “Сприяння просвітницькій роботі “рівний-рівному” серед молоді України щодо здорового способу життя		10	10			10	
4	Діагностичний	0,3/40	40	10			10	30
4.1	Вхідне/вихідне діагностування			4			2	
4.3	Захист проектів		36	6			6	30
	Всього кредитів/годин	7,2/216	216	144	68	12	64	72

Додаток підготовлений автором на основі опрацювання джерельної бази дослідження.

Додаток Д8
Навчально- тематичний план
курсів підвищення кваліфікації педагогів-організаторів
Комунального закладу «Житомирський обласний інститут післядипломної
педагогічної освіти»
НАВЧАЛЬНИЙ ПЛАН

№	Назва та зміст навчального модуля	Кількість кредитів / годин	Всього годин	Кількість аудиторних годин				Поза-аудиторні години
				Всього	Лекційні	Семінарські	Практичні	
I.	СУСПІЛЬНО-ГУМАНІТАРНИЙ:	1/30	30	26				4
	<i>А. Інваріантна частина</i>							
	3. Актуальні проблеми філософії освіти.			4				
	4. Нормативно-правове забезпечення сучасної освіти			12				4
	<i>Б. Варіативна частина</i>							
	2. Спецкурси			10				
II.	ПРОФЕСІЙНИЙ:	2/60	60	44				16
	<i>А. Інваріантна частина</i>							
	4. Педагогічна інноватика			16				
	5. Сучасна педагогічна психологія			8				
	6. Наукові основи вивчення предмета			8				
	<i>Б. Варіативна частина Спецкурси</i>							
	4. Інформаційно-комунікаційні технології в освіті.			6				
	5. Педагогічне проектування			4				
	6. Моніторинг			2				
III.	МЕТОДИЧНИЙ:	3,7/86	86	64				22
	<i>А. Інваріантна частина</i>							
	5. Наставне заняття.			2				
	6. Сучасна методика вивчення предмета			54				
	7. Педагогічний проект			2				
	8. Педагогічна практика			6				
IV.	ДІАГНОСТИЧНИЙ:	0,3/40	40	10				30
	3. Вхідне/ вихідне діагностування.			4				
	4. Захист проектів.			6				
	Всього кредитів/годин	7,2/216	216	144				72

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№	Назва та зміст навчального модуля	Кількість кредитів / годин	Всього годин	Кількість аудиторних годин				Поза-аудиторні години
				Всього	Лекційні	Семинар.	Практ.	Самост. робота
I.	СУСПІЛЬНО-ГУМАНІТАРНИЙ:	1/30	30	26				4
	<i>A. Інваріантна частина</i>							
	Наукові основи та технології управління виховним процесом у закладах освіти				2			
	Наукові основи та методичні підходи до організації інклюзивного навчання в ЗНЗ				2			
	Документальні та процедурні особливості атестації педагогічних працівників				2			
	Тенденції розвитку освітнього законодавства в Україні				2			
	Національно-патріотичне виховання у системі роботи школи						2	2
	Використання активних технік розвитку професійної компетентності педагогів в умовах полікультурного соціуму.						2	2
	Профілактика сучасних маніпулятивних технологій мас-медіа.				2			
	Особливості організації правоосвітньої та правовиховної роботи у навчальних закладах в сучасних умовах				2			
	<i>B. Варіативна частина</i>							
	1. Спецкурси			10				
	Стан і перспективи розвитку економіки України.				2			
	Науково-методичні основи здійснення інноваційної освітньої діяльності				2			
	Стан, проблеми і перспективи розвитку освіти регіону				2			
	Науково-методичний супровід фахового зростання педагога у міжкурсовий період.				2			

	Ефективне управління часом (тайм-менеджмент)				2			
II.	ПРОФЕСІЙНИЙ:	2/60	60	46				14
	<i>A. Інваріантна частина</i>							
	1. Педагогічна інноватика			16				
	Освітньо-виховний простір навчального закладу як простір для успішного становлення та розвитку толерантної особистості				2			
	Технологія розвитку критичного мислення як засіб активізації пізнавальної діяльності				2			
	Методи формування дидактичної складової професійної компетентності педагога				2			
	Формування толерантного ставлення до ВІЛ-позитивних дітей у системі шкільної освіти				2			
	Культура мови як чинник професійної компетентності				2			
	Основні вимоги до матеріалів, які відображають ППД та освітню інноватику				2			
	Методи та форми запобігання проявів агресивної поведінки учнів.						2	
	Художньо-естетичне виховання і навчання учнів в початковій школі				2			
	Громадянськість педагога як чинник формування ключової громадянської компетентності учнів							2
	2. Наукові основи вивчення предметів			8				
	Виховний потенціал туристсько-рекреаційних ресурсів				2			
	Наукові засади створення особистісно орієнтованих виховних технологій				2			
	Технологія розвитку обдарованості				4			
	3. Сучасна педагогічна психологія			8				
	Впровадження психотехнологій у навчально-виховний процес як умова створення розвивального освітнього середовища				2			
	Розвиток емоційно-вольової сфери молодшого школяра засобами АРТ-технік				2			
	Методи формування стилю педагогічного спілкування та його зв'язок з особливостями індивідуальності учнів						2	

	Методи та форми роботи щодо профілактики виникнення та подолання стресових станів у педагогічній діяльності.				2			
	<i>Б. Варіативна частина</i>							
	Інформаційно-комунікаційні технології в освіті.			6				12
	Електронні медіа-освітні ресурси у викладанні навчальних предметів.				2			
	Особливості викладання навчальних предметів у початковій школі з використанням медіа-освітнього середовища.				4		4	
	1. Педагогічне проектування			6	2		4	2
	2. Наукові основи моніторингу якості освіти			2	2			
ІІІ.	МЕТОДИЧНИЙ:	2.9/86	86	66				24
	<i>А. Інваріантна частина</i>							
	Настановне заняття.		2	2			2	
	1. Сучасна методика вивчення предмета		84	64				
	Основні завдання та зміст діяльності педагога-організатора відповідно до нормативно-правової бази		4	2		2		2
	Аналіз професіограми діяльності педагога-організатора		2	2			2	
	Планування роботи педагога-організатора		4	2			2	2
	Шляхи удосконалення учнівського самоврядування у навчальному закладі		10	6			6	4
	Розвиток організаторських умінь педагога-організатора		4	2			2	2
	Особистісно зорієнтований підхід до організації позаурочної діяльності		8	6		2	4	2
	Особливості організації волонтерської діяльності у навчальному закладі		2	2			2	
	Впровадження технології колективного творчого виховання в практику діяльності навчального закладу		4	2			2	2
	Організація туристсько-краєзнавчої роботи в навчальному закладі		2	2		2		
	Організація проектної діяльності учнів позаурочний час		4	2			2	2
	Реалізація завдань освітньої галузі «Мистецтво» Державного стандарту в процесі художньо-естетичного навчання та виховання учнів		2	2	2			
	Майстер-клас «Режисерська та сценарна діяльність як засіб розвитку професійної майстерності педагога-організатора».		6	4			4	2

	Організація та зміст гурткової та клубної роботи		2	2			2	
	Технологія проведення ігор-подорожей у діяльності педагога-організатора		2	2			2	2
	Розвиток здоров'язберезувальної компетентності педагога-організатора		6	4			4	2
	Тьюторський супровід розвитку творчого потенціалу учня		4	2			2	2
	Вплив мотивації на розвиток професійної компетентності педагогічних кадрів.		2	2			2	
	2. Педагогічна практика							
	Практика в навчальному закладі		6	6			6	
	2. Спецкурс “Технологія проведення просвітницького тренінгу, тренінгових занять. Впровадження програми МОН України “Сприяння просвітницькій роботі “рівний-рівному” серед молоді України щодо здорового способу життя” (тренінг)		10	10			10	
	Методика освіти “рівний-рівному		2	2			2	
	Спілкуємось та діємо		2	2			2	
	Твоє життя – твій вибір		2	2			2	
	Прояви турботу та обачність		2	2			2	
	Правове поле формування здорового способу життя		2	2			2	
I.	ДІАГНОСТИЧНИЙ:	1.3/40		10				30
	Вхідне діагностування.			2				
	Вихідне діагностування.			2				
	Захист проектів.			6				
	Всього кредитів/годин	7,2/216	216	144				72

Додаток підготовлений автором на основі опрацювання джерельної бази дослідження.

Додаток Д9
Навчально- тематичний план
курсів підвищення кваліфікації заступників директорів з виховної роботи
та педагогів – організаторів Комунального закладу вищої освіти
«Одеська академія неперервної освіти одеської обласної ради»
НАВЧАЛЬНИЙ ПЛАН

Назва навчальних модулів	Назва міні-модулів	Всього годин/кредитів	Лекції	Практичні заняття
Соціально-гуманітарний	1.1. Філософія і соціологія освіти	2	2	–
	1.2. Стратегічні тенденції розвитку українського суспільства через призму освіти	2	2	–
	1.3. Екологія, здоров'язберігаючі технології в змісті освіти	4	4	–
Разом на модуль (годин/кредитів):		8/0,3	8	–
Професійний	2.1. Правове забезпечення освіти України в умовах її реформування	4	4	
	2.2. Удосконалення освітнього процесу в умовах реформування системи освіти України	4	4	
	2.3. Психолого-педагогічні засади освітнього процесу в сучасних умовах	6	6	
	2.4. Використання ІКТ в освітньому процесі	6	–	6
Разом на модуль (годин/кредитів):		20/0,6	14	6
Фаховий	3.1. Інноваційний підхід до організації сучасного виховного процесу	6	4	2
	3.2. Психолого-педагогічні аспекти виховання лідерів	6	4	2
	3.3. Психолого–педагогічна робота з дітьми схильними до девіації	6	4	2
	3.4. .Формування педагогічної культури батьків через педагогіку партнерства: вчитель-учні-батьки	6	2	4
	3.5. Реалізація державної стратегії виховання та збереження здоров'я підростаючого покоління: шляхи вирішення проблем	6	2	4
	3.6. Професійно–педагогічні компетентності педагога-виховника	6	2	4
	3.7. Практична підготовка	6		6
	3.8. Самостійна робота слухача	6		6
Разом на модуль (годин/кредитів):		48/1,6	18	30
Діагностико-аналітичний	4.1. Вхідне діагностування	1	–	1
	4.2. Вихідне діагностування	1	–	1
	4.3. Поточний контроль	1	–	1
	4.4. Конференція	4	–	4
	4.5. Захист випускної роботи	1	–	1
Разом годин на модуль:		8	–	8
Разом годин за планом:		84/2,5		

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Соціально-гуманітарний модуль				
Назва міні-модулів	Зміст навчальних міні-модулів	Всього годин	Лекція	Практичне заняття
1.1. Філософія і соціологія освіти	1.1.1. Регіональна освітня політика в умовах розбудови НУШ	2	2	
Всього:		2	2	–
1.2. Стратегічні тенденції розвитку українського суспільства через призму освіти	1.2.1. Європейський вектор України: історичний погляд	2	2	–
Всього:		2	2	–
1.3. Екологія, здоров'язберігаючі технології в змісті освіти	1.3.1. Формування екологічного мислення та екологічної грамотності суб'єктів навчання як ключової компетентності	4	4	–
Всього:		4	4	–
Всього передбачено на модуль (годин/кредитів):		8 / 0,3	8	–
Професійний модуль				
2.1. Правове забезпечення освіти України в умовах її реформування	2.1.1. Система післядипломної освіти педагогічних кадрів, технологія їх атестації та сертифікації	2	2	–
	2.1.2. Правовий статус учасників освітнього процесу в контексті НУШ	2	2	–
Всього:		4	4	–
2.2. Удосконалення освітнього процесу в умовах реформування системи освіти України	2.2.1. Організація роботи щодо створення безпечних умов життєдіяльності учасників освітнього процесу в установах і закладах освіти	2	2	–
	2.2.2. Концептуальні основи розбудови Нової української школи	2	2	–
Всього:		4	4	–
2.3. Психолого-педагогічні засади освітнього процесу в сучасних умовах	2.3.1. Психолого-педагогічні засади ефективної самореалізації особистості в освітньому процесі	4	4	–
	2.3.2. Особливості організації інклюзивного освітнього середовища в закладі освіти	2	2	–
Всього:		6	6	–
2.4. Використання ІКТ в освітньому процесі	2.4.1. Розвиток інформаційно-комунікаційних компетентностей у педагогів-організаторів	6	–	6
Всього:		6	–	6
Всього передбачено на модуль (годин/кредитів):		20/0,6	14	6

Назва міні-модулів	Зміст навчальних міні-модулів	Всього годин	Лекція	Практичне заняття
3.1. Інноваційний підхід до організації сучасного виховного процесу	3.1.1. Педагогічна взаємодія як основа сучасного виховного процесу	2	2	
	3.1.2. Теоретико-методологічні засади інновацій у виховному процесі	2	2	
	3.1.3. Особистість у просторі виховних інновацій	2		2
Всього:		6	4	2
3.2. Психолого-педагогічні аспекти виховання лідерів	3.2.1. Теоретико-методичні засади виховання лідерів	2	2	
	3.2.2. Вікові особливості виховання лідерів	2	2	
	3.2.3. Розробка організаційно-методичного супроводу виховання лідерів	2		2
Всього:		6	4	2
3.3. Психолого-педагогічна робота з дітьми схильними до девіації	3.3.1. Соціально-педагогічна діяльність з родиною	2	2	
	3.3.2. Девіація як соціально-педагогічна проблема	2	2	
	3.3.3. Злочинність як прояв девіантної поведінки	2		2
Всього:		6	4	2
3.4. Формування педагогічної культури батьків через педагогіку партнерства: вчитель-учні-батьки	3.4.1. Типи й стилі сімейного виховання	2	2	
	3.4.2. Батьківські компетенції: проблеми, розвиток, супровід	2		2
	3.4.3. Педагогіка щастя або методи виховання щасливої дитини	2		2
Всього:		6	2	4
3.5. Реалізація державної стратегії. Виховання та збереження здоров'я підрастаючого покоління: виклики та шляхи вирішення проблем	3.5.1. Інноваційні підходи до розбудови інваріантних моделей виховної діяльності навчального закладу в умовах освітніх змін	2	2	
	3.5.2. Здоров'язбережувальна діяльність закладу освіти. Організаційно-педагогічні основи та змістові засади діяльності школи сприяння здоров'ю	2		2
	3.5.3. Діяльність дитячо-юнацьких громадських об'єднань з урахуванням інтересів та потреб учнів відповідно до Конвенції ООН про права дитини	2		2
Всього:		6	2	4
3.6. Професійно-педагогічні компетентності педагога	3.6.1. Діяльнісний підхід до удосконалення професійної компетентності педагога	2	2	
	3.6.2. Побудова індивідуальної професійної траєкторії педагога-виховника	2		2
	3.6.3. Вимоги до ділової документації заступника та педагога-організатора:	2		2
Всього:		6	2	4

Назва міні-модулів	Зміст навчальних міні-модулів	Всього годин	Лекція	Практичне заняття
3.7. Практична підготовка	Ознайомлення з виховними моделями та досвідом роботи навчальних закладів різних типів. Побудова виховних систем та моделювання діяльності заступника директора з виховної роботи та педагога-організатора в рамках Нової української школи.	6		6
Всього:		6		6
3.8. Самостійна робота слухача	3.8.1. Підготовка випускної роботи	6		6
Всього:		6		6
Всього передбачено на модуль (годин/кредитів):		48/1,6		
	4.1. Вхідне діагностування	1	–	1
	4.2. Вихідне діагностування	1	–	1
	4.3. Поточний контроль	1	–	1
	4.4. Конференція	4	–	4
	4.5. Захист випускної роботи	1	–	1
Всього:		8	–	8
Всього годин передбачено на модуль:		8		8
Всього передбачено за планом (годин/кредитів):		84/2,5		

Додаток підготовлений автором на основі опрацювання джерельної бази дослідження.

Додаток Е
Програма спецкурсу
«Розвиток здоров'язбережувальної компетентності
вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти

Додаток Е1
Навчально-тематичний план спецкурсу

Теоретична частина		Кількість годин
Назва тем		20
Тема 1.	Здоров'язбережувальна компетентність: визначення, зміст, основні принципи та шляхи її формування	2
Тема 2.	Навчання на засадах розвитку життєвих навичок як елемент освіти у галузі здоров'я	2
Тема 3.	Методи активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів на заняттях з формування здоров'язбережувальної компетентності	2
Тема 4.	Тренінг як форма організації освітнього процесу	2
Тема 5.	Особливості організації та проведення тренінгових занять з підлітками	2
Тема 6.	Формування та розвиток комунікативних навичок підлітків	2
Тема 7.	Методичні аспекти профілактики вживання наркотичних речовин в молодіжному середовищі	2
Тема 8.	Формування навичок протидії соціальному тиску	2
Тема 9.	Репродуктивне здоров'я підлітків і молоді та ризики для нього	2
Тема 10.	Методика проведення занять з профілактики ВІЛ/СНІДу	2
Практична частина		Кількість годин
Назва тем		20
Заняття 1.	Здоров'я – цінність життя	2
Заняття 2.	Здоров'я та ЗСЖ	2
Заняття 3.	Наркотичні речовини –загроза здоров'ю людини	2
Заняття 4.	Ризик та ризиковані ситуації	2
Заняття 5.	Відповідальна та безпечна поведінка	2
Заняття 6.	Репродуктивне здоров'я для збереження майбутнього	2
Заняття 7.	Кожен має знати про ВІЛ	2
Заняття 8.	Конфліктні ситуації та їх успішне вирішення	2
Заняття 9.	Цінності у житті людини	2
Заняття 10.	Моє майбутнє життя	2
РАЗОМ		40

Додаток підготовлений автором

Додаток Е2

Зміст навчального матеріалу теоретичної частини

ТЕМА 1. Здоров'язбережувальна компетентність: визначення, зміст, основні принципи та шляхи її формування

План

1. Здоров'язбережувальна компетентність особистості як психолого-педагогічна проблема.
2. Фактори, які впливають на процес формування та розвиток здоров'язбережувальної компетентності учнів.
3. Принципи розвитку здоров'язбережувальної компетентності учнів основної школи
4. Реалізація вимог освітнього стандарту, навчальної програми, підручників інтегрованого курсу «Основи здоров'я».

Мета: ознайомити вчителів з методологічними засадами, підходами, критеріями, принципами розвитку здоров'язберігаючої компетентності у підлітків.

Ключові поняття: компетентнісний підхід; фактори; принципи; освітній стандарт; навчальна програма.

ТЕМА 2. Навчання на засадах розвитку життєвих навичок як елемент освіти у галузі здоров'я

План

1. Поняття життєвих навичок.
2. Склад і класифікація життєвих навичок.
3. Структура життєвих навичок.
4. Життєві навички і якість освіти.
5. Теоретико-методичний коментар щодо формування деяких життєвих навичок.

Мета: ознайомити з особливостями технології навчання на засадах розвитку життєвих навичок; розширити та систематизувати інформацію щодо ООЖН.

Ключові поняття: життєві навички; ООЖН; знання; уміння; життєві компетенції; технологія.

ТЕМА 3. Методи активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів на заняттях з формування здоров'язбережувальної компетентності

План

1. Вступ.
2. Класифікація методів навчання.
3. Ефективність інтерактивного навчання.
4. Принципи інтерактивного навчання.
5. Класифікація інтерактивних методів навчання.
6. Переваги та недоліки у застосуванні інтерактивних методів.

Мета: ознайомити з методами навчання на засадах розвитку життєвих навичок; визначити переваги та недоліки у застосуванні інтерактивних методів.

Ключові поняття: здоров'язбережувальна компетентність; інтерактивні методи; принципи; мозковий штурм; рольова гра.

ТЕМА 4. Тренінг як форма організації освітнього процесу

План

1. Поняття тренінгу.
2. Класифікація основних видів тренінгів.
3. Принципи роботи тренінгової групи.
4. Класифікація основних тренінгових форм роботи.

5. Актуальність тренінгових форм навчання.

Мета: ознайомити слухачів з поняттям «тренінг»; визначити основні завдання тренінгу; охарактеризувати принципи роботи тренінгової групи ознайомити слухачів з класифікацією основних видів тренінгів.

Ключові поняття: тренінг; життєві навички; інтерактивна форма; робота в групах.

ТЕМА 5. Особливості організації та проведення тренінгових занять з підлітками

План

1. Компоненти тренінгового процесу.
2. Структура тренінгового заняття.
3. Особливості тренінгового процесу як форми організації освітнього процесу.
4. Особливості організації та проведення тренінгового заняття.

Мета: ознайомити слухачів з компонентами тренінгового процесу, структурою тренінгового заняття, особливостями тренінгового процесу; особливостями організації та проведення тренінгового заняття.

Ключові поняття: тренінг; активні та інтерактивні методи; робота в колі; робота в групах; структурні вправи; структура тренінгу.

ТЕМА 6. Формування та розвиток комунікативних навичок підлітків

План

1. Що таке спілкування?
2. Вербальне та невербальне спілкування.
3. Прийоми ефективного спілкування.
4. Конфліктне спілкування.
- 4.1. Стадії розвитку конфліктів.
- 4.2. Як запобігти ескалації конфлікту.
- 4.3. Способи розв'язання конфліктів.

Мета: актуалізувати поняття «спілкування»; надати учасникам знання про види спілкування, конфліктне спілкування; ознайомити з прийомами ефективного спілкування.

Ключові поняття: спілкування; вербальне спілкування; невербальне спілкування; ефективне спілкування; конфлікт; розв'язання конфліктних ситуацій.

ТЕМА 7. Методичні аспекти профілактики вживання наркотичних речовин в молодіжному середовищі

План

1. Теоретичний матеріал щодо проблеми вживання наркотичних речовин.
  - 1.1. Наркотичні речовини та їх різновиди.
  - 1.2. Руйнівний вплив наркотичних речовин на організм людини.
  - 1.3. Види залежностей.
2. Профілактика вживання наркотичних речовин підлітками в освітньому середовищі.
  - 2.1. Завдання профілактики вживання наркотичних речовин підлітками в освітньому середовищі.
  - 2.2. Принципи профілактичної роботи вживання наркотичних речовин підлітками в освітньому середовищі.
3. Форми та методи під час профілактичної роботи наркоманії серед підлітків.
4. Корисні поради вчителю по підготовці занять по попередженню вживання наркотичних речовин підлітками.

Мета: актуалізувати, розширити та систематизувати інформацію про негативний вплив наркотичних речовин на здоров'я підлітків; види профілактики.

Ключові поняття: наркотичні речовини; освітнє середовище; первинна профілактика; вторинна профілактика; третинна профілактика.

ТЕМА 8. Формування навичок протидії соціальному тиску

План

1. Види поведінки.
2. Стратегії відмови. Способи сказати «НІ».
3. Особливості впевненої поведінки.
4. Навички протистояння тиску однолітків.

Мета: ознайомити вчителів з основними моделями поведінки та способами розвитку навичок впевненої відповідальної поведінки у підлітків; вмінням протистояти тиску.

Ключові поняття: моделі поведінки; навички; вплив; життєві цінності; відповідальна поведінка; стратегії відмови; тиск.

ТЕМА 9. Репродуктивне здоров'я підлітків і молоді та ризики для нього

План

1. Поняття репродуктивного здоров'я.
2. Фактори, які впливають на репродуктивне здоров'я.
3. Інфекції, що передаються статевим шляхом (ІПСШ).
  - 3.1. Збудники і симптоми ІПСШ.
  - 3.2. Наслідки і профілактика ІПСШ.

Мета: сформувати розуміння особливостей репродуктивної системи людини; сприяти усвідомленню факторів, що впливають на репродуктивне здоров'я; актуалізувати та систематизувати інформацію щодо ІПСШ.

Ключові поняття: репродуктивне здоров'я; ІПСШ; фактори; інфекції; профілактика.

Тема 10. Методика проведення занять з профілактики ВІЛ/СНІДу

План

1. ВІЛ/СНІД та їх збудники.
2. Шляхи інфікування ВІЛ:
3. Особливості перебігу ВІЛ-інфекції.
4. Як ВІЛ не передається.
5. Профілактика ВІЛ/СНІДу.
6. Корисні поради вчителю по підготовці заняття з профілактики ВІЛ/СНІДу.

Мета: актуалізувати, систематизувати інформацію щодо ІПСШ та ВІЛ/СНІДу, шляхів передачі.

Ключові поняття: вірус; інфекція; первинна профілактика; вторинна профілактика; ризик.

Додаток підготовлений автором

Додаток ЕЗ

Зміст навчального матеріалу практичної частини

**ПРОГРАМА ПРОВЕДЕННЯ ЗАНЯТТЯ 1.
ЗДОРОВ'Я – ЦІННІСТЬ ЖИТТЯ
(2 академічні години)**

Вступна частина:

Вправа на знайомство. Визначення очікування учасників тренінгу. Прийняття правил роботи групи.

Основна частина:

Вправа «Експрес здоров'я».

Вправа «Модель здоров'я».

Вправа «Від чого залежить здоров'я?».

Вправа «10 заповідей здоров'я».

Заключна частина:

Вправа на підведення підсумків «Годинник досвіду».

Зміст навчального матеріалу	Очікувані результати
Визначення поняття «здоров'я» та його складових. Усвідомлення важливості усіх складових здоров'я для повноцінного життя. Фактори впливу на здоров'я. Актуалізація відчуття важливості здоров'я і необхідності дбайливого ставлення до нього.	Учасник: знає, що таке «здоров'я» та його складові; основні групи факторів, які на нього впливають. Усвідомлює важливість усіх складових здоров'я як однієї з пріоритетних цінностей у житті. Усвідомлює необхідність дбайливого ставлення до нього.

**ПРОГРАМА ПРОВЕДЕННЯ ЗАНЯТТЯ 2.
ЗДОРОВ'Я ТА ЗСЖ
(2 академічні години)**

Вступна частина:

Вправа на знайомство. Визначення очікування учасників тренінгу. Повторення правил роботи групи.

Основна частина:

Вправа «Ромашка ЗСЖ».

Вправа «Стежина ЗСЖ».

Заключна частина:

Вправа на підведення підсумків «Весняна галявина».

Зміст навчального матеріалу	Очікувані результати
Визначення поняття «ЗСЖ». Формування в учасників прагнення займати активну життєву позицію, сприяти орієнтації на ЗСЖ. Формування дій та варіантів поведінки, що сприяють ЗСЖ.	Учасник: знає, що таке ЗСЖ. Вміє аналізувати власний спосіб життя, визначати поведінку та дії для покращення власного здоров'я. Усвідомлює, що власний спосіб життя найбільше впливає на здоров'я.

**ПРОГРАМА ПРОВЕДЕННЯ ЗАНЯТТЯ 3.
НАРКОТИЧНІ РЕЧОВИНИ – ЗАГРОЗА ЗДОРОВ'Ю ЛЮДИНИ
(2 академічні години)**

Вступна частина:

Вправа на знайомство. Визначення очікування учасників тренінгу. Повторення правил роботи групи.

Основна частина:

Інформаційне повідомлення «Наркотичні речовини».

Вправа «Знайди альтернативу».

Мозковий штурм «Які наслідки початку вживання наркотичних речовин?».

Вправа «Послання ровесникам».

Вправа «Рішення, яке ми приймаємо».

Заключна частина:

Вправа на підведення підсумків «Баскетбольне кільце».

Зміст навчального матеріалу	Очікувані результати
Актуалізація інформації про наркотичні речовини (НР). Вплив НР на організм людини. Причини та наслідки початку вживання підлітками НР. Усвідомлення, що необхідно робити і як поводитись у ситуаціях, що можуть сприяти початку вживання НР.	Учасник: знає про шкідливість впливу НР на організм людини. Вміє визначати причини, що спонукають молодь до початку вживання наркотичних речовин, і визначати, який від діяльності може замінити причину початку вживання шкідливих речовин.

**ПРОГРАМА ПРОВЕДЕННЯ ЗАНЯТТЯ 4.
РИЗИК ТА РИЗИКОВАНІ СИТУАЦІЇ
(2 академічні години)**

Вступна частина:

Вправа на знайомство. Визначення очікування учасників тренінгу. Повторення правил роботи групи.

Основна частина:

Групове обговорення «Ризик і ризиковані ситуації».

Вправа «Визнач позицію».

Вправа «Ризикована поведінка та здорова альтернатива».

Робота в групах «Можливі наслідки ризикованих ситуацій».

Заключна частина:

Вправа на підведення підсумків «Перегони».

Зміст навчального матеріалу	Очікувані результати
Актуалізація інформації про поняття «ризик». Вміння визначати ступінь ризику у ситуаціях, коли є загроза власному здоров'ю. Усвідомлення учасниками можливих наслідків ризикованих ситуацій щодо здоров'я.	Учасник: знає, що таке ризик. Вміє визначати причини і наслідки ризикованої поведінки. Володіє навичками зменшувати ступінь ризику в ситуаціях, де є загроза здоров'ю.

**ПРОГРАМА ПРОВЕДЕННЯ ЗАНЯТТЯ 5.
ВІДПОВІДАЛЬНА ТА БЕЗПЕЧНА ПОВЕДІНКА
(2 академічні години)**

Вступна частина:

Вправа на знайомство. Визначення очікування учасників тренінгу. Повторення правил роботи групи.

Основна частина:

Групове обговорення «Види поведінки».

Вправа «Ефективна відмова».

Вправа «Як сказати «НІ»».

Заключна частина:

Вправа на підведення підсумків «Збери пазл».

Зміст навчального матеріалу	Очікувані результати
Актуалізація знань про основні види поведінки людини. Як правильно сказати «НІ» та уникнути небажаних пропозицій. Відпрацювання навичок ефективної відмови. Протистояння маніпуляціям та соціальному тиску.	Учасник: знає основні види поведінки. Володіє навичками ефективної відмови у ситуаціях ризику. Вміє протистояти соціальному тиску. Впевнено відповідає на небажані пропозиції.

**ПРОГРАМА ПРОВЕДЕННЯ ЗАНЯТТЯ 6.
РЕПРОДУКТИВНЕ ЗДОРОВ'Я ДЛЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ МАЙБУТНЬОГО
(2 академічні години)**

Вступна частина:

Вправа на знайомство. Визначення очікування учасників тренінгу. Повторення правил роботи групи.

Основна частина:

Мозковий штурм «Що таке репродуктивне здоров'я?».

Інформаційне повідомлення «Репродуктивне здоров'я».

Вправа «Фактори, які впливають на репродуктивне здоров'я людини».

Вправа «Вплив наркотичних речовин на репродуктивне здоров'я людини».

Вправа «Найбільш поширені ПСШ».

Заключна частина:

Вправа на підведення підсумків «Фруктовий сад».

Зміст навчального матеріалу	Очікувані результати
Визначення поняття «репродуктивне здоров'я» та факторів, які на нього впливають. Вплив НР на репродуктивне здоров'я. Актуалізація інформації про ПСШ, шляхи передачі і способи захисту.	Учасник: знає, що таке «репродуктивне здоров'я». Вміє визначати фактори, які впливають на репродуктивне здоров'я; про негативний вплив наркотичних речовин на репродуктивне здоров'я. Усвідомлює важливість збереження репродуктивного здоров'я.

**ПРОГРАМА ПРОВЕДЕННЯ ЗАНЯТТЯ 7.
КОЖЕН МАЄ ЗНАТИ ПРО ВІЛ
(2 академічні години)**

<p>Вступна частина: Вправа на знайомство. Визначення очікування учасників тренінгу. Повторення правил роботи групи.</p> <p>Основна частина: Інформаційне повідомлення «Факти про ВІЛ». Групове обговорення «Безпечні та небезпечні рідини». Вправа «Міфи про ВІЛ-інфекцію». Вправа «Ризик інфікування ВІЛ». Групове обговорення «Толерантне ставлення до ВІЛ-інфікованих».</p> <p>Заключна частина: Вправа на підведення підсумків «Морське дно».</p>	
Зміст навчального матеріалу	Очікувані результати
Систематизація знань про ВІЛ, СНІД, шляхи передачі та способи захисту. Формування усвідомлення негативних поведінкових факторів як основної загрози можливого інфікування ВІЛ. Формування толерантного ставлення до людей, які живуть з ВІЛ.	Учасник: знає, що таке ВІЛ, СНІД. Володіє інформацією про шляхи передачі ВІЛ та способи захисту. Усвідомлює негативні поведінкові фактори як основної загрози можливого інфікування ВІЛ.

**ПРОГРАМА ПРОВЕДЕННЯ ЗАНЯТТЯ 8.
КОНФЛІКТНІ СИТУАЦІЇ ТА ЇХ УСПІШНЕ ВИРІШЕННЯ
(2 академічні години)**

<p>Вступна частина: Вправа на знайомство. Визначення очікування учасників тренінгу. Повторення правил роботи групи.</p> <p>Основна частина: Вправа «Конфлікт – це...». Інформаційне повідомлення «Що таке конфлікт?». Вправа «Які дії можуть спричинити суперечку?». Вправа «Реальна ситуація». Вправа «Вирішуємо конфлікт». Вправа «Пам'ятка».</p> <p>Заключна частина: Вправа на підведення підсумків «Зоряне небо».</p>	
Зміст навчального матеріалу	Очікувані результати
Розвиток навичок запобігання та вирішення конфліктів. Алгоритм поведінки у конфліктній ситуації.	Учасник: усвідомлює необхідність конструктивного вирішення конфліктних ситуацій. Знає стратегії поведінки в конфліктній ситуації.

**ПРОГРАМА ПРОВЕДЕННЯ ЗАНЯТТЯ 9.
ЦІННОСТІ У ЖИТТІ ЛЮДИНИ.
(2 академічні години)**

<p>Вступна частина. Вправа на знайомство. Визначення очікування учасників тренінгу. Повторення правил роботи групи.</p> <p>Основна частина: Вправа «Мікрофон». Рольова гра «Ціна і цінність». Вправа «Ціннісні орієнтації».</p> <p>Заключна частина: Вправа на підведення підсумків «Квітник».</p>	
Зміст навчального матеріалу	Очікувані результати
<p>Усвідомлення важливості цінності здоров'я для кожного і для суспільства в цілому як основи для успішної реалізації життєвих цінностей. Визначення власних духовних цінностей. Цінність життя та інші життєві цінності.</p>	<p>Учасник: знає, що таке цінність і її роль у житті людини. Усвідомлює важливість цінностей у суспільстві. Володіє уміннями та навичками визначення особистісних цінностей.</p>

**ПРОГРАМА ПРОВЕДЕННЯ ЗАНЯТТЯ 10.
МОЄ МАЙБУТНЄ ЖИТТЯ
(2 академічні години)**

<p>Вступна частина: Вправа на знайомство. Визначення очікування учасників тренінгу. Повторення правил роботи групи.</p> <p>Основна частина: Мозковий штурм «Доросле життя». Вправа «Чарівне дзеркальце». Вправа «Мої досягнення».</p> <p>Заключна частина: Вправа на підведення підсумків «Серце».</p>	
Зміст навчального матеріалу	Очікувані результати
<p>Формування відповідальності за своє майбутнє. Формування навичок прогнозування власних життєвих перспектив. Розвиток власного потенціалу, вміння ставити і досягати життєві цілі.</p>	<p>Учасник: усвідомлює, що найважливіша риса дорослої людини це – відповідальність. Володіє навичками прогнозування власних життєвих перспектив. Усвідомлює, що його майбутнє залежить від нього самого.</p>

Додаток підготовлений автором

Додаток Ж

Приклади окремих завдань із спецкурсу «Розвиток здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти» з використанням інтерактивних методів

Мозковий штурм «Які наслідки початку вживання наркотичних речовин?»

Мета: визначити можливі наслідки початку вживання підлітками НР.

Хід проведення вправи

Ведучий пропонує учасникам назвати можливі наслідки початку вживання підлітками наркотичних речовин. Усі відповіді записуються на фліп-чарті.

Підсумовуючи, ведучий підкреслює, що наслідки початку вживання наркотичних речовин (алкоголь, тютюн, наркотики) багато в чому подібні, адже всі вони впливають на різні складові здоров'я і завжди негативні. Вони проявляються в усіх сферах життєдіяльності людини.

Вправа «Які дії можуть спричинити суперечку?»

Мета: формування в учасників усвідомлення дій, які можуть спричинити конфлікт.

Хід проведення вправи

Ведучий об'єднує учасників у три підгрупи і роздає кожній підгрупі картку з описом завдання.

Завдання для 1-ої підгрупи: написати перелік дій, які можуть спричинити суперечку (*обзивання, нетактовні висловлювання, поширення пліток*).

Завдання для 2-ої підгрупи: написати перелік почуттів, що виникають в учасників конфлікту (*гнів, образа, розчарування тощо*).

Завдання для 3-ої підгрупи: подумати і записати, які наслідки для здоров'я можуть мати конфлікти (*образи, розрив дружніх стосунків тощо*).

На виконання завдання – 5 хв.

Після закінчення роботи, групи презентують свої напрацювання.

Після усіх презентацій ведучий проводить обговорення у загальному колі.

Обговорення:

- Які висновки можна зробити після усіх презентацій?

Підсумовуючи, ведучий зазначає, що конфлікти — невід'ємна частина людських стосунків. Вони виникають через те, що кожна людина є неповторною особистістю і має власні погляди та інтереси. Дехто думає, що конфлікти — це виключно негативне явище і тому їх треба завжди уникати. Проте це не так. Конфлікти є частиною стосунків.

Коли люди спілкуються між собою, разом навчаються, працюють або відпочивають, іноді з'ясовується, що вони по-різному розуміють, що є необхідним, важливим чи правильним, або їхні інтереси можуть не збігатися. Однак це не означає, що вони приречені на сварки й суперечки. Кожному треба навчитися мирно розв'язувати конфлікти.

Ці вміння — чи не найважливіші для людини. Вони допоможуть зменшити кількість стресів у вашому житті, підвищать авторитет, популярність, рівень упевненості та самоповаги.

Вправа «Як сказати „НІ”»

Мета: формувати навички переконливо висловлювати свою позицію по відношенню до шкідливих звичок і пропозицій по залученню до них.

Хід проведення вправи

На початку ведучий зазначає, що слово «ні» надзвичайно просте для написання і для вимови. Проте багатьом людям складно сказати його, незважаючи на те, що інші вживають його по відношенню до них досить часто, особливо, якщо інша людина наполеглива. Є люди, які категорично відмовляються говорити «ні», не бажаючи образити іншого.

Вміти відмовляти – це важлива навичка безпечної поведінки. Людина, яка вміє відмовлятися, постає в очах інших людей «крутішою», адже вона не піддається маніпуляціям.

Далі ведучий об'єднує учасників у три підгрупи, роздає кожній підгрупі карточку з ситуацією. Завдання для підгруп: обговорити ситуацію у своїй підгрупі, розіграти ситуацію ризикованої поведінки і запропонувати якомога більше варіантів відмов, тобто вміння сказати «Ні»..

На підготовку завдання – 10 хв.

Ситуація № 1.

Клас вирішив втекти з уроків, але кілька учнів не хочуть цього робити. На них починає тиснути група бажаючих «втекти»: «Ти будеш зрадником!», «Ти боїшся, ти боягуз!».

Ситуація № 2.

Група підлітків вмовляє закурити свого однолітка: «Ну, ти що, слабак? Ти дівчинка?», «Ти – мамин синочок!».

Ситуація № 3.

Незнайомий хлопець пропонує дівчині піти разом на вечірку: «Ходи ввечері зі мною до моїх знайомих на вечірку. Батьків не буде вдома. Буде багато випивки, можна розслабитись і повеселитись! Буде цікаво!».

Обговорення:

- Чи були складнощі віднайти якомога більше варіантів відмов?
- Чого вони стосувались?
- Який з варіантів відмов виявився найбільш ефективним?

Висновки: навички комунікації удосконалюються протягом життя. Якщо прийнято внутрішнє рішення сказати «ні», потрібно намагатись це донести до іншої людини. Це потрібно зробити для себе, для збереження свого здоров'я.

Кейс «Реальна ситуація»

Мета: відпрацювати навички запобігання конфлікту.

Хід проведення справи

Ведучий зачитує учасникам ситуацію:

Дві сестри

Дві сестри лежать на своїх ліжках у кімнаті, в якій обидві живуть, і сваряться через те, закрити чи підняти фіранки. Одна встає і закриває їх; інша встає та відкриває їх. Їх конфлікт здається нерозв'язним. Заходить їх молодший брат і запитує, що відбувається. Одна сестра говорить, що яскраве сонячне світло заважає їй, так як вона намагається здрігнути. Інша сестра говорить, що вона намагається читати книгу зі свого домашнього завдання, і їй потрібне світло...

Обговорення:

- Чи могла б ця ситуація бути реальною?
- Як могли б вчинити діти, щоб позитивно вирішити конфлікт?

Вправа «Ризик інфікування ВІЛ»

Мета: розвивати в учасників розуміння рівня ризикованості інфікування ВІЛ.

Хід проведення вправи

Ведучий об'єднує учасників у 3 підгрупи і формулює завдання: створити за допомогою вирізок із журналів, газет, кольорового паперу, власних малюнків, ножиць, клею і маркерів колажі на тему «Ризик інфікування ВІЛ» (високий, низький, відсутній).

На створення колажів – 10 хв.

Після закінчення роботи групи презентують свої напрацювання.

Після усіх презентацій ведучий-тренер проводить обговорення у загальному колі.

Обговорення:

- Які основні висновки можемо зробити, дивлячись на наші колажі?

- У яких випадках ризик інфікування ВІЛ високий?
- У яких випадках ризик інфікування ВІЛ низький?

Важливо підвести учасників до висновку, що у ситуаціях з будь-яким ступенем ризику існує загроза для здоров'я. Тому необхідно користуватися власними засобами особистої гігієни, дотримуватись правил безпечної поведінки, а у разі виникнення проблем – обов'язково звернутись до лікаря.

Додаток підготовлений автором

Додаток 3

Плани проведення науково-методичних заходів з питань розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у міжкурсний період

Вебінар «Розвиток здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи засобами інтерактивного навчання»

План

1. Принципи та групи інтерактивного навчання.
2. Використання тренінгових технологій у розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів шляхом створення мотиваційного середовища в освітньому закладі.
3. Використання інтерактивних методів навчання у процесі розвитку здоров'язбережувальної компетентності учнів основної школи.
4. Діяльність вчителя основної школи під час планування та організації інтерактивного навчання щодо позитивної мотивації учнів на здоровий спосіб життя.
5. Роль інтерактивних методів навчання у процесі формування здорового способу життя учнів.

Мета: розглянути принципи, групи інтерактивного навчання (кооперативного навчання, колективно-групового навчання, технології ситуативного моделювання, технології опрацювання дискусійних питань); актуалізувати знання вчителів основної школи з питань використання та роль інтерактивних методів навчання у процесі розвитку здоров'язбережувальної компетентності учнів; допомогти подолати психологічний бар'єр до методів активного навчання.

Ключові поняття: інтерактивні методи навчання; принципи інтерактивного навчання; кооперативне навчання; колективно-групове навчання; технології ситуативного моделювання; технології опрацювання дискусійних питань; тренінгові технології; здоровий спосіб життя; здоров'язбережувальна компетентність.

Форма проведення: вебінар

Кількість годин: 2.

Вебінар «Вдосконалення здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи в умовах неперервної освіти»

План

1. Зміст принципу неперервності розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи.
2. Мотивація як засіб ефективного розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи.
3. Рекомендації щодо організації здоров'язбережувальної діяльності вчителів основної школи у закладах загальної середньої освіти.
4. Системний підхід до формування та розвитку здоров'язбережувальної компетентності учнів в освітньому процесі.

Мета: розкрити зміст принципу неперервності розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи, який передбачає постійне вдосконалення професійних знань, умінь та навичок; сформулювати позитивну мотивацію до розвитку у педагогів здоров'язбережувальної компетентності; розкрити суть системного підходу до формування та розвитку здоров'язбережувальної компетентності учнів в освітньому процесі

Ключові поняття: принцип неперервності; здоров'язберезувальна компетентність; здоровий спосіб життя; мотиви; мотивація; системний підхід; освітній процес.

Форма проведення: вебінар

Кількість годин: 2.

Онлайн-семінар «Методичні аспекти розвитку здоров'язберезувальної компетентності вчителів основної школи»

План

1. Сучасний урок з питань формування навичок здорового способу життя учнів в контексті компетентнісного підходу

2. . Особливості проведення занять з учнями щодо формування навичок протидії соціальному тиску.

2 Методика проведення занять з учнями основної школи щодо їх репродуктивного здоров'я.

3. Особливості впровадження та реалізації просвітницьких, профілактичних програм у закладах загальної середньої освіти щодо формування здоров'язберезувальної компетентності учнів.

Мета: актуалізувати знання вчителів основної школи щодо особливостей методики проведення занять з учнями з питань формування навичок протидії соціальному тиску та їх репродуктивного здоров'я; розкрити зміст впровадження просвітницько-профілактичної роботи, спрямованої на пропаганду здорового способу життя.

Ключові поняття: компетентнісний підхід; здоровий спосіб життя; соціальний тиск; репродуктивне здоров'я; здоров'язберезувальна компетентність; просвітницькі програми.

Форма проведення: онлайн-семінар.

Кількість годин: 2.

Додаток підготовлений автором

Додаток К

Історичний ракурс становлення шкільного предмета «Основи здоров'я»

Процес становлення шкільного предмета «Основи здоров'я» має свою історію. У становлення предмета вагомий внесок зробили українські вчені І. Бех, Т. Воронцова, Т. Бойченко, С. Страшко, В. Пономаренко, Н. Поліщук та ін.

З перших років незалежності України в освіті розпочався розвиток валеологічної освіти шляхом впровадження у навчальний процес загальноосвітніх навчальних закладів шкільних предметів здоров'язберігаючого спрямування, так як одним із завдань освіти у Законі України «Про загальну середню освіту» [23] є виховання свідомого ставлення до свого здоров'я та здоров'я інших громадян як найвищої соціальної цінності, формування гігієнічних навичок і засад ЗСЖ, збереження і зміцнення фізичного та психічного здоров'я учнів (вихованців). На реалізацію цих завдань було розроблено та упроваджено у навчальний процес інтегрований курс «Валеологія» та шкільний компонент «Основи валеології» (1994 р.) для учнів 1-10 класів.

Аналізуючи їх навчальні програми сьогодні, можемо констатувати, що на той час вони цілком відбивали погляди на проблему здоров'я школярів та шляхи її розв'язання через призму освіти, хоча містили багато теоретичної інформації про здоров'я і протягом уроку час відводився на отримання учнями знань, а не на практичне формування в учнів стійкої мотивації та навичок щодо ЗСЖ. У 1999 році інтегрований курс «Валеологія» та шкільний компонент «Основи валеології» вилучені із навчальних планів закладів загальної середньої освіти і введено «Основи безпеки життєдіяльності», що у свою чергу вносило зміни та корективи у підготовку вчителів у СППО.

Зміст навчальної програми «Основи безпеки життєдіяльності» широко охоплював питання харчування та впливу шкідливих звичок на здоров'я школярів. Значну увагу приділено репродуктивному здоров'ю, однак питання профілактики ВІЛ/СНІДу вміщено тільки у 8 класі. У контексті останнього, варто зазначити, що за даними дослідження «Здоров'я та поведінкові орієнтації учнівської молоді» учнів 8–11 класів, проведеного у 2014 році Українським інститутом соціальних досліджень ім. О. Яременка за підтримки представництва дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні [19], 24,3 % опитаних повідомили про досвід сексуальних стосунків; до досягнення 17-річного віку надбання практичного досвіду статевого життя визнали більш ніж кожен другий хлопець (54,9 %) та кожна третя дівчина (33,9 %); майже дві третини тих, хто мав досвід статевого стосунку, вказали, що їхній сексуальний дебют відбувся у 15 або 16 років та старше; 73,1 % опитаних повідомили про використання презерватива під час останнього статевого акту. З огляду на статистику, вважаємо, що питання профілактики ВІЛ/СНІДу слід розглядати раніше, аніж у 8 класі. У навчальній програмі не розглядалась сутність соціальної та духовної складових здоров'я, відсутній моніторинг здоров'я. Про психічну складову мова йшла тільки у 6-8-их класах, тоді як фізична складова знайшла своє відображення тільки у 5 класі.

З переходом України на новий зміст та стандарти освіти із навчальних планів загальної середньої освіти у 2004 році вилучено шкільний курс «Основи безпеки життєдіяльності». Згідно з наказом Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Типових навчальних планів загальноосвітніх навчальних закладів 12-річної школи» № 132 від 23.02.2004 р. [27] у навчальному плані середніх загальноосвітніх шкіл передбачено обов'язкове запровадження нового навчального предмета «Основи здоров'я», що інтегрує знання з валеології й безпеки життєдіяльності та сприяє вирішенню таких важливих проблем, як недостатня усвідомленість підростаючим поколінням відповідального ставлення до свого здоров'я, його цінності та необхідності ведення ЗСЖ.

Згідно з Державним стандартом базової та повної загальної середньої освіти (2004 року), мета освітньої галузі «Здоров'я і фізична культура» передбачала «формування основи для забезпечення і всебічного розвитку здоров'я учнів; формування і поліпшення основних життєво важливих рухових навичок, умінь та пов'язаних з ними знань; підготовку до активної

участі в забезпеченні повноцінного тривалого життя в природних, техногенних та соціальних умовах, які постійно змінюються; до безпечної трудової діяльності та надання першої допомоги» [4].

На зміну освітньої моделі знань, умінь, навичок у 2011 році був затверджений діючий Державний стандарт базової та повної загальної середньої освіти [5], який ґрунтується на засадах особистісно зорієнтованого і компетентнісного підходів, що зумовлює розвиток уже сформованих та формування нових предметних компетентностей. Метою змісту освітньої галузі «Здоров'я і фізична культура» у Державному стандарті базової та повної загальної середньої освіти стає розвиток здоров'язбережувальної компетентності шляхом набуття учнями навичок збереження, зміцнення, використання здоров'я та дбайливого ставлення до нього, розвитку особистої фізичної культури [5].

Під час відкритого обговорення на освітній Інтернет-платформі EdEra, у якому брали участь учителі-практики, батьки та науковці, переважна більшість відгуків стосувалася про недоцільність вивчення окремого навчального предмета «Основи здоров'я». Дописувачі вважають, що цей предмет повинен бути інтегрований в інші навчальні предмети. Однак усунення дублювання змісту навчального предмета з іншими предметами порушуватиме внутрішньопредметну логіку та послідовність розкриття тем за принципом наступності, що не узгоджується з вимогами чинного Державного стандарту загальної середньої освіти.

З огляду на зазначене вище, вважаємо, що вилучення предмета «Основи здоров'я» з початкової школи та інтеграція цих тем в інші предмети зруйнує цілісне уявлення про здоров'я та ЗСЖ учнівської молоді. Адже базові знання щодо здоров'я і ЗСЖ учні отримують саме на уроках основ здоров'я у молодшій школі.

Станом на 2017 рік зміст діючої освітньої галузі «Здоров'я і фізична культура» в основній школі включає такі змістові лінії: «Здоров'я людини», «Фізична складова здоров'я», «Соціальна складова здоров'я», «Психічна і духовна складові здоров'я». Вони є наскрізними, що забезпечує наступність формування ЗСЖ в учнів. Питання, що стосуються основ безпеки життєдіяльності, включено у всі відповідні наскрізні лінії.

Реформа шкільної освіти в Україні передбачає надання кожній дитині доступу до якісної освіти з перспективою побудови суспільства освіченого загалу та максимального розкриття у кожній дитині здібностей та їх реалізації у житті. Одним із елементів реформи освіти є внесення змін до навчальних програм загальноосвітньої школи з метою «розвантаження» школярів. Адже навчальні вимоги не відповідають інтересам учнів і загальноприйнятим стандартам освіти, що негативно впливають на вмотивованість школярів до навчання.

У той же час відмітимо, що якість освітніх послуг безпосередньо залежить від забезпеченості освітнього процесу підручниками, навчальними посібниками, якими держава має забезпечити навчальні заклади. Упродовж 2016-2018 років проходить перша фаза реформи освіти, означена Концепцією Нової української школи, яка передбачає створення підручників нового покоління, у тому числі і підручника з основ здоров'я. На нашу думку, шкільний підручник сьогодні – це основний засіб реалізації оновленого змісту навчання, який відіграє вагоме значення в зміні парадигми сучасної шкільної освіти, в тому числі і формування здоров'язбережувальної компетентності учнів.

Реалізацію завдань оновленого Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, що визначає здоров'язбережувальну компетентність як ключову, у 5-9-х класах у 2017-2018 навчальному році забезпечують: оновлена навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів «Основи здоров'я. 5 – 9 класи» [7] та підручники: «Основи здоров'я» – 5 клас, 6 клас (авт. Т. Бойченко, І. Василяшко, С. Василенко, О. Гурська, Н. Гущина, Н. Коваль) [12; 11], «Основи здоров'я» – 5 клас, 6 клас, 7 клас, 8 клас, 9 клас (авт. І. Бех, Т. Воронцова, В. Пономаренко, С. Страшко) [8; 10; 172; 12; 17], «Основи здоров'я» – 7 клас (авт. С. Василенко, Н. Гущина, Г. Коломоець) [1], «Основи здоров'я» – 7 клас, 8 клас (авт. Т. Бойченко, І. Василяшко, О. Гурська, Н. Коваль) [13; 16], «Основи здоров'я» – 7 клас, 8 клас, 9 клас (авт. Н. Поліщук) [20; 21; 22], «Основи здоров'я» – 7 клас, 8 клас, 9 клас

(авт. О. Тагліна) [24; 25; 26], «Основи здоров'я» – 8 клас, 9 клас (авт. С. Василенко, Н. Гущина, Л. Колотій) [2; 3], «Основи здоров'я» – 9 клас (авт. Т. Бойченко, І. Василяшко, О. Гурська, М. Польова, Н. Коваль, С. Попадюк) [18].

У кожному з рекомендованих підручників ураховано специфіку предмета та його методологічну основу – навчання здоров'я та безпеки на основі розвитку життєвих навичок.

Згідно з новою навчальною програмою, предмет «Основи здоров'я» підпорядкований загальній меті – формуванню і розвитку здоров'язбережувальної компетентності учнів: формуванню в учнів відповідальності за здоров'я, добробут, безпеку, навколишнє середовище та стабільність у майбутньому, оволодінні основами ЗСЖ, життєвими навичками, розвитку самозарадності, активної громадянської позиції, підприємливості [7].

Невід'ємними складовими усіх наскрізних ліній є життєві навички, які відпрацьовуються на уроках предмета «Основи здоров'я». Це навички ефективного спілкування, співчуття, попередження і розв'язання конфліктів, протидії тиску, погрозам, самоусвідомлення та самооцінки, самоконтролю, аналізу проблем і прийняття рішень, визначенню життєвих цілей та програм, мотивація успіху тощо.

Відповідно до Типових навчальних планів для загальноосвітніх навчальних закладів, на вивчення предмета «Основи здоров'я» у 5–9-х класах передбачено 1 година на тиждень – 35 годин, 4 з яких – резервний час. Резервні години можна використати для узагальнення, повторення й систематизації навчального матеріалу та коригування знань. За умови дотримання державних вимог до результатів навчання послідовність і кількість годин на ці складові у підручниках і календарних планах можуть змінюватися відповідно до авторського викладу, робочого плану школи, необхідності своєчасного реагування на конкретні умови, в яких відбувається навчально-виховний процес (наближення епідемії, стихійне лихо, інфекційні хвороби тощо). Зважаючи на ситуацію, яка склалася на сьогодні в Україні, Міністерство освіти і науки України у методичних рекомендаціях для проведення бесід з учнями загальноосвітніх навчальних закладів особливу увагу звертає на особливості поведінки у надзвичайній ситуації та уникнення враження мінами і вибухонебезпечними предметами [6].

Розділ «Здоров'я і безпека людини» передбачає формування цілісного уявлення учнів про здоров'я, безпеку і розвиток людини, їх взаємозв'язок із способом життя і навколишнім середовищем, а також засвоєння учнями правил безпечної поведінки у природному і техногенному середовищі.

Розділ «Фізична складова здоров'я» спрямовано на вивчення чинників, що впливають на фізичне благополуччя дитини.

Розділ «Психічна та духовна складові здоров'я» містить інформацію щодо чинників, які впливають на емоційний, інтелектуальний та духовний розвиток учня. Профілактика шкідливих звичок розглядається в контексті розвитку позитивної самооцінки, навичок критичного мислення й уміння приймати виважені рішення.

Розділ «Соціальна складова здоров'я» присвячено вивченню чинників, що впливають на соціальне благополуччя людини та правил безпечної поведінки у навколишньому середовищі. Профілактика шкідливих звичок розглядається в контексті формування в учнів навичок протидії негативним соціальним впливам [7].

Рис. К.1. Розподіл навчального навантаження з предмета «Основи здоров'я» за розділами у 5-9-их класах

На Рис. К.1. вказано кількість годин, відведених на опрацювання відповідних розділів у 5-9-их класах.

Аналіз змісту навчальної програми та підручників з курсу «Основи здоров'я» для 5-9-их класів дає підстави зробити висновок, що підручники містять позитивну інформацію щодо формування здоров'язберезувальної компетентності учнів основної школи на основі оволодіння ними знаннями про здоров'я та безпеку, практичними навичками ЗСЖ і безпечної поведінки, формування в них ціннісного ставлення до життя і здоров'я і сприяють, таким чином, зміцненню та збереженню здоров'я учнів. У підручниках завершена наступність вивчення навчального матеріалу про ЗСЖ та забезпечена цілісність знань учнів про здоров'я в основній школі.

Список використаних джерел

1. Василенко С. В., Гущина Н. І., Коломоєць Г. А. Основи здоров'я : підручник для 7 класу загальноосвітніх навчальних закладів. К.: Астон, 2015. 224 с.
2. Василенко С. В., Гущина Н. І., Колотій Л. П. Основи здоров'я : підручник для 8 класу загальноосвітніх навчальних закладів. Х.: ФОЛПО. 176 с.
3. Гущина Н. І., Василенко С. В., Колотій Л. П. Основи здоров'я : підручник для 9 класу загальноосвітніх навчальних закладів. К.: Сиція, 2017. 192 с. URL: <https://osvita.ua/school/textbook/9klas/56963/> (дата звернення 07.08.2019).
4. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 4 січня 2004 р. № 24. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/24-2004-%D0%BF/ed20040114> (дата звернення 07.08.2019).
5. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1392. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF> (дата звернення 07.08.2019).
6. Методичні рекомендації для проведення бесід з учнями загальноосвітніх навчальних закладів з питань: уникнення враження мінами і вибухонебезпечними предметами та поведінки у надзвичайній ситуації: лист Міністерства освіти і науки України від 30.07.14 № 1/9-385. URL: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/42292/ (дата звернення 07.08.2019).
7. Навчальна програма з основ здоров'я для 5-9-х класів для загальноосвітніх навчальних закладів: наказ Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 № 804. URL: <https://osvita.ua/school/program/program-5-9/56137/> (дата звернення 07.08.2019).

8. Основи здоров'я : підручник для 5 класу загальноосвітніх навчальних закладів / Бех І. Д., Воронцова Т. В., Пономаренко В. С., Страшко С. В. Київ: Алатон, 2013. 180 с.
9. Основи здоров'я : підручник для 5 класу загальноосвітніх навчальних закладів / Т. Є. Бойченко та ін. К.: Генеза, 2013. 208 с.
10. Основи здоров'я : підручник для 6 класу загальноосвітніх навчальних закладів / Бех І. Д., Воронцова Т. В., Пономаренко В. С., Страшко С. В. Київ: Алатон, 2014. 200 с.
11. Основи здоров'я : підручник для 6 класу загальноосвітніх навчальних закладів / Т. Є. Бойченко та ін. К.: Генеза, 2014. 160 с.
12. Основи здоров'я : підручник для 7 класу загальноосвітніх навчальних закладів / Бех І. Д., Воронцова Т. В., Пономаренко В. С., Страшко С. В. Київ: Алатон, 2015. 200 с.
13. Основи здоров'я : підручник для 7 класу загальноосвітніх навчальних закладів / Бойченко Т. Є., Василяшко І. П., Гурська О. К., Коваль Н. С. К.: Генеза, 2015. 128 с.
14. Основи здоров'я : підручник для 8 класу загальноосвітніх навчальних закладів / Бех І. Д., Воронцова Т. В., Пономаренко В. С., Страшко С. В. Київ: Алатон, 2016. 184 с.
16. Основи здоров'я : підручник для 8 класу загальноосвітніх навчальних закладів / Бойченко Т. Є., Василяшко І. П., Гурська О. К., Коваль Н. С. К.: Генеза, 2016. 144 с.
17. Основи здоров'я : підручник для 9 класу загальноосвітніх навчальних закладів / Бех І. Д., Воронцова Т. В., Пономаренко В. С., Страшко С. В. Київ: Алатон, 2017. 224 с.
18. Основи здоров'я : підручник для 9 класу загальноосвітніх навчальних закладів / Т. Є. Бойченко та ін. К.: Генеза, 2017. 160 с.
19. Показники та соціальний контекст формування здоров'я підлітків : моногр. / О. М. Балакірева та ін. К. : ЮНІСЕФ, Укр. ін-т соц. дослідж. ім. О. Яременка, 2014. 156 с. URL: http://www.uisr.org.ua/img/upload/files/Analitical_report_NBSC_2015_fin_UA.pdf (дата звернення 07.08.2019).
20. Поліщук Н. М. Основи здоров'я : підручник для 7 класу загальноосвітніх навчальних закладів. К.: Грамота, 2015. 240 с.
21. Поліщук Н. М. Основи здоров'я : підручник для 8 класу загальноосвітніх навчальних закладів. К.: Грамота, 2016. 224 с.
22. Поліщук Н. М. Основи здоров'я : підручник для 9 класу загальноосвітніх навчальних закладів. К.: Грамота, 2017. 192 с.
23. Про загальну середню освіту : Закон України від 13 трав. 1999 р. № 651-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/651-14> (дата звернення 07.08.2019).
24. Тагліна О. В. Основи здоров'я : підручник для 7 класу загальноосвітніх навчальних закладів. К.: Ранок, 2015. 160 с.
25. Тагліна О. В. Основи здоров'я : підручник для 8 класу загальноосвітніх навчальних закладів. К.: Ранок, 2016. 160 с.
26. Тагліна О. В. Основи здоров'я : підручник для 9 класу загальноосвітніх навчальних закладів. К.: Ранок, 2017. 160 с.
27. Типові навчальні плани загальноосвітніх навчальних закладів для основної та старшої школи. *Освіта України*. 2004. № 17. С. 2 – 9.

Додаток підготовлений автором

Додаток Л
Узагальнення за розділами змісту навчального матеріалу з предмета
«Основи здоров'я»

5-ий клас	
Розділи	Зміст навчального матеріалу
Здоров'я людини	<p>Життя і здоров'я людини. ЗСЖ. Безпека і небезпека. Принципи безпечної життєдіяльності.</p> <p>Безпека на дорозі Безпека пішохода. Види пішохідних переходів. Дорожня розмітка. Перехід багатосмугової дороги. Безпека на зупинках громадського транспорту. Безпека пасажера. Правила користування громадським транспортом. Етика пасажера. Поведінка пасажера при ДТП.</p>
Фізична складова здоров'я	<p>Фізичні чинники здоров'я. Принципи і методи загартовування. Рухова активність. Профілактика порушень постави і гостроти зору. Попередження травм під час рухливих ігор і занять фізичною культурою та спортом. Правила безпечної поведінки в басейні та на льоду. Відпочинок школяра. Ознаки перевтоми. Умови здорового сну. Вплив телебачення і комп'ютера на здоров'я</p>
Психічна і духовна складові здоров'я	<p>Уміння вчитися. Раціональний розподіл часу. Розпорядок дня школяра. Облаштування робочого місця. Умови успішного навчання. Розвиток здібностей. Створення мотивації до навчання. Типи сприйняття інформації. Активне слухання. Прийоми для кращого запам'ятовування. Підготовка до контрольної роботи.</p> <p>Повага до себе та інших Унікальність людини. Розвиток самоповаги. Повага і толерантне ставлення до інших людей. Уміння працювати разом. Почуття і емоції. Вияви почуттів. Способи висловлювання почуттів. Співпереживання і співчуття.</p>
Соціальна складова здоров'я	<p>Тема 1. Соціальний добробут.</p> <p>Право на здоров'я. Права дитини. Обов'язки учня і громадянина.</p> <p>Спілкування і здоров'я. Ефективне спілкування. Вплив поведінки на здоров'я. Переваги упевненої поведінки. Спілкування з дорослими. Повага до батьків та вчителів. Взаємодопомога членів родини. Спілкування з однолітками. Стосунки між хлопцями і дівчатами. Протидія виявам агресії і насилля в учнівському середовищі. Безпека спілкування в Інтернеті</p> <p>Соціальна небезпека інфекційних захворювань. Соціальна небезпека інфекційних захворювань та запобігання дискримінації людей, за будь-якою ознакою в т. ч. за станом здоров'я (ВІЛ, туберкульоз, ОРВІ тощо) та інвалідністю.</p> <p>Тема 2. Безпека в побуті і навколишньому середовищі.</p> <p>Пожежна безпека. Причини виникнення та способи гасіння невеликих пожеж. Особливості гасіння електроприладів. Захист органів дихання під час пожежі.</p> <p>Дитина в автономній ситуації. Безпека в побуті. Ризики побутового травмування, телефонного та телевізійного шахрайства, проникнення в оселю зловмисників. Безпека надворі. Місця підвищеної небезпеки. Екстремальні ситуації (при спілкуванні з людьми) з незнайомцями.</p> <p>Безпечне довкілля. Наслідки забруднення довкілля для життя і здоров'я людини. Способи збереження природного середовища. Стихійні лиха. Правила поведінки під час сильного вітру, грози та в разі потрапляння у зону підтоплення. Підручні рятувальні заходи. Відпочинок на природі. Правила купання у водоймах. Дії у небезпечних ситуаціях на воді</p>

6-ий клас	
Розділи	Зміст навчального матеріалу
Здоров'я людини	<p>Життя і здоров'я людини. Безпека життєдіяльності. Здоров'я і добробут. Життєві навички, сприятливі для здоров'я. Активне довголіття.</p> <p>Ризики і небезпеки. Поняття про ризик. Виправдані і не виправдані ризики. Оцінка ризиків у щоденному житті. Екстремальні і надзвичайні ситуації.</p> <p>Навколишнє середовище і здоров'я. Вплив природних чинників на здоров'я людини. Небезпеки природного середовища. Вплив техногенного середовища на здоров'я людини. Екологічні проблеми довкілля. Соціальне середовище і здоров'я. Захист від кримінальних небезпек.</p>
Фізична складова здоров'я	<p>Харчування і здоров'я. Значення води і харчування для розвитку і здоров'я підлітків. Поживні речовини. Особливість харчування у підлітковому віці. Харчові звички. Принципи харчування для здоров'я. Калорійність харчування та енерговитрати залежно від фізичних навантажень. Профілактика йоддефіциту і діабету. Правила купівлі, обробки і зберігання харчових продуктів. Перша допомога при харчових отруєннях</p> <p>Особиста гігієна. Складові особистої гігієни. Догляд за шкірою. Гігієна ротової порожнини. Особиста гігієна під час занять фізичною культурою та спортом.</p>
Психічна і духовна складова здоров'я	<p>Звички і здоров'я. Психічний розвиток підлітка та ознаки гармонійного розвитку. Потреби людини, їх розвиток із віком. Навички і звички. Вплив звичок на здоров'я. Корисні і шкідливі звички. Чинники формування звичок.</p> <p>Самооцінка і здоров'я. Поняття самооцінки. Види самооцінки. Формування адекватної самооцінки.</p> <p>Критичне мислення та вміння приймати рішення. Види рішень. Алгоритм прийняття зважених рішень. Рішення, важливі для здоров'я. Вплив реклами на рішення людини. Види реклами. Соціальна і комерційна реклами. Психоактивні речовини і здоров'я. Позитивні й негативні впливи однолітків. Протидія тиску і маніпуляціям. Толерантне ставлення до людей, що живуть з ВІЛ.</p>
Соціальна складова здоров'я	<p>Тема 1. Соціальний добробут</p> <p>Спілкування і здоров'я. Засоби комунікації. Стилі спілкування людей. Навички спілкування. Значення упевненої поведінки для здоров'я. Види стосунків. Стосунки в родині, класі, підлітковому середовищі. Безпечне спілкування в Інтернеті (соціальні мережі)</p> <p>Конфлікти і здоров'я. Поняття конфлікту. Види і способи розв'язання конфліктів. Конструктивне розв'язання конфліктів. Запобігання ескалації конфлікту. Самоконтроль у конфліктних ситуаціях.</p> <p>Стосунки з однолітками. Підліткові компанії. Ознаки дружніх, недружніх і небезпечних компаній. Способи протидії агресії та насиллю у підлітковому середовищі</p> <p>Тема 2. Безпека в побуті й навколишньому середовищі</p> <p>Безпека в побуті. Правила користування газовими приладами, електроприладами, водогоном, тепловими мережами. Безпека при користуванні засобами побутової хімії.</p> <p>Пожежна безпека оселі. Причини виникнення пожеж. Стадії розвитку пожежі. Пожежна охорона. Профілактика пожеж. План евакуації з будинку. Засоби пожежогасіння. Захист органів дихання в зоні пожежі. Дії в разі загоряння одягу.</p> <p>Проживання у промисловій зоні. Види небезпечних промислових об'єктів. Дії школяра під час виникнення аварійної ситуації на підприємстві. Підручні засоби захисту.</p>

	<p>Безпека руху велосипедиста. Елементи конструкції велосипеда, що впливають на безпеку руху. Одяг для велосипедиста. Засоби безпеки велосипедиста. Правила дорожнього руху для велосипедистів. Правила перевезення вантажів і виконання маневрів на велосипеді.</p> <p>Поведінка в екстремальних ситуаціях. Телефони аварійних служб. Повідомлення для рятувальним службам. Правила взаємодії з рятувальниками. Перша допомога при ураженні електричним струмом, попаданні хімічних речовин на шкіру, отруєнні, ДТП.</p>
--	---

7-ий клас	
Розділи	Зміст навчального матеріалу
Здоров'я людини	<p>Здоров'я і спосіб життя. Цілісність здоров'я. Переваги ЗСЖ. Навички, сприятливі для здоров'я. Значення життєвих принципів для здоров'я.</p> <p>Профілактика захворювань. Інфекційні та неінфекційні захворювання. Захисні реакції організму і бар'єри на шляху інфекцій. Заходи профілактики інфекційних та неінфекційних захворювань.</p> <p>Принципи безпечної життєдіяльності. Природні, техногенні та соціальні небезпеки. Види і джерела ризику. Рівні ризику.</p> <p>Безпека на дорозі. Безпека пасажера легкового і вантажного автомобіля. Засоби безпеки легкового автомобіля. Заходи безпеки під час поїздки на вантажному автомобілі. Небезпечні вантажі. Види ДТП. Положення тіла, які знижують ризики травмування під час ДТП. Дії свідків ДТП.</p> <p>Побутова безпека. Безпека оселі. Правила безпеки при користуванні засобами побутової хімії, газовими приладами та пічним опаленням.</p> <p>Пожежна безпека у громадських приміщеннях. Правила пожежної безпеки у школі. Оповіщення про пожежу. Первинні засоби пожежогасіння. Алгоритм дій під час пожежі в громадському приміщенні.</p>
Фізична складова здоров'я	<p>Індивідуальний розвиток підлітків. Ознаки біологічного, психічного, соціального, духовного дозрівання. Показники фізичного розвитку підлітків. Способи покращення фізичної форми</p> <p>Косметичні проблеми підлітків. Чинники, що впливають на здоров'я шкіри та її функції. Особливості збереження здоров'я функціонування шкіри у підлітковому віці з урахуванням типу шкіри. Догляд за шкірою і волоссям.</p>
Психічна і духовна складові здоров'я	<p>Психічний і духовний розвиток. Особливості психічного розвитку підлітків. Розвиток потреб. Духовний розвиток особистості. Життєві цінності і здоров'я.</p> <p>Уміння вчитися. Умови успішного навчання. Розвиток сприйняття, уваги, пам'яті, творчих здібностей.</p> <p>Емоційне благополуччя. Вплив емоцій на здоров'я і прийняття рішень. Культура вияву почуттів. Методи самоконтролю. Ознаки психологічної рівноваги. Стрес і здоров'я. Чинники стресу і виживання в екстремальних ситуація.</p> <p>Конфлікти і здоров'я. Причини виникнення і стадії розвитку конфліктів. Розпалювання конфліктів. Способи конструктивного розв'язання конфліктів.</p>

Соціально складова здоров'я	<p>Соціальні чинники здоров'я. Соціальна безпека населеного пункту. Держава на захисті прав дитини. Роль молодіжного руху у формуванні ЗСЖ молоді. Клініки, дружні для молоді. Вплив засобів масової інформації на здоров'я. Найближче оточення дитини. Вплив родини і друзів. Принципи формування міжособистісних стосунків. Ознаки небезпечних компаній.</p> <p>Хвороби цивілізації (неінфекційні захворювання). Соціальні чинники ризику «хвороб цивілізації». Профілактика серцево-судинних, онкологічних захворювань, діабету, ожиріння. Вплив комерційної реклами на здоров'я. Комп'ютерна, ігрова та Інтернетзалежність</p> <p>Профілактика захворювань, що набули соціального значення. Наслідки вживання наркотиків. Положення кримінального законодавства у сфері боротьби з розповсюдженням наркотиків. Протидія залученню до вживання наркотиків. Заходи профілактики на державному і особистому рівнях інфекційних захворювань (ВІЛ, туберкульоз тощо). Законодавство України у сфері протидії епідемії ВІЛ-інфекції</p> <p>Причини і наслідки стигматизації і дискримінації.</p>
------------------------------------	--

8-ий клас	
Розділи	Зміст навчального матеріалу
Здоров'я людини	<p>На порозі дорослого життя. Фізіологічна, психологічна та соціальна зрілість. Соціальні ролі і життєві навички в сучасному світі.</p> <p>Надзвичайні ситуації. Класифікація надзвичайних ситуацій. Основні принципи порятунку і захисту людей у надзвичайних ситуаціях. Основні положення законодавства України щодо порятунку і захисту людей у надзвичайних ситуаціях. Визначення стану потерпілого. Перша допомога при надзвичайних ситуаціях. Алгоритм рятування людей під час пожежі.</p>
Фізична складова здоров'я	<p>Оздоровчі системи. Поняття про оздоровчі системи та їх складові.</p> <p>Безпека харчування. Вибір харчових продуктів. Традиційні і сучасні системи харчування. Профілактика захворювань незбалансованого харчування. Харчові добавки. Симптоми харчового отруєння. Отруйні рослини і гриби. Профілактика харчових отруєнь. Перша допомога при харчових отруєннях та кишкових інфекціях.</p>
Психічна і духовна складові здоров'я	<p>Становлення особистості. Біосоціальний характер особистості. Розвиток особистості. Формування самосвідомості у підлітковому віці. Складові духовного розвитку особистості. Формування системи цінностей. Моральний розвиток особистості. Піраміда потреб. Планування майбутнього.</p> <p>Краса і здоров'я. Ідеали краси і здоров'я. Вплив модних тенденцій на здоров'я.</p> <p>Уміння вчитися. Складові уміння вчитися. Важливість налаштування на успіх. Бар'єри ефективного навчання. Розвиток логічного та образного мислення. Принципи запам'ятовування. Розвиток пам'яті та уваги.</p>
Соціально складова здоров'я	<p>Тема 1. Соціальний добробут. Соціальні аспекти статевого дозрівання. Особливості дії тютюнового диму, алкоголю і наркотиків на розвиток репродуктивної системи підлітків. Спілкування хлопців і дівчат. Принципи рівноправного і ненасильницького спілкування. Право на фізичну недоторканість і приватність. Неприпустимість небажаних дотиків, образливих натяків та сексуальних домагань. Психологічні і соціальні наслідки ранніх статевого стосунків, підліткової вагітності. Небезпека інфікування ВІЛ, інфекціями, що передаються статевим шляхом (ПСП). ВІЛ/СНІД: проблема людини і проблема людства. Формула індивідуального захисту. Тестування на ВІЛ-інфекцію, гепатити В і С. Кримінальна відповідальність за злочини сексуального характеру. Алгоритм поведінки жертви сексуального насильства.</p>

	<p>Тема 2. Безпека в побуті й навколишньому середовищі</p> <p>Безпека на дорозі. Організація дорожнього руху. Модель безпечного дорожнього середовища («трикутник безпеки»). Правила дорожнього руху. Регулювання дорожнього руху. Пріоритети в дорожньому русі. Мотоцикл і безпека. Небезпека керування транспортним засобом у нетверезому стані</p> <p>Екологічна безпека. Забруднення навколишнього середовища і здоров'я. Питна вода і здоров'я. Небезпека купання у забруднених водоймах. Атмосферні забруднення та їх вплив на здоров'я. Вплив транспорту на навколишнє середовище та здоров'я. Вплив забруднення ґрунтів на здоров'я.</p> <p>Соціальна безпека. Правова відповідальність і закони України. Права, обов'язки і правова відповідальність неповнолітніх. Види правопорушень. Поведінка підлітків у разі затримання поліцією. Захист від кримінальних небезпек. Самооборона та її межі. Протидія торгівлі людьми. Загроза тероризму</p> <p>Інформаційна безпека. Вплив засобів масової інформації на здоров'я і поведінку людей. Комп'ютерна безпека. Безпека у мережі Інтернет. Он-лайн безпека для попередження сексуального насильства та зловживань.</p>
--	--

9-ий клас	
Розділи	Зміст навчального матеріалу
Здоров'я людини	Дотримання ЗСЖ. Сучасне уявлення про здоров'я. Взаємозв'язок фізичної, психічної, соціальної і духовної складових здоров'я. Чинники, що впливають на показники здоров'я населення. Сфери життя людини.
Фізична складова здоров'я	<p>Збереження і зміцнення фізичної складової здоров'я. Взаємозв'язок складових фізичного здоров'я. Види рухової активності. Вплив рухової активності на фізичний, психологічний і соціальний добробут людини. Складові особистої гігієни. Гігієнічні процедури. Біологічні ритми і здоров'я. Значення сну в юнацькому віці. Харчування при різному фізичному навантаженні. Контроль за масою тіла.</p> <p>Моніторинг здоров'я. Види моніторингу фізичної складової здоров'я. Показники фізичного здоров'я.</p>
Психічна і духовна складові здоров'я	<p>Самореалізація особистості. Самореалізація у підлітковому та юнацькому віці. Складові самореалізації. Самопізнання і формування особистості. Формування самооцінки. Поняття життєвого самовизначення. Складові життєвого самовизначення. Критерії і мотиви для вибору професії. Профорієнтація</p> <p>Емоційне благополуччя. Природа і види емоцій. Поняття емоційної зрілості. Саморегуляція. Методи самоконтролю.</p> <p>Уміння вчитися. Умови ефективного навчання. Активне і пасивне навчання. Індивідуальні особливості сприйняття і навчання. Підготовка до Державної підсумкової атестації Способи ефективного навчання й підготовки до іспитів. Планування часу.</p> <p>Самовиховання характеру. Риси характеру. Чинники, від яких залежить характер людини. Роль життєвих цінностей у формуванні характеру. Цінності і якість життя. Моральний розвиток особистості. Самовиховання характеру.</p>

Соціальна складова здоров'я	<p>Тема 1. Соціальний добробут</p> <p>Соціальна компетентність. Стосунки і рівні спілкування. Навички ефективного спілкування. Принципи формування міжособистісних стосунків. Стосунки з дорослими і однолітками. Цінність родини. Чинники міцної родини. Готовність до сімейного життя. Поняття «гендер» і «стать».</p> <p>Репродуктивне здоров'я молоді. Стан репродуктивного здоров'я молоді в Україні. Негативні наслідки ранніх статевих стосунків, зокрема, інфікування на вірус папіломи людини та ризик розвитку раку шийки матки. Запобігання захворюванням, які передаються статевим шляхом. Засоби контрацепції. Спільна відповідальність чоловіка і жінки за використання контрацепції та засобів захисту від ППСШ. Значення моральних цінностей для профілактики ППСШ. Протидія стигмі і дискримінації осіб за будь-якою ознакою в т. ч. за станом здоров'я та з інвалідністю. Вплив психоактивних речовин на репродуктивне здоров'я. Профілактика вроджених вад. Значення регулярних профілактичних оглядів для хлопців та дівчат. Профілактика та раннє виявлення онкологічних захворювань молочної залози (огляд мамолога). Соціально-психологічні та медичні послуги держави для молоді.</p> <p>Тема 2. Сучасний комплекс проблем безпеки. Безпека як потреба людини. Види і рівні загроз. Заходи безпеки. Взаємозв'язок особистої, національної і глобальної безпеки. Концепція національної безпеки України. Сфери національної безпеки. Глобальні загрози, породжені діяльністю людини та їх вплив на здоров'я. Розвиток екологічно доцільного мислення і поведінки, як складова формування ЗСЖ. Міжнародне екологічне право. Екологічне законодавство України. Поняття інформаційного суспільства та сталого розвитку.</p>
-----------------------------	---

Додаток підготовлений автором на основі опрацювання джерельної бази дослідження.

Додаток М

Аналіз змістового компоненту предмета «Основи здоров'я» у контексті розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи

Клас	Джерело	Аналіз підручників
5-ий клас	<p>1. Основи здоров'я : підручник для 5 класу загальноосвітніх навчальних закладів / Бех І. Д., Воронцова Т. В., Пономаренко В. С., Страшко С. В. Київ: Алатон, 2013. 180 с.</p> <p>2. Основи здоров'я : підручник для 5 класу загальноосвітніх навчальних закладів / Т. Є. Бойченко та ін. К.: Генеза, 2013. 208 с.</p>	<p>Інформація, вміщена у підручниках, відповідає віковим особливостям учнів, актуальним потребам, проблемам, завданням та основним сферам їх життєдіяльності. Завдання різного рівня складності спрямовані на поєднання теоретичних знань із практичною діяльністю учнів.</p> <p>Підручники орієнтовано на застосування групової та індивідуальної форм навчання, в процесі якого учні набувають навичок збереження, зміцнення, використання здоров'я та дбайливого ставлення до нього. Вміщують завдання, спрямовані на відтворення, конструювання, творчість. Знання і практичні навички здобуваються учнями в процесі діяльності: під час рольових ігор, дебатів, мозкових штурмів, аналізу життєвих ситуацій, роботи в групах, розробки проектів тощо, що сприяє також формуванню у школярів соціальної та комунікативної компетентностей.</p>
6-ий клас	<p>1. Основи здоров'я : підручник для 6 класу загальноосвітніх навчальних закладів / Бех І. Д., Воронцова Т. В., Пономаренко В. С., Страшко С. В. Київ: Алатон, 2014. 200 с.</p> <p>2. Основи здоров'я : підручник для 6 класу загальноосвітніх навчальних закладів / Т. Є. Бойченко та ін. К.: Генеза, 2014. 160 с.</p>	<p>У підручниках основний акцент спрямований на взаємозв'язок людини з навколишнім середовищем життя. Зміст підручника спрямовано на розвиток життєвих навичок, сприятливих для здоров'я і гармонійного розвитку учнів. Важливою та своєчасною є інформація про те, як навчитися приймати зважені рішення в різних життєвих ситуаціях, про правила спілкування з дорослими й однолітками, як застосовувати різні стилі спілкування в житті, про принципи харчування для здоров'я та важливість занять фізичними вправами. Учні привчаються дотримуватися правил особистої гігієни та продовжують набувати навички безпечної поведінки в побуті та в екстремальних ситуаціях. Теми наскрізної лінії «Соціальна складова здоров'я» спрямовані на формування навичок протидії негативному впливу середовища та безпечної поведінки щодо ВІЛ/СНІДу, толерантного ставлення до ВІЛ-інфікованих; ілюструють зв'язок наркоманії з ризиком інфікування.</p>

7-ий клас	<p>1 Василенко С. В., Гущина Н. І., Коломоєць Г. А. Основи здоров'я : підручник для 7 класу загальноосвітніх навчальних закладів. К.: Астон, 2015. 224 с.</p> <p>2. Основи здоров'я : підручник для 7 класу загальноосвітніх навчальних закладів / Бех І. Д., Воронцова Т. В., Пономаренко В. С., Страшко С. В. Київ: Алатон, 2015. 200 с.</p> <p>3. Основи здоров'я : підручник для 7 класу загальноосвітніх навчальних закладів / Бойченко Т. Є., Василяшко І. П., Гурська О. К., Коваль Н. С. К.: Генеза, 2015. 128 с.</p> <p>4. Поліщук Н. М. Основи здоров'я : підручник для 7 класу загальноосвітніх навчальних закладів. К.: Грамота, 2015. 240 с.</p> <p>5. Тагліна О. В. Основи здоров'я : підручник для 7 класу загальноосвітніх навчальних закладів. К.: Ранок, 2015. 160 с.</p>	<p>З навчальних матеріалів підручників учні дізнаються про розвиток сприятливих для здоров'я життєвих навичок, спрямованих на подолання проблем підліткового віку та виховання гармонійно розвиненої особистості, як конструктивно розв'язувати конфлікти та уникати негативного впливу стресових ситуацій.</p> <p>У підручниках подано поради та рекомендації щодо профілактики інфекційних захворювань, принципів безпечної життєдіяльності та правил поведінки в небезпечних ситуаціях, а зміст орієнтовано на використання інтерактивних методів, що передбачають взаємодію учнів між собою та з учителем, що, у свою чергу, сприяє виробленню компетентностей, важливих для сучасної молоді: уміння комунікувати, приймати виважені рішення, працювати з інформацією.</p>
8-ий клас	<p>1. Василенко С. В., Гущина Н. І., Колотій Л. П. Основи здоров'я : підручник для 8 класу загальноосвітніх навчальних закладів. Х.: ФОЛЮ. 176 с.</p> <p>2. Основи здоров'я : підручник для 8 класу загальноосвітніх навчальних закладів / Бех І. Д., Воронцова Т. В., Пономаренко В. С., Страшко С. В. Київ: Алатон, 2016. 184 с.</p> <p>3. Основи здоров'я : підручник для 8 класу загальноосвітніх навчальних закладів / Бойченко Т. Є., Василяшко І. П., Гурська О. К., Коваль Н. С. К.: Генеза, 2016. 144 с.</p> <p>4. Поліщук Н. М. Основи здоров'я : підручник для 8 класу</p>	<p>Навчальний матеріал у підручниках викладено на належному науковому рівні і спрямований на реалізацію компетентнісного підходу, оскільки інтегрує здатність застосовувати знання і вміння не тільки в «типових» навчальних ситуаціях, а й у більш широких життєвих. Обсяг, послідовність та організація засвоєння пропонованої учням інформації сформовано відповідно до змін пізнавальних і психологічних особливостей учнів. Навчальний матеріал мотивує учнів не тільки на навчання, а й на роботу щодо самовдосконалення та саморозвитку; містить завдання, спрямовані на відтворення, конструювання та творчість, завдання на формування життєвих навичок. Як засвідчують результати наших досліджень, використання інноваційних педагогічних технологій під час викладення навчального матеріалу дає можливість учням збільшити обсяг знань щодо збереження та зміцнення здоров'я, розвитку умінь приймати рішення, розв'язувати проблеми, творчо та критично мислити. У підручниках передбачена робота в парах та групах.</p>

	<p>загальноосвітніх навчальних закладів. К.: Грамота, 2016. 224 с.</p> <p>5. Тагліна О. В. Основи здоров'я : підручник для 8 класу загальноосвітніх навчальних закладів. К.: Ранок, 2016. 160 с.</p>	<p>Однак, на нашу думку, наявні і незначні недоліки у підручниках «Основи здоров'я» для 8-х класів. Зокрема, у підручнику «Основи здоров'я» для 8 класів [2] розміщена інформація, яка виходить за межі навчальної програми. Наприклад, у додатках до параграфа 3 надається інформація про поведінку в деяких небезпечних ситуаціях, про які не сказано в програмі.</p> <p>У підручнику «Основи здоров'я» для 8-х класів [4] майже не використовуються засоби виразності і образності мови для посилення емоційного впливу навчального матеріалу. Автори пропонують невелику кількість інтерактивних методів навчання.</p>
9-ий клас	<p>1. Гущина Н. І., Василенко С. В., Колотій Л. П. Основи здоров'я : підручник для 9 класу загальноосвітніх навчальних закладів. К.: Сиція, 2017. 192 с. URL: https://osvita.ua/school/textbook/9klas/56963/ (дата звернення 07.08.2019).</p> <p>2. Основи здоров'я : підручник для 9 класу загальноосвітніх навчальних закладів / Бех І. Д., Воронцова Т. В., Пономаренко В. С., Страшко С. В. Київ: Алатон, 2017. 224 с.</p> <p>3. Основи здоров'я : підручник для 9 класу загальноосвітніх навчальних закладів / Т. Є. Бойченко та ін. К.: Генеза, 2017. 160 с.</p> <p>4. Поліщук Н. М. Основи здоров'я : підручник для 9 класу загальноосвітніх навчальних закладів. К.: Грамота, 2017. 192 с.</p> <p>5. Тагліна О. В. Основи здоров'я : підручник для 9 класу загальноосвітніх навчальних закладів. К.: Ранок, 2017. 160 с.</p>	<p>Підручники «Основи здоров'я» для 9-х класів зорієнтовані на сучасні потреби підлітків: використання інноваційних рубрик типу «сторітеллінг», профорієнтація, моделювання ситуацій, мотивація до навчання, ілюстрації-завдання, посилання на електронні додатки, практичні вправи, словник термінів, електронні додатки. Такий формат підручника нового покоління покликаний допомогти учню сформувати здоров'язбережувальну компетентність.</p>

Додаток підготовлений автором

Додаток Н
Критичні значення коефіцієнта Стьюдента (t-критерію) для різної
довірчої ймовірності α і числа ступенів свободи f

Число свободи f	Рівень значимості α ступенів			
	0,10	0,05	0,01	0,001
1	6,31	12,70	63,70	637,00
2	2,92	4,30	9,92	31,60
3	2,35	3,18	5,84	12,90
4	2,13	2,78	4,60	8,61
5	2,01	2,57	4,03	6,86
6	1,94	2,45	3,71	5,96
7	1,89	2,36	3,50	5,40
8	1,86	2,31	3,36	5,04
9	1,83	2,26	3,25	4,78
10	1,81	2,23	3,17	4,59
11	1,80	2,20	3,11	4,44
12	1,78	2,18	3,05	4,32
13	1,77	2,16	3,01	4,22
14	1,76	2,14	2,98	4,14
15	1,75	2,13	2,95	4,07
16	1,75	2,12	2,92	4,01
17	1,74	2,11	2,90	3,96
18	1,73	2,10	2,88	3,92
19	1,73	2,09	2,86	3,88
20	1,73	2,09	2,85	3,85
21	1,72	2,08	2,83	3,82
22	1,72	2,07	2,82	3,79
23	1,71	2,07	2,81	3,77
24	1,71	2,06	2,80	3,74
25	1,71	2,06	2,79	3,72
26	1,71	2,06	2,78	3,71
27	1,71	2,05	2,77	3,69
28	1,70	2,05	2,76	3,66
29	1,70	2,05	2,76	3,66
30	1,70	2,04	2,75	3,65
40	1,78	2,02	2,70	3,55
60	1,67	2,00	2,66	3,46
120	1,66	1,98	2,62	3,37
∞	1,64	1,96	2,58	3,29

Додаток О**Додаток О-1**

ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ
ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
**ЗАКАРПАТСЬКИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ
ОСВІТИ**

вул. А.Волошина, 35, м.Ужгород, 88000 тел./факс:(0312) 61-42-75
web: <http://zakinppo.org.ua>, e-mail: info@zakinppo.org.ua Код ЄДРПОУ 02139723

19. 12. 2018 № 619 На № _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження

Шеян Марини Олександрівни

**«Педагогічні умови розвитку здоров'язбережувальної компетентності
вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти»**

Проблема розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти, над якою працювала Шеян Марина Олександрівна у період з 2016 по 2018 рік, є актуальною з огляду на модернізацію системи освіти України, зростання суспільних вимог до освіти, перехід до компетентнісного підходу в професійній освіті.

Результати дисертаційного дослідження М. О. Шеян «Педагогічні умови розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти» впроваджено і використовуються у навчальному процесі Закарпатського інституту післядипломної педагогічної освіти. Проведено діагностування вчителів основної школи – слухачів курсів на констатувальному і формувальному етапах педагогічного експерименту.

Матеріали наукової роботи дозволяють теоретично й методично поповнити знання про зміст, форми і методи розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти.

Цінним у доробку М. О. Шеян є те, що виявлені авторкою теоретично обґрунтовані та експериментально перевірені педагогічні умови та структурно-

функціональна модель забезпечили розвиток здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти, що сприяло удосконаленню навчального процесу в закладі освіти та створенню сприятливої особистісної взаємодії суб'єктів в освітньому середовищі.

Апробація результатів дослідження підтверджує їх теоретичну та практичну спрямованість, доводить доцільність їх подальшого застосування в освітній процес з метою підвищення рівня розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти.

Довідка про впровадження результатів дисертаційного дослідження Шеян Марини Олександрівни «Педагогічні умови розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти» розглянута й затверджена на засіданні кафедри менеджменту та інноваційного розвитку освіти Закарпатського ІППО (протокол № 5 від 17.09.2018 року).

Завідувач кафедри

Б. Качур

Директор інституту

Т. Палько

Додаток О-2

У К Р А Ї Н А
ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ
ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
«ОДЕСЬКА АКАДЕМІЯ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ
ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ»

65014, м. Одеса, провулок Нахімова, 8; тел. (048)770-34-27, E-mail: ooiuvadm@ukr.net, odessa-internet@ukr.net, http://ooiuv.odessaedu.net

від 01.02.2019 № 43
на № _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Шеян Марини Олександрівни на тему:
«Педагогічні умови розвитку здоров'язбережувальної компетентності
вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти»
зі спеціальності 015 – професійна освіта

Апробація результатів дисертаційного дослідження Шеян Марини Олександрівни відбувалася на базі Комунального закладу вищої освіти «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради». Головну увагу при цьому було спрямовано на те, щоб реалізувати на практиці основні ідеї, теоретичні положення та висновки дослідження, яке піднімає актуальну проблему розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти.

На базі академії в освітній процес впроваджено структурно-функціональну модель розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти, навчально-методичний комплекс, що забезпечує зазначений розвиток, зокрема спецкурс «Розвиток здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти».

Представлені та апробовані в освітньому процесі матеріали науково-педагогічного доробку можуть оптимізувати процес розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти та позитивно вплинути на вдосконалення методичного забезпечення зазначеного аспекту.

Результати впровадження дисертаційного дослідження М. О. Шеян «Педагогічні умови розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти» було обговорено на засіданні кафедри суспільно-гуманітарної освіти (протокол № 1, від 23.01.2019 р.).

В.о. ректора

Л.К. Задорожна

Додаток О-3

**УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ І НАУКИ РІВНЕНСЬКОЇ
ОБЛДЕРЖАДМІНІСТРАЦІЇ
РІВНЕНСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ
ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ**

вул. В.Чорновола, 74, м. Рівне, 33028; тел.64-96-60, 64-96-61; факс 63-64-73
E-mail: roipro.rv@ukr.net, код ЄДРПОУ 02139765

08.02.2019 №01-11/116/1

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження

Шеян Марини Олександрівни

з теми:

**«Педагогічні умови розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів
основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти»**

Проблема розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти є актуальною з огляду на зростання суспільних вимог до освіти, необхідності суттєвого осмислення нової педагогічної дійсності і постійної готовності вчителів до підвищення власного професійного рівня змін. Дисертанткою було здійснено діагностування рівнів розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи. На основі здобутих результатів з вчителями, які брали участь в експериментальній роботі, було проведено їх обговорення з метою визначення ефективних напрямів і педагогічних умов розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів в умовах післядипломної педагогічної освіти.

Також у процесі проведення експериментальної роботи було апробовано ефективність розробленої М.О. Шеян структурно-функціональної моделі розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти, яка включає взаємопов'язані структурні блоки: цільовий (соціальне замовлення, мета, особливості розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти); теоретико-методологічний (наукові підходи та принципи навчання); операційно-змістовий (етапи розвитку, форми, методи, засоби); критеріально-оцінювальний (компоненти, критерії, рівні розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи), результативний блоки (результат) та педагогічні умови ефективного формування досліджуваного феномена;

Обговорення результатів дисертаційного дослідження М.О. Шеян «Педагогічні умови розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти» здійснено на кафедрі природничо-математичної освіти Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (протокол № 1 від 31 січня 2019 року). За результатами якого було прийнято рішення, що здобуті результати дослідження М.О. Шеян мають теоретичне та практичне значення для організації та удосконалення післядипломної педагогічної освіти вчителів основної школи.

Ректор

Рівненського обласного інституту
післядипломної педагогічної освіти,
кандидат політичних наук

А.Л. Черній

Додаток О-4

**КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ЖИТОМИРСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ
ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ»
ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ**

10014, м. Житомир, вул. Михайлівська, 15, тел./факс +38 0412 473689, e-mail zippo@ukrpost.ua, http://www.zippo.net.ua

№ 01-55 від 12.02.2019 р.
на _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження

Шеян Марини Олександрівни

**на тему «Педагогічні умови розвитку здоров'язбережувальної
компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної
педагогічної освіти»**

З огляду на важливість виконання положень Державного стандарту загальної середньої освіти, дисертаційне дослідження Шеян Марини Олександрівни піднімає гостру проблему розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти. Результати наукового дослідження впроваджувалися впродовж 2016-2018 років під час курсів підвищення кваліфікації вчителів на базі КЗ «Житомирський ОІППО» Житомирської обласної ради та засвідчили ефективність запропонованої структурно-функціональної моделі розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти.

Розуміння авторської ідеї щодо здоров'язбережувального спрямування освітнього процесу основної школи, педагогічних умов розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи надали можливість використовувати навчально-методичний комплекс для розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти

Основні положення та результати дослідження обговорено на кафедрі методики викладання навчальних предметів (протокол № 2 від 06.02.2019 р.). Отримані результати мають теоретичне та практичне значення для навчання вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти.

Директор

І.І. Смагін

Додаток О-5

**ПОЛТАВСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ
ПОЛТАВСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ
ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ ІМ. М.В. ОСТРОГРАДСЬКОГО**
вул. Соборності, 64-ж, м. Полтава, 36014, тел./факс (+38 0532) 56-38-52,
E-mail: root@pei.poltava.ua, Web: http://poippo.pl.ua, Код ЄДРПОУ 22518134

18.03.2019 № 01-22/446

На № _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження

Шеян Марини Олександрівни

на тему «Педагогічні умови розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти»

Однією з основних характеристик реформування сучасної післядипломної педагогічної освіти є розвиток здоров'язбережувальної компетентності вчителів як складової їх професійної компетентності. У цьому контексті важливого значення набувають визначення педагогічних умов розвитку зазначеної вище компетентності вчителів основної школи, оновлення змісту підвищення кваліфікації вчителів в умовах післядипломної педагогічної освіти.

Цим актуальним проблемам присвячено дисертаційне дослідження Шеян Марини Олександрівни «Педагогічні умови розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти». У його межах на базі Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти ім. М. В. Остроградського було проведено анкетування і діагностування слухачів курсів підвищення кваліфікації вчителів на констатувальному та формуальному етапах дослідження.

У практику діяльності інституту впроваджено спецкурс «Розвиток здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти». Результати, отримані завдяки упровадженню спецкурсу Шеян М. О., позитивно вплинули на якість педагогічного процесу в інституті.

Впровадження результатів дослідження Шеян М. О. засвідчило їхню актуальність і практичну значущість.

Положення і результати дисертаційного дослідження Шеян Марини Олександрівни обговорено на засіданні кафедри менеджменту освіти (протокол № 3 від 13.03.2019 р.) й упроваджено в освітній процес Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти ім. М. В. Остроградського.

Ректор

В.В.Зелюк

В.В.Зелюк

Додаток П
Список публікацій здобувача

Публікації, що відображають основні наукові результати дисертації

Публікації у виданнях, що включені до міжнародних наукометричних баз даних

1. ⁶Sheian M. O. The problem of health preservation in the heritage of the transcarpathian educators of the second half of the 19th – the first half of the 20th century. *Збірник наукових праць «Педагогічні науки»*. Херсон, 2017. Вип. 78, т. 1. С. 61–64.
2. ⁷Шеян М. О. Аналіз змістового компоненту предмету «Основи здоров'я» у контексті розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи. *Науковий часопис Національного Педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Сер. 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи*. Київ, 2018. Вип. 61. С. 335–340.
3. ⁸Шеян М. О. Розвиток здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти. *Інноваційна педагогіка*. Одеса, 2018. Вип. 3. С. 193–197.
4. Шеян М. О. Критерії, показники та рівні розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти. *Молодий вчений*. 2018. № 9 (61). С. 74–78.
5. ⁹Шеян М. О. Форми навчання вчителів основної школи з питань розвитку здоров'язбережувальної компетентності в системі післядипломної педагогічної освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. Запоріжжя*, 2018. № 61, т. 1. С. 138–143.
6. ¹⁰Sheian M. Pedagogical conditions of development of health-preserving competency of basic secondary school teachers in the system of postgraduate pedagogical education. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2019. № 2 (86). С. 193–203.
7. Designing cloud-oriented university environment in teacher training of future physical education teachers / N. Bakhmat, V. Maksymchuk, O. Voloshyna, V. Kuzmenko, T. Matviichuk, A. Kovalchuk, L. Martynets, I. Uchytel, V. Solovyov, E. Manzhos, M. Sheian, O. Alieksieiev, N. Slyusarenko, I. Zhorova, I. Maksymchuk. *Journal of Physical Education and Sport*. 2019. Vol. 19, suppl. iss. 4. P. 1323–1332 (авторський внесок: визначено потенціал хмарних технологій у процесі педагогічної підготовки вчителів в умовах інформаційно-освітнього середовища закладу вищої освіти).

Публікації у наукових фахових виданнях України

8. Сивохоп Я. М., Шеян М. О. Сучасний стан і перспективи підвищення кваліфікації педагогів із питань формування здорового способу життя учнівської молоді в Закарпатській області. *Інноваційна педагогіка*. 2019. Вип. 9, т. 3. С. 64–68 (авторський внесок: проаналізовано вітчизняні аналогічні дослідження, розроблено діагностичний інструментарій, здійснено обробку статистичних даних, сформульовано основні висновки).

Публікації у періодичних фахових виданнях інших держав

9. Шеян М. Особливості розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти. *Paradigm of Knowledge*. 2018. № 4 (30). P. 36–53.
10. Шеян М. Забезпечення суб'єкт-суб'єктної взаємодії у процесі розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти. *Innovative Solutions in Modern Science*. 2018. № 8 (27). P. 119–127.

Публікації, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації

⁶ Видання водночас включене до переліку наукових фахових видань України.

⁷ Видання водночас включене до переліку наукових фахових видань України.

⁸ Видання водночас включене до переліку наукових фахових видань України.

⁹ Видання водночас включене до переліку наукових фахових видань України.

¹⁰ Видання водночас включене до переліку наукових фахових видань України.

11. Шеян М. О. Здоров'язбережувальна компетентність педагога як психолого-педагогічна проблема. *Актуальні проблеми реформування системи виховання та освіти в Україні: зб. тез міжнар. наук.-практ. конф.* (Львів, 21–22 квіт. 2017 р.). Львів: ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2017. С. 108–111.
12. Шеян М. О. Підвищення рівня здоров'язбережувальної компетентності педагога. *Innovations and modern technology in the educational system: contribution of Poland and Ukraine: international scientific and practical conference* (Sandomierz, May 5–6, 2017). Sandomierz, 2017. pp. 146–149.
13. Шеян М. О. Використання тренінгових технологій у процесі формування здоров'язбережувальної компетентності педагогів. *Modern methods, innovations and operational experience in the field of psychology and pedagogics: international research and practical conference* (Lublin, October 20–21, 2017). Lublin: Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2017. С. 180–184.
14. Шеян М. О. Основні тенденції розвитку післядипломної педагогічної освіти. *Інноваційні наукові дослідження у сфері педагогічних та психологічних наук: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.* (Київ, 4–5 трав. 2018 р.). Київ: Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського, 2018. С. 109–112.
15. Шеян М. О. Розвиток здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти: сутність поняття. *Модернізація освітнього середовища: проблеми та перспективи: матеріали Четвертої міжнар. наук.-практ. конф.* (Умань, 11–12 жовт. 2018 р.). Умань: ВПЦ «Візаві», 2018. С. 172–174.
16. Шеян М. О. Використання міжпредметних зв'язків у процесі розвитку здоров'язбережувальної компетентності учнів. *Проблеми реформування педагогічної науки та освіти: матеріали наук.-практ. конф* (Ужгород, 15–16 лют. 2019 р.). Херсон: Вид-во «Молодий вчений», 2019. С. 119–122.
17. Шеян М. О. Принципи розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти. *Особистісно-професійна компетентність педагога: теорія і практика: матеріали III Всеукр. наук.-метод. практи. конф.* (Суми, 20 лют. 2019 р.). Суми: НІКО, 2019. С. 364–366.
18. Шеян М. О. Мотивація як засіб ефективного розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти. *Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку: матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф.* (ПереяславХмельницький, 15 берез. 2019 р.). ПереяславХмельницький, 2019. Вип. 50. С. 152–153.
19. Шеян М. О. Здоров'язбережувальне середовища як умова безперервного розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти. *Сучасна вища освіта: проблеми та перспективи: матеріали VII Всеукр. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів і науковців* (Дніпро, 21 берез. 2019 р.). Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2019. С. 240–241.
20. Syvokhop Y., Sheian M. Continuing Education of Teachers of Transcarpathian Region on the Issues of Forming a Healthy Lifestyle of Students. *Economic and Social-focused Issues of Modern World: 2nd International Scientific Conference* (Bratislava, October 16–17, 2019). Bratislava. 2019. pp. 298–301 (авторський внесок: проаналізовано сучасний стан неперервної освіти учителів з питань формування здорового способу життя учнів).
21. Syvokhop Y., Sheian M. Application of Interactive Learning Methods in the Process of Forming a Healthy Lifestyle of Students in the Afterschool Educational Institutions. *Modern problems of improve living standards in a globalized world: International Scientific Conference* (Opole, November 29, 2019). Opole. 2019. pp. 231–235 (авторський внесок: розкрито значення інтерактивних методів навчання у процесі формування здорового способу життя учнів).
22. Шеян М. О. Інноваційні підходи до організації процесу розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів. *Формування здоров'язбережувальних компетентностей молоді в*

умовах глобалізації: реалії та перспективи: матеріали Міжнар. наук.- практ. конф. (Хмельницький, 28-29 квітня 2020 р.). Хмельницький, 2020. С. 218-221.

23. Шеян М. О. Використання інформаційно-комунікаційних технологій для забезпечення розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи. *Наука та освіта в дослідженнях молодих учених: матеріали Всеукр. наук.- практ. конф. для студентів, аспірантів, докторантів, молод. учених* (Харків, 14 травня 2020 р.). Харків, 2020. С. 402-403.

Публікації науково-методичного характеру

24. Шеян М. О. Науково-практичні аспекти розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти: *навч.-метод. посіб.* Ужгород: інформ.-вид. центр ЗППО, 2018. 90 с.

25. Шеян М. О. Програма курсу «Розвиток здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти»: *навч. програма.* Ужгород: інформаційно-видавничий центр ЗППО, 2018. 18 с.

26. Шеян М. О. Теоретичні основи розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти: *навч.-метод. посіб.* Ужгород : інформ.-вид. центр ЗППО, 2018. 130 с.

Відомості про апробацію результатів дисертації

1. Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми реформування системи виховання та освіти в Україні», 21-22 квітня 2017 р., м. Львів. Доповідь: Здоров'язбережувальна компетентність педагога як психолого-педагогічна проблема.

2. International scientific and practical conference “Innovations and modern technology in the educational system: contribution of Poland and Ukraine”, 5-6 May 2017, Sandomierz, Poland. Доповідь: Підвищення рівня здоров'язбережувальної компетентності педагога.

3. International research and practical conference “Modern methods, innovations and operational experience in the field of psychology and pedagogics”, 20- 21 October 2017, Lublin, Poland. Доповідь: Використання тренінгових технологій у процесі формування здоров'язбережувальної компетентності педагогів.

4. Міжнародна науково-практична конференція «Інноваційні наукові дослідження у сфері педагогічних та психологічних наук», 4-5 травня 2018 р., м. Київ. Доповідь: Основні тенденції розвитку післядипломної педагогічної освіти.

5. Четверта міжнародна науково-практична конференція «Модернізація освітнього середовища: проблеми та перспективи», 11-12 жовтня 2018 р., м. Умань. Доповідь: Розвиток здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти: сутність поняття.

6. Науково-практична конференція «Проблеми реформування педагогічної науки та освіти», 15-16 лютого 2019 р., м. Ужгород. Доповідь: Використання міжпредметних зв'язків у процесі розвитку здоров'язбережувальної компетентності учнів.

7. III Всеукраїнська науково-методична практична конференція «Особистісно-професійна компетентність педагога: теорія і практика», 20 лютого 2019 р., м. Суми. Доповідь: Принципи розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти.

8. Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку», 15 березня 2019 р., м. Переяслав-Хмельницький. Доповідь: Мотивація як засіб ефективного розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти.

9. Всеукраїнська науково-практична конференція «Сучасна вища освіта: проблеми та перспективи», 21 березня 2019 р., м. Дніпро. Доповідь: Здоров'язбережувальне середовища як умова безперервного розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи у системі післядипломної педагогічної освіти.

10. 2nd International Scientific Conference “Economic and Social-focused Issues of Modern World”, 16-17 October 2019, Bratislava. Доповідь: Continuing Education of Teachers of Transcarpathian Region on the Issues of Forming a Healthy Lifestyle of Students.

11. International Scientific Conference “Modern problems of improve living standards in a globalized world”, 29 November 2019, Opole, Poland. Доповідь: Application of Interactive Learning Methods in the Process of Forming a Healthy Lifestyle of Students in the Afterschool Educational Institutions.

12. Міжнародна науково-практична конференція «Формування здоров'язберезувальних компетентностей молоді в умовах глобалізації: реалії та перспективи», 28-29 квітня 2020 р., м. Хмельницький. Доповідь: Інноваційні підходи до організації процесу розвитку здоров'язберезувальної компетентності вчителів.

13. Всеукраїнська науково-практична конференція «Наука та освіта в дослідженнях молодих учених», 14 травня 2020 р., м. Харків. Доповідь: Використання інформаційно-комунікаційних технологій для забезпечення розвитку здоров'язберезувальної компетентності вчителів основної школи.